

*Prof. Dr. İnci San
Anısına*

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 815
Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 243

Prof. Dr. İnci San
Anısına

Ayşe Çakır İlhan
Ayşe Okvuran
Ömer Adıgüzel

Editör
Ödül Işıtman

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi desteğiyle Prof. Dr. İnci San anısına hem öğrencisi hem asistanı olmuş Prof Dr. Ayşe Çakır İlhan, Prof. Dr. Ayşe Okvuran, Prof. Dr. Ömer Adıgüzel tarafından hazırlanan, eşi Coşkun San'ın ve kızı Burcu San Sonumut'un yazıları ve aile fotoğraflarıyla katkı sağladığı; sanat eğitimi, müze eğitimi ve yaratıcı drama alanları için üç yüz kırk altı sayfalık kaynak kitap niteliğindeki bu çalışma yüz adet basılmıştır.

Grafiksel Tasarım
Ödül Işıtman

Ankara Üniversitesi Basımevi
ISBN: 978-605-136-725-5
Tüm hakları saklıdır.

Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü
İncitaşı sok. No:10. 06 510,
Beşevler / Ankara
Baskı Tarihi: 18 Ekim 2023,
Ankara

“Yaşam Raslantılardan Oluşur...”
İnci San

27 Haziran 1936 - 16 Eylül 2021

ÖNSÖZ	PROF. DR. İNCİ SAN.....i-ii Selahaddin Ögülmüş
GİRİŞ	İNCİ’MİN YAZILARI.....1 Coşkun San İNCİ SAN’I ANLAMAK.....3-13 Burcu San Sonumut
I. BÖLÜM	SANAT VE SANAT EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....17-47 Ayşe Çakır İlhan EĞİTİMDE YARATICI DRAMA ANLAYIŞI.....49-75 Ömer Adıgüzel TÜRKİYE’DEKİ MÜZE EĞİTİMİNE ETKİSİ VE KATKISI.....77-89 Ayşe Okvuran
II. BÖLÜM	YÖNETTİĞİ TEZLER VE ÖZETLERİ.....93-143 Ayşe Çakır İlhan MAKALE, BİLDİRİ VE AÇILIŞ KONUŞMALARINDAN BİR SEÇKİ.....145-248 Ömer Adıgüzel KİTAPLARI VE ÖZETLERİ.....251-266 Ayşe Okvuran
III. BÖLÜM	HAYATINI ANLATTIĞI SÖYLEŞİ.....269-303 Ayşe Çakır İlhan
IV. BÖLÜM	KISA ÖZGEÇMİŞLER.....307-319 Prof.Dr. İnci San, Prof.Dr. Ayşe Çakır İlhan, Prof. Dr. Ayşe Okvuran, Prof. Dr. Ömer Adıgüzel FOTOĞRAFLARLA İNCİ SAN.....321-333

Her kurumu benzerlerinden ayırtıran çok temel bazı özellikleri vardır. Ayırt edici bu özellikler o kurumun kimliğini ve kültürünü oluşturur. Bir kurum olarak fakültemizin ayırt edici birçok özelliğinden söz edilebilir: Türkiye'nin ilk Eğitim Fakültesi olması, eğitim bilimleri alanında ilk lisans programlarının açılması, üniversite düzeyinde ilk ders kitaplarının fakülte yayını olarak yayınlanması ve okuyuculara ulaştırılması, bazı alanlarda ilk kez yüksek lisans ve doktora programlarının açılması, eğitim bilimleri kapsamında birçok derse ilk kez öğretim programlarında yer verilmesi, vb. bu özelliklerden bazılarıdır.

i

Prof. Dr. İnci San, “sanat ve eğitim” alanındaki öncü çalışmaları ve yayınları ile fakültemizin bu özgün yapısına katkıda bulunmuş bir hocamızdır. Benim de üniversite birinci sınıfta öğrencisi olduğum Prof. Dr. İnci San hocamızdan “Sanat ve Eğitim” dersini alan her öğrenci, onun Picasso'nun Guernica adlı tablosuna ilişkin anlatımlarından ve yorumlarından etkilenmiştir. Prof. Dr. İnci San, bir tablonun estetik amaçların yanı sıra ve belki bundan da önemlisi bir öğretim materyali olarak nasıl kullanılabileceğini - savaşın yıkıcılığını anlatmak ve savaş karşıtı tutumların oluşmasını sağlamak için - uygulamalı olarak göstermiştir öğrencilerine. Eğitimin temel işlevlerinden biri de bu değil midir?

Öykü, roman, tiyatro, sinema, resim gibi sanat dallarında üretilen eserlerin eğitim bilimleri açısından taşıdığı değer ve bunların eğitim amacıyla nasıl kullanılabileceği, çok önemli bir inceleme konusu ve araştırma alanıdır. Bu anlayış, Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsü adıyla fakültemizde daha 1965 yılında bir anabilim dalının kurulmuş olmasının da temel nedenidir. Bu anabilim dalı ve burada görevli öğretim üyeleri, başta Prof. Dr. İnci San olmak üzere, ülkemizde sanat ve eğitim alanını geliştirme misyonunu yıllarca tek başlarına yüklenmişlerdir.

Bu kitap, lisans ve lisansüstü programlarda yürüttüğü derslerle, yayınlarıyla ve yetiştirdiği öğrencilerle, sanat ve eğitim, eğitimde drama ve müze eğitimi gibi alanlarda ilklere imza atan Prof. Dr. İnci San hocamızın ansını yaşatmak üzere hazırlanmıştır. Kitapta Prof. Dr. İnci San'ın sanat, drama ve müze eğitimi alanlarına ilişkin yayınları (makaleler, tezler, kitaplar) geniş bir biçimde özetlenerek okuyuculara sunulmuştur. Böylece okuyucular Prof. Dr. İnci San'ı kendi eserlerini okuyarak tanıyabileceklerdir.

1965 yılında Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsü ile başlayarak günümüze kadar devam eden “sanat ve eğitim” alanındaki çalışmaları, Cumhuriyetin 100. Yılında Doçentlik alanı olarak Eğitim Bilimleri Temel Alanı içinde bir Bilim Dalı ve Anahtar Kelime olarak yer verilmemiş olması çok ciddi bir eksikliktir. Beklentimiz, Prof. Dr. İnci San'a armağan olarak hazırlanan bu kitabın başta Üniversitelerarası Kurul olmak üzere ilgililerin dikkatini çekmesi ve bu durumun düzeltilmesine vesile olmasıdır. İşte o zaman ömrünü sanat ve eğitim alanına harcayan bir öğretim üyesinin kendi alanının gelişimine katkıda bulunmaya devam etmesinin somut bir örneğini görmüş olacağız.

- ii Fakültemizin gelişmesine katkıda bulunan hocalarımıza armağan kitap yayınlamak fakültemizin özgün kurum kültürünü yansıtan bir uygulamadır ve Prof. Dr. İnci San hocamız için hazırlanan bu kitap işte bu kurum kültürünün bir yansımasıdır.

Bu kitabın hazırlanmasında, yayınlanmasında ve okuyucularla buluşmasında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

İNCİ'MİN YAZILARI

Coşkun San

İNCİ SAN'I ANLAMAK

Burcu San Sonumut

İncimin yazıları tıpkı inciler gibi
Sabırla, emekle, sevgiyle
Yavaş yavaş oluşturulur
Etrafa ışık saçarlar.

İncimin yazıları güzeli akılla bulur,
Sevgiyle sarmalar okuyucusuna
Tatlı bir gülümsemeyle sunarlar.
Yas yalnızca Elektra'ya mı yakışır?

1

İncimin yazıları, tıpkı sesi gibi
Yumuşak, sevecen ama akılcıdır,
Eleştirileri serin meltemler gibidir,
Acıtmaz, gücendirmez, düşündürür.

Bu dünyaya başka inciler gibi
Benim İncim de gelmiş ve kayan
bir yıldız misali gümüşten
izler bırakarak gitmiştir.
Gitmiş midir?

Coşkun San 2021

Prof. Dr. İnci San, sevecen ve kucaklayıcı kişiliği, bilimsel derinliği, konulara bütünsel ve disiplinler arası yaklaşımı ile tanınırdı. Türkiye’de sanat eğitimi ve yaratıcılık alanlarında yeni yollar açan, uluslararası saygınlığı olan, öncü ve yenilikçi bir Cumhuriyet kadınıydı. Bana aktardıklarına ve yaptığım gözlemlere dayanarak onun bu çok yönlü bakış açısının, çalışma ve katkı sağlama dürtüsünün ve insancılığının temellerini anlatmaya çalışacağım. Akademik hayatında neleri ortaya koyduğunu ve onun mirasına nasıl sahip çıkabileceğimizi de ele alacağım.

Kökler

İnci San’ın (o zaman İnci Berkmen) 1936’da dünyaya geldiği Ankara, şimdiki gibi milyonları barındıran bir büyük şehir değildi. Babası Nejat Berkmen, genç Cumhuriyet’in kalkınması ve gelişmesi için elzem sayılan Tohum Islah İstasyonu’nun başındaydı. Başlıca görevi, artan nüfusun başka ülkelere bağımlı olunmadan beslenebilmesi için Orta Anadolu gibi kurak iklimlerde yetişebilecek tahıl tohumları üretmektir. Bu nitelikte geliştirdiği yeni buğday tohumları ile alanında parladı. Almanca ve Türkçe nüktedan şiirler de yazan Nejat Berkmen, yaratıcılığın ve buluşçuluğun disiplinler geçici olduğunun canlı kanıtlarındandı sanki.

3

Annesi, Nejat Berkmen’in devlet bursuyla ziraat mühendisliği doktorası yapmak üzere gittiği Almanya’nın Halle kentinde tanışıp 1929’da evlendiği Evin Berkmen (kızlık adıyla Eva Brückner) idi. Evin Berkmen Almanya’dayken tıp okumaya başlamıştı ama evlilik ve daha 20 yaşındayken tanımadığı bir ülkeye yerleşmek bu planını gerçekleştirmesine izin vermedi. O da kendini Türk adetlerini, yemeklerini ve tabii Türkçeyi öğrenmeye ve mükemmel bir ev hanımı olmaya adanmıştı. O da yaratıcılığını mutfakta kullanıyor, birbirinden nefis yemekler, kekler ve pastalar yapıyordu.

İlk geldiği yıllarda annesiyle ve teyzesiyle her hafta mektuplaşan Evin Berkmen’in Almanya’daki ailesiyle bağlantısı 2. Dünya Savaşı sırasında epeyce azaldı. Savaş sonrasında yakın akrabalarından

kayıp olmaması büyük bir sevince, Doğu Almanya'da kalan Halle'ye rahat ulaşamaması ve oradaki aile fertlerinin de demir perde dışına çıkamamaları ise üzüntüye yol açtı.

Tek çocuk olan İnci San'ın, babasının iş ve ikamet yerinin Ankara şehir merkezine uzaklığı nedeniyle, fazla arkadaşı yoktu yaşamının ilk yıllarında. Şehre uzaklık ve anne babasının uğraşları, doğayla iç içeliği de getiriyordu. İleriki yıllarda onu tanıyanlar, en azılı gözükken sokak köpeklerine tatlı tatlı mırıldanıp onları okşadığına tanık olmuş, şefkatle baktığı çiçeklerine verdiği önemi, ağaçlara ve denize olan tutkusunu gözlemlemişlerdir.

Okula başladığı yıllarda büyükbabasının Paris Caddesi'ndeki evine taşındılar. O zamanlar Kavaklıdere gerçekten kavak ağaçları, dereler, çayırırla bezenmiş bir yerdi. Büyükbabası Topçu Tümgeneral Asım Berkmen, Çanakkale dâhil pek çok cephede önemli görevler üstlenmişti. Atatürk'ün talimatıyla, Kurtuluş savaşına cephaneye üretmek amacıyla İmalat-ı Harbiye'yi Ankara'ya taşıyan ve 1921-25 yıllarında müdürlüğünü yapan komutandı.

4

İnci San, bu ailede hem şefkat ve sevgiyle sarıp sarmalanıyor, hem de çalışma disiplini, her yaptığında mükemmele ulaşma gayesi ve yeni kurulmuş Cumhuriyet'e katkıda bulunma tutkusunu ve heyecanı ile yetişiyordu. Devam ettiği Mimar Kemal İlkokulu ve özellikle de Ankara Kız Lisesi de bu değerlerin aşılandığı kurumlardı.

Okula başladıktan sonra ailesiyle birlikte hayatındaki en önemli kişiler arkadaşları oldu. Gerek öğrenim hayatında, gerekse çalışma hayatında edindiği arkadaşlarına engin bir sevgi ve sadakatsizlikle yaşamının sonuna dek bağlı kaldı. Aslında ilişki kurduğu tüm insanlara içtenlikle ve saygıyla yaklaşması, duygudaşlık (empati) kurabilmesi ve karşılık beklemeden, çıkar gözetmeden iyilik yapması en önemli özellikleri arasındaydı.

İlk gençlik yıllarından itibaren ailesi ve arkadaş gruplarıyla her fırsatta sanat izledi. Sergiler, konserler, tiyatro gösterileri hiç kaçırılmaz, izlenenler hakkında tartışılırdı. Ayrıca Türkiye'deki tarihi eserler, ören yerleri, açılan müzeler gezilirdi. İnci San'ın çekirdek ailesi de, bazıları İstanbul'da, bazıları Ankara'da yaşayan akrabaları da, arkadaşları da genellikle çok okuyan, gezen ve öğrendiklerini, izlenimlerini paylaşan kişilerdi.

İnci San öteden beri dillere, edebiyata, sanata, kültüre büyük bir ilgi duyuyordu. En büyük ilgi alanlarından biri de resimdi. Çocukluğundan beri durmadan çizimler, boyamalar yapar, yazdığı mektupları resimlerle süsler, kartlar hazırlardı. Meslek olarak mimarlığı seçmek istemişti, ancak o sırada Ankara'da mimarlık fakültesi yoktu ve babası İstanbul'da okumasına karşı çıkmıştı. Mimarlığa olan ilgisini, bu konudaki yayın ve belgeselleri yakından izleyerek hep sürdürdü.

Üniversite öğrenimi olarak Alman Dili ve Edebiyatı'nda karar kıldı. Annesiyle hep Türkçe konuşmuştu ama Almanca'ya kulak aşinalığı da hep olmuştu. Zamanın Ankara'sında Türklerle evlenip gelen başka Alman hanımlar ('Tante' ya da teyzeler) ile yapılan sohbetlere çokça kulak misafiri olmuştu. Ayrıca lisede seçmeli olarak Almanca almıştı. İngilizcesi de bayağı iyiydi ve Fransızca kurslarına da gidiyordu.

İnci San, 1950'li yıllardan başlayarak Doğu Almanya'daki ailesini ender de olsa ziyaret edebildi; özellikle anneannesinin karizmatik ve güçlü kişiliğinden çok etkilendi. Dayısı ise Batı'ya geçmeyi başarmıştı. Onunla daha sık görüşme olanağı oldu. 1989'da Berlin duvarının yıkılışından sonra ailenin yaşayan fertleri 44 yıl sonra tekrar bir araya gelecek, İnci San da bazılarını Türkiye'de konuk etmek olanağına kavuşacaktı.

5

Kanatlar

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde sunulan derslerin derinliği ve çeşitliliği, hocaların etkinliği, yabancı profesörlerin getirdiği bakış açıları, İnci San'ın önünde yeni ufuklar açtı. Alman Dili ve Edebiyatı'ndan mezun olduktan sonra bir yandan Lufthansa'nın Kızılay bürosunda çalışırken bir yandan da aynı fakültenin Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümü'nde verilen dersleri izlemeye devam ediyordu.

İşte bu sıralarda, 1961 yılının sonunda Kızılay'da ona rastlayan ve kim olduğunu araştırdıktan sonra tanışıp kısa bir süre sonra evlenme teklif eden genç bir adam hayatına yön veren kişilerden biri oldu. Coşkun San, bu meraklı, donanımlı, zeki bireydeki gizilgücü (potansiyel) görmüş, hayat boyu öğrenmek, düşünmek, üretmek, aktarmaktan duyacağı doyum ve yapacağı katkıyı sezmişti. Onun da teşviki ve desteğiyle İnci San Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümü'nü de bitirecek ve akademik kariyerine başlayacaktı. Bu dönem, İnci San'ın yaşamına hem büyük mutluluklar, hem de acılar getirdi. Annesi ve ondan etkilenen babası Coşkun San'la evlenmesine karşı çıktılar. Ancak sakın güç İnci San'ın bir karar verdiği zaman vazgeçmeme özelliği kendini

gösterdi. 27 yaşında olmasına karşın ailesinin kendisi yerine karar vermeye yeltenmesini kabul etmedi ve sevdiği, seçtiği kişiyle evlendi.

Ailesiyle yeniden bir araya gelme süreci zorlu geçti, üstüne babasının 1966'da zamansız vefatı geldi. Fakat bütün bunların işini etkilemesine izin vermedi. Küçük yaştan beri edindiği görev bilinci ve öğrenme/öğretme aşkıyla çok çalışmaya devam etti.

6

İlkokuldan liseye, üniversiteden yüksek lisansa öğrenim hayatı boyunca karşılaştığı pek çok öğretmeni onun hayatında önemli izler bıraktı. Örneğin Türk ve İslam Sanatı uzmanı Prof. Dr. Katharina Otto-Dorn, hem derin bilgisi ve öğretme yetisiyle, hem de Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerini yerinde incelemek üzere öğrencilerine Anadolu'yu karış karış gezdirmesi ile İnci San'ın birikimine önemli katkılarda bulundu.

Ord. Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin (yazar, sanat tarihçisi, milletvekili) İnci San'ın yetişmesinde en çok emeği geçen isimlerdendi. Yetkin, Hacettepe'de asistanı olan İnci San'ı kurucuları arasında yer aldığı Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'ne aldı. Doktorasını vermeden önce de bu Fakültenin yedi dersini almasını şart koştu. Bu dersler nedeniyle İnci San, doktorasını bu arada emekli olan Yetkin'le yapamamış oldu. Ancak eğitim bilimleri konularında edindiği bilgilerin kendisine akademik anlamda çok katkısı olduğunu söyleyecekti.

İnci San'ın akademik hayata atılmada tereddüt ettiği bir konu, herkesin önünde konuşmaktı. Çok çekingendi çünkü. Ancak öğrendiklerini paylaşmak, tartışmak, çoğaltmak isteği ağır basacak, kalabalığa hitap etme kaygısını yenmesine yardımcı olacaktı.

Öğrencilerine her zaman büyük bir açık gönüllülük ve yakınlık gösterdi, onları hep teşvik etti, cesaretlendirdi. Her zaman gençlere güvenir, çok büyük önem verirdi. Onun engin bilgi birikimine, keskin sezgi gücüne, kapsamlı sentezlerine ve özgün savlarına hayran olan öğrencilerine asla direktifler vermeye soyunmadı. Onun yaklaşımı

esin vermeye, yol açmaya, seçilen yolda destek olmaya dayanıyordu. Her zaman alçakgönüllüydü. Başkalarının ne düşündüğünü merak eder, sorar, dinler, yorumlardı. Eleştiriye açıktı; bilimsel, akılcı ve nesnel eleştiriye teşvik ederdi. Öte yandan, bilimsel verileri temel almayan, kulaktan dolma yalan yanlış bilgilere dayalı sözde karşıt “argümanları” teker teker çürütürdü.

Derin bir hoşgörüyü sahip olmasına ve bireyleri yargılamamaya özen göstermesine karşın, tahammülünü zorlayan ender olgulardan biri, karşısındakinin ilgisiz veya umursamaz olması, işini ciddiyetle yapmamasıydı. Ona göre insan herhangi bir işe gırıştıyise, hakkını vermeli, sonuna kadar gitmeli, bir engelle karşılaşınca yılmamalıydı. İnsanlar çevrelerindekiilerin, yaşadıkları toplumun ve dünyanın sorunlarını önemsemeli ve ellerinden geldiğince yardım etmeye, düzeltmeye çalışmalıydı. Her birey gizilgücünü ortaya çıkarmaya ve gerçekleştirmeye çabalamalıydı.

İnci San gerçekten de inandığı bu değerlerin canlı bir örneği idi. Meraklı, ilgili, çalışkan, yurtsever, toplumun ve insanlığın meselelerine kafa yoran, dünyaya, yeniliklere açık, insancıl ve akılcı bir bireydi. Kendi kendine yetebilen, küçük şeylerden mutlu olabilen, tatmin olmak için güç, şöhret ya da servet sahibi olmaya asla gereksinim duymayan biriydi.

7

Bu değerleri savunmak, yeni kuşaklara aktarmak, gençlerin gizilgüçlerine ulaşmalarına yardımcı olmak belki de eğitim alanında yoğunlaşmasının başlıca nedeni olmuştur. Çocuk ve gençlerin sanat, kültür ve bilimle yoğurulduğu bir eğitimin onların eleştirel düşünceye sahip olmaları, sorular sormaları, kendi doğrularını bulmaları, hem kendilerine hem de topluma yararlı ve sağlıklı bireyler olmaları için vazgeçilmez olduğu sonucuna varmıştı.

İnci San’a göre önyargılar, dogmalar, anlamları kavranmadan ezberlenen bilgiler gençleri kısıtlıyor, köreltiyor, kendi yollarını, hedeflerini bulmalarını engelliyor, doyumsuz ve mutsuz bireyler olmalarına yol açıyordu. Bu da giderek toplumsal barışı tehdit eden bir olguya dönüşebilirdi.

Sabırlı ve kararlı kişiliğiyle, yaşamının sonuna kadar bu konuların eğitim politikasında önemsenmesi için savaşım verdi.

Akademik hayatında ilerledikçe, kuramsaldan uygulamaya pek çok başarılı çalışma yaptıkça, yeni alanlar açtı kendine ve öğrencilerine. Önce sanat tarihinden bir felsefe dalı olan estetiğe yöneldi. Sonra kültürün, sanatın, sanatların, insanların gelişimindeki rolünde yoğunlaştı.

1974 yılında doktorasını tamamladıktan sonra, 1977-1978 öğrenim yılında, sanat eğitimi ve pedagojisiyle ilgili çalışmalarını derinleştirmek üzere Ankara Üniversitesi tarafından Almanya'nın Stuttgart kentine gönderildi. Avusturyalı düşünür ve eğitimci Rudolf Steiner'in yaklaşımıyla öğretim yapan ve dünyadaki ilk örneği 1919'da Stuttgart'ta açılmış olan Waldorf Okulu özellikle ilgisini çekiyordu. Bu okullarda öğrenci merkeze koyuluyor, her çocuğun kendi kişilik ve mizacına göre özgürce ve bütünsel olarak gelişmesi amaçlanıyordu. Her derste sanatın pek çok dalı kullanılıyordu. Not yoktu; öğretmenler dönem sonu karnelerinde çocuğun nasıl öğrendiğini, nelere yatkın olduğunu değerlendiriyor, kişilik gelişimini anlatıyorlardı. (Ben de, annemin Steiner yöntemiyle ilgili kaleme almış olduğu makale sayesinde uzun bekleme listesini atlayarak ilkokul 2. sınıfı bu okulda okudum. Öğrenim hayatımın en keyifli, en sık andığım yılı oldu.)

İnci San sanat, kültür, eğitim, yaratıcılık eksenli pek çok lisans ve lisansüstü ders verdi, çok sayıda tez yönetti. Çalışma hayatı boyunca, hatta 2000 yılında emekli olduktan sonra da, durmadan yayınlar yaptı, bildiriler sundu, üretti. Türkiye'nin dört bir yanında seminerler, konferanslar verdi, çalıştaylar yaptı, uluslararası organizasyonlar gerçekleştirdi. Yazdığı ya da editörlüğünü yaptığı kitapların yanı sıra, son yıllarında makalelerinin çoğunu toplayarak "İnci San kitaplığı" adlı 4 kitaplık bir seride yayınladı.

Savlar

İnci San'ın ortaya koyduğu temel savları şöyle özetlemeye çalışacağım:

İnsan ne salt duygularıyla ne de salt düşünceleriyle var olur. Ancak bu iki yön beraber ve dengeli çalışırsa bireyler algılama, kavrama, bağlantı kurma, çözüm bulma süreçlerini başarılı bir şekilde düzenleyip yaratıcı ve üretici güçlerini kullanabilir, kendilerini söz, yazı, bilimsel buluş ya da sanat yapıtlarıyla ifade edebilir ve kendilerini gerçekleştirebilir.

Sanat, duygu ve düşüncenin organik olarak iç içe geçtiği, sürekli bağlantı halinde olduğu bir olgu olduğundan çocuğun, genç bireyin yaratıcı eğitiminde

vazgeçilmez bir araçtır. Ve yaratıcılık sanatta da bilimde de benzer beyninsel süreçlerle ortaya çıkar. Dolayısıyla bilim ve teknoloji alanında dünyada söz sahibi olmak isteyen uluslar için de sanatlar eğitimi son derece yararlı bir yöntemdir.

9

Giderek gelişen ve İnci San'ın yaşamının sonuna dek büyük bir dikkatle takip ettiği beyin üzerine araştırmalar da yaratıcılık ve eğitim konularında bu savları desteklemiştir. Beyin bilimcilerin ve sinir bilimcilerin bulguları, ancak beynin tüm bölümlerinin uyumlu bir şekilde bir arada çalışması sonucu yaratıcı buluşlar, yeni ürünler ortaya çıkabileceğini kanıtladı. Beynin duyuları, duyguları, imgeleme gücünü yöneten yönleri de, usa vurma yetisini ya da el becerisini yöneten yönleri de ancak bağlantılı olarak ve uyum içinde çalışırlarsa sonuca ulaşabilirler.

Ayrıca sanat, çocuğun doğal iletişim ve öğrenme aracıdır. Çocuk konuşmadan önce şarkı söyler, yazmadan önce resim yapar, okula gitmeden çok önce hem tek başına hem de arkadaşlarıyla oyunlar kurgular. Çocuğa nefes almak kadar doğal gelen sanatlar kullanılarak verilen eğitim daha kolay özünsenecek, öğrenilenler daha kalıcı olacaktır.

İnci San, not verilen (çocuğun yapıtlarının yaratıcılığını kısıtlamak pahasına yargılandığı) sanat derslerini değil, sanatların çocuğun eğitim, öğretim ve gelişiminde bir yöntem olarak kullanılmasını savunmuştur. Böylece çocuk hem edilgen değil etken bir şekilde ve

dolayısıyla daha büyük bir zevk ve istekle öğrenecek, hem de yaratıcı, problem çözücü, kendini gerçekleştirmek için donanımlı bir birey olarak yetişecektir.

Sanata ve kültüre bütünsel yaklaşmak gerekir. Nasıl erken çocuklukta sanatın her dalı birbirine geçişlerle yaşıyorsa, eğitimde de plastik sanatlar, müzik, yazın (edebiyat), yaratıcı drama, fotoğraf/video ve diğer sanat dalları olabildiğince çeşitlendirilmeli, özgürce kullanılmalıdır. Böylece örgün eğitim içinde genel ve kapsamlı bir sanat kültürü oluşurken, uygulamalı çalışmalarla öğrenciler kendi yaratıcı ve sanatsal yanlarını keşfedeceklerdir.

İnci San'ın savunduğu başlıca yaklaşım her zaman disiplinler arası, disiplinler geçişli yaratıcılıktır ki bu, yalnızca sanatın her dalını değil, sosyal bilimler, doğa bilimleri, felsefe, psikoloji gibi alanları da kapsar.

Sanatın eğitimdeki rolü bununla da sınırlı kalmaz. İnsan, sanat tüketicisi olarak da gelişir. Özellikle çocukluktan, gençlikten itibaren sanat izledikçe bilgisi, ilgisi, kültürü artar, bunlar geliştikçe sanattan daha çok zevk alır, olguları, hayatı, toplum sorunlarını, insanlığın evrensel meselelerini sanatçıların keskin sezgilerinden ve eleştirilerinden de yararlanarak algılamak, bunları başkalarıyla tartışmak zihnini açar, yeni bağlantılar kurmasına, yaratıcı çözümler üretmesine olanak tanır.

Sanatların eğitimde kullanılması ve böylesi bütünsel bir eğitimin uygulanması, çocuğun ve genç bireyin gizilgücünü, ilgi alanlarını, yeteneklerini anlaması ve kendini gerçekleştirmek için donanımlı hale gelmesi demektir. Bu da daha mutlu, doyumlu, kendisiyle barışık yetişkinlerden oluşacak toplumun daha uyumlu, sağlıklı olması ve sorunlarına birlikte çözüm arayabilmesini getirecektir.

İnci San bu savlarını, bulgularını derinleştirip çeşitlendirdikçe karşısına çıkan yaratıcı dramaya yoğun ilgi gösterdi.

Bir tiyatro insanı olan Tamer Levent'in tiyatrodaki doğaçlama yöntemi olarak tanıştığı bu alanın sanatlar yoluyla eğitimde ne denli etkili bir yöntem olacağını hemen kavradı. Uluslararası işbirlikleri kurarak başka ülkelerde bu alanda neler yapıldığını araştırdı. Büyük bir heyecanla bu alanın Türkiye'de gelişmesi için kolları sıvadı.

Yaratıcı drama ile neler kazanılmıyordu ki. Bir temayı grupla birlikte tartışmak ve geliştirmek, hem özgüveni hem de işbirliğini pekiştiriyordu. O konuyu araştırmak bilgiyi artırıyordu. Konunun etrafında bir oyun oluşturmak, yaratıcılığı geliştiriyordu. Bir role bürünmek, sözgelimi yaşlıymış, engelliymiş, ya da göçmenmiş gibi yapmak, duygudaşlığı perçinliyordu. Öğrenme ile algılama, sezme, giderek yaşama bütünleşiyordu. Öğrenilenler içselleşiyor, bilgiden öte deneyim haline geliyordu.

Öteden beri müzelerin eğitimdeki rolünü önemseyen İnci San, yaratıcı dramayla müze eğitiminin birleşmesinden nasıl güçlü bir etki çıkacağını da vurguladı. Müzeler, yaş gruplarına göre, bilinçli ve etkileşimli bir şekilde gezildiğinde, özellikle de yaratıcı drama yoluyla içselleştirildiğinde tarihten teknolojiye, arkeolojiden uzaya, plastik sanatlardan kent kültürüne her konuda kalıcı bilgilere sahip olmak, düşünmek, fikir yürütmek, tartışmak, belki daha derin araştırmalara yönelmek mümkündü.

Uygulama

İnci San'ın öğrencileri ve asistanlarıyla birlikte yıllar boyu yaptığı araştırmalar, deneye dayalı çalışmalar tutarlı bir şekilde bütün bu savları doğruladıkça, artık uygulamaya geçilmesinin gerekliliği üzerinde durdu.

Sav olmaktan çıkıp saptamaya dönüşen bu bulgular bazen Fakülte yönetimince, bazen YÖK'çe, bazen Milli Eğitim Bakanlığı'nca her zaman kabul görmese de İnci San onları savunmaktan asla yılmadı. Sabırla ilgili mercilerle görüştü, konuştu, kanıtlar gösterdi. Bu çalışmalarından sanatlar eğitiminin kabul görmesi, örgün eğitime yerleşmesi yolunda önemli sonuçlar alındı.

Özellikle yaratıcı dramının önce okul öncesi eğitime girmesi, sonra okullarda zorunlu seçmeli ders olması ve büyük ilgi görmesi, bunun yanı sıra giderek artan sayıda özel kursun açılması bu alana toplumda ne kadar büyük bir gereksinme olduğunu da gösterir. Yaratıcı dramının resim, heykel, müzik, hareket, dans, şiir, rol oynama gibi sanat dallarından da yararlandığını düşünürsek, bu alanın eğitim sisteminde yer almasının bütünsel sanatlar eğitimi adına ne kadar önemli bir kazanım olduğu ortaya çıkar.

- 12 İnci San'ın bir katkısı da Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde katıldığı, 4 yıl süren ve Güzel Sanatlar Liseleri'nin kurulmasıyla sonuçlanan Güzel Sanatlar Eğitimi İyileştirme Komisyonu çalışmalarıdır.

Ankara Üniversitesi bünyesinde bir Güzel Sanatlar Fakültesi kurulması konusunda da kapsamlı bir taslak hazırlamış, Üniversite Senatosu'nda savunmuş, geniş destek de almıştı. Dört bölüm olarak tasarlamıştı: Görsel Sanatlar Bölümü, Müzik Bölümü, Tiyatro Bölümü ve bütün bölümlere altyapı sağlayacak olan Kültür ve Sanat Bilimleri Bölümü. Bu fakültenin kurucu dekanı olmak istiyordu. O emekli olmadan önce kurulamayan bu fakülte, onun tasarladığı gibi olmasa da daha sonra hayata geçecekti.

Ülkemizde giderek gelişen etkileşimli müze eğitimi de hem çocuk ve gençleri merkeze koymak, hem de yaratıcı dramayı kullanmakla, İnci San'ın açtığı yollardan yararlanmaktadır.

İnci San çocuk müzelerine (oyuncak müzesi değil) de önem verdi. Bu müzeler, çocuklara yönelik, etkileşime dayalı, çocuğun hayal gücünü destekleyen, yaratıcı ve eğitsel mekânlardır. Bu anlamda bir müzenin Türkiye'de de kurulması çalışmalarına da öncü oldu.

Miras

İnci San'ın aramızdan ayrılışının ikinci yılı biterken, iki saptama yapabiliriz. Birincisi, neredeyse 60 yıl önce başlayan akademik serüveni süresince ortaya attığı, sürekli geliştirdiği, yenilediği düşünce ve bulgularının sağlam ve köklü temellere dayandıkları ve geçerliliklerini koruduklarıdır.

İkincisi, İnci San'ın büyük bir öngörüyle kendinden sonra gelecek kuşaklara yatırım yapmasının ne kadar yerinde bir yaklaşım olduğudur. Kurduğu iki dernek, Çağdaş Drama Derneği ve Sanat Eğitimcileri Derneği, sanatlar eğitiminin bilimsel ve kuramsal temelleriyle uygulaması arasındaki geçişi sağlamak, sürekli kılmak ve durmadan geliştirmek ülküsüyle İnci San'ın açtığı yolda yürümeye devam etmektedir.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde bıraktığı mirasa sahip çıkılması, sanatlar eğitiminin bilimsel ve kuramsal temellerinin geliştirilmeye devam edilmesi ve uygulamalarının sürekli beslenmesi elbette onun anısına yapılacak en büyük katkı olacaktır. Aynı zamanda toplumda karşılık bulan önemli bir gereksinimdir.

Özellikle de teknoloji ile insanın arasındaki sınırın giderek belirsiz hale gelmeye başladığı günümüzde İnci San'ın savunduğu anlamda sanatlar eğitimi insanlığın egemenliği yapay zekâya kaptırmaması yolunda önemli bir araç olacaktır.

13

Yazımı bitirirken, İnci San'a bu armağan kitabı hazırlamak için özveriyle çalışan sevgili Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan'a, Prof. Dr. Ömer Adıgüzel'e ve

Prof. Dr. Ayşe Okvuran'a babam Coşkun San ve kendi adıma sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Annemin önce öğrencisi, asistanı, sonra meslektaşı, giderek yoldaşı oldular, bayrağı devraldılar ve devredecekler.

AÜ, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Prof. Dr. İnci San Salonu.
Prof. Dr. Ömer Adıgüzel, Prof. Dr. Ayşe Okvuran,
Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan.

**SANAT VE SANAT EĞİTİMİ
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

Ayşe Çakır İlhan

**EĞİTİMDE YARATICI
DRAMA ANLAYIŞI**

Ömer Adıgüzel

15

**TÜRKİYE'DEKİ MÜZE EĞİTİMİNE
ETKİSİ VE KATKISI**

Ayşe Okvuran

SANAT VE SANAT EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Ayşe Çakır İlhan

*Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi
Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi*

Prof. Dr. İnci SAN Türkiye’de sanat eğitimi dendiğinde akla gelen ilk akademisyenlerden biridir. Bu alanda çok sayıda yayını vardır. Aşağıdaki derleme İnci San’ın yayımlarından doğrudan alıntılanarak hazırlanmıştır.

İnci SAN’ın 1970 yılların başında “SANATSAL YARATMA ve ÇOCUKTA YARATICILIK” konulu hazırladığı doktora tezinde “eğitim politikamızda sanata, bir genel kültür sorunu olmanın ve neden konulduğu pek de açıkça temellendirilmeksizin ders izlencelerine alınması gerekli bir iki ders olarak görülmenin dışında, insanı yetiştirip geliştiren, yaratıcı kılan, tüm yeti, yetenek ve güçleriyle kendini gerçekleştirmesini, çevresini ve geleceğini etkince düzenlemesini sağlayan bir eğitsel devingi olarak yer verilmesi asıl dilenen çağdaş yaklaşımdır” demektedir.

17

San’a göre; “sanat, insanın yaşamında her zaman en çok tartışılan, en şaşırtıcı ve aldatıcı bir kavram olmuştur. Yüzyıllar boyunca fizik ötesi bir olgu olarak görülen sanat, aslında örgensel (organik) bir olaydır. Soluk alma gibi bir ritmi, konuşma gibi anlatımsal öğeleri vardır, algılama, düşünme, imgeleme ve bedensel eylemin de katıldığı etkin bir süreçtir. İnsanlığın gelişimi süreci içerisinde sanatı örgensel bir bölüm olarak görmek gerekir. Bu ise çoğu doğa bilimcilerin, tarihçilerin ve hatta kimi ruhbilimcilerin görüşüne karşı bir görüştür. Onlar çoğunlukla sanatı, süsleyici işlevi olan «keyfi» bir etkinlik olarak görmek eğilimindedirler. Oysa sanat hem öğrenme sürecinin hem de gelişim sürecinin etkin bir yardımcısı olabilir. Çünkü sanat, duygu ve düşünce arasındaki karşılıklı ve iç içe geçmiş bağlantıyı vurgular. İnsanın bu iki yönünün uyumunun sağlanması, bir anlamda eğitimin de temel amaçlarından olduğuna göre, sanat, örgün ve yaygın eğitimde yer aldığı anda, tüm eğitim süreçlerini daha etkili kılabilen bir güce sahiptir”. Sanat eğitiminin tüm eğitim dizgesini destekleyen hayati öneme sahip bir ders olarak algılanması gerektiğinin her zaman altını çizen İnci San; sanat eğitimi ya da daha doğru bir deyişle sanatla eğitim, kimi düşünürlerce Plato’ya kadar indirilmekte, kimilerince de

ancak 20. yy. da söz konusu edilebilecek bir etkinliğe kavuşmuş olduğu kabul edilmektedir. Gerçek olan şudur ki, yüzyılımızda giderek önem kazanan sanatla eğitim, en kapsamlı anlamındaki eğitimin, akılcılığa kaymış, buna karşılık duyumların, duyguların ve tüm tinsel (manevi) eğitimin giderek daralıp sınırlanmış ve bir çeşit yalnızlığa terk edilmiş olduğu görüşleri üzerine ortaya atılmıştır. Sanat eğitiminin kuram olmaktan çıkıp, topluca konuşulması, uygulamaya geçiş yönünde adımların atılması Almanya'da 1890'larda başlamaktadır. 1901'de Dresden'de, 1903'de Weimar'da ve 1905'de Hamburg'da yapılan sanat eğitimi kongreleri bu akımın gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Başlangıçta, sanatı ve sanat eserini, eğitimin baş aracı olarak kabul eden abartılmış birtakım görüşlerden sonra; 1928'lerde, sanat eğitiminin, bir başka deyişle tinsel eğitimin, akılcı ve nesnel eğitimin yanında yer alarak öğretime girmesi ve okullarda buna ilişkin dersler okutulması biçiminde anlaşılmaya başlanmıştır.

18 Çocuğun sanatsal yaratıcılığı üzerinde önemle durulması, resim olsun, müzik olsun, bedensel hareketler ve edebiyat dersleri olsun, çocuğun tüm uğraşlarında, sanatsal yöne değer verilmesi, hatta bunların ağırlık taşımalarının gerekliliği üzerinde duran San, hocası Suut Kemal Yetkin'in görüşlerini referans vermektedir. Bilimsel yöntem insan oluşumunun bir yönünü işliyor, eğitiyorsa, diğer yönünü de sanat eğitimi işlemelidir. Çünkü insan yalnız akıl ve zekâ değildir, aynı zamanda ve (belki de) her şeyden önce duygunluktur. Yaşayışımız boyunca edindiğimiz deneylerin niteliğini değerlendirmemize olanak veren duyum ve duyguları bir yana bırakamayız. Onlar da akıl ve düşünce gibi, iç varlığımızın vazgeçilmez parçalarıdır... Gerçekçi bir eğitim, bilim ve sanatın ayrılmaz işbirliğine dayanmalıdır. İnsanda köklü bir gereksinimi karşılayan sanatın, kişiliği eğiten en önemli etmenlerden biri olduğu unutulmamalıdır. Şu da iyice belirtilmelidir ki, **sanat eğitiminin amacı sanat için eğitim, yani belli dalda uğraşısı olan bir sanatçı yetiştirmek değildir.** Amaç sanatla eğitimidir, gerek sanat uğraşısında bulunan kişide, gerek sanat eseriyle karşılaşp onu değerlendirdiğinde harekete geçen tüm zihinsel yeti ve süreçleri, duyu, duyum, algılama, imgeleme, düşünme, anma, çağırışım gibi güçleri eğitmektir. Sanatı algılamaya hazır ve sanatı seven, hem eskinin, hem çağının sanat görüngülerini (phenomenon) algılayıp değerlendirebilecek yetenekli kişiler yetiştirmektir. Bugün sanat eğitimi denince, yalnızca bir öğretim dalı değil, eğitim ve öğretimi tümü ile kapsayan ve onları yenileyen bir ilke anlaşılmaktadır. Genel eğitimin bütünlleştirici bir bileşeni ve tinsel eğitimin temeli olarak sanat eğitimi kişiliğin uyumlu bir bütün olarak gelişimi sürecinde, kişideki yaratıcı ve üretici güçlerin gözetilip geliştirilmesini amaçlar.

İnci San 1970 yılların sonunda eğitim sistemini şu şekilde eleştirmektedir: eğitim sistemi yapısı gereği tutucu, ikircimlidir; yenilik ve değişikliklere karşıdır. Bugün yetişkinin ve çocuğun bilimsel ve tinsel eğitiminde yaratma yetisinin eğitilmesi üzerinde durulurken, tüm eğitim ve öğretim sisteminin bir sorun olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Eğitimin yalnız yöntemlerini değil, içeriğini de gözden geçirmek, düzeltmek, belki de temelden değiştirmek gerekmektedir. Kuramsal ya da kılgsal alanda olsun, zekâyı geliştirmeye yönelik bugünkü sistem, genç zihinlerde yaratıcı, yenilik getirici ne varsa onu boğmaya eğilimlidir. Bu öğretim, aslında yetenekli, ama okul ya da üniversite koşulları çerçevesine giremeyen gençleri de yüksek aşamalardan uzaklaştırmaktadır. Giderek ussallığa ve nesnelliğe önem veren bir eğitim sistemi gelişirken, bütünleşmiş okullar ‘Gesamtschule’ (Waldorf okulları gibi) akımı da bir yandan yandaş toplamaktadır. Yeni beliren ‘yaşam boyu bütünleştirici eğitim’ (life-long integrated education) kavramı, bugün yaşadığımız sürekli değişimler ve yenilikler dünyasında ortaya çıkmıştır. Gerçi sistemler, alışkanlıklar ve töreler yavaş bir tempoda değişirler ve eğitim de aslında törelere, göreneklere dayalı bir dizgeden başka bir şey değildir.

Bu konuda San, bir edebiyatçının aşağıdaki düşüncelerini ilginç bulur: “... Her çağda, kötü eğitimciyle sanatçı arasında bir çatışma doğmuştur. Kötü eğitimci, genellikle durukluktan (statik), sanatçı ise yenilikten ve kesin atılımlardan yana olmuştur. Bu, eğitimi ters yorumlayan kişilerle, sanatı kurmak isteyen kişilerin yarattığı alanın doğal yapısıyla ilgilidir. Ne var ki, eğitim görüşü tam, kişiliğini sanat duyarlığıyla oluşturmuş kimseler, sanatçının yarattığı gerçeklik dünyasını açıklamayı ve yorumlamayı amaç edinmişlerdir. Sanatla eğitim arasındaki iletişim de böylece kurulmuştur. Şu da bir gerçek ki, sanatçı yaratıcı, eğitimci uygulayıcıdır. Hemen her çağda sanatçı, kendini ve toplumu yansıtmayı, eğitimci de bunu toplum adına kullanmayı amaçlamıştır, iyi eğitimci, bu uygulamada başarılı sonuçlara varır, kötü eğitimci ise, koyduğu ölçütler, basmakalıp alışkanlıklarla sanatçıyı harcar. Bu durumda, sanatla toplum arasındaki bağı kurması gereken eğitimci, tersine, bu bağın koparılmasında etkin olmuştur. Oysa çağımız, bu bağın kurulmasını kaçınılmaz bir gereklilik olarak görmektedir. Sanatçıyla eğitimcinin, dolayısıyla toplumla sanatçının arasındaki iletişimin kurulması, uygar ülkelerde, toplumun kültürel oluşumunun da bir nedeni olmaktadır. Kültür ve sanat yönünden gelişmiş ülkeler, kültürel varlıklarını bu iletişime borçludurlar. Gelişmesini tamamlayamamış ülkelerde ise sanatçı bir yana itilmekte, eğitimci, egemen güçlerin buyruğunda, bu iletişimin kurulmasını engellemektedir. Oysa, gereken, bunun tersidir.”

“Sanat tarihçisi ve eğitimci Herbert Read’in sözleri yukardaki sözlere karşı verilmiş bir yanıt gibidir” der İnci San: “Birey kuşkusuz tektir, ‘ünik’tir. Fakat bu üniklik yalnızlığa terk edilirse uygulama açısında hiçbir değeri kalmaz. Çağdaş ruhbilimin ve yakın geçmişten deneylerimizin bize verdiği en önemli ders, eğitimin, kişiselleştirme yönünden değil, fakat kişisel ünikle, toplumsal birliği birleştirip bütünleştirme yönünde bir süreç olması gerekliliğidir. Aile eğitimimizden üniversite öğretimimize kadar, bütün eğitim sistemimiz, bireyde yaratıcılığın gelişmesine engeller dikmektedir. Oysa toplumlar tam bir evrim içindedir ve çok sayıda yetenekli gence gereksinim duyulmaktadır.

Bu yetenekler ise aslında uylaşımcı (conventionel) olan geleneksel akademik eğitime uymayabilirler. Çocuğun ve gencin eğitiminde ve daha ilkyıllarda, onabütün düşünme yetisini, imgeleme ve tasarım gücünü boğacak biçimde davranılır. Bu tip eğitimle ruhsal yaşamın bilinçli düzeyi ile bilinç-dışı ve kendiliğindenci /spontan) aşaması arasına bir set çekilmektedir Oysa eğitim ile öğretim, çocuğun imgeleminin canlı tutulup yaratıcılığa çevrilebileceği biçimde tasarlanmalıdır. Ne yazık ki eğitim dizgeleri, ‘gerçekçilik’ adı altında, çocuğun düşünme alanını daraltmaya eğilimlidir. Yalnız okul kitaplarında değil, daha çocuklara verilen oyuncakların seçiminde de gerçekçiliğin bu biçimi kendini göstermektedir. Çocuklarla gençler eğitim ve öğretim gördükleri süre içinde kendiliğindenliklerinin yitip gitmesine göz yuman, birtakım amaçlı ya da amaçsız baskılar altında tutulmaktadırlar. Ressam ya da müzikçi olmak isteyen bir erkek çocuğun ya da erkeklere özgü diye kabul edilegelmiş bir meslek seçmek isteyen bir kız çocuğun ana-baba ve toplum ile çatışmaya düşebilmeleri buna örnektir.

Eğitimci Vexliard, öğretimin iki görev ve işlevler grubunu yerine getirmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bunlardan biri, bilgi vermek ve kültür geleneklerini ulaştırmak ise, diğeri yeni gerçeklerin bulunmasını uyarmaktır. Öğretim sistemleri birinci işlevi aşağı yukarı yerine getirmektedir ama ikincisini ihmal etmektedir. Oysa dirik (dinamik) ve devingen olan ve durmadan değişen çağdaş dünyamızda, canlı kalmak isteyen bir toplum, öğretimin iki kutbu arasındaki bu çelişkiyi aşmalıdır; buna varmak için de yetilerin, yeteneklerin çeşitliliğini hesaba katmayı bilen, ‘derinliğine’ bir öğretim gereklidir.

Eğitimde yaratıcılığa yer vermek isteyenler, çoğu zaman engellerle karşılaştığını dile getiren San, yaratıcılığı geliştirme çabaları, ciddi öğrenim için gerekli gerginliği ortadan kaldıracaktır, buna karşın, yaratıcılık kavramı, tek başına bir süreç olarak düşünülmemeli, tüm zihinsel etkinliklerin ve her çeşit çalışmanın içinde var olduğu

düşünüsünden hareket edilmelidir ve anladığımız anlamda yaratıcılık, “zekâ disiplinine belli bir ölçüde boyun eğmeyi şart koşar”; aklın denetimine bağımlıdır ve birtakım tekniklerin kazanılmasına bağılıdır.

İnci San’a göre Herbert Read’in belirttiği gibi, eğitimde en önemli hususlardan birinin, psikolojik yönelişleri, ruhsal tutumları bilmek olduğunu ileri sürmektedir. O’na göre estetik duyarlılığın eğitilmesi, eğitimin en önemli ve temel görevlerinden biridir. Read’in kuramınca tüm anlatım ve kendini ifade biçimleri, şiir ve edebiyat, müzik ya da sözlü diğer anlatım biçimleri ve gerçekliğe bütünleştirici biçimde yaklaşan her çeşit form, estetik eğitimin kapsamına girerler. Yani amaçlanan, bilincin, zekânın, yargılama ve usavurma güçlerinin aslında dayalı olduğu tüm duyumların ve duyguların eğitimidir. Read’e göre, ancak bu duyumlar dış dünya ile uyumlu bağlantı ve ilişkiler içine konabilirse bütünleşmiş bir kişilik oluşabilir. Demek ki sanat eğitimi kavramıyla, salt görsel ve plâstik alandaki eğitim değil, tüm ifade biçimlerini kapsayan bir eğitim anlaşılmalıdır. Kişinin nesnel dünyadan edindiği algılar ve bunların imgeleri yanında, kökeni içten gelen ve kassal, sinirsel gerilimlerden doğan, doğuştan kör ve sağırda da bulunan imgelerle, alt-bilinçte oluşan imgeler bulunur. Bu sonuncular düşümler (hayal kurma), uyutum (hipnoz) ya da uykuda düş görme durumlarında, kimi nedensellik kurallarına uyarak, ortaya çıkarlar. Bunlar da bir tür anlatım biçimi, anlatım dili olup, sanat etkinliğinin temel öğelerindendirler ve bunlar da eğitilebilirler. Demek ki, eğitimin genel amacı, her bireyde kişiliğin gelişmesine yardımcı olma yanında, kişinin içinde bulunduğu, ait olduğu toplumsal grubun örgensel birliği ile uyumunu da sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için de sanat eğitimi ya da estetik eğitim şarttır. Bu anlamdaki bir sanat eğitiminin amaçları Read’e göre şunlar olmalıdır:

- a. Tüm algı ve duyum biçimlerinin doğal yoğunluk ve yeğinliğini korumak;
- b. Bu çeşitli algı ve duyum biçimlerinin birbirleriyle ve çevreyle bağlantısında uyum sağlamak;
- c. Duyguların anlaşılabilir, paylaşılabılır biçimde anlatımı;
- d. Zihinsel yaşantıların anlaşılabilir biçimde anlatımı (yoksa bu yaşantılar kısmen ya da tamamen bilinçdışı kalacaklardır);
- e. Düşünce ve düşümlerin istenen biçimde anlatımı.

Estetik eğitim teknikleri olan ‘biçimlendirme’ (design), ‘müzik ve dans’, ‘şiir ve dram’ ve ‘el becerisi’ tekniklerini ise, zihinsel süreçlerin geleneksel olarak bölündüğü dört ana işlev ve görev ile bağdaştırmak, bu görevlerin birer ifadesi olarak tanımlamakta yarar olduğunu belirten

San'a göre bu dört işlev, düşünce, duygu, duyum ve sezgidir. Böylece biçimleme, duyumlarla; müzik ve dans sezgi ile; şiir ve dram duygu ile; el becerisi, hüner de düşünce ile karşılanabilir. Bu dört ana zihinsel işlev hep birlikte bir bütün oluştururlar ki bu, dengeli, uyumlu kişiliğin geliştirdiği birliktir. Onlarla ilgili olarak geliştirilecek dört etkinlik de kişiliğin gelişmesine yardımcı olur.

Dewey'in özellikle çocukta saptadığı dört ana ilgi ise, 'konuşarak anlaşma', 'sorma ya da birşeyleri ortaya çıkarma', 'birşeyler yapma ya da kurma (construct)' ve 'sanatsal anlatım'dır. Gene Dewey'e göre, çocuğun kişisel anlatım ve sözle aktarma olarak beliren toplumsal içgüdüğü yanında, kalem, kâğıt kullanma gibi, yapıcı içgüdüğü vardır ki bu aynı zamanda çocuğun oyununda, devinimlerinde, mimiklerinde ve imgelem gücünde ifadesini bulur; sürekli ve elle tutulur formlar halinde maddeyi biçimlendirme uğraşısında ise daha tam olarak belirlenir. Bir anlamda, çocuğun anlatımcı tepisi ya da sanat güdüsü, gene anlaşılabilirlik ve yapıcı olmak içgüdülerinden çıkmakta, aynı zamanda anlatma, temsil etme isteğinden doğduğu için de toplumsal güdüye bağlanabilmektedir. Dewey tüm eğitim etkinliklerinin, dış malzemeyi kullanmaya değil, çocuğun bu içgüdüsel, tepisel etkinlik ve tutumlarına yönelik olması gerektiğini söylerken, Herbert Read ile aynı düşünüyü yönünde görüyor. Dewey de, taze enerjileri en etkili biçimde yönetmek ve örgütlemek için sanat etkinliği tek yoldur demektedir. Çocuğun sorunları değerlendirip eleştirme sorumluluğu yükleneyeceği bir öğretim programını gerekli bulan Dewey, böyle bir sürecin gözlem, bellek ve imgeleme yetilerinin katılması ile gerçekleştirilebileceğine, ancak bunlarla şiirsel duygu taşıyan resim, yontu ve diğer sanat formlarına ulaşılabileceğine inanmaktadır.

Dewey'den esinlendiği belli olan Edmond Holmes da, altı içgüdü saptamaktadır.

1. Anlaşma, anlaşılabilir olma içgüdüğü, konuşma ve dinleme isteği;
2. Dramatik içgüdü, devinim ve eylem isteği;
3. Sanat içgüdüğü, çizmek, boyamak, oylumlamak (modle etmek) isteği;
4. Müzik içgüdüğü, dans etmek ve şarkı söylemek isteği;
5. Sorma-soruşturma içgüdüğü, her şeyin nedenini öğrenme isteği;
6. Yapıcı-kurucu içgüdü, yapma isteği.

Holmes bu gruplandırmanın 1. ve 2. bölümlerini sempatik içgüdüler, 3. ve 4. sünü estetik içgüdüler, 5. ve 6. sını da bilgisel içgüdüler olarak adlandırmıştır. Anlaşma güdüsü ve dramatik içgüdü şiir sanatı yoluyla estetik olarak dile gelebilir; sanat içgüdüğü ile kurucu içgüdü

de birbirine yakındır. Bunların tümünden keskin çizgilerle ayrılan sorma soruşturma içgüdü, bilme isteği, eğitim sistemini belirgin bir biçimde kaplamıştır. Read'e göre, eğitim sistemimizin yanlış yanı, 'ayrı bölümler ve bozulamayan cepheler' kurma alışkanlığıdır. Read'in önerdiği dizgede, tüm yetilerin tek bir örgensel etkinlik içinde birleştirilmesi, bütünleşmesi düşüncüsü yer almaktadır. Read bilim ile sanatı birbirinden ayırmamakta, yalnızca yöntemlerinin ayrı olduğunu ileri sürmektedir. Geçmişte sanatla bilim arasında bir karşıtlığın yaratılmış olmasını, her iki etkinliğin de dar ve sınırlı görüş açılarından görülmüş olmalarına bağlamaktadır. Ona göre bilim de sanat da aynı gerçeklikle uğraşırlar; sanat gerçekliği betimler ve sergiler, bilim ise açıklar.

Bugüne de uzantıları gelen dünün eğitim sistemlerinin yalnız akla dayalı oluşu, Read'e göre, belli konulara ağırlık verilmesinden, söz gelimi üniversitelerde bilime fazlaca önem verilmesinden ileri gelmemektedir; daha çok, mantığın egemen olması ülküsünden doğmaktadır. Bu açıdan, eğitim sisteminde, temelden gerçek bir değişim, öğretimde bir yenilik, ya da söz gelimi üniversitelerde değişik konuların önemlerinin göreliliğine göre düzenlenecek bir 'reform' beklenmemelidir. Pek çok düşünür eğitim dizgesini eleştirmiştir, fakat iş uygulama için gerekli, güncel birtakım önerilere gelince, ne felsefecilerden, ne ruhbilimcilerden pek yararlanılmamıştır.

23

İnci San'a göre, eğitimin amacı insanın zihinsel süreçlerinin organik bütünlüğünü korumak olmalıdır; oysa daha çok akılcılığa yönelik bir eğitim sistemi içinde, yalnız akıl, mantık ve düşünce gibi yetenekleriyle değil, aynı zamanda duyum, duygu ve coşkularıyla da davranışlarda bulunan insanın, istenen dengeli bütünlük içinde yetişmesi olanaksızdır. İnsan bir yaşantıyı yalnız us ve usavurma ile değil, ondan daha önce duyuları ve imgeleriyle algılar. Algılar ise, imgeleme gücü olmaksızın kavramları oluşturamaz. Akıl ve düşünce gibi, duyu ve duygular da varlığımızın ayrılmaz parçalarıdır. Ruhça ve bedence sağlıklı ve uyumlu gelişmek, insan doğasındaki bu temel öğelerin uyumlu ve dengeli bir biçimde gelişip bütünleşmesiyle mümkün olabilir. Uyumlu bireyler de uyumlu toplumlar meydana getirir.

"Yüzyılımızda mekanikleşme tüm yaşama başat olma durumundadır, bu giderek artan bir uzmanlaşmayı doğurmaktadır. Bu uzmanlaşma sonucu bugün, duygusal yaşam ile ussal yaşam arasındaki denge ve uyumun bozulması tehlikesi ile karşı karşıyayız" demektedir İnci San. Bu konuda eğitime önemli görevler düşmektedir. Daha ilkokullarda akılcı düşüncüyü, duygunluğun, duyarlılığın, imgeleme gücünün

de eğitimi ile dengelemek birçok şeyi çözebilir. Çocuk, eğitiminde yaratıcılığa yönlendirilmelidir; yaratma olanağını en etkili biçimde sanat uğraşlarında bulacak olan çocuğun, sanatla eğitilmesi büyük önem taşımaktadır, çünkü çocuk yaratarak öğrenir. Sanat, duyular düzeyinden, imgeleme ve düşünme düzeyine değin, her türlü deneyim ve yaşantıyı aydınlayabilecek yapı ve güçtedir. Unutmamalıdır ki, düşünüler yalnız fikir formülleri ile değil, efsanelerle ya da mecazlarla da aktarılabilir.

Aslında, bilimin kullandığı yöntemler bir sanat etkinliği sürecinin geliştirilmesi için gerekli olan yöntemlerden ayrı değildir. Ayrıca sanatçı ile bilim adamının, çalışma ve düşünme süreçleri arasında da bir koşutluk bulunur ki, buna birçok sanatçı ve bilim adamı işaret etmiştir. Akılcı düşünce ile coşku ve duygusallık arasındaki denge olmadan, ne sanat eseri, ne de etkili bir sanat etkinliği süreci oluşamaz. Duygu ve düşünce birliği zaten sanatın yapısında vardır. Çeşitli akım ve üslûplarda birinden birine daha çok önem verildiği tarihsel akış içinde görülürse de, gerçek sanatta ne yalnız akıl, ne de yalnız düşünce egemen olamaz.

24 Bir sanat etkinliği süreci ya da bir yaratma süreci ise, duyularla ve duyarlılıkla işe başlayıp, bunlar arasında akıcı ve dengeli etkileşimi sağladıktan sonra, bilişsel süreçlere yer vererek, uygun mecazları bulma olduğuna göre, çocuğun duygusal ve zihinsel süreç ve yetilerini en anlamlı biçimde eğitmeyi de kendiyle birlikte getirmektedir. Şu da unutulmamalıdır ki, zihinsel süreçlerin içinde de duygusallık gizlidir. Böyle bir anlayışla ele alınacak sanat eğitimi, çocuğun zihinsel ve duygusal gelişim evrelerini tanıyan, huylar, ruhsal kişilik tipleri ve anlatım tipleri hakkında gerekli bilgisi bulunan sanat eğitimcileriyle yürütülebilir. Kişilik ve huyların çeşitliliğini göz önüne alacak bir eğitim, her tipe doğal çizgisi içinde gelişme, kendi biçimini bulma olanağını tanıyacaktır ki, eğitiminde özgürlüğün ve eşitliğin anlamı da bu olmalıdır.

İnci San çocuğun sanat eğitimi için önerilerini şöyle dile getirmektedir; mantıkçı ve akılcı geleneğin yanına, en yüksek etkinliğine bir sanatsal ürünün yaratılması sürecinde kavuşulan görsel düşünme biçimi ile imgelemci düşünme süreçlerinin konulmasıdır. Okullarda büyük bir 'heyecansızlar ordusu' değil, özgür ve canlı anlatıma yetenekli kişilikler yetişmelidir. Ancak böylelikle çağımızın gereksinimi olan, her alanda üstün yaratıcılığa erişilebilir. Bu gelişmiş ülkelerde olduğu kadar, belki de ondan daha çok, gelişmekte olan ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Belli bir uygarlık düzeyine erişmiş ülkeler açısından

evrensel bir sorun olan yaratıcılık sorunu, iyi planlamayla; hiç değilse böyle bir çabanın gerekliliğine inanmış eğitimcilerin çabalarıyla, çözülebilir. Amaç duygu ve düşünce birliğinde bir yana kaymış gibi görünen ağırlığın dengelenmesi, bireylerde sağlanacak uyumun, daha sonra bireyle toplum arasında kurulmasıdır. Sanat eğitimi, kişiselleştirme yönünde değil, fakat kişisel 'üniklikle', toplumsal birliği birleştirip bütünleştirme yönünde bir süreç olmalıdır. Ülkemiz açısından, daha ileri ve geleceğe yönelik bir eğitim sistemi içinde, sanat eğitiminin, bir anlayış, bir felsefe ve bir devingi (dinamik) olarak kabul edilmesinde yarar vardır.

Özetleyecek olursak, sanat eğitimi çocuk ve ergeni bir sanatçı yapmayı amaçlamaz (bunu her güzel sanatlar dalındaki özel öğrenim veren kurumlar üstlenmişlerdir; Konservatuvarlar, güzel sanatlar akademileri ya da fakülteleri gibi) çağdaşlaşma süreci içinde sanat eğitimi toplumda yetişmekte olan kuşakları her alanda yaratıcılığa yönelten bir ders içi ve ders dışı etkinlikler bütünüdür.

Genel olarak, sanat dersleri öğretmenlerinin, hatta sanat tarihi öğretmenlerinin sanat kuramları ile ilgili bilgilere pek ciddilikle yanaşmamaları, sanat bilimine rağbet etmemeleri ve dolayısıyla temel alacakları mesleksi bir yaşam görüşlerinin olamaması, sıklıkla karşımıza çıkan bir eksikliktir. Çünkü uygulamalı ve kılışsal alan bilgilerini çerçeveselendirecek bir temel felsefeye, temel bir görüş açısına dayanabilmeleri için, ne yazık ki gerekli olan bir yetiştirmede de çoğunlukla yoksundurlar. Bu bakımdan, ülkemizde sanat öğretimi ve eğitimi ile sanat kuramları ve sanat bilimi arasındaki bağlar pek kurulamamıştır. Denebilir ki, sanat eğitimbilimi de bir disiplin ve bilim olalı pek uzun bir zaman olmamıştır, dolayısıyla sanat eğitimbilimi ve onun kuramları da pek bilinmemektedir. Oysa sanat derslerinin gerekliliğini ve kaçınılmazlığını sağlamlaştırmak üzere şunlar ilke olarak öngörölmelidir:

25

- “1. Didaktik olarak, mesleksi öğretim bilgisi bakımından kuramların belirlenmesi,
2. Kuram geliştirilmesinin sürdürölmesi,
3. Kuram geliştirilmesinde tarihsel ve güncel gerekliliklerin incelenmesi,
4. Alandaki sorunların saptanması, çözüm yollarının bulunması ve sorunların çözölmesi için katkılarda bulunulması,
5. Mesleksi didaktiğin terminolojisinin saptanması.”

Unutulmamalıdır ki, estetik ve yaratıcı olgu ve süreçlerin didaktik açıdan da önemi vardır ve sanat eğitimi ile sanat kuramları bütünsel bir sorunsal oluşturur. Bu sorunsal; sınırları aşan, düzencelerarası (disiplinlerarası) bir sorunsaldır.

Bu anlamdaki bilgilenme ile yetişme, ülkemizde şimdilik örgün olarak ancak lisansüstü eğitim ile mümkün olabilmektedir. Ayrıca sanat dersi öğretmenlerine yönelik olarak verilen kurs ve seminerlerde, (hizmet içi eğitim kapsamında) bu konulara yer ayrılmalıdır. Bu tür kuramsal kurs ya da derslerin, öncelikle psikoloji (özellikle gelişim ve derinlik psikolojisi alanları), tarih ve sosyoloji konuları ile pekiştirilmesi de gereklidir.

26 Sanat eğitimi ile uğraşan ya da uğraşacak olanlar için gerekli ilk bilgi, sanat eğitiminde belirlenebilen başlıca iki ana yöneliş hakkındaki bilgi olmalıdır. Uzun zamandır üzerinde durduğumuz husus, sanat pedagojisinde kendini gösteren belli başlı iki ana eğilimin varlığıdır. Sanat eğitimindeki temel görüşler demetinden birine ‘sanat yoluyla eğitim’ demiştik. ‘Sanat eğitimi’ deyimindeki iki kavramdan ‘eğitim’e ağırlık veren bu anlayış, tüm sanatlar yoluyla, yaratıcı yetinin, temeldeki yaratıcı güçlerin, insan kişiliğinde içkin (immanent) olan gelişme, serpilme ve açılmasının üzerinde uğraşır. Diğeri ise, ‘sanat için eğitim’ ya da Almanca’da kısaca sanat dersi (Kunstunterricht) diye adlandırılan görüşler topluluğudur ki, görsel yögrumsal (plastik) sanatlara daha çok ağırlık verir ve bu alandaki çalışmaların yer aldığı derslerde, öğretilir ve öğrenilebilir, kazandırılabilir ve kazanılabilir yeti, yetenek, beceriler önemsenir; etkinliklerde ortaya çıkan görüngüler (fenomen) bilimsel açıdan çözümlenir; tüm bu süreçler önceden ortaya konan bir plan uyarınca yönlendirilir. Kısaca, bilgi, bilimsellik yanında ‘ussallık’ ağırlıktadır. Bu sorunlarla en çok sanat eğitim bilimi uğraşır.

Genel olarak sanat eğitimbilimi alanını tanımlamak için İnci San görüşlerini şöyle dile getirmektedir: “Sanat eğitimbilimi özellikle yetişmekte olan insanın yaratıcı sanatsal eğitiminin, sürekli gelişme içinde bulunan bir dizge olarak ele alındığı bilimdir. Bilimsel bir düzence olma bakımından çok da eski olmayan sanat pedagojisinin dizgesel bir kuramının ve özel araştırma teknik ve yöntemlerinin oluşması zaman almıştır. Amacı şöylece özetlenebilir: Kişilik oluşmasında sanat eğitiminin yapıcı etkililiğini düzenlilikler (Gesetzmässigkeiten) içinde ortaya koymak; sanat eğitimbilim süreçlerinin içerik, örgütlenme, yöntem ve öğretim bilgisel (didaktik) bakımdan biçimlendirilmesini bilimsel olarak çözmek ve böylece sanat eğitiminin etkililiğini artırmak.

Sanat eğitimbilimi vardığı sonuçları, kavramlar, düzenlilikler, kuram ve varsayımlar olarak saptar. Kendine özgü araştırma yöntemlerini ve sanat pedagojisi alanında yeni bilgilerin edinilme ve uygulanmasını gösterecek bir bütün 'süreçler, kurallar, sayıltı ve beklentiler dizgesi'nin kuramsal temellerini geliştirir. Sanat eğitimbilimi genel pedagoji ile sıkı ilişkidedir; genel pedagojinin temel belirlemeleri ve bilgilerine, didaktiğe, tarihine, eğitim psikolojisine ve gelişim psikolojisinin verilerine dayanır; tüm bu sayılan alanlar da buna karşılık sanat eğitimbiliminin verdiği bilgilerden yararlanırlar. Sanat pedagojisinin alan olarak en önemli bilimsel temellerini 'sanat bilimi' verir. Sanat pedagojisinin bundan sonraki gelişiminde, özellikle toplumbilimin (sosyoloji) ve psikolojinin dizgesel yaklaşımları daha da önemli rol oynayacaktır. Sanat eğitimbilimini, onun kuramsal, yöntemsel ve tarihsel boyutları göz önüne alan San, birbiriyle sıkı ilişkiler içinde olan üç ana bölüme ayırarak aşağıdaki saptamalarda bulunur:

1. Sanat Eğitimi Kuramı: Yaratıcı sanat eğitiminin kuramsal ve yöntemsel temellerini araştırır. Sanat eğitimbilimi süreçlerinin yasaya benzer düzenliliklerini ortaya koyar, temel tavır alışları açıklar, temel alınacak yaklaşımlar üzerinde çalışır, sanat pedagojisinin sanat, eğitim, kültür, siyaset, ekonomi ve ideoloji ile olan etkileşimi içindeki devingisini (dinamiğini) açıklığa kavuşturur. Kuramın en önemli yanı, tümel sanat eğitiminin sorunlarına ışık tutmasıdır.
2. Sanat Eğitimi Yöntem Bilimi: Tümel (Holistic) sanat derslerinin ve sanat eğitiminin, çağdaş deyişle güzel (optik) kültürün tüm alanlarının öğretilmesi ve öğrenilmesi sorunlarıyla uğraşır. Sanat eğitiminin büyük ölçüde ders programlarıyla bağımlı olduğu ve belli düzeylerde zorunlu ya da seçmeli ders olarak yer aldığı göz önüne alınır. Gözel kültür ve tasarım derslerinin yürütülmesindeki resim yapma, form verme, biçimlendirici uğraşlar, ayrıca çevre düzenlenmesi, görsel iletişim, sanat ürünlerini inceleme ve değerlendirme gibi çeşitli bölümlerinin özelliklerini irdeler, özel deneylerden genellemeler ve yasaya benzer düzenlilikler kurmaya çalışarak klâsik okullardaki bu alan dersleriyle ilgili bir yöntem bilimsel kuram geliştirmeye çalışır. Sanat eğitimi yöntem bilimi, özel olarak sanat eğitimi veren okul ve kurumlarda ve ayrıca okul dışı kuruluşlarda verilen sanat (müzik, tiyatro, resim kursları vb. gibi) eğitiminin özelliklerini de irdeler.
3. Sanat Eğitimi Tarihi: Sanatlar eğitimi alanında tarihsel gelişim içindeki çalışmalar, kuramsal ve uygulamalı çabalar incelenir. Ortak bulgular ve temel modeller, hem kendi çağları içinde hem de günümüz sanat sorunlarına ışık tutacak biçimde irdelenir.

Sanat olgusu, sanat tarihi, sanat olgusu üzerinde düşünme, yorumlama; sanat kuramı, sanat eğitimi, sanat eğitimbilimi, sanat felsefesi, sanat psikolojisi, sanat eleştirisi ve sanat eleştirisi kuramları, kısaca sanatın kendisi dışındakileri kapsayan sanat bilimi, böylece bir zincir oluşturmaktadır.

Sanatsal yorumlar, sanat kuramları ve sanat eleştirisi kuramlarının her biri, sırtını değişik sanat varlıklarına ve bunlardan çıkan sanat görüşlerine dayayarak kendi bilgi kuramını oluşturmuşlar, bunlar da sanat eğitimi ve sanat eğitimbilimine yansımıştır. Sanatlar, bilimsel yaklaşımlar ve sanat eğitimi alanlarındaki etkileşim, sürekli biçimde kendini göstermektedir; hatta denebilir ki, bu durum giderek karmaşık ve çok zengin biçimlerde yeni düşünömlere (Reflexion) yol açmaktadır.”

Picasso ve Guernica

İnci San Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Faköltesi’nde tüm bölömlerde zorunlu ders olarak okutulan ‘Sanat ve Eğitim’ dersinde sanatta önemli bir kavram olan mecazı anlatırken Picasso’nun ‘Guernica’ tablosunu anlatırdı. Faköltenen mezun olan her öörencinin bu tabloyu aradan ne kadar zaman geçerse geçsin tüm ayrıntıları ile anlatabilmesi San’ın Hocalığı ne denli ustalıkla yaptığının bir göstergesi olarak değeriendirilebilir. Bu bölümde Picasso’nun ‘Guernica’ tablosu İnci San’ın ‘Sanatsal Yaratma Çocukta Yaratıcılık’ kitabından ‘Sanatçı Mecazı Nasıl Yaratıyor - Bir Örnek Picasso ve Guernica’ başlığı ile aktarılmaktadır.

28

Pablo Picasso, Guernica, 1937, Tual üzerine yağlı boya, 349,3 x 776,6 cm
<https://www.museoreinasofia.es/en/collection/artwork/guernica>, 20.09.2023

Picasso'nun en başarılı düzenlemelerinden biri olan Guernica adlı duvar resmi, 'mecazî' anlatımın en güzel örneklerindendir. Eindhoven ve Vinache'in araştırmasında, bu eserdeki yaratıcılık süreçleri üzerinde durulmuştur. Picasso duvar resmine 1937'de, o zaman iktidarda bulunan İspanya hükümetinin isteği üzerine başlamıştı. O yıl içinde İspanya iç savaş sürüklendi. Francisco Franco yönetiminde bir askerî grup İspanya hükümetini devirmek istedi. Franco'ya nazi Almanya'sının ve faşist İtalya'nın askerî güçlerince yardım ediliyordu. Antifaşist ve anti-Nazi pek çok başka ülke halkı, bir Franco zaferine karşıydı. Pablo Picasso da, İspanyol olduğu halde, kendi isteğiyle Fransa'ya yerleşmişti. Bu iç savaş sırasında, Picasso'dan Paris Dünya Fuarındaki İspanya hükümeti yapısı için bir duvar resmi yapması istenmişti.

Picasso bu görevi aldıktan hemen sonra, Nazi ve Faşist bombardımanı kararlaştırılmış ve İspanya'nın Basque eyâletindeki Guernica kasabası tüm sivil halkıyla yok edilmişti. Picasso duvar resmi için bu olayı konu olarak seçti. Bombardımandan hemen iki gün sonra ilk eskizini çizdi. Duvar resminin genel düşünüsünü, eserin en sonunda alacağı ayrıntılı mecazî yapısında da ortaya çıkacak genel kavram'ın ana çizgilerini ortaya koymaktadır: Düzenlemenin merkezinde ölmekte olan bir at; elinde bir lâmba tutarak bir pencereden sarkan bir insan figürü; solda bir hayvan figürü ve ön plânda bir ölü.

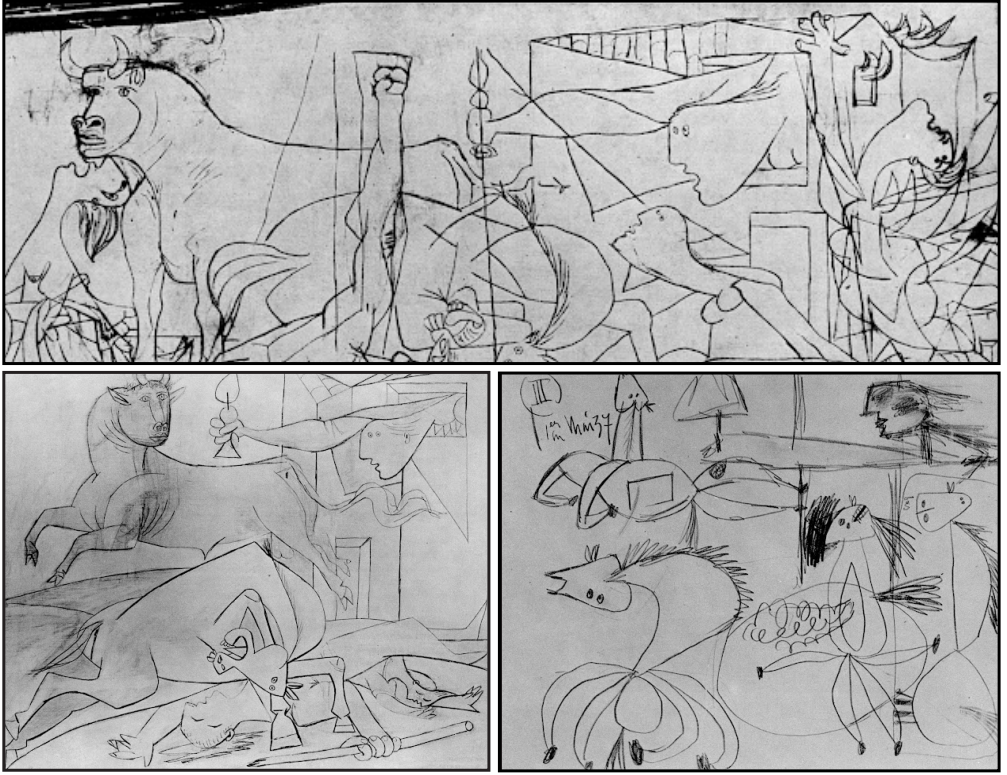
29

Bundan sonraki günde, 2 Mayıs 1937'de Picasso, at başıyla ilgili çalışmasını yapmıştır. Sanatçının zihninde atın, İnsanın dostunu simgeleyen bir genel imge, bir dostluk simgesi olduğu anlaşılıyor. Bu inancın, atın boğa güreşlerinde insanın yanındaki işlevi ile ilgili olarak geliştirilmiş olması mümkündür.

Eskizdeki hayvana gelince, o bir at değildir, bir mecaz üstüne çatılmış bir başka mecazdır. İlki, ölmekte olan bir attır, insan dostu at. İnsanla kaba güç arasındaki gücü simgeler. İkinci mecaz ise, insanın dostundan yükselen feryattır. Bu, doğal olarak bir yorum sorunudur, Picasso böyle bir açıklama sunmamıştır; fakat bu feryat, can çekişen bir çılgının dehşeti, sivri bir at başı ve onun çok büyük boğaz simgesinden çıkan hançere benzer bir biçimle anlatılmak istenmiş, ölmekte, sönmekte olan bir çılgılık, betimlenmiştir. 8 Mayıs 1937 tarihli eskizler sembol imgelerle denemelerin sürdürüldüğünü ve yeni mecazların üretilmesine girildiğini gösterir. At ile ilgili mecaz, değişikliğe uğramış, ayrıca bir çocuk taşıyan ve kalkmaya çabalayan bir kadın mecazı gelişmiştir; bu, genç ve taze yaşamın bir simgesi ile kendi yaşamını kurtarma çabasını sergilemektedir. Bu çabalayan

kadın mecazının, duvar resminin son, halinde vahşete, yani boğaya yakaran kadın figürü ile atın sağında, çabalayan, kalkmaya uğraşan kadın figürü olarak iki mecaz halinde karşımıza çıkması ilginçtir. Aynı düşünüyü başka yollarla da biçimlendirilmiştir. Sözelimi 9 Mayıs 1937 tarihli eskizdeki bir merdiven üzerinde sendeleyerek kadın figürü gibi. Burada Picasso, 'ölüm rüzgârıyla sarsılan yaşam' kavramını ifade etmek için bir mecaz arıyor gibi görünmektedir. İlgili çekici olan, bu mecazın tamamlanmış bir mecazlar birleşimi olarak düzenlenmiş olmasıdır. Figürün merdivenin bir basamağını tutmak üzere uzanan eli boşuna çabalamaktadır, artık ne gücü kalmıştır, ne de hareket etme yeteneği. Kolunda tutup sıktığı çocuk ise, yayvan, cansız, mankenimsi bir formdadır.

30

Pablo Picasso, *Guernica* eskizleri, 1936,
<https://www.larrywolf51.com/2022/04/drawing-drawing-drawing-picassos.html>,
20.09.2023

Uzun mecazlar bulma süreci, tüm yapıyı etkili bir örgensel çizim ve biçimleme haline getirinceye dek sürer. Picasso'nun uygun mecazları arayıp, mural'in tam olarak ne biçim alacağını belirleyen eskizi yapmayı başarması arasında bir haftadan az bir zaman geçmiştir. Ancak, muralin eskizlerden çok daha keskin ve şiddetli bir biçimleme

olduğunu belirtmeliyiz. Yanan bir yapıdan dışarı uzanan figürün tuttuğu lâmbanın anlamı, hemen solundaki tek simge ile açıklanmaktadır. Bu ışık, çoğu kez ‘gecenin elektrikli gözü’ olarak adlandırılmaktadır. Gazete yapraklarına dönüşmekte olan at, belki de böylesine mahveden ve böylesine tam bir kitle halinde öldürmenin simgesidir. Geriye, kitle ölümünü ve onun dehşetini anlatacak tek bir canlı kalmamıştır ama bize simgelendiği gibi, bu öldürme olayı hakkında insanlar ikinci elden, yani basından ya da okuyacağı haber ve hatta öykülerden ve diğer çağdaş iletişim araçlarından bilgi edinecektir. Bu düşünüyü, şöyle bir yorumla genişletilebilir Mecaz, yapılan işi, yani katliamı saklamaya çalışmanın boşunalığını, ya da çağdaş insanın, teknolojiyle, rezilliklerinin saklanması olanaksız kıldığını betimlemektedir. Guernica’ daki mecazların çoğunluğunun temelinde İspanyol kültürünün yattığı açıktır. Boğanın ‘mecazî’ kullanılışı ilginçtir Vahşeti temsil eden boğa, ‘faşizm’ yerine bir mecaz olmakta, fakat aynı zamanda resmin tüm bağlamı içinde, umut ve yazgının (kader) da simgesi olarak gözükmemektedir. İspanya’nın kültür geleneğine göre boğa, boğa güreşlerinde olağan olarak yenilendir. Resimde boğa cüretlidir ama, onun vahşi utkusu geçici olsa gerekir, çünkü savaşan kahraman ön plânda yatmaktadır. At, insanın sadık dostu; analık da yaşamın simgesel temelidir. ‘Gecenin elektrikli gözü’ ise, çağdaş teknolojinin sembolüdür.

31

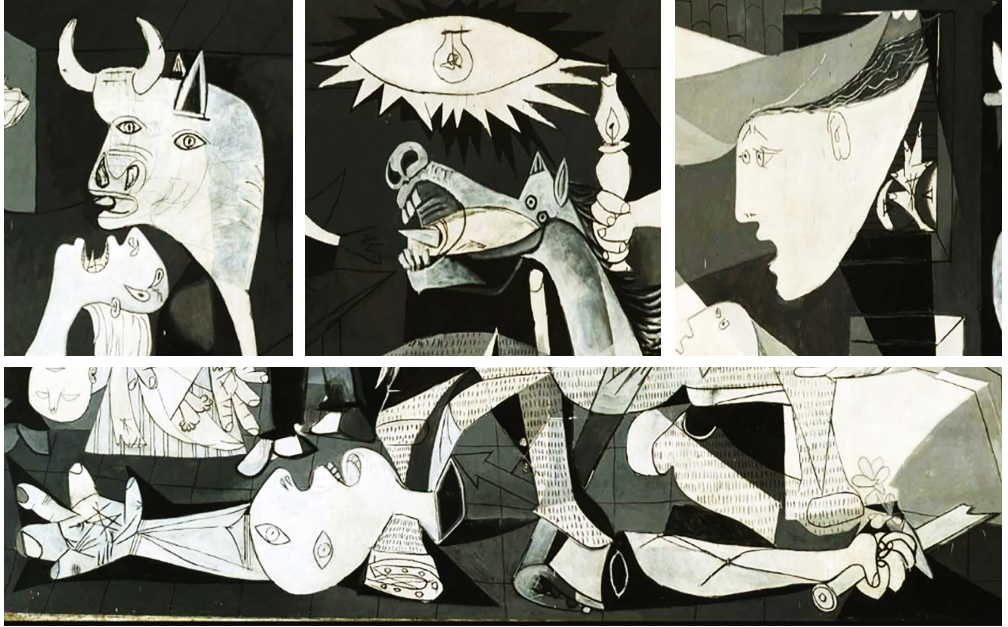
Böylece incelendiğinde Guernica’nın meydana getiriliş süreci usta bir sanatçının eserinde, görsel plâstik sanatta yaratıcı, süreç hakkında ilginç bulgular vermektedir. Eindhoven ve Vinache’ye göre, sanatçı ne yapacağını planlamakla ve bu plânla ilgili bir ‘genel düşünüyü’ (ana fikir) ile işe başlar; sonra kavramları, sembol-imgeleri ve uygun mecazları geliştirerek düzenlemesinin ayrıntılarıyla uğraşır.

Bizi bu eserin etkilemesi, büyük ölçüde ‘mecazî’ yapısından, kuruluşundan ileri gelmektedir Resim aslında, görsel tipler için genel geçerliliği olan, genellikle kabul edilmiş ölçün ve yargılara uygun değildir, gerçek olgulara bağlı değildir. Sanatçı yeteneğini, nesnelerin görsel özyapılarını birer birer sayıp dökmek için kullanmamaktadır. Bir mecazî yapı olarak bu duvar resmi, sanatçının yaşayışını ve yaşamı yok etme hareketi olarak beliren bir olaya karşı tepkisinin ve dehşetinin şairce betimlenmesinden başka birşey değildir. Mecazlar çarpıcı, sarsıcıdır. Mecazların ünkliğinde ve sanatçının, bu mecazları geometrik biçimlerin yakınlığı içinde örerken kullandığı ürkütücü tarzda bir sürpriz öğesi vardır. Sanatçının kullandığı formları tanıyıp ayırdediyoruz, fakat onların tuhaf biçimleri ve kıvrılıp bükülmeleri karşısında sarsılıyor. Ancak, sanatçının yarattığı mecazları ayırdettiğimiz anda, tüm görsel-

plâstik yapıda, çok yeni ve çok değişik, şairce bir bildiri, bir ileti keşfediyoruz. İlk düşününden, ilk kavramdan sonra, sanatçının seçme, ayırma, değiştirme, yeniden düzenleme gibi aşamalarda, mecazlarını nasıl geliştirdiğini; sanatsal etkinliğine, imgelem, duyarlık, duygunluk, sezgi, bilgi, deney, yaşantı, kültürel etki, kendine güven ve malzemeye egemen olma, teknikte ustalık gibi yeti ve yeteneklerini nasıl kullandığını; bu etmenlerin her birinin Guernica adlı eserde oynadıkları rolü izlemeye çalıştık. Bunların tümünün uyumlu bir biçimde bir arada olması, üstün bir eserin yaratılışını hazırlamıştır. Hiç kuşkusuz bunda, bilinç de, bilinç-altı da, duygu da, akıl da rol oynamaktadır.

Tekrar belirtilecek olursa, eğitimin amacı, bireyde ve toplumda denge ve uyumu sağlamak olduğuna göre, bir sanat olayında, bir sanatsal süreçte izlenebilen böylesi denge, uyum ve birleştirim, sanat eğitiminin de amacı ve eğitime katkısı olacaktır.

32

Pablo Picasso, Guernica, detay, 1937, tuval üzerine yağlı boya, 349 x 776 cm
Madrid, Reina Sofia Müzesinde sergilenmektedir.

<https://www.museoreinasofia.es/en/collection/artwork/guernica>, 20 Eylül 2023

Çağrılı konuşmacı olarak katıldığı “Sanat, Sanat Eğitimi ve Araştırma Yöntemlerinde Yeni Paradigmalar” konulu II. Uluslararası Sanat Eğitimi Araştırmaları Sempozyumu’nda (Ankara – 2018) “SANATLAR İLE BİLİM - KURAM İLİŞKİSİ” başlıklı bildirisinde Prof. Dr. İnci SAN hem sanatlar hem de bilim alanındaki gelişmeleri bildirisinde özetle şöyle değerlendirmektedir: Bu konuşmaya hazırlanmadan önce en son

merak ve ilgiyle okuduğum beyin araştırmaları hakkındaki bir yazı dizisi ile son zamanlarda elime geçen başlıca Anadolu Üniversitesi genç akademisyenleri ve yurt dışından alan uzmanlarının katkıda bulunduğu Pegem Akademi Yayınlarından ‘Görsel Araştırma Yöntemleri’ (kısaca GAY) başlıklı yayından yararlanarak, eski bilgi birikimime ve kimi savlarımı bazı eklemeler yapma gereksinimi duydum ve sizlerle bu çalışma sürecini paylaşmayı düşündüm. Bildirinin adını “Sanatlar Bilimselliğe Yaklaşırken” koydum.

Temel yaklaşımlarım şöyle sıralandı:

Sanatın bilim kadar önemli bir beyinsel etkinlik olduğu;
Sanatın kendisinin bilimden uzak olmadığı;
sanatın günümüzde bilimselliğe daha çok yaklaştığı;
Gündelik yaşamımızda en başta görsel kültür alanında görsel sanatlar ve tasarımın, tüm diğer sanat dalları ve yeni tekniklerle ve teknolojiyle bir araya gelerek karşımıza çıktığı;
Eğitim süreçlerinde eylem araştırması yönteminin en çok sanatlar temelinde başarılı olduğu;
Sanat, bilim ve teknolojiadaki yaratıcı süreçlerin beyinbilim ve sinirbilimcileri açısından da önemle irdelendiği (beyin-zihin-bilinç-deha-kültür);
Pek çok bilgisel, bilimsel ve sanatsal verinin bir araya gelip esaslı bir sanat kültürü oluşturduğu.

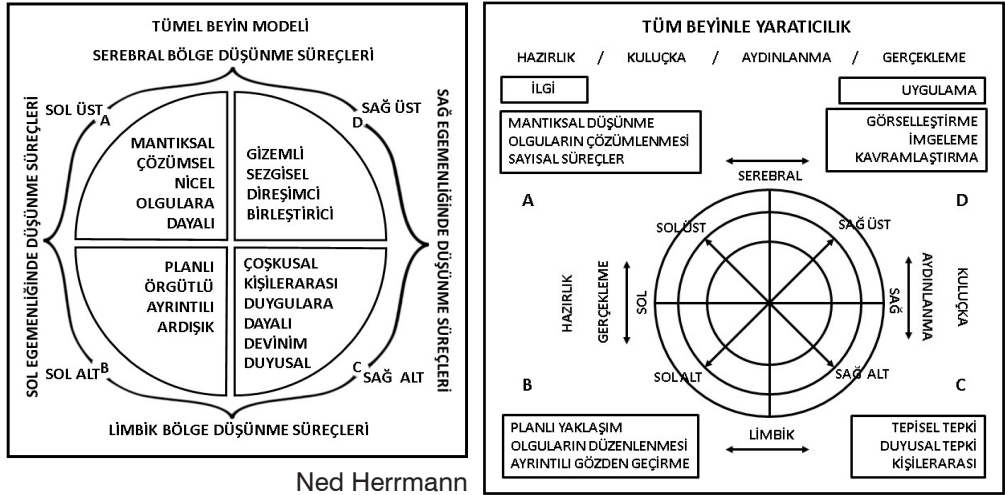
33

Metnimi yazarken yukarıdaki yaklaşımlar ve onlara ilişkin konu ve sorular kimi zaman birbirinin etkileşimiyle biraz değişik bir sıralamaya girdi.

1. Sanat(lar) bilim(ler) kadar önemli bir beyinsel etkinliktir.

Bu yargıya akademik yaşamımda üzerinde çok durduğum ve kimi önyargılara karşı tanıtılar (argümanlar) ararken, 1988’de yazılmış bir kitabı okuduğumda varmışım. Evet, sanat duygusal bir alan; insanı doğru ve mantıksal düşünmeden alıkoyan (kökü Platon’a kadar giden bir düşünce ve anlayış), dolayısıyla fazla ciddiye alınmayacak bir etkinliktir (bu ve benzeri düşüncelerin listesini uzatmak olanaklıdır) gibi önyargıları birdenbire çok ciddi ve uzun çalışmalar ve araştırmalar sonucu yıkan Ned Herrmann’ın ‘Yaratıcı Beyin’ adlı kitabı olmuştu (en azından benim için). İnsan beyninin düşünme biçimleri üzerinde duran Herrmann’ın 20. yy.ınson çeyreğinde sol ve sağ beyin yarım kürelerinin farklı düşünme biçimleri olduğunu ileri sürdüğü kuramı, beynin sanatsal yaratıcılıktaki duygu-düşünme bağlantısını göstermesi ve yaratıcı süreç(ler) sonunda ortaya çıkan ürünün zihinsel bir ürün olduğunu ortaya koyması önemliydi.

Kendi çizdiği çizemlerde (şemalarda) soyut olarak beyni önce iki düşünme ve davranış bölümüne, sonra da her bir bölümü ayrıca ikiye ayırarak dört bölüm tasarlıyor ve yaratıcılık sürecinde bu ayrı gibi duran bölümler arasındaki hızlı ve sürekli gidiş gelişi, son derece karmaşık bu bağlantılar bütünü'nü çizemsel olarak netleştiriyordu. Bu konunun günümüz beyin bilim araştırmalarına bakıldığında müthiş bir öngörü olduğu görülebilir.

II. Sanatın kendisi bilimden uzak değildir. Sanat günümüzde bilimselliğe ve teknolojiye daha çok yaklaşmıştır. (Görsel Kültür)

Günümüz sanatlarında özellikle görsel sanatlar alanında teknoloji ve dolayısıyla bilime dayanmadan yeni, özgün ve çağcıl bir sanatsal üretim ortaya çıkarmak pek olası görünmemektedir. Sanatları izlerken, sanatçıların araştırmacı yanları, teknolojiye egemenlikleri ve disiplinlerarası yaklaşımları göze çarpmakta. Bu disiplinlerarasılık diğer sanat dallarıyla ilgilenmelerini, epeyce okuyup dinleyip toplumsal gerçeklikleri çeşitli yönleriyle izlemelerini de birlikte getirmekte. İzleyici olarak yeni sanatı anlamamız için bizlerin de zaman zaman zorlanması söz konusu olmaktadır. Hem sanatçılar hem biz tüketiciler, bilişimbilim, yeni bilimsel buluşlar, dijitalbilim, kuantum, beyinbilim, fotoğrafçılıktaki teknikler, fiziksel buluşlar gibi konular hakkında bilgi sahibi olmak durumundayız. Toplumbilim, psikoloji, siyaset, kimlik politikaları, etnografik bilgilerle ilgili oluşumlar eserlerden bize yansımakta. Görsel sanatlar alanından seçtiğim (seçebildiğim) ve etkilendiğim iki sanatçı, İnci Eviner ve Nil Yalter çalışmalarında teknolojiye ve sanat dışı sayılabilecek olgulara da dayanarak ürünler vermektedirler.

İnci EVİNER

İnci Eviner'in 2016 yılı sonunda gezdiğim İstanbul Modern Sanatlar Müzesindeki Retrospektif sergisi sanatçının geniş dağarını ortaya koyuyordu. Kendisinin raslantısal olarak okuduğum Tempo Dergisindeki bir röportajında belirttiği üzere etkilendiği düşünürler Deleuze, Guattri, Foucault ve Ali Akay'ın Ekin-Bilar eğitim kuruluşunda verdiği derslerde sözü edilen felsefeciler, psikiyatrlar vd.dir.

III. Gündelik yaşamımızda en başta görsel kültür alanında görsel sanatlar ve tasarım, tüm diğer sanat dalları ve yeni teknikler ve teknoloji ile bir araya gelerek karşımıza çıkmaktadır.

“Yeni iletişim teknolojilerinin yaşamımıza girmesiyle kültürümüzde artık yazılı-sözlü dilden çok daha yaygın olarak görsel imgelerle dolu bir kültür egemen olmaya başlamıştır. Gazete, dergi, afiş, televizyon, sinema, video, internet gibi araçlarla üretilen imgelerle çevriliyiz.” (Parsa, A. F. (2007) den aktaran Türkcan ve Coşkun, GAY, s.73)

“İçinde bulunduğumuz çağın kültürü görseldir” diyebiliriz. Soğancı'ya göre “aslında görsellik insanlar için her zaman önemli olagelmıştır. Ancak insan yapısı ya da makine yapısı görselliğin, kültür ortamında teknolojik olanakların yarattığı yeni olasılıklarla günümüzde olduğu kadar kolay ve yaygınca erişilir olmadığını da vurgulamalıyız.” (GAY, s.153)

“Görsel kültür 21. y.y. da ortaya çıkmış olan çok yönlü iletişimin doğal bir sonucu olarak, bilgi birikimini ve büyük yaygınlık kazanan

35

İnci Eviner; Duvar Dibi, 1995, Kağıt üzerine akrilik ve kolaj, 108 x 204 cm
<https://warholamag.com/tr/inci-eviner-retrospektifi-icinde-kim-var/>, 20.09.2023

görüntü açılarının elbirliği ile yarattığı yeni bir kültür biçimidir.” (Türkcan-Coşkun, GAY, s.80) Aynı yazarlara göre ‘görsel kültür imge ve kültürün birleştirilerek anlamlandırılmasıdır.’(a.g.e.s.73) “Görsel kültür, kültürün görünür hale gelmesidir. (s.80) Görsel kültür ve görsel iletişim konusunda 1981’de yayımlanmış olan bir makalemden (Görsel İletişimde İşaretler ve İşaretler Dili Olarak Sanat, Ank. Üniv. EBF Dergisi, Cilt 14, s. 291-306), ‘görsel kültür ve kitle iletişim araçları’, ‘görsel iletişim’ başlıkları altında, görme duyusunun önemi, görsel algı, imge ve kavramların zihinde oluşması, bildirişim (enformatik) estetiği, estetik algı, görsel iletişimde sanat, reklam olgusu, çocuk çizimleri, evrensel işaretler ve simgeler gibi konular ayrıntılı olarak işlenmişti. O dönem için görsel kültür kavramı içinde görsel sanatın, kitle iletişim araçlarının verdiği bilgi ve enformasyon verme gücü yanında yalnızca özel bir bölüm olarak yer alabildiğinin kabulü, günümüz değerlendirmelerine göre ilginç bir saptamaydı.Bugün ise şöyle diyebiliyoruz;

36 “Görsel olan görülebilen herşey ise de, görsel kültür sanatsal olan imgeler, simgeler ve insan eli değmiş görülenlerdir, kültürel olandır. İnsanlarca üretilen, yorumlanarak ortaya çıkan, Barnard’a göre işlevsel, iletişimsel ya da estetik amacı olan şeyler görsel kültür kavramı ile ifade edilebilir” (Türkcan ve Coşkun. GAY, s.77-78). Eğer görsel kültür çalışmaları, temel olarak kültürün, yani tüm bilgisel birikimimizin görünür hale gelmesi olarak olaya bakıyorsa, gerek tüketici gerek eğitimci olarak son derece donanımlı olmamız gerekmektedir. Tüm görsel imgeleri, mecazları, iletileri iyi kavrayıp yorumlayabilmemiz için tarih, sanat tarihi, edebiyat tarihi, coğrafya, felsefe, göstergebilim, etnoloji, psikoloji, sosyal psikoloji; hatta fizik, geometri, matematik ve bazen de müzik ve daha birçok alandan yıllar içinde edindiğimiz ve edineceğimiz bilgi birikimi çok önem kazanmaktadır. Günümüzde büyük bir hızla ilerleyen bilim dalları yaşamımızı değiştiriyor, dönüştürüyor, bizleri farkında olmasak da etkiliyor. Üstelik bilgiler değişmez birer olgu olmaktan da çıkmaktadır. Öte yandan bilim insanları da görsel kültürden etkileniyor, sanatsal alan ile kendi alanları arasında ilişki kurmaya çalışıyor. “İnsan ve onun kültürüyle ilgilenen bilim insanları arasında yaygın olan sanatçılara imrenme dürtüsü tam tersine dönmüş ve artık sanatçılar ve eleştirmenler (biz ekleyelim: sanat izleyenler de) söz konusu bilimlere imrenmeye başlamışlardır” (Foster’dan (1996) aktaran Soğancı, GAY, s.147)

Eviner, 1980’den günümüze kadarki üretiminden yapıtlara (fotoğraf, video sanatı, resim, çizim, heykel) yer verilen sergide, “...sanatçı sanat tarihsel alegori, ikonografi, illusturasyon ve mitolojilerden güncel ideogram ve piktogramlara uzanan sınırsız bir görsel dilin

içerisinde gezinerek... güzel olanın içindeki şiddeti, bastırılmış olanın potansiyelini ve bilinçaltının eşsiz yaratıcılığını iç içe örerek güncel, güncel olduğu kadar da zamansız olduğu izlenimi veren yapıtlar kurguluyor.” (Sergi Broşüründen.) Sergi Kronolojik düzenlenmişti. Yapıtların adlandırmalarına gelince sanatçının sosyal olay ve olgulara bakışını özetliyor adeta: Yeni Vatandaş (2009), Gövde Coğrafyası (1995), Arthur Rimbaud (2005), Korkma, Sana Bı şey Olmaz (2005), Ulusal Zindelik, Parlamento, Evden Kaçan Kızlar, Bana Kötü Birşey Oldu, Kırık Manifestolar ve Gösteriler vd. Serginin başlığı: “İçinde Kim Var? (22 Haziran-27 Kasım 2016)

NİL YALTER

Gene Kasım 2016’da gezdiğim Nil Yalter’in “Off the Record” (Kayıt Dışı, Yer Verilmemiş) başlıklı kapsamlı sergisi, bir sanatçının ne kadar geniş bir dağardan yararlandığını, kişisel ve toplumsal anılardan, şiirden, yolculuklardan, çetin toplumsal sorun ve olgulara dek yaşamın içinden nasıl etkilendiğine bir örnektir. Dijital sanattan, videodan, çeşitli teknolojik tekniklerden bolca yararlanmaktadır. Malzeme çeşitliliği yanı sıra Yalter’in öykü anlatma, canlandırma öğelerini kullandığını, Nazım Hikmet ve Hasan Hüseyin Korkmazgil’in, Baudelaire’in şiirlerini

Nil Yalter, *Orient Ekspres*, 1976,
Video, çizimler, fotoğraflar ve polaroidlerden oluşan yerleştirme,
<http://www.nilyalter.com/works/100/orient-express-1976.html>, 20.09.2023

yorumladığını ekleyelim. Her bir yapıt bir ve birden çok hikaye içermekte. Onun sosyolojiden, felsefeden, edebiyattan yararlandığı; kadınlık, göçmenlik, sürgün, çalışma yaşamı, cezaevinde yaşam gibi evrensel ve zorlu konulara ağırlık verdiği bu sergi, onun 1967'den 2016'ya dek geçirdiği evreleri de yansıtmakta.

Eviner ve Yalter örneklerinde izlediğimiz teknolojiye egemenlik kuşkusuz bu içselleştirmeden, sıradan bir imrenmeden çok daha derindir.

IV. Eğitim süreçlerinde eylem araştırması yöntemi en çok sanatlar temelinde başarılı olmaktadır.

Daha önce sözünü ettiğim ana kaynaklarımdan biri olan Görsel Araştırma Yöntemleri kitabının Eylem Araştırması alt bölümünde şu soru yer almaktadır: “Sanat ile araştırma bir arada düşünülebilir mi? Diğer bir soru da “sanat yoluyla toplumsal ve bireysel dönüşüm sağlanabilir mi?” dir. Bu ikinci soru sanat eğitimcileri açısından yıllarca konu edilmiş ve olumlanmıştır. Gelelim ilk soruya. Son yıllarda kuramsal ve uygulamalı olarak üzerinde çalışılan görsel kültür çalışmaları ve eylem araştırması yöntemine yer verilmeye başlanması bu iki soruya da olumlu yönde katkıda bulunmaktadır.

38

Eylem araştırması yöntemi pek çok alanda ama en çok toplumsal durumlarla ilgili ya da ilgilenen çalışmalar olup sanat eğitimcileri ve sanat eğitimcileri açısından sanat temelli katılımcı eylem araştırması olarak ele alınmaktadır. Konu, sorun ve durumların araştırılması sürecinde, gerek araştırmacı gerek katılımcı olarak sanatçıların, sanateğitimcilerinin, görsel sanatlar öğretmeninin, öğrencilerin, yöneticilerin, sanat(çı)ların izleyicilerinin yer alması söz konusudur. Bu yöntemin uygulanması bir grubun problemi tanımlaması, sorunu çözmek için uğraşması, çabaların ne ölçüde başarılı olduğunu görmesi, sonuç yeterli bulunmazsa yeniden denemesi, araştırmayı yaparak yaşayarak öğrenmesi sürecidir. (Ersoy Avcı, GAY, s.110).

Bir yöntem olarak sanatın (sanatların) öğrenme biçimi olarak kullanılması söz konusu olduğunda, öğrencilerin sürece etkin (aktif) katılımları, zengin ve duygular uyandıran bir öğrenme içinde oldukları düşünülür. Gamwell “öğrencilerin bir dizi sanatsal deneyim yoluyla anlamlar üretilmesine ilişkin anlayış kazanmalarının amaçlandığını, zengin ve duygular uyandıran bir öğrenme ortamı sağlandığını” belirtmiştir.

Öğrencilerden hareket ve dans yoluyla şiir yorumlamalarını, kısa öykülerin dramatik yorumlarını yaratmalarını, yaratıcı yazma için dansı bir katalizör olarak kullanmalarını, edebiyat öğrencilerinin müzik, drama ve performans dilini kullanarak görselleştirme, hareket, dans, konuşma ve şarkı söylemeyi deneyimlemelerini istemiştir. (Gamwell, Q.(2005), Ersoy-Avcı akt. GAY, s.133).

Görülüyor ki sanat eğitimcilerinin ve sanat eğitim bilimcilerinin zaman zaman sanat temelli proje çalışmalarında kullandıkları kimi yöntemler bugün eylem araştırması olarak adlandırılmakta ve bence görsel kültür araştırmalarının da en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Yıllar önce 1990'ların sonlarında, Ankara Üniversitesi Geliştirme Vakfı İlköğretim Okulu öğrencileri, öğretmenleri ve yöneticileri ile yürüttüğüm Ankara Proje Çalışması belki tam bir eylem araştırması niteliğinde değildi ama, katılımcılık ve bir kültür bilimsel eğitim süreci olarak, birlikte konuyu seçme, konu hakkında temel bilgileri, tarih, antropoloji, paleontoloji, barınma (mimari), coğrafya, yemek kültürü, sosyal yaşam vb. kuramsal bilgileri ve uygulamalı çalışmaları içermesi; her özel konunun uzmanlarının Ankara'ya odaklı olarak gerçekleştirdikleri söyleşiler ve çalışmaları izleme gibi desteklerinin alınması, uygun olan konuların yaratıcı drama yoluyla canlandırılması, sürecin en sonundaki sergileme, şenlik ve bir gösteriyle tamamlanması açısından herhalde ilklerdendi. (Daha geniş bilgi için bkz. San, İ. (2018) Yaratıcı Drama ve Müze, s. 249-251)

39

Bu çalışmanın problemi, katılımcıların yaşamakta oldukları Ankara kentinin tarihine, kent bilincine sahip çıkmaları, kendi kentleri için sosyal sorumluluk duymaları olgusu idi.

Bundan sonra, gene 1990'ların sonlarında, 7 kişilik yüksek lisans grubu öğrencilerimle ve Namık Kemal Lisesi'nde seçmeli ders olarak müziği seçmiş 16 yaşlarında bir grupta birlikte yürüttüğüm "müze ve drama" çalışması sanırım bugünkü sanat temelli katılımcı eylem çalışması kavramıyla tanımlanabilir.

Yüksek lisans grubunda iki müzik öğretmeni, bir Türk dili ve edebiyatı öğretmeni, iki dramacı (lisans öğrenimi olarak biri çocuk gelişimi diğeri halk eğitimi öğrenimi almış), bir resim öğretmeni, bir iletişim bilimci vardı. Bir sömestr süren çalışmalarımız Ankara Etnografya müzesindeki bir drama çalışmasıyla başladı. Grubun birbirini tanıması ve kaynaşması amaçlı bu çalışmadan sonra serbestçe müze gezildi. İkinci bir müze gezintisinde grubun kendilerine belli bir tema

seçmelerini, giysiler, takılar, kapı ve kilitler, mutfak eşyaları, aynalar, müzik aletleri gibi obje gruplarına ayrılmaları istendi. Üç grup oluştu: Müzik aletleri, takı ve aynalar ve mutfak eşyaları. Bundan sonra herkesin kendisini en çok ilgilendiren obje ya da objelerin çizimlerini yapmaları istendi. Elimden resim çizim gelmiyor diyenler olduysa da onlara yaptıklarının güzel olmasının önemli olmadığı, yalnızca biraz benzetmenin ve sonradan bakıldığında anımsamanın önemli olduğu söylendi. Bir nesneyi çizerken ona çok daha dikkatle bakıldığı, ayrıntıların görülebildiği, nesnenin böylece iyice tanındığı anlatıldı. Bundan sonra kolektif bir resim çalışmasıyla çok büyük bir kartona, önceden kâğıtlara çizdikleri eskizlerden de yararlanarak uygun boya malzemeleriyle müze hakkında ortak bir resim oluşturulması istendi. Renkli, çok estetik, büyük boyutlu bir ortak resim ortaya çıktı. Bu ürün müzenin tanıtımı için kullanılabilecek yeterlilikte bir afiş kadar güzel oldu.

40 Sınıf ortamındaki çalışmalarda sırasıyla nesnelerle iletişim kurma, onlarla ilgili küçük öyküler yazma ve canlandırma; seramik çalışmasında müzedeki nesnelere benzer kullanım eşyaları yapma, Osmanlı dönemi giysi resimlerini inceleme, bu kez bunlarla ilgili öykü oluşturma ve canlandırmalarda drama sepetindeki uygun kumaş ve giysilerden yararlanma, İstanbul'u düşünme, klasik Türk müziğinden parçalar dinleme gibi çalışma aşamalarından sonra yazdıkları öykü ve canlandırmalardan yola çıkarak üç oyun geliştirmeleri istendi. Üç senaryo çıktı ve üç grup üç ayrı drama gösterisi sergiledi.

Doğaçlamalardan küçük tiyatro gösterilerine ulaşan grupların tiyatral kimi beceriksizlikleri olduysa da onlar mutluydular. Belli bir içeriği, bir anlamı olan ve kendilerinin yarattıkları oyunlardı. Yaşantılara dayanarak düzenlenmiş bu eğitim süreci bir müzeden hareketle birçok yaşantı ve deneyimin bir arada yaşandığı, kolektif olarak ürünlerin ortaya çıktığı bir süreçti. Bu gençlerin müzik aletlerine bakışları herhalde değişti, onların tarihsel gelişimi hakkında bilgi edindiler, kaliteli müzikleri çok beğendiler, resim ve seramik çalışmaları yapabileceklerini gördüler, müzelerin eğitici ortamlar olduğunu kavradılar. Dikkat ettiğimiz hususlar ekibin (katılımcıların) iyi belirlenmesi, temanın çok dikkatle belirlenmesi, bu izleğin üzerinden neler öğrenilebileceğinin iyi geliştirilmesi önemliydi.

Katılımcılara verdiğim yönergede, nelerin sorulacağı, hangi doğrultuda sürecin nasıl geliştirileceğine ilişkin ipuçları bulunuyordu. Görsel sanatlara hiç ilgileri ve becerileri olmadığını söyleyen lise grubu, isterlerse görsel ürünler de ortaya koyabileceklerini biraz da şaşıarak

fark etmişler, seramik, grafik, resim ve drama çalışmalarıyla kendilerini nasıl geliştirdiklerini görmüşlerdi. (Daha fazla bilgi için bkz. San, İnci (2018), Yaratıcı Drama ve Müze, ss. 245-249) Şimdi günümüzde gelişmiş katılımcı sanat temelli eylem araştırmaları için hazır modeller bulunmakta. (GAY, s. 118, s.124, s.134 gibi). Yukarda sözünü ettiğim iki çalışma o dönem için birer proje çalışması sayılıyordu. Özellikle Ankara çalışması daha da kapsamlıydı ancak yöntembilim açısından elbette eksiklikler taşımaktaydı. Tüm bir okulun öğrencilerinin katıldığı Ankara projesi; katılımcı uzmanların sürekli bir arada olmayışı, uzmanlar arası tartışma eksikliği, eleştirel boyutun bulunmayışı, video kaydının çok sınırlı olması (sadece drama gösterisi), serginin hiç kaydedilmemiş olması, raporlandırma yapılmamış olması gibi hususlar bugün bakıldığında önemli eksikliklerdir.

V. Sanat, bilim ve teknolojideki yaratıcı süreçler beyinbilim ve sinirbilim açısından da önemle irdelenmektedir. (Beyin-Zihin-Bilinç-Deha-Kültür)

Başta sözünü ettiğim 30 yıl önce geliştirilmiş sağ ve sol beyin düşünme biçimleri kuramı (N. Herrmann) kendinden sonra eğitim, yaratıcılık ve sanat eğitim ve öğretimi alanlarına ışık tutmuştu. Ancak o zamandan bu yana sinirbilim ve beyinbilim araştırmaları hızla gelişti. Her şeyden önce 30 yıl önce beyindeki nöron sayısı 1 milyar olarak tahminlenirken günümüzde artık 100 milyar nörondan söz edilmektedir.

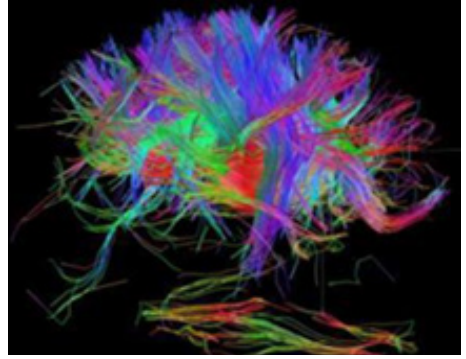
41

2018 yılının en ilgi çekici beyinbilim bulguları Prof. Dr. Türker Kılıç tarafından Herkese Bilim ve Teknoloji Dergisinde açıklandı. Onun bu alanda çalışırken sorduğu sorular (hazırlık aşaması) şunlardı:

Beyin nasıl düşünce üretir?
Beyin nasıl bilinç oluşturur?
Beyin nasıl zihin yaratır?

İlk soru sanat bilimi, (sanatçı, sanat alımlayıcısı, sanat eğitimcileri, eleştirmenleri) açısından önemli. Çünkü var olan önyargılar “Sanat, yöneticiler, aileler, politikacılar, diğer alanların öğretmenleri tarafından çok az düşünme gerektiren, daha hafif bir alan olarak görülebilmektedir. Sanatın sadece duyumsama (hissetme), sezgi, yetenek ve yaratıcılığın, (sanki bu kavramlar normalde ‘düşünme’ içermiyorlarmış gibi) baskın olduğu bir mesele olduğuna inanıldıkça öğretim programlarında sanata gereken ağırlık verilmemektedir.” Bu sözler benim de yıllardır savaştığım esas sorundur.

Prof. Dr. Türker Kılıç, Bahçeşehir Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı, beyinbilim, bağlantısallık ve ağ yapı (network) anlayışı üzerinde ilerleyen, 'bilginin işlenmesi ve bağlantılarla bütünleşmesi matematiğinden' söz etmektedir. Kılıç sözlerini şöyle sürdürüyor: "Yaşam iç içe geçmiş ve aynı anda var olan bir kodlamalar bütünüdür. Bu yaşamın bağlantısal bütünsellik anlayışı" beynin enformasyon işleme ve varoluş matematiği ile analogiler (benzerlikler) oluşturur. [Kılıç, Santiago RamonCajal'ın, beyindeki her hücrenin (nöronun) ayrı bir ünite olduğunu ve bu hücrelerin sinapslar aracılığıyla nöronal ağı oluşturduğunu görüntülediğini ve 1906'da Nobel ödülünü aldığını anımsatmaktadır.]

42

Görseller: Nöron ve Sinapslar

Kılıç, çok geniş kapsamlı bir araştırmadan söz etmektedir. Projenin üyesi olan 19 Avrupa ülkesinden 500'ün üzerinde araştırmacının katıldığı bu araştırmada, (100 milyarın üstünde nörondan oluştuğu düşünülen) beynin bağlantısal bütünlüğünün (bütünselliğinin) matematik yapısını anlamak üzere yola çıkılmıştır. Bir ağ haritası çıkarmak, böylece sağlıklı insan beynindeki anatomik ve işleve bağlı bağlantısallığı aydınlatmaktır amaç. Proje yetkin bilgisayarlarla yürütülmektedir. Avrupa'nın her yerinden multidisipliner araştırmacılarla nörobilim, bilgi işleme ve beyinle ilişkili tıbbi alanlarda bilimsel çalışmalar yapılmasını sağlayacak ortak bir araştırma alt yapısı kurulması hedeflenmektedir. Çalışmaların içinde iki önemli projeye yer verilmiştir: ilki İnsan Nöro-zihin Projesi (Human Connectome Project) adını taşımaktadır. 2013'de Avrupa Birliği'nde başlatılmış olan ikinci proje ise İnsan Beyin Projesi (Human Brain Project) başlıklıdır. Bu da bir Avrupa Komisyonunun Gelecek ve Yeni Teknolojiler Ana Projesi kapsamındadır.

Söz konusu araştırmanın ilk aşamalarında ulaşılan yeni bir düşünce ve bilim alanı böylece keşfedilmiştir. Beyin nasıl zihin üretiyor sorusuna yanıt verebilecek yeni bir matematiksel paradigma ile beynin bağlantısallık modeli olan nöro-zihin (connectome) matematik

yoluyla anlaşılmaya çalışılmaktadır. Beynin karmaşık organizasyonu ve dinamikleri araştırılırken başlıca sinir bilim ve tıp alanı insanları yenilikçi bilgi işlem yöntemlerini kullanmaktadırlar.

2018 yılında bilimsel ortama sürekli düşen veriler arasındaki önemli bir veri ise şu olmuştur: İnsan beyni (eskiden?) milyarlarca nörondan oluşan ve bedenin dış ortama uyumunu (homeostazını) sağlayan 1400 gr.lık biyolojik bir yapı olarak düşünülürken, şimdi beynin işlevinin yalnızca bedenin fizyolojik dengesini sağlamak değil, zihin yaratmak olduğu, zihin yaratan bir organ olduğu üzerinde durulmaktadır. Başka bir deyişle beyin yaşam yaratan bir bilgi işleme sistemidir. (Kılıç, a.g.y. 10.08.2018)

Yazıda devamla şunlar belirtilmektedir: "... beyin yaşamın 'dilini' anlayıp ona yanıtlar oluşturarak, bilinci ve zihni oluşturabilen, seçimler yaparak bu yanıtları veren, enformasyon işleme ve üretme organıdır. Kılıç'a göre bilgi beyinde elektro-kimyasal biyolojik ırmaklar şeklinde oluşur ve akar. Bu enformasyon ırmakları beyinde var olan 100 milyar alternatif (seçenek) içeren, matematiksel bir olasılıklar ağı içinde sürekli bir yeniden varoluş halindedir. Bu bilgi ağları bağlantısal bir birlik, bir bütünlük halindedir. Zihin yaratan nöro-zihin (connectome) bu bağlantısal bütünlüğün adıdır." Kısaca, nöronların bağlantısallık haritasına Kılıç nöro-zihin bilgisi diyor.

43

Ned Herrmann 30 yıl önce düşünme biçimlerinden söz ederken bugünkü bilgi ve verilere henüz ulaşılmamışken, belki de Kılıç'ın "Türkçede ilk kez kullanıyorum" dediği nöro-zihin (connectome) kavramını kastediyordu diyebiliriz (?) Açıklayıcı tanımı bağlantısal bütünlük olduğuna göre, Herrmann'ın sürekli olarak vurguladığı bölümlerarası çok hızlı gidiş-gelişlerin, her zaman etkin (aktif) durumda olan bu yapının (beynin) yaratıcı, buluşçu ve yeni ürünler verebilmesinin de ancak bu bağlantıların dengeli, uyumlu ve bir arada çalıştıklarında gerçekleşebileceğinin ısrarla üstünde durduğunu anımsamalıyız. Beyin nasıl bilinç oluşturur sorusuna yanıt olarak Kılıç 'bilinç zor bir kavram' diyerek şöyle sürdürüyor:

"Belki bilincin yaşama ilişkin bir özellik olabileceği, esas olarak bilgiyi işleyebilir olmak, bilgiyi algılayıp onu işleyip-anlayıp, olasılıklar arasından bir seçim yapıp, bilgi üretip bir yaşantı oluşturmak bilinçliliğidir."

"Yaratıcılık, daha önce(den) yapılmamış bir seçimdir."

"Bilinç seçim yapabilmedir. Yaratıcılık bu seçimin daha önce seçilip yaşanmamış olmasıdır."

Kılıç'tan konumuzla ilgili iki önemli deyişine daha yer vermek istiyorum;

“Beynin bilgi ağları anlayışı, insanı bir organ olan beynin sınırlarından çıkarıp bir bilgi ağı olan zihnin sınırsızlığına ulaştırmıştır. Beynin eşsiz gelişebilme, değişebilme yeteneği, aslında öğrenmenin biyolojik yüzüdür. Üstün yetenek (deha) adını verdiğimiz durumun beyindeki karşılığı, oluşan nörozihnin daha önce hiç oluşmamış yeni bir enformasyon ağı biçimi yaratabilmesidir”.

Beyin-eğitim ilişkisine gelince:

Kılıç'a göre eğitim zaten aslında bir nöro-zihin biçimlendirmesidir, ... beynin zaten oluş nedeni olan nöro-zihin yapısını, eğitim süreciyle değiştirmek te bir tür beyin ameliyatıdır (plastisite anlamında). Beyni değiştirmek zihni değiştirmek, sonuçta o kişinin yaşamını değiştirmek demektir. Beyin nasıl nöro-zihinsel bağlantısallık ile nörozihni oluşturuyorsa, toplumlar da insanlararası iletişim yoluyla kültür oluşturur. İki enformasyon sistemi –zihin ve kültür- arasında matematiksel büyük benzerlikler, hatta aynılık vardır. Nöronla beyinin, beyinle dünyanın ilişkisi; nöronla zihin, zihin ile kültür ilişkisi gibidir.

44 Kılıç 2016 yılındaki bir söyleşisinde, kültür insanların yaşadıkları coğrafyada ve içinde yaşadıkları ve içinde geliştikleri kültür ağından söz etmekte ve bu kişilerin bu ağın bir ürünü olduklarını, o kültür ağını aynı zamanda örenlerin de gene kendileri olduğunu ileri sürmektedir. Uygarlık bir bulut gibi dolaşır ve hep yaratıcı çalışkanlığa doğru hareket eder demektir. Kültür toplumun connectome'udur (HBT. Sayı 128).

Türker Kılıç bir başka söyleşisinde o yılın (2017 olabilir) Fransa'daki bakalorya (lise bitirme) sınavındaki sorulara yer vermiş.

1. Arzu (nefis) kusur sahibi olduğumuzun işareti mi?
2. Hakikat nihai ve kesin mi?
3. Kültür bizi daha insani mi kılar?

Pek çok açıdan üzerinde durulacak sorular; hele liseyi bitirecek olan gençlere sorulduğunu düşünürsek nerelerde boşluklarımız olduğuna ilişkin tartışılacak ne çok sorumuz olduğu acıca görülebilir. Asıl konum olan sanatlar eğitimi ve sanat eğitimbilimi açısından son sözüm şu olabilir: Pek çok bilgisel, bilimsel ve sanatsal verinin bir araya gelmesi ile ancak esaslı bir sanat kültürü oluşabilir.

Sonuç olarak Prof. Dr. İnci San; akademik hayata başladığı yıllardan bu yana sanatın ve sanat eğitiminin disiplinlerarası bir yaklaşımla düzenlenmesi önermekte; özellikle son bildirisinde ‘Sanatlar Bilimselliğe Yaklaşıırken’ sanatın ve sanat eğitiminin bilimden, teknolojiden beslendiğini ancak aynı zamanda yaratıcı bireyler yetiştirmek için sanat eğitiminin hayati bir öneme sahip olduğunu ve örgün ve yaygın eğitimin her basamağında sanat eğitiminin yeni bir bakış açısı ile düşünülmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Kaynaklar

- San, İ. (2018). Yaratıcı Drama ve Müze.
Sanatlar Eğitimi 2. Kitap. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- San, İ. (2017). Disiplinlerarası Sanat Eğitimi Sürdürmek.
1. Uluslararası Sanat Eğitimi Kongresi Pamukkale Üni. Denizli.
- San, İ. (2005). Sanatlar ile Bilim-Kuram İlişkisi.
Sanat Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü Semineri.
San, İnci ve Çakır İlhan Ayşe (Ed.) Ankara: Naturel Yayınevi.
- San, İ. (2017). Çocuk ve Sanat.
Sanatlar Eğitimi 1. Kitap. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- San, İ. (1977). Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık.
Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- San, İ. (1984). Çağdaş Sanat Eğitimi.
Öğretmen Dünyası Dergisi. Sayı: 49.
- San, İ. (1987). Çocuğun ve Gencin Sanat Eğitimi.
Milliyet Sanat Dergisi. Sayı: 162.
- San, İ. (1991). Yaratıcı Drama Eğitsel Boyutları.
1. İzmir Eğitim Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- San, İ. (1993). Toplumsal Değişme ve Değişen Sanat Eğitimi.
Anadolu Sanat Dergisi. Sayı: 1.
- San, İ. (1997). Kültür Eğitimi ve Çocuk.
Çocuk Kültürü 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi.
(Yayına hazırlayan; Onur, Bekir.) Ankara Üniversitesi Çocuk
Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

- San, İ. (2000). Sanat Eğitimi Kuramları.
Ankara: Ütopya Yayınları
- San, İ. (2000). Sanatlar Eğitimi.
Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.
- San, İ. (2003). Sanat Eğitimi Kuramları (2. Basım).
Ankara: Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2004). Sanat ve Eğitim.
Ankara: Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2005). Sanatlar ile Bilim-Kuram İlişkisi.
Sanat Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü Semineri.
San, İnci ve Çakır İlhan Ayşe (Ed.) Ankara: Naturel Yayınevi.
- San, İ. (2006). Estetik Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü.
18-20 Mart 2005. Ankara: Naturel Yayınevi.
- San, İ. (2010). Sanat Eğitimi Kuramları.
Ankara: Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2017). Çocuk ve Sanat-Sanatlar Eğitimi.
1. Kitap (Makalalar-Bildiriler). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- 46 San, İ. (2017). Disiplinlerarası Sanat Eğitimi Sürdürmek.
1. Uluslararası Sanat Eğitimi Kongresi
Pamukkale Üniversitesi. Denizli.
- San, İ. (2018). Sanatlar Bilimselliğe Yaklaşırken.
II. Uluslararası Sanat Eğitimi Araştırmaları Sempozyumu/
Ankara*.
**Sanatlar Bilimselliğe Yaklaşırken* başlıklı bildisinde İnci San'ın
kullandığı kaynaklar:
Bedir Erişti, Suzan Duygu (editör) (2017)
Görsel Araştırma Yöntemleri; Teori, Uygulama ve Örnek.
(2. Bas.) Ankara: Pegem Akademi.
Herrmann, Ned. (1988). The Creative Brain.
Lake Lure Carolina.
Kılıç, Türker (2018). Beyin Nasıl Düşünce ve Zihin Oluşturur?
Herkese Bilim Teknoloji Dergisi,
sayı 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129,130.
San, İ. (2018). Yaratıcı Drama ve Müze.
Sanatlar Eğitimi 2. Kitap.
İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

- San, İ. (2017). Disiplinlerarası Sanat Eğitimi Sürdürmek.
1. Uluslararası Sanat Eğitimi Kongresi.
Pamukkale Üniversitesi. Denizli.
- San, İ. (2005). Sanatlar ile Bilim-Kuram İlişkisi.
Sanat Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü Semineri.
- San, İnci ve Çakır İlhan Ayşe (Ed.)
Ankara: Naturel Yayınevi.
- San, İ. (2017). Çocuk ve Sanat.
Sanatlar Eğitimi 1. Kitap
İstanbul: Yeni insan Yayınevi.

28. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi, 23-26 Kasım 2017, Antalya

Giriş

Prof. Dr. İnci San, akademik yaşamına Hacettepe Üniversitesinde başlamıştır. İlk olarak sanat tarihi ve estetik konuları üzerine çalışmıştır. Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin'in Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesinin kuruluş çalışmalarına katılması ile birlikte öğretim elemanlığını Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinde sürdürmüştür. Bu fakültenin yeni açılan Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü (Kürsüsü)'nde ve daha sonraları EPÖ Bölümü altına alınan Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında asistanlıktan anabilim dalı başkanlığına kadar çalışmalarını yürütmüş ve emekli olmuştur.

49

İnci San, eğitim bilimleri çatısı altında 'Sanat Sorunları', 'Sanat Akımları', 'Türk Sanatı' gibi ana başlıklarda çalışmıştır. Sanat eğitimi gibi kapsayıcı bir alana ömrünü adanmıştır. Sanat eğitimi kavramını daha sonraları sanatlar eğitimi olarak adlandırmış, çalışmalarında bu biçimde kullanmış ve önermiştir. Ayrıca yaratıcılık, beyin araştırmaları, yaratıcı drama (eğitimde drama), müze eğitimi, çocuk müzeleri gibi konular ile ilgilenmiş ve bu konuları tüm yaşamı boyunca sanat eğitimi ve sanat bilimleri ilişkisi bağlamında irdelemiş, kuramsal yanı daha baskın olan akademik üretimlerde bulunmuştur.

İnci San, yaratıcı drama alanını da bütünsel eğitim içerisinde ele almış, 'sanat yoluyla eğitim' anlayışının önemli bir aracı olarak görmüştür. Sanatın tüm türlerini bütüncül bir bakış açısıyla genel eğitim ve estetik eğitim sürecinde bir yöntem olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirme bir yönüyle kendisinin akademik yönünün de biçimlenmesini sağlamıştır. İnci San, büyük ölçüde Herbert Read'den de etkilenecek 'Sanat Yoluyla Eğitim' odaklı çalışmalarını uzun soluklu bir süreç içerisinde eğitim bilimlerinin bir alt dalına dönüştürmeyi başarmıştır. Herbert Read'in ilk baskısı 1943 yılında yapılan kitabının adı da 'Education Through Art- Sanat Yoluyla Eğitim'dir (Read, 1958).

Serap Etike'ye göre İnci San'ın "...sanat eğitiminin kuramsal boyutta bir disiplin olarak üniversitede, Türk kültür yaşamında yer almasında büyük emeği geçmiştir. Tüm çabasını, enerjisini bu konuya yöneltmiş aydın, çağdaş bir bilim kadınıdır... Bu süreçte eğitsel kimliğin çok önemli bir parçası olan 'gençlere yol gösterme, yol açma' görevini de özveri ile gerçekleştirmiştir..." (Etike, 2007, s.7).

Sanat Yoluyla Eğitim -Sanat(lar) Eğitimi

Türkiye'de sanat eğitiminden daha çok sanatın teknik bilgisinin öğretilirdiği eğitim anlaşılrken, İnci San'ın kuramsal çalışmaları ve ileri sürdüğü 'sanat yoluyla eğitim' düşüncesine dönük uygulamaları, bu anlayışın değişmesini de sağlamıştır. Sanat eğitimi; hem sanatın öğretimini hem de sanat yoluyla eğitimi kapsar. Bu nedenle sanat eğitimi, aynı zamanda eğitim bilimlerinin alt dallarından birini oluşturur. İnci San, bu görüşe uygun olarak okul içi-dışı olmak üzere tüm sanatsal- kültürel çalışmalar içerisinde yer alan; sanatı, sanatın türlerini, yaratıcı dramayı eğitsel amaçlar için kullanılan bir yöntem (araç) olarak görmüştür.

50 İnci San, ilk önce Türkiye'deki yaygın ve alışlagelmiş sanat eğitimi anlayışına karşı çıkmıştır. Ona göre sanat, yalnızca duygulara hitap etmez, dolayısıyla, sanat eğitimi sürecindeki bireyin ya da grubun salt duyguları eğitilmez, tüm beyinsel yaratıcı gücü eğitilir. Sanat eğitiminde akıl ile duygu, dengeli bir biçimde yer alır. Ayrıca duysal algıdan başlayarak, algılama, yorumlama, çözümleme, sentezleme, sorgulama, eleştirip değerlendirme ve yargıda bulunma gibi süreçler de devreye girdiği için bilişsellik işin içindedir.

İnci San'a göre sanat eğitimi çocuk ve ergende estetik kaygıyı geliştirir. Böylece çocuk ve ergen güzeli, iyiyi anlar, seçer ve arar. Ayrıca sanat eğitimi, etkin, eleştirel, yaratıcı bireylerin gelişimini sağlar. Çocuk ve ergene kendisi ile birlikte çevresini biçimlendirmesi, kendine ve başkalarına saygılı olması gibi toplumsal sorumluluklar yükler. Böylece çocuk ve ergenin çok yönlü, açık fikirli yetişmesi, kendine güvenmesi, olay ve olguları kavraması, yeniliklere, çağdaş gelişmelere kapalı kalmaması ve kendisini gerçekleştirmesi de hedeflenir (San, 1998b, 1998c). Sanat ve Eğitim başlıklı kitabının (1985, 2003) önsözünde de bu düşüncesini açıklamıştır. Ona göre sanat eğitiminin amacı gençlerde sanat ve kültür sorunlarına ilişkin ilgiyi yoğunlaştırmaktır. Gençlerin çevrelerinde olup bitenlere karşı açık, duyarlı, bilgili, hoşgörülü; çok yönlü ve çeşitli ilişkileri kurabilmesi, çağdaş yaklaşımla sanatı izleyebilmeleri de bu amaçlar arasındadır.

İnci San'a göre sanat eğitiminin önemi yapısındaki yaratıcılıkta yatar. Ona göre sanat eğitiminin amacı, diğer kuşakların yaptıklarını tekrar eden değil, yeni şeyler yapabilme yeterlilikleri olan insanlar yetiştirmektir. Sanat eğitimi, sanatın kendisiyle, yaşayarak, bilgilenecek ve tartışarak karşılaşan bireyleri, bu sanatsal yaşantılar ve deneyler yoluyla bilimde, teknolojiye ve sanatta, kısaca düşüncede yaratıcı olarak yetiştirmeye yönelir (San,1983a, s.139, 1987, 1998a.).

İnci San, toplumsal, kültürel değişimlerin hızına sürekli olarak ayak uydurabilmek için yeni düşünceler üreten ve bunları insanların gereksinimlerini de karşılayacak ürünlere dönüştürebilen bireylerin yetişmesinin önemini pek çok çalışmada ısrarla vurgular. Ona göre sanat eğitimi, bu tür bireyleri yetiştirmede en etkili alanlardan biridir. Bu eğitimden geçen herkesin yaşamlarında karşılaşacakları yeni durumlara ve olaylara, özerkliklerini kaybetmeden uyum göstermeleri zor değildir.

İnci San'ın Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda yukardaki düşüncelere uygun gerçekleştirdiği çalışmalar sanat eğitiminin Türk eğitim dizgesindeki, bireyin yalnızca duygusal yanını eğiten bir süreç olarak anlaşılmasına bir tür karşı duruşunu simgeler. Bu görüşe uygun olarak sürekli bir biçimde yeni yaklaşım, yöntem ve alanlara, özellikle de disiplinlerarası anlayışlara açık olan İnci San, alışlagelen (geleneksel) yöntem ve anlayışların çok ötesinde aramalar gerçekleştirmiş ve bunların büyük bir kısmını hayata geçirmiştir.

51

Sanat eğitimi alanında çalışırken Devlet Tiyatrosu oyuncusu Tamer Levent aracılığı ile karşılaştığı yaratıcı drama alan ve yöntemini bu programlar bütünlüğü içerisinde görmüş ve değerlendirmiştir (San, 1991c). İnci San, sanat eğitimi kavramını sanatların hemen tüm dallarının temel bilgilerinin ve kapsamlı bir sanat kültürünün verilmesi bağlamında ele alınması gerekliliğine dayalı olarak "sanatlar eğitimi" kavramına dönüştürür ve kavramı son çalışmalarında sanatlar eğitimi olarak adlandırmış ve bu kavramın kullanılmasında ısrarcı olmuştur (San, 1998c, 1998c, 2001, 2007).

Sanat Eğitimi- Yaratıcı Drama İlişkisi

1980’li yıllarda tanıştığı yaratıcı drama kavramının sahip olduğu nitelik, amaç, kapsam ve uygulama örnekleri sanat yoluyla eğitim anlayışının en somut uygulama alanlarından biridir (San, 2007). San’a göre yalnızca resim ve müzik alanları ile yapıldığı ileri sürülen sanat eğitiminin yaratıcı drama ile daha da yaygınlaşacağını, sanat eğitiminin amaçlarının yaratıcı drama ile daha kalıcı etkiler bırakacağını örnekleri üzerinde durmuştur. Bu nedenle İnci San için yaratıcı drama, aynı zamanda sanat eğitiminin ‘kendisidir’.

İnci San’ın 2007 yılında belirttiği bu görüş, günümüzde eğitim sisteminde yaygın hale gelmiştir. Yaratıcı drama, eğitim bilimleri alanına önemli bir hareketlilik getirmiştir. Değişik eğitim kademelerine yönelik ‘Drama Dersi’ programları yazılmış, temel kavramlar belirlenmiş, tarihçesi yazılmış, uygulama örnekleri yapılmış, öğretmen el kitapları hazırlanmış ve seçimlik ‘Drama’ derslerinin eğitim programlarında yer almasıyla ‘drama’, Türk eğitim sisteminde bir ders olarak karşılık bulmuştur.

52 İnci San, drama alanını ve yöntemini (elbette eğitimde drama veya yaratıcı drama olarak adlandırılan halini) çok önemsemiş, yaratıcı dramanın bir disiplin olduğuna inanmıştır. Özellikle her insanın gelişiminde çocukluktan başlayarak dramanın bir yeri olması gerektiğini düşünmüştür. Bu düşüncesini pek çok yayınında ve söyleşilerinde de belirtmiştir. Ona göre drama, insanı eğiten, onun yaratıcılığını ortaya çıkaran, içinde de birbirini besleyen ve farklı dinamikleri barındıran bir alandır². Bu konuda kendisine yöneltilen bir soruya da şu tümcelerle yanıt vermiştir:

“...Mesela benim alanım güzel sanatlar eğitimi veya sanat eğitimbilimi... Sanat pedagojisi olduğu için çocukluktan başlayarak insanın hayatındaki sanatların önemine çok fazla yer verdiğim ve öyle olması gerektiğini düşündüğüm bir alanın sahibi olduğum için dramayı diğer sanatlarla kıyaslamam mümkün olabiliyor. Drama, kolektif bir yapıya sahip, yani hep bir aradalıkla gelişen bir şey... Ortaklaşa olarak ortaya çıkan bir şey olduğu için etkileşim çok önemli...”

İnci San’a pek çok söyleşide veya TV ve radyo programlarında en çok yöneltilen sorulardan biri “yaratıcı drama ile nasıl tanıştınız?” sorusudur. Bu soruya verdiği yanıtta yaratıcı dramanın aynı zamanda sanat eğitimi ile nasıl buluştuğunu, ortak özelliklerini de aktarmıştır:

“...Yaratıcı dramayı daha önceden bilmiyordum. Bir yerde de okumamış, rastlamamıştım. Çünkü sanatlar genelde ayrı ayrı düşünülüyor. Sadece ülkemizde değil dünyada da sanat ve eğitim dendiğinde sanatların bir bölümü olan resim, heykel gibi plastik sanatlar anlaşılıyor. Daha sonra kişi tiyatrocuya tiyatroyu, müzikçi ise müziği, edebiyatçı ise edebiyatı anlıyor. Bunların tümünü birden anlayan (dünyadaki literatürü de takip ettiğimizde) çok az kişi var. Bunlardan biri Herbert Read’dir. Bu anlayış ile ilk Herbert Read’in ‘Sanat Yoluyla Eğitim’ adlı kitabında karşılaşmıştım. Yalnız plastik sanatları değil, bütün diğer sanatları içeren bir anlayış... Daha sonra 1990’da Jale Erzen’le İngiltere’de ‘Sanatlar Eğitimi Konseyi’nin bir toplantısına katıldık. Bu toplantıya Avrupa ve dünyanın çeşitli ülkelerinden (Hindistan, Nepal) gelenler vardı. ‘Tüm sanat dallarını içeren bir sanat eğitimi anlayışı’ burada da söz konusu oldu. Fakat ‘yaratıcı drama’ sözcüğü ile karşılaşmamıştım. Aslına bakılırsa Tamer Levent’in bana gelişi bir rastlantı idi... Rastlantıları hazırlanan bir zemin üzerine oturtmak önemlidir. Burada anlayışın, ortamın hazır olması, benim olaya sanatlar eğitimi diye bakmam da tüm bu gelişmelerde rol oynadı diye düşünüyorum...” (Başbuğ, 20.01.2006 tarihli görüşme).

İnci San, kendisine verilen Onur Ödülü³ konuşmasında ise bilimsel yaşamındaki odaklandığı alan ve kavramları şu tümceler ile anlatmıştır:

53

“...En çok ilgimi çeken ussalık-usdışılık ya da us-duygu kavram çiftlerinin içeriklerini anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken karşılaştığım ‘Yaratıcı Beyin’ ve ‘Duygusal Zekâ’ kitapları beni beyinbilimle ilgili ne bulduysam okumaya ve öğrenmeye götürdü. Beyindeki sol ve sağ yarı kürelerin algılama ve düşünme biçimlerinin farklılığı yanı sıra, ancak iki yarıkürenin birlikte ve dengeli çalıştığı zaman yaratıcılığın ortaya çıkabildiği ve bir ürünle de sonuçlanabileceği bilgisi, en sonunda, sanatın yalnız duygu işi olmadığı görüşümün tam bilimsel olarak kanıtlanabileceğini gösterdi... **Yaratıcı drama** çalışmalarının okul ortamından farklı ortamlarda uygulanabileceği düşüncesinin, 1995’lerde müzelerde gerçekleştirilen çalışmalarla pekişmesi öncesi, öğrendiğim bir başka alan da müze eğitilimi oldu. Müzelerde eğitimin dayandığı bu önemli alan zaten toplumumuzda ilgi görmeye başlamıştı...

Yıllar içinde bir tür savsözler topladım. Bunlar, Her insan yaratıcıdır. Bu yaratıcılığın körelmemesi için eğitim gereklidir. Bu yaratıcılık yalın, gündelik alanda da kendini gösterebilir; önemli buluşlarda, bilim ve teknolojiye ve sanatlar alanında da. Bu sonuçlar eğitim için gereklidir. Yaratıcılığın insanlar ve toplumlar için yararlı, geliştirici ve kalkındırıcı

yönlerde evrilmesi de eğitime bağlıdır. Her tür önemli ve doğru yöndeki yaratıcılık eğitiminin en önemli bileşeni sanatlar ve sanatlarla eğitimidir. Sanatlarla eğitim duyarlılık kazandırır, farkındalık kazandırır, merakı artırır, eleştirel düşünmeyi perçinler, süreç olarak önemlidir, kişiliği etkin ve verimli kılar. Böyle bir yaratıcı sanatsal eğitim bir yöntem sorununu barındırır. Bu yöntemi ‘Sanat Eğitim Bilimi’ belirler. Böyle bir sanatlar eğitimi üretici, eleştirel, bağımsız bir kişilik geliştirerek, edilgen, her duruma rıza gösteren, uygucu, aşırı ‘itaatkâr’ olmamayı sağlar. Böyle bir eğitimin kazanımları arasında aynı zamanda tarih ve çevre bilinci, insancı düşüncesi, duygudaşlık (empati) uyum vardır. Böyle bir eğitim sonunda bağımsızlık, aydınlanmacı olma yolunda hızla ilerlenebilir...” (San, 2007, s.5, 6).

Eğitimde Yaratıcı Drama’ya İlk Adım

İnisi San, Ankara’da Yaratıcı Drama (1990c) kitapçığının önsözünde drama alanına başlangıcını “...Yaratıcılığı geliştiren bir yöntem ve sanatsal eğitimin de bir parçası olarak karşımıza çıkan dramatizasyon, özellikle 1980’li yıllardan bu yana birlikte emek verdiğimiz Tamer Levent’le ilk karşılaşmamızda yeni duyduğum ve son derece de inandırıcı bulduğum bir yeni boyut ve yepyeni bir katkı oldu benim için...” (San, 1990c, s.3) tümceleri ile açıklar.

54

Aynı kitabın ikinci önsözünü yazan Tamer Levent ise bu karşılaşmaya ve İnci San’ın dramaya başlangıcına ilişkin şu tümceleri aktarır: “...1982 yılında askerden döndükten sonra Prof. Dr. İnci San ile tanıştık. İnci o zamanlar doçentti. İlk buluşmamızda 4 saat konuşmuş, insanın yaratıcılığı, bastırılmış kimliklerin yaratacağı sorunlar, çift ruhluluk ve ifade, iletişim, benzetme, kişileştirme konuları üzerinde anlayış birliğine varmıştık. Ben eğitimde drama uygulamalarını anlatmıştım. İnci, İş Bankası Yayınları’ndan çıkan ‘Çocukta Yaratıcılık’ kitabının yazarı ve bağlı bulunduğu üniversitede ‘güzel sanatlar eğitimi’ dersi veren bir insandı. Tabii ki bu doğrultularda düşünen ve çok yönlülüğün farkında olan bir kişi ile kurduğumuz iletişim, diğerlerinden farklı olacaktı... Daha sonra Eğitim Fakültesi’nde İnci’nin girişimiyle 2-3 ve 4. Sınıf öğrencilerinin katılımıyla başlayan ve 3 yıl süren, uygulamalı eğitimde drama çalışmaları yaptık. Daha sonra bu beraberliğimiz devam etti. 1985 yılında Ankara’da ilk ‘Uluslararası Eğitimde Drama’ seminerimizi gerçekleştirdik...” (Levent, 1990c, s.9).

İnci San’ın yaratıcı drama ile tanıştıktan sonra öğrencilerle üniversite ortamında atölyeler düzenlemesi, derslerinde yöntem olarak kullanmaya başlaması ve ilki 1985 yılında yapılan eğitimde

dramatizasyon seminerini (kongreyi) düzenleyenlerden biri olması, yaratıcı drama alanının Türkiye’de akademik çevrede konuşulmasını sağlamıştır.

Bu durum başka bir açıdan eğitimde drama- yaratıcı drama alanının bir eğitim yöntemi olduğu düşüncesinin yanında bütüncül bir eğitim alanı olarak veya başlı başına bir ders olarak akademik dünyada değerlendirilmeye başladığını da gösterir. 1985 yılı bu nedenle eğitimde dramanın Türkiye’de başlangıç yılıdır. İnci San’a göre 1985 yılında ve sonraki yıllarda yapılan eğitimde drama seminer ve kongreleri “...hala ezberci, hala bilgilerin depolanmasına dayalı eğitim dizgimizdeki yeni yolun ne olabileceğini gösteren yoğun ilgiyle karşılanıp, çok doğru bir biçimde de öncelikle okul öncesi eğitimi veren çevrelerde uygulamalara dönüşen bir anlayışı geliştirmiştir. Bu da oynayarak, yaşayarak öğrenme, araştırarak, deneylere girilerek, kendini tanıyarak, grup dinamiğinden hız alarak, eleştirerek, tartışarak öğrenme...” anlamına gelmektedir (San, 1990b, s.4).

Bu seminer ve kongreler hem eğitimde drama- yaratıcı drama alanının bir ders hem de bir yöntem olarak eğitim, kültür ve sanat eğitimi alanında yer almasını sağlamıştır. Ayrıca bu seminer ve kongrelere katılanların girişimleri ile yaratıcı drama alanını bağımsız bir ders ve diğer derslerde de kullanılabilecek bir yöntem olarak yaygınlaştırmak için 1990 yılında Çağdaş Drama Derneği kurulmuştur. Bir başka deyişle Çağdaş Drama Derneği’nin de kuruluşu bu seminerler sonucunda gerçekleşmiştir.

55

İnci San’a göre oyun kurma, durumlar yaratma, oynama ve dramatizasyon gibi tüm etkinlik türleri her şeyden önce ve kesinlikle birlikte yapılacak bir grup etkinliğine dayalıdır. Bu etkinlikler birlikte yürütülür ve aynı zamanda katılımı gerektirir. Çalışmalar karşılıklı etkileşime dayalı olarak gerçekleştirilir. Böylece başkalarının davranış ve düşünme biçimlerini, duyarlıklarını ve deneyimlerini yaşamak ve bunlarla ilgili eleştiri ve değerlendirmelerle kendi yaşamını daha bilinçli düzenlemek tüm öğrenenler açısından önemli hale gelir (San, 1986). Bu nedenle yaratıcı drama iletişimle ve etkileşimle doğrudan ilgili bir alandır.

İnci San, doğrudan eğitimde drama-yaratıcı drama (yer yer eğitsel drama, oyun-dramatizasyon, eğitimde tiyatro vd. başlıklarını da kullanmıştır) başlıklarını içeren pek çok makale yazmış, bildiriler sunmuş, yaratıcı drama seminer kitaplarının bir kaçının editörlüğünü yapmıştır. Bu kitapların dışında İnci San’ın doğrudan yaratıcı drama

odaklı 27 makalesi bulunmaktadır. Bu makalelerin bir kısmı bildiri, bir kısmı da kendisi ile yapılan söyleşi, rapor ya da kitap bölümleri olarak sunulmuştur. Bildirilerin ve makalelerin hemen hepsi yayınlanmıştır (San, 1990, 1990b, 2017, 2018, 2019, 2022). Yaratıcı drama odaklı kitapları ise editör olarak yer aldığı, Drama ve Öğretim Bilgisi 5. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri (1993c, 1994c, 2020), Drama-Maske-Müze 6.Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri (1997, 2021), Drama-Öğretici Oyun ve Maske. 7. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri (2003, 2021), Yaratıcı Drama İle Farklılıklar ve Farkındalıklar. 18. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri (2022) Çocuk Müzeleri ve Yaratıcı Drama (2012) başlıklarını taşıyan kitaplardır. Yaratıcı drama konulu makale ve bildirileri ise Yaratıcı Drama ve Müze (2018) başlığı ile toplu olarak yayınlanmıştır.

Terminoloji Oluşturma-Açıklama

İnci San, Türkçe'yi en güncel ve çağdaş biçimiyle kullanan bir bilim ve sanat eğitimi insanıdır. Bu nedenle hem sanat eğitimi hem de yaratıcı drama alanındaki tüm çalışmalarında her yeni sözcük ve kavramın mutlaka köklerini, hangi dile ait olduklarını, ne tür kaynaklarda yer aldığını araştırır. Sözcüğe yönelik etimolojik bilgileri aktarır ve eğer yabancı dilden aktarılan sözcükler varsa Türkçe karşılıklarını kullanır ya da anlamı karşılayacak yeni bir sözcük önerir. Drama sözcüğünün de etimolojik incelenmesini de çeşitli kaynaklara göndermeler yaparak pek çok çalışmada yapmış ve bunu çok önemsemiştir:

“...bu kavramın tam bir Türkçe karşılığı bulunmamaktadır. Sözcük olarak Yunanca ‘dran’ dan türetilmiştir. Dran, yapmak, etmek, eylemek anlamını taşımaktadır. Drama ise, eylem anlamını taşıyan, gene Yunanca dromenon’un, seyirlik olarak benzetmecisi olarak kullanımıdır. Özellikle tiyatro bilimi çerçevesi içinde drama kavramı, özetlenmiş, soyutlanmış eylem durumları anlamını almıştır. Türkçede kullanılan drama kavramı ise, Fransızcadaki sonu e ile biten drame sözcüğünden gelmektedir; o dilde burjuva tiyatrosu anlamına geldiği halde Türkçede ve özellikle halk dilinde acıklı oyun anlamında kullanılagelmiştir. Oysa dramatik olan ya da drama, insanın her türlü eylem ve ediminde yer almaktadır... Dran ve dromenon sözcüklerinden drama aynı zamanda davranmak, devinime geçmek gibi anlamlar da taşımaktadır. Drama, tiyatro sanatının en ilksel basamağını yani; rol yapmanın, sahnede bir oyun oynamanın kökenini oluşturmaktadır” (San, 1990a, 2002).

İnci San başka bir makalesinde drama kavramını tiyatro açısından da değerlendirmiştir:

“...Drama kavramı, tek başına sözcük olarak, tiyatrosal ve eğitsel anlamlarıyla birbirinden ayrıdır, ama özü bakımından aynıdır. Tiyatro açısından ‘drama’ sözcüğü, bir metin için de söylenebilir, bir sahne oyunu için de kullanılabilir. Ancak nasıl bir metindir bu? Anlatısal olmayan, naratif olmayan bir metindir. Oyuncuya gereksinme duyar, ancak oyuncuyla canlandırılabilen bir metindir. Eğitsel açıdan ise drama: yaşantı durumlarının yaratılması yoluyla grup içi etkileşim içinde birçok yaşam durumunun canlandırılmasıdır. Grup lideri yönetiminde, grubun iç dinamiklerinden çıkarak yepyeni yaşam anlarını ortaya çıkarır. Bireyin gizli gücünü sonuna dek kullanabilmesi sağlanır ve böylece yaratıcı kişiliklerin yetiştirilmesi söz konusu olur...” (San, 1996b).

Yaratıcı Drama-Eğitimde (Eğitsel) Drama Tanımları

İnci San yaratıcı drama yöntem ve alanından söz ederken elbette ‘tanımlama’ sürecine önem vermiştir. Bu süreçte yer yer drama, yaratıcı drama, eğitimde drama ve eğitsel drama sözcüklerini kullanmıştır. Bu kullanımların amaç ve kapsam açısından aynı anlama sahip olduklarını da ayrıca vurgulamıştır. Birbirine yakın olsa da farklı kaynaklarda tanımlamalar yapmıştır. Tanımlama odaklı çalışmalarının büyük bir kısmında sözelimi tiyatro gibi drama alanına yakın başka alanlarla karşılaştırma yaparak yaratıcı drama yöntem ve alanının ‘ne’ olduğu ve olmadığına ilişkin ayrı bir açıklama çabası içerisinde olmuştur. Yaratıcı dramanın daha iyi anlaşılması için tiyatro sanatı ile karşılaştıran makaleler yazmış, bildiriler sunmuştur (San, 1991c, 1996b, 1996c, 2006, 2009a).

57

San, öncelikle dramayı, *“...önceden yazılmış hazır bir metin olmaksızın, katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, öznel anıları ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumları, doğaçlama canlandırmalar...”* olarak tanımlar. Başka bir tanımı ise *“...oyun süreçlerindeki ve yaşam durumlarındaki dramatik anların uzmanlarca, grup içi etkileşim süreçleri içinde yaratılması...”* olarak yapmıştır (San, 1990c, s.74). Özellikle ikinci tanım yaratıcı drama alanının anlaşılması açısından çok kapsayıcıdır. Bu tanım aynı zamanda yaratıcı dramanın doğasının, bileşenlerinin de belirlenmesi açısından önemlidir.

“...doğaçlama, rol oynama vb tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman bir soyut kavramı ya da bir davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, deneyim, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği ‘oyunsu’ süreçlerde anlamlandırması, canlandırmasıdır...” (San, 1991c, s. 558) tümceleri

ile İnci San'ın yaptığı (yaratıcı) drama tanımı daha çok bilinir. Bu tanım daha yaygın bir kullanıma sahiptir.

İnci San, Gavin Bolton'dan yaptığı aktarma ile yaratıcı dramayı gerçek dünya ile kurgusal dünya ikilisinin özümsemesi olarak da adlandırır. Drama bu iki dünyanın etkileşiminden örölü olduğu için kurgu ve gerçeklik arasındaki bu ikircikli durum, yaratıcı dramanın da gücünü oluşturur. Aynı durum bir başka bakımdan da dramanın kolayca benimsenmesini olanaklı kılar. Şöyle ki, oynanan rolün gerçek olmayışı, oynayanın kendisi kalıp oynadığı kişi olma zorunluluğu bulunmaması, o kişiye bir risk, kendini tehlikeye atma sorumluluğu getirmemektedir (Bolton, 1985, San, 1990c, s. 81, 1991b).

İnci San bu görüşünü bir örnekle destekler: *“Bir tahta parçasını kılıç olarak kullanan çocuk için o anda o nesne hem tahta, hem kılıçtır. Oyunda gerçek bir kılıç kullanılırsa, çocuk ya da bu oyunu oynayan birey için o kılıç hala gerçek dünyadaki kılıç değildir, çocuk ya da birey bu durumun ayırdındadır. Demek ki drama bir zihinsel bir durumdur bir bakıma, yani dramanın bir eylem, bir edim durumu olması yanı sıra bir de zihinsel durumu içermesi söz konusudur. Bu da dramanın bir soyutlama olduğunu açıkça gösterir. Anlatım gücünü kullanan ‘oynayan kişi’ tarafından drama gerçekmiş gibi duyumsanır ve gerçek duygular yaşanır ve açıklanır”* (San, 1990c, s.81).

58

İnci San başka bir çalışmasında doğaçlamayı da kapsayan farklı bir yaratıcı drama tanımlaması yapmıştır: *“...Doğaçlama, bir çocuğun pek ayırdında olmadığı anıları, deneyimleri, yaşantıları ve gözlemlerine dayanarak bir aile resmi çizmesi ya da evcilik oyununda bir alışveriş, bir kahvaltı sahnesini ortaya koyması gibi, aslında belli bir birikime dayalı ama anında ortaya çıkan, kendiliğinden oluşan yaşam anlarının sözlü-sözsüz canlandırılmasıdır... Yaratıcı (eğitsel) drama, tüm bu kendiliğinden ortaya çıkabilecek durumları güdüleyen, destekleyen, ipuçları veren oyuncu ve oyuncu süreçlerin tümüne verilen addır. Kuşkusuz drama bir grup içi iletişim ve etkileşim sürecidir...”* (San, 2002). İnci San'ın bu tanımı yaratıcı dramanın içerik ve biçimine yönelik fikir verirken aynı zamanda amaçlar, özellikler ve ilişkili olduğu alanlar açısından fikirler vermektedir.

Yaratıcı Drama Ne Değildir?

İnci San, yaratıcı drama kavramının daha iyi anlaşılması ve kavram karmaşasına düşülmemesi için çeşitli karşılaştırmalar yapmış ve yaratıcı dramanın 'ne olmadığını' açıklayarak yöntem ve alanın temel özelliklerinin de fark edilmesini amaçlamıştır. Bu durum elbette eğitimde drama - yaratıcı dramanın sürekli olarak tiyatro sanatı, oyun ve çocuk tiyatrosu gibi kavram ve alanlarla karıştırılmasından, mutlaka yakın bir alana benzetilmesinden ve kavramın tam olarak tanınır olmamasından da kaynaklanır. San'ın yaratıcı dramanın ne olmadığına ilişkin yaklaşımı yaratıcı drama alan ve yönteminin daha kolay, kalıcı öğrenilmesini de sağlamıştır.

San, 1991 yılında İzmir Eğitim Kongresi'nde sunduğu bildiride de yaratıcı dramanın tiyatro ve oyunculuk yapmak olmadığını altını çizmiştir. Ona göre *"...yaratıcı drama tiyatro formlarını kullanır, özünde de oyunculuk sözcüğünün kökündeki 'oyun' kavramı bulunur. Tıpkı bir tiyatro ürününün sahneye konuş süreçlerinde yaşandığı gibi, drama çalışmalarında katılımcılar belli bir atmosferi, oyun oynamadan duyulan hazzı paylaşırlar. Oyun ya da drama yönlendiricisini de bir bakıma tiyatro yönetmenine benzetebiliriz. Fakat drama olgusu bir tiyatro ve oyunculuk örneği sergilemek değildir. Yazılı bir metne dayanmaz, sahneye konmaz..."* (San, 1991c, s. 558).

59

Bunların yanında San, yaratıcı dramanın tiyatro olmadığını vurgularken 'Tiyatroya Rağmen Yaratıcı Drama' başlıklı makalesinde daha ayrıntılı bir biçimde tiyatro ve yaratıcı drama arasındaki benzer ve ayrı noktaları irdelemiştir. Ona göre *"...tiyatro sözcük olarak köken theatron'dur. Seyirlik, seyirlik alan anlamını taşır. Yarar ve eğlenme odaklı olup eylem içerir. Oyuncular ve izleyiciler söz konusudur. Yaratıcı drama ise sözcük kökeni olarak dran, dramenon'dur. Eylem, eylemek, etmek, yapmak anlamını taşır. Etkinlik, eylemlilik içerir. Tiyatroda amaç sanatsallık ve iyi oyun çıkarmadır. Yaratıcı drama ise amaç paylaşım, birlikte iş çıkarmadır. Tiyatroda üstün sanata ulaşmak istenirken yaratıcı dramada duyular, imge, duygular ve yaşantılar ön plana çıkar. Tiyatroda mükemmellik aranırken yaratıcı dramada bireysel ve birlikte bir yaratım süreci aranır. Tiyatroda gösteri önemliyken yaratıcı dramada farkındalık daha öne çıkar. Tiyatroda teknik ve bilgi, kendini kanıtlama söz konusu iken yaratıcı dramada deneyimler ve kendini yönetme söz konusudur..."* (San, 2006, s.7).

İnci San, yaratıcı dramanın tiyatro ve oyun olmadığını örneklerle açıklarken aynı zamanda psikodrama gibi tedavi amacı da taşımadığını yaptığı karşılaştırmalarla açıklamış, özellikle insan ilişkileri açısından yaratıcı dramanın sınırlarının da çizilmesini sağlamıştır. İnci San'ın

yaratıcı drama kavramını bir tür 'tersten' açıklaması, yaratıcı dramanın tiyatro, çocuk tiyatrosu, çocukların tiyatrosu, oyun, oyunculuk, psikodrama, sosyodrama, terapi, doğaçlama, rol oynama, forum tiyatro gibi kavramlardan da farklı yanlarının olduğu düşüncesini geliştirmiştir.

Niçin Yaratıcı Drama?

İngiliz drama eğitimcisi Pam Bowel'in 1989 yılında Ankara'da yaptığı atölye ve seminer çalışmasından da esinlenerek İnci San'ın Niçin Yaratıcı Drama? Sorusuna etkili bir yanıtı bulunmaktadır:

"...Çocuklar en az yetişkinler kadar yoğunlukla bu dünyayı bizlerle paylaşılmaktadırlar. Öğretmen ve eğitimcilerin belki de asıl görevi, çocukların ve ergenlerin dünyayı anlayabilmeleri yönünden, onların çevreleri ile başkalarıyla ve kendileriyle etkileşim ve iletişime girmeleri için olanaklar hazırlamaktır... Ancak, özellikle günümüzde, okulda ve evde çocuklara bu bakımdan sağlanabilen olanaklar kısıtlı olup, üstelik çocuğun çevresi ve dünyası ile kurduğu iletişimde, arada hep bir araç bulunmaktadır: ya öğretmen ya ders kitabı ve yazarı ya da bir kitle iletişim aracı. Böylece çocuğun duyuşsal alanı ve özellikle duyguları ile düşünsel dünyası ve bilişsel alanı ister istemez birbirinden ayrılmakta, öğrenme yaşantısal olmaktan çıkıp salt bilişsel yoldan gerçekleşmektedir..." (San, 1990a, s. 74, 1991a, s. 2, Bowel, 1989).

60

İnci San, aşırı ussal, ezbere yönelik, aşırı bilgi yüklü, okul yaşamından zevk almaya yöneltmeyen, öğrenmenin duyuşsal, sezgisel yanını savsaklayan, öğrencinin yaşayarak öğrenip kendi sentezlerine varamadığı bir eğitim anlayışının, yetiştirmek durumunda olduğu çağdaş insanın gereksinimlerini karşılayamayacağını vurgulamıştır (San, 1991, s.2). Ona göre öğrenme yaşantılara dayalı olarak gerçekleştirilmelidir ve eğitim sistemi bu gerçeklikten uzaktır. Özellikle sanat yoluyla eğitim sürecine en uygun yöntem ve yaklaşımlardan olan yaratıcı drama bu tür bir öğrenme-öğretme biçimine en uygun yollardan birini oluşturur.

İnci San, bu görüşlerini şu tümcelerle ifade eder: *"...okuldaki öğrenmenin büyük bir çoğunluğu, eklenen, birbiri üzerine yığılan bir öğrenme biçimini almıştır. Sürekli olarak birey için yeni olan bilgiler öğretilir ve bunlar bireyler tarafından depo edilir. Oysa günümüzde bilgilerin disiplinlerarası bağlamları içinde, bütünsel konstellasyonlar halinde algılanabilmesi gereklidir. Dramadaki öğrenme, bir tüm yeniden yapılandırmadır. Öğrencilerin, çocuk ya da genç, öğrendiklerini, bilgilerini yeni bir bakış açısından değerlendirmesidir. Kazanılmış*

kavramların irdelenmesi, bu kavramlara yeni anlamlar yüklenmesi söz konusudur. Deneyim ve yaşantılar yeniden gözden geçirilir. Tüm bu süreçler doğal bir öğrenmeyi getirir... Drama ile edinilen bilgilenme, okul disiplinleri içinde edinilen ezbere dayalı, kuramsal bilgilenme değildir. Dramada gene çeşitli disiplinlerden gelen bilgi kullanılır ama bu kez bilgiler ünük bir biçimde dünya ile kurulan öznel ve nesnel ilişkiler içinde yapılır. Eğitim kurumları genellikle bu tür öğrenmeyi sağlayamamaktadırlar. Bunun için de dramanın eğitimde kullanımı bir gereksinimdir...” (San, 1990c, s. 85)

San’a göre dünyayı her alanda yeni etkileşimler, yeni kümelenmeler ve yapılanmalar içinde algılayabilmek için gerekli alışkanlıkların edinilmesi bazı yöntemlerle geliştirilebilmektedir. Yaratıcı drama çalışmaları böyle bir yöntemi sunmaktadır. Gerek öğretmen ve eğitimcilerin yaratıcı dramayı bilmeleri, gerekse öğrencilerin bu yöntemle de yetişmeleri onları iki en önemli boyuta yani yaratıcılığa ve eleştirel düşünmeye yöneltir. Bir öğrenme alanı olarak eğitimde; sosyal öğrenmeyi gerçekleştirir. Toplumsallaşmayı sağlar. Bu nedenle günümüz eğitimine de bu yönüyle bir tür ayar verir. Çünkü bu öğrenme sürecinde eksik kalan toplumsal deneyim kazanma yine bu eğitim içerisinde verilir (San, 1991b, San, 1991c).

61

Bunlara ek olarak San, yaratıcı dramayı ezberci, yalnızca bilgi yükleyici gibi özelliklerle eleştirilen eğitim sisteminde, gerçekten önemli değişiklikler yapabilecek alternatif bir eğitim öğretim yöntemi olarak vurgular. Ona göre yaratıcı drama; yaratıcı, üretken, yalnız belli somut ürünler vererek değil, fikirde de üretken olabilen, yaratıcı kararlar verebilen, değişik olmaktan ve değişiklik yapmaktan korkmayan, çekinmeyen, dilini iyi kullanan, eleştirel ve yargılayıcı olabilen, doğmaları, tabuları tartışabilen gençler yetiştirmek için alternatif bir eğitim-öğretim-öğrenim alanıdır (San, 1991c, s. 563-564). Yaratıcı drama, alternatif yaklaşım ve yöntemlerden biridir ve sahip olduğu özellikler nedeniyle yeni ve özgün düşünceler üretecek bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Yaratıcı drama eğitimi alan bireyler yeni durumlara uyumda ve yeni sorunlara değişik çözümler getirebilmede belirgin özellikler kazanır (Adıgüzel 2023, s.31).

İnci San’a göre yaratıcı drama çalışmaları, pek çok yeti ve değerlerin öğrenme süreçlerine katılmasını olanaklı kılmaktadır. Yaratıcı drama çalışmalarında kavramlar irdelenir ve bu kavramlara yeni anlamlar yüklenir. Deneyim ve yaşantılar yeniden gözden geçirilir. Tüm bu süreçler doğal bir öğrenmeyi getirir. Bütün bu belirleme ve nedenler Niçin Yaratıcı Drama sorusuna da yanıt vermiş olur.

Yaratıcı Drama ve Oyun

İnci San, yaratıcı drama yöntem ve alanı ile karşılaştığından beri pek çok yayınında oyun ve yaratıcı drama arasındaki benzer ve farklılıklar üzerinde durmuş, özellikle oyun odaklı açıklamalarda bulunmuştur. Bunda elbette yaratıcı dramanın oyun ile karıştırılmasının da nedeni bulunmaktadır. Elbette her drama eğitimcisi oyun kavramını çok iyi bilmeli, özelliklerinin ayırdaında olmalı ve drama süreçlerinde oyundan nasıl yararlanabileceği konusunda gerekli deneyim ve birikime sahip olmalıdır.

Ona göre “...yaşamda ve oyunlardaki temel yapıların benzeşmesi, oyundaki etkileşim ile toplumsal gerçeklikteki etkileşimin de temel yapılarının benzer olması, oyunun eğitimde kullanılmasına başlıca etmen olmuştur. Çocuk çeşitli oyunlar yoluyla aynı zamanda gelecekteki yaşamına da hazırlanmaktadır. Ancak, gelenekselleşmiş, kalıplaşmış çocuk oyunlarının, ritüellerin tutucu yanı, doğal olarak yaratıcı dramada yer almaz. Yaratıcı drama çalışmalarındaki doğaçlama süreçleri, değişebilir özelliği ve yaratmayı sağlar. Grup içindeki bireyler belli bir konuyu irdeler, oynar, yeniden gözden geçirir, rolleri değiştirir, edinilmiş bilgileri yeniden ve yeniden yaşama geçirirler. Bu etkinlik hem yaşam durumlarına bir hazırlıktır, hem de iyileştirici yönler taşımaktadır...” (San, 1990a, San, 1990c, Adıgüzel, 2023 s.262).

62

İnci San çocuğun tüm tiyatro ile ilgili eylemleri ile yaşama dair tüm oyunlarının birer küçük drama olduğunu savunur. Ona göre saklambaç ya da kovalamaca gibi kurallı oyunlar ile evcilik oyunları bunlara örnektir. Özellikle evcilik oyununda olduğu gibi hemen rollere girilir, kurallar konur ve başı, ortası, sonu belli olan bir sahneleme süreci başlar. Çocuklar bu süreçleri ciddiye alırlar. Oyun süreçlerinde çocuklar kurallar içerisinde özgürlükleri ve özgürce düş kurma eylemlerini gerçekleştirebilir (San, 2002).

İnci San'a göre yaratıcı drama bir disiplin ve yöntem olarak oyunun gücünü eylemine sokar, oyun kuramlarından yola çıkarak, yaratıcı drama kuramlarını geliştirir. Bu nedenle yaratıcı drama ve oyun arasında benzerlikleri; görünürdeki özgürlük, anlık doğaçlamalar, kurallara bağlılık, yapılmayanın yapılması, öyleymiş gibi yapma, kendi dışındaki amaç ve hedeflerinden bağımsız olma, kendisi için var olma, gerginlikten kurtulma, şimdi ve burada ilkesi, etki-tepki alışverişi, etkileşim, devinim, ortak üretim, şaşırtmaca, gerçeklikle olan ilişkiler, gerçek dünya ve kurgusal dünya arasında olma durumu olarak açıklar (San, 1994a, s. 97,98).

Yaratıcı Dramanın Özellikleri – Kullanım Biçimleri

Yaratıcı drama çalışmaları grup etkinlikleri biçiminde yürütülür; yaratıcı drama eğitmeninin doğru yönlendirmesiyle birey, konu ya da konuları grup içi etkileşim yoluyla ve yaşayarak öğrenir. Yaratıcı dramadaki öğrenmenin, bir tür yeniden yapılandırma olduğunu savunan İnci San, böylece öğrencilerin, öğrendikleri bilgilerini yeni bir bakış açısıyla değerlendirdiğini belirtir.

Ona göre yaratıcı drama çalışmalarındaki ‘ben, grup ve toplum’ bağlantısının olması, drama yönlendiricisi ile grubun birlikte plan geliştirmeleri ve grubun kendi sorumluluğunu üstlenmesi bir bakıma tiyatroyu da andırır. Bu nedenle yaratıcı drama bir sanat dalı olarak da anılabilir. Ona göre müzik eğitimi nasıl bir konsere doğru yönlendirilebilirse, drama da doğrudan bir amaç olmasa da bir tiyatro gösterimine varabilir. Ancak yaratıcı drama bilinen sanat türlerinin aksine daha sosyal bir sanat olarak alan yazında karşılık bulur.

İnci San, yaratıcı dramayı bu gerekçelere dayalı olarak aynı zamanda bir sanatsal form olarak ele alır. Bir öğretim yöntemi olarak kullanılması ile drama süreçleri sonunda çocuğa, ergene hatta yetişkine yaşantıya dayalı süreçlerde uyum, uygu, barış, savaş, baskı, çatışma, demokrasi vb. somut veya soyut toplumsal kavram ve durumların öğretilmesi söz konusu olur. Drama süreçlerinin önemli bir bölümü tartışmalardan oluşur. Her bir yaşantının nasıl yaşandığı üzerinde tartışılır. Bu da sürecin bilişsel, ussal ve bilgisel yanını oluşturur (San, 1996c, 2018, s. 116). San’a göre yaratıcı drama, imgelerin harekete geçmesine, imgelem gücünün artmasına, yeni ilişkilerini ortaya çıkmasına ve yoğun duyuşsal ve duygusal yaşantılara yol açmaktadır. Ama sol beynin yüklendiği denetleme, sözellendirme, gerekçeler bulma, eleştirme, değerlendirme ve sorgulama yetilerini de işe koşturmaktadır. Bu nedenle yaratıcı drama hem öğretim yöntemi olarak hem de bir ders olarak kullanılabilir (San, 2018, 117).

İnci San’a göre bir drama çalışmasının gerçekleşmesi için, grup içinde daha küçük gruplarla tanışarak fikir alışverişi yapma, değerlendirme, tartışma, yargılama, eleştirme gibi düşünsel boyutta çalışmaların da yapılması gereklidir. Bunun için de bireyin kendini, bu küçük grup ya da büyük grupta rahat ve güvenli hissetmesi gerekli olduğundan, öncelikle kendini ve karşısındakini tanımaya ve kendini karşısındakine de tanıtmaya yönelik çalışmalarda bulunmasına gereksinim vardır. Olay, olgu, yaşantı ve bilgileri yeniden yapılandırmaya yönelik olan drama çalışmalarında, tiyatro olgusunda olduğu gibi, bir başlangıç ve bir son bölümü olmayabilir. Ama çocuk oyunlarındaki gibi, belli

kuralları ve belli kurallar içinde sonsuz özgürlükleri içerir. Gruptaki bireyler, kendilerince saptanmış olan bir genel çerçeve içinde kalırlar; ama bu çerçeve içinde birey, kendi yaratıcılığı, içselliği, önceki yaşantıları, bilgileri ışığında, deneyim ve izlenimlerin etkisi ve rehberliğinde alabildiğine özgündür, dolayısıyla da özgürdür. Gene birey, canlandırmalar süresinde, tiyatrodaki olduğu gibi tipler, roller ve kişilikler yaratıp bunları deneyebilir (San, 1996b). İnci San, yaratıcı drama ile etkileşim arasında da önemli bir bağ olduğunu vurgulamıştır. Ona göre dramanın doğasında etkileşim vardır. Etkileşim daha çok, insanın insanla karşılaşmasında ortaya çıkan bir olgudur. Dramatik durumlarla etkileşim durumları bir bakıma iç içedir (San, 1990b, s.75). Bu nedenle dramatik durumların eğitim ortamlarında kullanılmasını önemsemiştir. Böylece çocuk ve ergenlerin yaşam durumlarını önceden deneyimlemeleri olanaklı olmaktadır. Yaratıcı drama etkinlikleri çocuk oyunlarındaki ya da her tür diğer oyunda olduğu gibi katılımcılar tarafından ciddiye alınır. Tiyatrodaki olduğu gibi, oynayanlar canlandırılanlar gerçek olmayan, imgelem ürünü şeyler olabilir, ama o anda gerçekmiş gibi gösterirler...Dramada ortaya konulanlar o anda yaratılır. Sahnede gerçekleşmez. İlk kez var olurlar. Bu nedenle ortaya çıkanların da doğrusu yanlışı yoktur. Sonradan üzerinde tartışıldığında daha iyi yollar olabileceği ortaya çıkarsa, bu yollar denenebilir. Kısaca dramada yanlış yapma korkusu olmaz (San, 1991c, s. 559,560).

64

Yaratıcı Dramada Yapılandırma (Aşamalar)

İnci San yaratıcı drama çalışmalarının nasıl yapılacağına ilişkin iki ayrı yapılandırma biçimi önermiş, daha sonra başka bir makalesinde ise bu aşamalar arasında bir bağ kurmuştur. 1990 yılındaki ilk “Eğitimde Yaratıcı Drama” başlıklı makalesinde (San, 1990a) aşamalar için dört madde önermiştir. Ancak önerilen bu dört maddenin de oyun pedagojisi açısından olduğunu ayrıca vurgulamıştır. Başka makalesinde ise son tümce 5. Madde olarak yer almıştır. Bu maddeler aşağıda verilmiştir:

“... 1.Kendini tanıma (bedensel ve psişik açıdan) karşısındakini tanıma

2.Karşılıklı iletişim

3. Karşılıklı iletişimin giderek ikili iletişimden

a..Daha çok kişili iletişim ve etkileşime geçmesi; grup dinamiğinin doğması; konuşma, sözellendirme, öykü anlatma gibi retorik etkileşim

b. Roller üstlenme (öyleymiş gibi yapma-make believe play)

4.Tiyatro denilebilen aşama-Gösterim aşaması (Etkileşimin önce tümüyle grup içinde olmasına karşılık, şimdi bu, daha çok oyuncuların izleyiciye doğru yönelmiştir).

Tüm bu aşamaların ardından kesinlikle oyun, roller, yaşantılar, canlandırılan kişilikler ve konunun irdelenmesi üzerinde tartışma açılır...” (San, 1990a, 1996b, 2018, s.73, 140-141).

İnci San, başka bir makalesinde (1996b, 2018, s.140-141) yaratıcı dramının aşamalarını dört aşama olarak açıklamıştır:

- 1. Isınma ve Rahatlama Çalışmaları: (Güven kazanma, uyum sağlama, beş duyuyu kullanma, gözlem yetisini geliştirme, bedenini ve beynini duyumsama). Bu aşama oldukça kesin kurallarla belirlenmiş olup, grup yönlendiricisi tarafından yürütülür.*
- 2. Oynama (Pantomim ve Rol Oynama): Belirlenmiş kurallar içinde özgürce oyun kurma ve bu oyunları geliştirme çalışmalarından oluşur. Yaratıcılık ve imgeleme boyutları özellikle işin içine girer.*
- 3. Doğaçlama Çalışmaları: Daha az kesin olarak belirlenmiş bir süreç olup saptanan bir konu ya da temadan çıkılır ya da saptanan bir hedefe doğru belli aşamalarla yol alınır. Bireysel ve grupsal yaratıcılığın en çok ön plana çıktığı çalışmalardır.*
- 4. Oluşumlar: Bu süreç özellikle önceden hiç belirlenmemiş bir çıkış noktasından başlar. Sürecin nasıl gelişeceği ve nereye varacağı önceden belirsizdir...” (San, 1996b).*

65

Dikkat edilirse dört aşamadan oluşan bu öneride birinci ve ikinci aşamanın içeriklerinin hemen hemen aynı olduğu görülür. Yani her ikisi de bir tür ısınma özelliğine sahiptir. Birinci aşamada kuralların kesin olarak belirlendiği ve bu kuralların grup yönlendiricisi tarafından yürütüldüğü, ikinci aşamada ise hem parantez içinde bu aşamanın oynama adı ile birlikte pantomim ve rol oynama gibi tekniklerin de kullanılmasını öngörürken açıklamasında ise “...*Belirli kurallar içerisinde özgürce oyun kurma ve bu oyunları geliştirme çalışmalarından oluşur. Yaratıcılık ve imgeleme boyutları özellikler işin içine girer...*” tümceleri yer almaktadır.

Buradaki oynama; derleme ya da üretilmiş oyunları mı kapsamaktadır? Ne tür oyunların özgürce kurulacağı/geliştirileceği konusunda bir belirsizlik bulunmaktadır⁴. Aynı biçimde ‘Doğaçlama’ aşaması ile (ki bu aşamanın içeriği belirgin bir biçimde aktarılmıştır) ‘Oluşumlar’ başlıklı aşama ile de karışmaktadır. Nitekim bu son aşamada “...*bu süreç özellikle önceden hiç belirlenmemiş bir çıkış noktasından başlar. Sürecin nasıl gelişeceği ve nereye varacağı önceden belirsizdir...*” açıklamalarının doğaçlamadan farkının ne olduğu sorusunu beraberinde getirmektedir.

İnci San başka bir makalesinde (San, 1996b, 2018, s.141) belki de bu belirsizlikleri ortadan kaldırmak için daha önce belirttiği maddeleri bu kez 8 ayrı madde olarak yazmıştır. Ancak maddeleri verirken de bu maddelerin (aşağıda yeniden verilmiştir) özellikle ısınma çalışmaları olduğunu da vurgulamıştır:

- “...**a.** Kendini tanıma (psişik ve bedensel açıdan),
b. Karşısındaki tanıma (psişik ve bedensel açıdan),
c. Karşılıklı iletişim (önce ikili iletişim) kurma,
d. İkili iletişimden giderek daha çok kişili iletişim ve etkileşime geçme,
e. Grup dinamiğinin doğması,
f. Öykü anlatma, anıların anlatılması gibi sözellendirme (retorik) ve etkileşim çalışmaları,
g. Oynama aşamasına geçme...”

İnci San'ın bu önerileri elbette dinamik bir özelliğe sahip olan yaratıcı drama alanı ve yöntemi için yeni yapılandırma ve aşamaların da önerilmesini sağlamıştır. Yeni aşamaların önerilmesi ya da aşamaların yeniden yapılandırılmasının temel gereksinimi, yaratıcı dramanın kendi doğasının daha doğru anlaşılması durumundan kaynaklanmıştır. San'ın önerdiği yapılandırma basamakları Birleşik Krallık'taki öncüler gibi (Bolton, 2017) bir çekirdek oluşturmuş, sonrasında geliştirilen yapılandırma aşamaları için ilham kaynağı olmuştur. Bunun üzerine yaratıcı drama alanına dönük ve bir problem durumundan kaynaklanarak yapılan bir araştırmaya dayalı olarak yeni aşama önerileri de geliştirilmiştir (Adıgüzel, 2002, 2006, 2023, s.136). Dramanın okullarda, eğitim programlarıyla ilişkili biçimde kullanılmasına yönelik anlayış da 1970'li yılların sonundan başlayarak 1990'ların ortalarına doğru olgunlaşmıştır. Sözgelimi Jonothan Neelands'ın Goode ile kaleme aldığı 'Structuring Drama Work' (2000) kitabı, drama tekniklerinin ilk kez bir arada toplandığı kitaptır. Bu bağlamda, dramanın bir dersin öğretimi için kullanılmasında öğrenme hedefinin belirlenmesi, katılımcı grubun sosyal, kültürel ve psikolojik durumunun gözetilmesi, sürecin başından sonuna kadar tıpkı herhangi bir ders planında olduğu gibi birbiriyle ilişkili bir planlama yapılması gibi düşüncelerin tüm aşama önerilerinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Sonuç

İnci San, yaratıcı drama alanı ve yöntemine ilişkin yukardaki belirtilen tüm bilgilerin getirdiği ve kendisinin de geldiği son noktayı 28.Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi açış konuşmasında yapmıştır. Bu konuşmada belirtilen tümceler bir yöntem ve ders olarak eğitim sistemi ve kültürel yaşamda yer bulması için çıkılan yolda, yaratıcı dramanın toplumsal yaşantıdaki yeri üzerinde durmuştur. Bu yer ‘yeni bir öncü ve yaratıcı sınıf’ için yaratıcı dramaya yüklenen önemli bir görevdir. Bu konuşmasında İnci San, ‘şaşırmak ve şaşkınlık duygusu’ üzerine okuduğu bir araştırmada “...güzel bir doğa görüntüsünün, bir ören yerini gezmenin, yüreğe işleyen bir müziğin, bilimde çığır açan bir kuramın bu karma duygu bileşimine yol açabileceği anlatılıyor. Bu tür bir şaşırma yaşamının insanı mutlu kılıp gerginliği azalttığı, ayrıca merak ve yaratıcılığı körüklediği özellikle belirtilmiş. Yazının sonlarında, çağdaş eğitim kurumlarının bu tür şaşkınlık duygularını uyandırmamak üzerine tasarlandıkları vurgusu yapılırken, bunun gençlerin kendileri dışında bir şeye ilgi duymamalarına yol açtığı savlanıyor...” (San, 2022, s. 11).

İnci San bu konuşmasında şaşırma duygusunun insanın tutum ve davranışlarını değiştirebileceği, ilgi alanlarını genişleteceğini vurgulamış ve yaratıcı dramanın bu tür tutum ve davranış değişikliği için gereken bir yöntem olduğunu savunmuştur. Öyle ki Doğan Kuban ve kimi aydın insanların belirttiği “toplumumuzun çağdaşıya yönelik düşünsel ve örgütsel olarak gelişmesinin gerekliliği” konusu için gerekli olan öncü ve yaratıcı sınıf için de yaratıcı dramayı bir çözüm olarak görmüştür.

67

İnci San; “Drama liderliği eğitimi alan, bu eğitimi veren, alanında ilerlemiş dramacıların bir tür çağdaşlık eğitimi verdiklerini düşünüyorum. Bilgi, bilimler, sanatlar, teknolojik yenilikler onların dağarlarında var...” tümceleri ile “Bilincin temeli çağdaş dünya olan öncü ve yaratıcı bir toplumsal grubuz biz!” diyerek hem yaratıcı drama alanına hem de Çağdaş Drama Derneği’ne önemli iletileri de vermiştir. İnci San’ın bu tümcelerinin temelini bu tarihten 29 yıl önce yaratıcı drama için kurduğu düşler içinde de belirtmiştir:

“...şimdi bir düş görüyorum. İlkokullarda derslerin pek çoğu dramatizasyonla işleniyor, ortaokul ve liselerde programa alınmış drama dersleri için öğrenciler kitaplıklarda, dersliklerde hazırladıkları drama konusu ile ilgili araştırmalar yapıyor, resimlere bakıyor, resim atölyesinde çizdikleri tasarımları daha da büyüterek dekorlar hazırlıyor, her şeyin düşsel ya da belki tarihsel gerçekliğe uygun olmasına

çalışıyorlar. Sonra bunu sınıfça oynayıp üzerinde tartışacaklar. Müzik dersi de dramaya uygun olarak kendi seçtikleri ya da besteledikleri müzik parçalarının çalınması, işlenmesi biçiminde oluyor. Üniversitelerde serbest zamanlarda büyük küçük öğrenci grupları kendi yazdıkları ve yarattıkları oyunları sergileyip, derslerindeki önemli konuları oynayarak tartışıyorlar. Öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksekokullarda da dramayı öğrenmiş öğretmen adayları staj için gittikleri ortaöğretim ya da ilköğretim okullarında drama uygulamaları ile kendi uzmanlaştıkları alan derslerini veriyorlar. Çeşitli üniversitelerin eğitimbilimleri, psikoloji, sosyal çalışma, tiyatro bilimi vd. bölümlerinde, drama ve doğaçlama ders olarak okunuyor, uygulamalar yapılıyor, lisansüstü programlarda yaratıcılık üzerine, drama ve eğitimde yaratıcılık, küçük çocuk ve drama, özel eğitim ve drama, drama ve diğer sanat dallarının bütünleşmesi gibi konularda araştırmalar yapılıyor.

Eğitim Bilimleri Fakültesinde EĞİTİMDE DRAMA adlı yeni bir bilim dalı açılıyor. Amatör ve profesyonel çocuk ve gençlik tiyatrolarının oyuncularını okullara gidiyor, derslere giriyorlar; öğretmenlerle tiyatrocular işbirliği içindeler, en canlı biçimde eğitimi yaratıcı kılmak için...” (San, 1990c, s. 5,6).

- 68 Bu düşlerin büyük bir kısmının günümüzde gerçekleştiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Yaratıcı drama, okul öncesi eğitim kurumları, ilkokul, ortaokul ve liselerde pek çok dersin eğitim programında farklı adlandırmalarla da olsa (drama, yaratıcı drama, canlandırma, doğaçlama, dramatizasyon, rol oynama vd.) bir yöntem olarak yer almış ve akademik başarı, kalıcılık, yaratıcılık, sosyal beceri, demokratik tutum ve davranış geliştirme, problem çözme, empati, yazılı-sözlü ifade biçimi gibi konularda kullanılmıştır. Yöntem, drama eğitimi almış birbirinden farklı uzmanlık alanlarına sahip öğretmenler tarafından etkin olarak kullanılmaktadır. Drama, ilköğretim kurumları 5 ve 6. Sınıflarda seçimlik ders olarak yer almaktadır ve bu derslerin eğitim programları yazılmıştır.⁵

Ortaöğretim kurumlarının eğitim programlarında da (Anadolu Liseleri, Meslek ve Teknik Liseleri, Güzel Sanatlar Liseleri) Drama seçimlik ders olarak eğitim programlarında yer almıştır. Drama dersi yine farklı adlarla da olsa (yaratıcı drama, ilköğretimde Drama, Okulöncesinde Drama, Yaratıcı Drama, Eğitimde Drama vb.) Üniversitelerin çeşitli bölümlerinde zorunlu ve seçimlik dersler olarak yer almıştır. Sözelimi ilköğretim (Sınıf Eğitimi, Okulöncesi), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Türkçe, Yabancı Diller, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Beden Eğitimi ve Spor, Çocuk Gelişimi, Sosyal Çalışma (Sosyal Hizmetler)

gibi pek çok bölümde dersler açılmıştır. Programlarda yer almaya da devam etmektedir. Lisansüstü eğitim programı olarak ise Türkiye’de biri İnci San tarafından başlatılan Ankara Üniversitesi’nde diğeri de Anadolu Üniversitesi’nde Yaratıcı Drama ve Eğitim Drama adıyla lisansüstü eğitim programı (2000 yılından beri) (<https://www.ankara.edu.tr/programlar/3/899/4162-1774/>) ve Anabilim Dalı (2007 yılından beri) (<https://abp.anadolu.edu.tr/tr/program/dersler/654/13>) olarak yer almış ve yaratıcı drama dersi/yöntemi odaklı binlerce tez yazılmıştır.

Bu tezlerin arasında doktora tezleri de bulunmaktadır (www.yok.gov.tr).

Çağdaş Drama Derneği Yaratıcı Drama Eğitimliği Programı Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanmış ve bugüne kadar 3500’e yakın MEB onaylı sertifikaya sahip drama eğitmeni bulunmaktadır. Bu sayı sürekli olarak artmaktadır. Yaratıcı drama konusunda pek çok sivil toplum örgütünde projeler gerçekleştirilmekte ve bu projelerin büyük bir kısmı da çeşitli aktarım biçimleriyle sunulmaktadır.

Türkiye’de yaratıcı drama, sosyal yaşamda da karşılık bulmuştur. Çevre eğitimi, kadın odaklı çalışmalar, özel eğitim, sosyal çalışma, çeşitli dezavantajlı gruplar, kültürler arası çalışmalar gibi alanlarda da yaratıcı drama çok yoğun olarak başvurulan bir yöntem olarak yer almaktadır. Bu durum İnci San’ın birçok yayınında vurguladığı yaratıcı dramanın disiplinlerarası olma özelliğini de göstermektedir:

“...Bir sanatsal, estetik ve kültürel eğitim süreci oluşturan yaratıcı dramanın, gerek bir öğretim yöntemi gerekse başlı başına bir disiplin olarak özgün ve yaygın eğitimde çok ciddiye alınması gereken bir yeri olduğu kabul edilmelidir...” (San, 2009, 2018, s. 199).

Günümüzde yaratıcı dramanın önem ve gerekliliği eğitim sisteminde artık tartışılmıyor. İnci San, kendisi ile yapılan bir söyleşide sanat formuna ulaşmak için gerekli olan her çeşit malzemenin yaratıcı dramada olduğunu belirtir. Yaratıcı drama, sanat eğitiminin önemli bir parçası olduğu için ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. San, (tam bir alçakgönüllülükle) kendisinin yaratıcı drama açısından aslında tam anlamıyla özgün bir şey yapmadığını söyler. Ona göre yapılanlar ‘bir tür’ aktarmadır. Türkiye’de yaratıcı drama alanının kurumsallaşması için çalışmak bir özgünlüktür. Diğer ülkelerde yapılmış araştırmalardan yola çıkarak Türkiye’ye özgü olanları bulabilmek için yollar açmak gerekiyordu, kendi çalışmalarının da bu yolların açılmasına katkı getirdiğini belirtmiştir (Başbuğ, 2006).

Eğitim sistemimizde yeniden yapılandırılması gereken alanlardan biri olan sanat eğitim alanı da drama dersinin konulması ile bütünleşmiş bir nitelik kazanacaktır. Sanatla, sanatın her dalıyla ve her biçimiyle çocuklarımız ne kadar erken tanışırsa, o kadar hoşgörölü, sanat konusunda bilgili, yaratıcı ve donanımlı olurlar, sosyo-kültürel kimliklerini o denli güçlü yapılandırırılar. Yalnızca ekonomik alandaki kalkınmaya değil, kültürel alanda da kalkınma gereksinmesine önem verilmelidir.

Sonuç olarak Prof. Dr. İnci San, sanat eğitimi çatısı altında yaratıcı dramayı önemli bir özne olarak görmüştür. O, çocuk ve gençlerin erken yaşlarda sanatla, sanatın her dalıyla tanışmasını kültürel kalkınma gereksinimi için bir çözüm olarak önermiştir. Bu nedenle Türkiye’de yaratıcı drama alanında gelişmek isteyen kişilerin İnci San’ın bütüncül bir eğitimi öngören ‘sanatlar eğitimbilimine’ dönük çalışma ve düşüncelerini kavramaları bir ön koşuldur.

İnci San, akademik yaşamlarında kendisinden sonra gelenlere yeni olanakları sunan bir aydın, onların yetişmesinde olası tüm deneyimleri yaşamaları için engelleri aşan, bir cumhuriyet kadını, bir bilim insanıdır. Türkiye’de yaratıcı dramanın bilimsel bir sistematikte ele alınmasında ve geliştirilmesinde İnci San’ın çok önemli rolü bulunmaktadır.

70

Sonnot:

1. Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, E. Posta: omeradiguzel@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9492-6231
2. 06 Haziran 2009 tarihinde yapılan söyleşi.
3. Ulusal Eğitim Derneği.
4. Katılımcıların aşamalar arasındaki belirsizlik yaşamaları sorunu hayatta iken İnci Hoca ile de görüşölmüş ve kendisi ile yapılan bir konuşmada “...ben elbette o aşamaları dramanın başlangıç zamanlarında yazdım. İlerleyen zamanlarda yeni araştırmalar, yeni öneriler çıkabilir. Bu doğaldır...” tümcesiyle tarafımdan yapılan yeni aşama önerisine de bir karşı çıkışı olmamıştır. Kendisinin bu tutumu yaratıcı drama adına yapılan her yeni araştırma ve öneriye açık bir bilim insanı olduğunu da bir kez daha göstermektedir.
5. Bu programların hazırlanmasında hem Çağdaş Drama Derneğinde hem de A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Yaratıcı Drama Yüksek Lisans Programından mezun kişiler önemli roller üstlenmiş ve programların yazılmasında etkili olmuşlardır.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Ö. (2002, 23-26 Ekim) Eğitim bilimlerinde ve sanat eğitimimde yöntem, disiplin ve sanatsal boyutlarıyla yaratıcı drama. 11.Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri. Yakın Doğu Üniversitesi. KKTC.
- Adıgüzel, Ö. (2006) Yaratıcı drama kavramı, bileşenleri ve aşamaları. Yaratıcı Drama Dergisi, 1(1), 5-16.
- Adıgüzel, Ö. (2023) Eğitimde yaratıcı drama (9. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Başbuğ, S. (2006). Yaratıcı dramanın Türkiye'deki öncülerinden "Prof. Dr. İnci San'ın Yaratıcı Drama Anlayışı". Yaratıcı Drama Dergisi, 1 (2), 117-128.
- Bolton, G. (1985). Changes in Thinking About Drama. Educating Through Drama (24 (3) s.151-158). Ohio: Taylor&Francis Online.
- Bolton, G. (2007). A history of drama education: A search for substance. L. Bresler (Ed.). International Handbook of Research in Arts Education, (s. 45-62). New York: Springer Publishing.
- Bowel, P. (1989, 17-23 Nisan). 3. Eğitimde Dramatizasyon Semineri Notları (Basılı olmayan materyal).
- Bowel, P. ve Heap, B.S. (2019) Süreçsel dramada planlama (G.Sivrikaya, F.G.Gürsoy, C.Karadeniz, G.Polatkal, Çev.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Etike, S. (2007). Sanat eğitimcisi Prof. Dr. İnci San. Öğretmen Dünyası Dergisi, (336), 7-8.
- Levent, T. (1990). Önsöz, Ankara'da yaratıcı drama. Ankara: Ara Yayıncılık.
- Neelands, J. ve Goode, T. (2015). Structuring drama work: 100 key conventions for theatre and drama (Cambridge International Examinations) (3rd ed.) . Cambridge University Press.
- Okvuran. A. (2007) Prof. Dr. İnci San'ın dramaya katkısı. Öğretmen Dünyası Dergisi (336) 9-10.
- Read, H. (1958) Education through art (3 Rev ed.). London: Faber and Faber.
- San, İ. (1972) Tiyatronun halk eğitimi ve kültürel kalkınma açısından önemi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5 (3-4), 137-170.

- San, İ. (1979). Sanatsal yaratma ve çocukta yaratıcılık. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- San, İ. (1982) Sanat eğitimi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 15 (1), 137-147.
- San, İ. (1982). Resim-İş öğretiminde yaratıcılık. Resim-İş Öğretimi ve Sorunları, TED Yayınları, 143-177.
- San, İ. (1983a). Sanat eğitimi kuramları. Ankara: Tan Yayınları.
- San, İ. (1983b). Kültür Aktarımı ve Çağdaş Kültür Sorunu İçinde Sanat Eğitiminin Yeri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16 (2), 137-147.
- San, İ. (1985) Sanat ve Eğitim (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- San, İ. (1986). Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro. Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi; 18, (1-2), 99-112.
- San, İ. vd. (1987). Güzel Sanatlar Eğitimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- 72 San, İ. (1990a). Eğitimde yaratıcı drama. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 23 (2), 573-582.
- San, İ. (1990b) (Ed.). Eğitimde yaratıcı drama. Ankara'da Yaratıcı Drama içinde (s. 73-85). Ankara: Ara Yayıncılık.
- San, İ. (Ed.) (1990c) Ankara'da Yaratıcı Drama. Ankara: Ara Yayıncılık.
- San, İ. (1990d). Güzel Sanatlar Eğitimi Raporu. Ankara eğitim bilimleri 1. Ulusal Kongresi değerlendirme raporları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 75-78.
- San, İ. (1991a). Eğitim ve öğretimde yaşayarak öğrenme yöntemi ve estetik bir süreç olarak yaratıcı drama. Eğitimde Nitelik Geliştirme Sempozyumu. Kültür Koleji Yayınları, 261-266.
- San, İ. (1991b, 2-6 Eylül). Eğitimde drama. TED İlkokul Öğretmenlerine Yönelik Eğitimde Drama Semineri Açılış Konuşması.
- San, İ. (1991c). Yaratıcı drama eğitsel boyutları (1. İzmir Eğitim Kongresi Bildirileri (25-27 Kasım 1991). Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Yayınları, s.558-564.
- San, İ. (1993a). Evrim içinde sanat eğitimi politikaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 25 (2), 643-652.

- San, İ. (1993b). Toplumsal değişme ve değişen sanat eğitimi. Anadolu Sanat: Anadolu Üniversitesi Yayını, 165-176.
- San, İ. (1994a). Sanatta Yaratıcılık (Oyun ve drama). Ayşegül Ataman (Ed.), Yaratıcılık ve Eğitim içinde (s.69-99). Ankara Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- San, İ. (1994b). Ankara'da V. Uluslararası Yaratıcı Drama Semineri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 27 (1), 69-81.
- San, İ. (1995a). The development of educational drama in Turkey. Stage Of The Art (Summer), 32-33.
- San, İ. (1995b). Bir başka gözle Alaçatı Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali. Tiyatro-Tiyatro Dergisi, 40-42.
- San, İ. (1996a). Yaratıcılık eğitimi için gerekli yenilikler- Bir sanat eğitilimci gözüyle (Ed. İlhami Fındıkçı), Eğitimimize bakışlar içinde (179-200). Kültür Koleji Vakfı Yayınları I.
- San, İ. (1996b). Yaratıcılığı geliştiren bir yöntem ve yaratıcı bireyi yetiştiren bir disiplin: Yaratıcı drama. Yeni Türkiye, 2 (7), 148-160.
- San, İ. (1996c). Sosyo kültürel ve estetik bir eğitim olarak yaratıcı drama ve okulda tiyatro. Devlet Tiyatroları Yayını, 10-14 ve 30-34.
- San, İ. (Edt.) (1997). Drama, Maske, Müze. Ankara: Türk Alman Kültür İşleri Kurulu Yayını.
- San, İ. (1998a). Sanatsal eğitim üzerine düşünceler. MEB Dergisi, (139), 21-23.
- San, İ. (1998b). Müze eğitim bilimi nasıl gelişti? Milliyet Sanat Dergisi, (444), 21-23.
- San, İ. (1998c, 2-20 Kasım). 21. yüzyılın eşiğinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar, çözümler, öneriler, perspektifler. Sanatlar eğitimi. MEF Okulları Eğitim Sempozyumu.
- San, İ. (1998d). Türkiye'de yaratıcı drama çalışmalarının dünü ve bugünü. (edt. B. Onur). II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri içinde (267-273). Ankara Üniversitesi ATAUM. Yayınları.
- San, İ. (1998e). Sanat eğitimi projeleri. Öğretmen Dünyası Dergisi, (223), 50.

- San, İ. (1999a). Müze ve drama. Eğitimde, Tiyatroda Yaratıcı Drama Çağdaş Drama Derneği Bülteni, Temmuz, 3-4.
- San, İ. (1999b, 27-29 Nisan). Sanatla eğitim üzerine yeni düşünceler. Çanakkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Ulusal Kongresi, Çanakkale.
- San, İ. (2001a, 1-2 Mart). Eğitimde Drama'nın kısa tarihçesi ve bir uygulama. (Ed. T. Saylan). Çağdaş Eğitimde Kültür ve Sanat Sempozyumu içinde (81-90). İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.
- San, İ. (2001b). Müze kültürü ve sanatlar. Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk içinde (36-45) Ankara: Müzeciler Derneği Yayınları.
- San, İ. Adıgüzel, H. Ö. (2001c). Zekâ ve yaratıcı eğitim sürecinde sosyal ve kültürel çevre. eğitim sürecinde zeka ve yaratıcı düşünme çalıştay, grup çalışması II.. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, (22), 26-29.
- San, İ. (2001d). Beyin, devinim, tümel öğrenme. Abant İzzet Baysal Üniversitesi X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Bolu.
- San, İ. (2001e). "Okullarda kültür/sanat projeleri". Abant İzzet Baysal Üniversitesi X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Bolu
- San, İ. (2001g). Dramaya bakış olumlu. Öğretmen Dünyası Dergisi, (257), 17.
- San, İ. (2001h) Sanatlar eğitimi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 34 (1-2) 23-34.
- San, İ. (2002) Çocuk ve drama. Çoluk Çocuk Dergisi. (12).
- San, İ. (Edt.). (2003). Drama ve öğretim bilgisi. İstanbul: Naturel Yayınları.
- San, İ. (2003a) Sanat ve eğitim-yaratıcılık, temel sanat kuramları ve sanat eleştirisi yaklaşımları. Ankara: Ütopya Yayınları.
- San, İ. (2003b). Okul öncesinde drama ve tiyatro (Edt. Naci Aslan). Beyin, devinim, tümel öğrenme ve drama içinde (s. 31-44), Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi Yayınları.
- San, İ. (2004). Sanat ve eğitim (3.Basım). Ankara: Ütopya Yayınları.
- San, İ. (2004b). Eğitimde yaratıcı drama. Abece Dergisi, (212), 3-5.
- San, İ. (2006). Tiyatroya rağmen yaratıcı drama. Yaratıcı Drama Dergisi, 1 (1), 5-15.

- San, İ. (2006) Feminist Drama Pedagojisi Gerekli mi? (Ed. Ö. Adıgüzel, N. Kuyumcu, E. Aykanat, Özcan) Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet içinde (8-13). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- San, İ. (2007). Her insan yaratıcıdır. Öğretmen Dünyası Dergisi, (336) 5-6.
- San, İ. (2009a) Ne zaman eğitimde yaratıcı drama, ne zaman eğitimde tiyatro/drama? Yaratıcı Drama Dergisi, 4(7)5-13.
- San, İ. (2009b, 27 Kasım) Yaratıcı drama disiplininin önem ve gerekliliği. IDEA Dünya Yaratıcı Drama Günü Bildirisi, Ankara.
- San, İ. (2016) 25 Yılın Ardından. (Ed. E. Özarı ve Ö. Adıgüzel). Dans ve Yaratıcı Dramada Yaklaşımlar içinde (7-12). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- San, İ. (2017). Çocuk ve sanat-sanatlar eğitimi 1. kitap. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- San, İ. (2018). Yaratıcı drama ve müze-sanatlar eğitimi. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- San, İ. (2019) Sanatlar, eğitim ve kültür-sanatlar eğitimi. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- San, İ. (2021) Şaşırmak ve Drama. (Ed. S. Keleşoğlu, Ö. Adıgüzel, A. Kalay İnce). Adaletli Bir Dünya İçin Çember içinde (11-14). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- San, İ. (2022) Sanata tarihsel ve kültürel yaklaşımlar-sanatlar eğitimi. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

TÜRKİYE'DEKİ MÜZE EĞİTİMİNE ETKİSİ VE KATKISI

Ayşe Okvuran

*Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi
İlköğretim Bölümü*

GİRİŞ

21.yüzyılda dünyada ve Türkiye’de müzeler çok gelişmiş ve değişmiştir. Arkeolojik, etnografik ve kültürel birçok eserin, nesnenin bulunduğu ‘değerli eserler kabinesi’ günümüzde bebekler, çocuklar, engelliler, yaşlılar ve dezavantajlı topluluklar gibi farklı gruplarla birlikte etkileşim, eğlence ve öğrenmenin gerçekleştiği mekanlara dönüşmüştür. Çağdaş müze, koleksiyonları korumanın yanı sıra, koleksiyonları yorumlama, bilgiyi oluşturma ve iletme görevlerini de yerine getirmektedir. ‘Karşılık Veren Müze’, ‘Dâhil Eden Müze’ ve ‘Katılımcı Müze’ gibi yeni ve popüler kavramlar, müze koleksiyonlarına odaklanan anlayışı müzenin dışındaki iletişime, topluma, eğitime ve çeşitliliğe kaydırmıştır (akt. Güneröz ve Okvuran, 2023).

77

San, müzenin toplumsal işlevinin ve özellikle eğitim işlevinin önemini kavramış; sanat eğitimindeki vaz geçilmez yerini benimsemiş ve Türkiye’de özellikle akademide müzenin bu rolüne ilişkin farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. İnci San’ın müze eğitime ilişkin çalışmalarına bakıldığında önemli bir toplantıya rastlanmaktadır: Müzeciler Derneği tarafından 2000 yılında düzenlenmiş ve 2001 yılında kitap olarak yayımlanmış olan ‘Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk’ temalı açıkoturumda oturum başkanı Prof. Dr. Sina Akşin; katılımcılar: Prof. Dr. Yaman Örs, Prof. Dr. İnci San, Prof. Dr. İlhan Tekeli, Hıfzı Topuz’dan oluşmaktadır. Toplantıda konuşmasını İnci San iki başlıkta toplamıştır: Sanat kültürü ve müzenin eğitim bilimiyle buluşması. İnci San önce kültür tanımı yapmaktadır: “*Kültür, din, gelenek, görenek, hukuk, siyasal kurallar, güzel sanatlar ve el becerilerinden oluşan bir bütündür. Toplumda bilginin somutlanması teknolojiyi, toplumsal değerlerin somutlanması kültürü oluşturur. O zaman sanat kültürü geçmişten geleceğe sanat hakkındaki toplumsal değerlerdir. Toplumdaki sanatların bütünüdür*” demektedir. Kültüre dahil edilenlerin kuşaktan kuşağa aktarılması, (müzelerin, sergilerin, sitlerin, anıtların) sanat kurum ve kuruluşlarının işlevi olarak görmektedir.

Müze Eğitimi Tanımı

İnci San müzeyi 2000’li yıllarda şöyle tanımlamaktadır “*İnsanın yaratıcı etkinlik ve edimlerinin ürünlerini ve doğanın ürünlerini toplayan, saklayan, koruyan, bunlar üzerinde bilimsel araştırmalar yapan ve değişik bakış açılarıyla sergileyen kurum ve ortamlar*”.

İnci San tanımında yaratıcılık, kültürel miras ve değişik bakış açısı kavramlarına vurgu yapılmaktadır. Uluslararası Müzeler Konseyi ICOM’un son müze tanımında vurgulanan; müzenin topluma hizmet eden kalıcı bir kurum olarak, halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı içeriklerle çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik ettiğidir (ICOM, 2022). Yeni tanımda müze kapsayıcılık, çeşitlilik ve sürdürülebilirlik kavramlarına odaklanmaktadır.

Müzenin en bilinen tanımlarından biri de “Müzeler kâr amacı gütmeyen; kalıcı, topluma ve toplumun gelişimine hizmet eden, halka açık, somut ve somut olmayan insanlık mirasını ve çevresini eğitim, çalışma ve eğlenme amacı için toplayan, koruyan, araştıran, ileten, sergileyen ve eğitim amacıyla kullanan/halka sunan kurum” dur ve bu özellikleriyle müze, okul eğitimini tamamlayan; çok yönlü insan yetiştirme sürecinde bilgiye doğrudan erişimi sağlayan bir kaynaktır. Bu gücüyle müze, 21. yüzyılda okul dışı öğrenmeye damga vuran kurumlar arasında ilk sırada yer almaktadır. Yapararak ve yaşayarak öğrenen yeni nesiller için birçok ülke, önce müzede sonra derslikte gerçekleştirilen eğitim programları geliştirmekte ve uygulamaktadır (Okvuran ve Karadeniz, 2022.)

İnci San burada müze türlerine ilişkin, günümüzde de kabul edilebilir çağdaş bir sınıflama yapar. Ona göre sınıflandırma şu şekildedir; “*Önce sanat müzeleri, daha çok yontu, resim ve arkeoloji, etnoloji ve etnoğrafya müzeleri, sonra konulara özgü müzeler: edebiyat müzeleri, müzik müzeleri, tiyatro müzeleri, sonra kent tarihi müzeleri, doğa bilimleri ve teknik müzeler*” (San,2001:5).

Bu toplantıda İnci San müze eğitimini de tanımlamıştır. Ona göre müze eğitimi tanımı şudur: “*Müze eğitilimi müzeyi bir kültür merkezi olarak algılar. Müze eğitimi alanı bilimsel ve didaktik bir alandır. Müzeler haz alma, rahatlama ve bilgilenme yerleridir. Programlı biçimde okullarla iş birliği yapar. Ya da yetişkin ve gönüllü gruplarla informal eğitimi yapar. Eğlenceli ve eğitici örtük programlar uygular*” (San, 2000:7).

San’a göre müzelerin en temel işlevi eğitimidir. Müze eğitimcileri örgün ve yaygın eğitim ve yaratıcılıkla bağlayan ve ilişkiler kuran

kişilerdir (2021:183). Müzeler ödünç malzeme servisi yapan birimler kuran, kopya eşya üretilip okullara gönderen, gönüllü öğretmenlere kurslar veren ilk müze eğitimi etkinliklerini yapan kurumlardır. 1998 yılında yapılan bir seminer sonunda yayınlanan bildirgede müzelerin bilime, bilgiye, duygu ve sezgiye yönelerek yaşantı zenginliği bilişsel ve duyuşsal donanım sağladığı vurgulanmıştır. Tarih ve çevre bilinci verdikleri ifade edilmiştir. San müzelerin bilgisel, duyuşsal ve yaşantısal öğrenme ortamları olduğunu öne çıkarmıştır (San,2021:189).

Müze Eğitiminin Önemi

İnci San müze eğitiminin önemi konusunda çok sayıda çalışma yapmıştır. Müze eğitimi sanat eğitimi ve drama eğitimi ile bütünleşik, vazgeçilmez bir alan olarak görmüştür. Müzelerin kültür, eğitim kurumu olarak kullanılabilmesi için makaleler yazmış, seminer, çalıştay ve kongreler düzenlemiştir. Bunlardan en önemlisi sayılabilecek olan Alman Kültür Merkezi iş birliğinde yapılan ‘Müze ve Eğitim’semineridir. 1998 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi iş birliğiyle düzenlenen bu çalışmada San, müze pedagojisinin toplumsal kaynakları, insanları, eğitim ve ilgili kurumları, öğretmeni ve öğrenciyi bir araya getiren bir alan olduğunu belirtmektedir. Seminer sonunda yayınlanan bildirgede “Türkiye’de uzman müze pedagogları yetişmeli ve istihdam edilmeli müze pedagogları konusunda resmi ve özel müzelerde durum hakkında da açıklamalar yapılmalı” denmektedir. Müzelerin temel işlevi eğitici olmalarıdır. Bu işlevi müze çalışanlarına ve yöneticilerine, okul yöneticilerine, sınıf öğretmenlerine, sanat eğitimcilerine, sanat eğitimi bilimcilerine, tarih, sosyoloji, sanat tarihi vd. çeşitli alan öğretmenlerine ve velilerine anımsatıyor: örgün ve yaygın eğitimde müze eğitimbilimine gereken önemin verilmesi ile ilgili her kesimi çalışmaya çağırıyoruz” demektedirler (San,2021:189).

79

Günümüzde müze eğitimi alanındaki en önemli kavram ‘etkileşim’ ve bu bağlamda ‘etkileşimli müze eğitimi’ dir. Bu etkileşimden amaçlanan temel etkinlikler şunlardır: Objelerle etkileşimde bulunma, gözlem yapma, duyguları ifade etme, hayal gücünü kullanma, yorumlama, kendi yaşantılarıyla birleştirme, müzedeki eserleri okuma, kültürel değerleri fark etme, müze eserlerinden hareketle gerçeği arama, eserlerde verilen mesajların analizini yapma, müzenin planını çıkarma, ekip çalışması ve iş birliği yapma vb. İnci San da etkileşimli müze etkinliklerine ilişkin sık sık kendi deneyimlerinden söz etmiştir.

Müze Eğitimi Planı

Konuşmasında İnci San, müze eğitimini planlamanın aşamalarını sıralar: müzenin tanıtımı ve içeriği hakkında bilgi, müze içeriği ile günlük yaşam arasında bağ kurma, bu içeriğin önemi ve toplumsal bağlamını kurma, eserlerin toplanması, saklanması ve korunmasının önemini açıklama, müzenin yaşantısal olduğunu anlatma, gelecekle ilgili çağrışımlar yaptırma (San, 2000:8-9). Günümüzde bir müze eğitimi planlarken bizler de aynı yaklaşımı kullanmaktayız.

Müzeyi tanıtmak, müze eserlerini seçiminde geçmiş bugün ve gelecek bağlantısını kurmak, müze eserlerinin toplumsal bağlamını kurmak gibi konular vd. İnci San'ın 2000'li yıllarda yaptığı müze eğitimi saptamaları halen geçerliliğini korumaktadır. İnci San müze eğitimi ve kültür pedagojisinin iç içe olduğunu vurgulamaktadır.

Müzenin kültürlerarası çalışmalara kaynaklık etmesi için ise Türkiye'de daha az ama yurtdışında fazlasıyla çalışma bulunmaktadır. Müze eğitimi alanıyla ilgili bildirgede bugün için bile geçerli olabilecek, iş birliği, okullar ve müzeleri bağlayan başlıklarda toplanabilecek bazı önerilerde bulunmaktadır:

- 80 İş birliği için: Gönüllü okullar ve gönüllü müzelerle iş birliği içinde pilot müze eğitimi uygulamalarının yapılması. Yapılacak hizmet içi eğitim (HİE) planlarının üniversite, kültür ve milli eğitim bakanlıkları iş birliğinde gerçekleştirilmesi. Müze pedagojisi alanında bir çatı organizasyon-müze hizmetleri merkezi kurulması. Bu organizasyonda müze gönüllülerinin- ana babalar, ev kadınları, lise üniversite öğrencileri ve ilgili kişilerden oluşan-yer almasını önermektedirler. Bu bağlamda artık kurumlararası iş birliğini içeren anlaşmalar yapılmaktadır ama müze hizmetleri benzeri çatı bir kuruluş halen ütopya olarak görünmektedir.

Okullar için: Okulların ders programlarına dönük müzede etkinlikler düzenlenmesi. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda öğretmenlere hizmet içi eğitimler düzenlenmesi. Müze gezilerinin en az yarım günde yapılması ve randevulu olması. Ders kitaplarında müze eserlerinin yer alması. Öğretmenlerin müze öncesi müze hakkında ön bilgi ve deneyim geçirmesi.

Müzeler için: Müzelerde çalışan personele de pedagojik eğitim verilmesi. Müzelerde seçilmiş nesne ve eserlerin sergilenmesi. Müzelerde kopya nesnelere dokunabilecek, etkinlik yapılabilecek müze mekân ve ortamlarının yaratılması. Müzede ve sergi ortamlarında uygun müziklerin çalınması. Bu eğitim ortamlarının hazır tutulması.

Müze tanıtım yazılarının canlı, yaşayan, hedef gruplarına uygun bir dilde yazılması. Katalog bülten ve afişlerde çağdaş ve çarpıcı tasarımlar yapılması. Müzelerde müzenin amaç ve ilkelerini etkilemeyecek biçimde konferans, konser, tiyatro, sinema günleri düzenlenmesi.

Bildirgede müze eğitim birimlerinden ve müzelerdeki güncel etkinliklerden söz edildiği görülmektedir. Günümüzde pek çok müzede, eğitim birimleri kurarak çocuklara yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Ayrıca pek çok müzede konferans, konser ve doğum günlerine kadar etkinlikler yapılmaktadır.

Çocuk Müzeleri:

Yeni müze tanımlarının çoğunda vurgulanan geçmiş ve gelecek bağlantısı kurma, demokratikleştirici, kapsayıcı ve çok sesli alanlar olmak gibi işlevler 1899 yılından beri varlığını sürdüren; eğitim biliminde yaşanan gelişmelere paralel ilerlemeler kaydeden ve kendi içinde farklı türlere ayrılarak sayıca çoğalan çocuk müzelerinin (ve gençlik müzeleri, keşif merkezleri, deneyim merkezleri, bilim ve teknoloji merkezleri vb. etkileşimli müze örnekleri) var oluş felsefeleri ve amaçlarıyla örtüşmektedir.

81

Çocuk ve gençlik müzeleri tamamen eğitsel amaçlı açılmakta ve çalışmaktadır (Hooper-Greenhill, 1996). Bu müzelerin en önemli özelliği kavramları somut biçimde sunmaları, nesne temelli öğrenme etkinlikleri hazırlamaları ve dokunmalı (hands-on) etkinliklere yer vermeleridir. Hazırladıkları dokunmalı etkinlikleriyle bu müzeler aileleri aynı çatı altına alan kuşaklararası etkileşim merkezleri olarak ön plana çıkarlar. Çoğu çocuk müzesi anne ve babalık becerileri kazandıran, aileler için çocuk gelişimi konusunda önemli katkılar sağlayan danışma ve iyileştirme merkezi görünümündedir (Bingmann, Grove, Johnson, 2009).

Bu müzelerin öne çıkan ortak özellikleri arasında çocuk ve gençlerin öğrenme deneyimlerini zenginleştirmenin yanı sıra; ulaşılabilirlik, sorumluluk, şeffaflık, destekleyicilik ve katılım da yer almaktadır. Sergi tasarımlarını ve genel küratörlüğü çocuklarla birlikte gerçekleştirmek, çocukları bilim insanları ve sanatçılarla buluşturmak, öğretmen eğitimlerine yer vermek, çocuk ve gençlere sertifika olanakları sağlamak, yeni gelişmeler ve teknoloji konularında yaygın eğitim olanakları sunmak, engelliye, çocukla birlikte sergiye gelen ileri yetişkine ulaşım kolaylığı sağlamak ve uzaktan erişim seçenekleriyle müze atölye çalışmalarını evlere taşımak bu kurumların öne çıkan

özellikleri arasındadır (Güneröz, 2022:66). Bununla birlikte çocuk müzeleri toplumsal işlevlerini geliştirecek örnek uygulamalara imza atmaktadır. Bu uygulamalar arasında çocuk ve gençlere terapötik açıdan destek sağlamak da yer almaktadır.

İnci San kitapta çocuk müzeleri hakkında da açıklamalarda bulunmaktadır: çocuk müzeleri yerine çocuklar için müze demek daha uygun olduğunu söyler. Hedef kitle öncelikle çocuklardır. Müzede çocuk kültürüyle ilgili şeyler olmalı. Oyuncaktan başlayarak çocuk yaşamında önemli bütün objeler yer almalı. Çocuğun ‘bilgi aldığı’ farkında olmadan gezdiği bir müze eğitiminden söz etmektedir (San, 2000 :36).

Türkiye’deki Müze Eğitiminin Tarihçesi:

Türkiye’deki drama eğitimcileri ilk kez 1992 yılında Antalya’da düzenlenen ‘Çocukların Tiyatroları Festivalinde’ İngiliz drama uzmanı Finch tarafından Antalya Arkeoloji müzesinde düzenlenen müzede drama atölyesinde müzede drama çalışmasına şahit olmuşlardır (San,2021:186).

- 82 1995 yılında 6. Uluslararası Drama Seminerinde İngiliz Andrea Earl, Ankara’daki Anadolu Medeniyetleri Müzesinde belli ritimler kullanarak müze eğitimi yaptırmıştır. Müzenin ardından Alman Kültür Merkezi salonlarında bir ritüel gösterimi düzenlemiştir.

Ankara Üniversitesi Geliştirme Vakfı İlköğretim okulu öğrencileri ile yapılan bir proje çalışmasından söz eder.

Robert Kolej de yaratıcı drama yoluyla yapılan müze eğitiminden söz eder.

Kültür kolejinde, Kabataş Erkek Lisesinde uygulamalardan söz eder.

Ankara’ da Etnoğrafya müzesinde drama aracılığıyla müze eğitiminden söz eder.

Asıl çalışma ise Ankara Projesidir. Onu tüm detaylarıyla anlatır. (San,2000:42-43)

1995 yılında İstanbul Tarih Vakfı’nın düzenlediği insan hakları fotoğraf sergisi müze pedagojisi alanındaki ilk eğitimlerdendir.

1996 yılında HABİTAT 2 kapsamındaki çalışmalar da önemlidir. İstanbul'da konut ve yerleşme ve Çağlar boyu İstanbul sergileri kapsamında ilkokul çocuklarıyla müze ziyaretleri, çocuklara çeşitli yaşantılar sunma, yaratıcı düşünceler geliştirme, oyunlaştırma, tartışma vb. müze eğitimi etkinlikleri yapılmıştır (San,2021:129-130).

1995'ten başlayarak üç yıl boyunca Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Çağdaş Drama Derneği protokolü ile gerçekleştirilen 'Gecekonduların kentle entegrasyonu' projesinde gecekonduya yaşayan çocuklarla çoğunluğu drama etkinlikleri olmakla birlikte, müzeden de yararlanarak farklı etkinlikler ve eğitimler gerçekleştirilmiştir.

1997 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi bölümü tarafından düzenlenen müze pedagojisi seminerinde Alman eğitimci Peter Röstler ile bir müze eğitimi çalışması yapılmıştır.

1998 yılında Ankara'da ODTÜ Geliştirme Vakfı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Alman Kültür Merkezi iş birliğinde üç günlük bir müze ve eğitim semineri yapıldı. Bu seminerde hazırlanan bildirge müze eğitimi tarihi açısından da önemlidir. Bildirgede müzelerin aktif bir öğrenme alanı olmasından, müze eğitimcisinin yetiştirilmesinin öneminden söz edilmektedir. Bildirge öğretmenlere, velilere, eğitimcilere bir çağrı niteliğindedir.

83

Kültür, Müze, Drama ve Sanat Eğitbilimi İlişkisi:

Müzelerin yeni tanımlarında kültür, sanat, drama vb. alanlarla iç içe özellikler taşıdığı görülmektedir: Müzeler izleyicileriyle doğrudan ya da dolaylı iletişim kurduğu yerler; birer sosyalleşme merkezidir. Kuratörler, bilim insanları, tasarımcılar, eğitimciler, eğitim uzmanları, gönüllüler, güvenlik, tanıtım ve pazarlama personelinin oluşan kadrolarıyla profesyonel organizasyonlar hazırlayan katılım ve iyileştirme merkezleridir. Gündelik yaşamın kültür, sanat, politika, vb. bileşenlerini kendi özgün diliyle sergileyen ve tartışan kamusal paylaşım alanıdır. Kültürel bir ortam ve kişilerarası etkileşim mekanıdır. Sergilediği nesnelerin izleyicisiyle informal ve öğrenme odaklı yakın ilişki kuran bir diyalog merkezidir. İzleyicilerine görsel olanakları ve nesneleri ile bir karşılaşma ortamı sunmakta olan bir yerdir. Müze ve drama ilişkisine ilişkin İnci San şunları söylemektedir: sanat, tarih ve arkeoloji müzeleri dramatik malzeme içerir. Bu yüzden drama eğitimcisi; müzedeki bilgiyi güçlü bir biçimde sahip olmalı, kendi

yorumunun eğitsel içerikleri hakkında bilgi sahibi olmalı, gerekli bilgi, beceri ve donanımına sahip olmalıdır (Akt. San, 2021:184). Bu niteliklere sahip tiyatrocular, dramacılar, kendini drama alanında yetiştirmiş müzeciler ve müze eğitmenleri rol oynama, metinli monologlar hazırlama, kısa oyunlar gösterme vb. gibi gösterimlerle geçmişten imgelemsel ya da gerçek karakterleri canlandırabilir, ziyaretçilerle ve /veya diğer oyuncularla doğaçtan konuşarak iletişim kurabilirler. Gerçek ya da belli bir dönemi ima eden kostümler giyebilirler. O dönemin kokularını, müziğini, seslerini yiyecek maddelerini ve hatta yemeklerini kullanabilirler (San, 2021:185).

İnci San'ın müze eğitimi bağlamına ilişkin açıklamalarının çağdaşlığı güncelliği son derece şaşırtıcıdır. Müzelerde ses, koku ya da müzik ağırlıklı uygulamalar son yıllarda görülen eğilimlerdir. San'ın da vurguladığı yeni müze anlayışı Falk ve Dierking'in (1992) de daha önce belirttiği gibi üç bağlamı öne çıkarmaktadır:

Yeni müze anlayışında üç bağlam bulunmaktadır:

- 1.Fiziksel bağlam: Müze izleyicisini etkileyen ısı, ışık, sergi düzenleme, bilgilendirme panoları, yönlendirmeler, binanın estetik özellikleri, müze sonrasında tamamlayıcı çalışma vb.
- 2.Kişisel bağlam: Her ziyaretçinin biricik olduğu, deneyime dayanan etkinlikler, aktif katılım, izleyici müzeye bağlayan mekân, eğitim, deneyim, merak, eğlence vb. kişisel faktörleri oluşturmaktadır.
- 3.Sosyal bağlam: Müze çalışanlarıyla ve birbirleriyle etkileşim, izleyici odaklı bir müze anlayışı oluşturulması.

Yeni müze anlayışıyla birlikte ortaya çıkan yeni müze etkinlikleri arasında şunlar sayılabilir: Çocuk müzelerinde etkinlikler, bilim, keşif ve teknoloji merkezlerinde geçici ve sürekli sergiler, farklı yaş gruplarına yönelik atölye çalışmaları, kurslar, yaz ve kış kampları, aile günleri, doğum günü partileri, rehberli müze ve şehir turları, seminerler, konferanslar, bilim adamları ve sanatçılarla söyleşiler, müze-okul işbirliği programları, eğitim paketleri hazırlama, okullar için materyaller sağlama, öğretmenler için kurslar düzenleme, gönüllü öğretmenlerle çalışma, müze geceleri düzenleme, halk günleri yapma, film ve belgesel gösterimleri, çevrimiçi koleksiyonlar, akşamüstü etkinlikleri, dezavantajlı gruplar için rehberlik programları vb.

İnci San "Günümüzde bir kültür erozyonu yaşandığını, üst düzey devlet yöneticilerinin kültür ve sanata ilişkin yapıcı, düşündürücü, destekleyici, eleştirel hiçbir söyleminin yer almadığı, okullardaki sanat eğitiminde

kültür, felsefe, sanat tarihi, uygarlık tarihi ve müze eğitimi gibi alanlar eğitiminin pek az önemsendiğini” belirtmektedir (San,2020). San’ın 2003 yılındaki bu saptamalarının 2023 yılında da geçerliğini koruduğu söylenebilir.

San, sanata ve kültürel erozyona bir çözüm olarak toplumda barış kültürünün oluşumundan söz etmektedir. San ‘barış kültürünün toplumsallaştırılması ve eğitimin odak noktası haline getirilmesi için iyi bir politika ve kuşaklar boyu mücadelenin gerekliliğinden söz etmektedir (2020). Okullarda bir kültür pedagogunun bulundurulması müzelerde müze pedagogunun yer alması gibi öneriler bu sorunları çözmek için anlamlı öneriler olarak kabul edilebilir.

San kültür eğitilimcisini kültür hizmeti veren, çocukların kendilerine özgü kültürleri ile onlara verilebilir kültür arasında bağ kuran ve bu ikisi arasında bağlantı kuran ya da boşlukları dolduran kişi olarak tanımlamaktadır. Kültür eğitiliminin içine tüm sanatsal ve kültürel çalışma alanlarını, oyun ve tiyatro eğitilimini, müze eğitilimini, medya eğitilimini, çocuk ve gençlik tiyatroları, şenlikleri, festivalleri, müzeleri, halk eğitim merkezlerini, sosyo-kültürel merkezleri, kültür ve sanata ilişkin demokratik kitle örgütlerini, yerel yönetim birimlerini, sanat eğitim okullarını vb. saymaktadır (San, 2020).

85

YORUMLAR

Müze eğitimi, Türkiye’deki tüm müzelerde öğrencilerle birlikte ve öğrenciler için okul dışı ortamları kullanarak etkileşimli teknik ve yöntemlerle öğrenmeyi hedefleyen etkinlikler düzenlemektir. Müze eğitimi müzeyi hızlıca gezip çıkmak değildir. Müze nesnelerini derinlemesine, soru cevap ve keşfe dayalı etkinliklerle öğrenmeyi olanaklı kılan ve kademeli bir eğitimidir.

Müze eğitimi disiplinlerarası bir eğitimidir. Bu süreçte eğitimin tüm bileşenleri aynı etkinlikte yer alabilir. Müze eğitiminde tarih öğretiminin yanı sıra katılımcılara görgü kuralları, sanat eğitimi, sosyal becerilere dayalı bilişsel, duyuşsal beceriler de kazandırılabilir.

Müze eğitimi planlamaya dayalı olmalıdır. Müzeye gitmeden önce, müze ve okul yönetiminden, ailelerden izin almak ve müze ile ön görüşme yaparak eğitim planını müzeye bildirmek gereklidir. Müzenin hangi galerisini, hangi salonunu ya da atölyesinin kullanılacağı ve eğitim süresince rehber ya da müze eğitimcisine ihtiyaç duyulup duyulmayacağı müzeye bildirilmelidir. Müzede öğrencilere rehberlik

yapacak bir müze görevlisi ile iletişim kurmaya çalışılması gereklidir. Müzeye ait bilgiyi en iyi müze çalışanları bilir. Onların desteğiyle hazırlanan eğitim etkinliği başarıya ulaşacaktır. Müzede etkinlik sırasında çocukların güvenliği önemlidir. Dolayısıyla müzede öğretmen yanında sorumlu ve yardımcı kişiler de bulunmalıdır. Müzede grubu on kişilik alt gruplara bölmek ve etkinlikleri alt gruplar halinde gerçekleştirmek süreci daha kolay yönetilebilir hale getirecektir.

Her müzenin sunduğu eğitim kendine özgüdür. Müzede eğitim sırasında müzenin tamamını görmek ve tüm nesneleri izlemek ana hedef olmamalıdır. Müzeye öğrencilerin aileleriyle de gelebilecekleri, keşfedecekleri, birlikte öğrenebilecekleri ortamlar yaratmak için tüm katılımcılar ve paydaşlar birlikte çalışmalıdır. Müze eğitimi müze öncesi, müze ve müze sonrası etkinlikleri kapsamaktadır. Müze öncesinde müzenin görülmesi, koleksiyon hakkında bilgi alınması, nasıl bir etkinlik planlanacağına dair hazırlık yapılması gereklidir. Müze öncesinde öğretmen sınıfta öğrencileri müzeye hazırlayacak etkinlikler yapabilir, oyunlar düzenleyebilir.

86 Müzeye gitmeden önce öğretmenin kendi dersinde ve programında müze eğitimiyle bağdaştıracığı kazanımları incelemesi yararlı olacaktır. Öğretmenin kendi dersiyse müze eğitiminin kazanımlarını eşleştirmesi için disiplinlerarası düşünmesi gerekir. Dersleri müze içeriğiyle birleştirmekte sorun olsa bile, dersin müzede yapılması bile öğrenci için yeni bir bakış açısı sunacaktır.

Müze eğitiminde öğretmenin dersin kazanımlarını yerleştirmek, diğer derslerle ilişkilendirmek, müze eserleri hakkında bilgiyi sağlamak ve müzede yapılacak eğitim için etkinlik planlaması yapmak gibi görevleri olacaktır. Bunlar, arabul etkinlik formları hazırlamak, tarih şeridi düzenlemek, afiş yaptırmak için kraft kağıtları ve boyaları temin etmek, öğrencilerin dolduracağı kavram kartlarını düzenlemek vb. örneklendirilebilir.

Müze eğitimindeki esas amaç müzeyi kültür aktarımı için kullanarak kültürel miras hakkındaki farkındalığı artırmaktır. Müzeler duvarsız sınıf olarak görülmelidir. Bu programla müzelerin, içinde sıkılmaktan çok bulunmaktan zevk alınan bir yere dönüşmesi beklenmektedir. Müze eğitiminin zorunlu olmaması, okuldaki aşarı değerlendirmesinden bağımsız olması yani notlardan, testlerden bağımsız olması, özgür, ilgiye bağlı ve gönüllü bir eğitim süresi olması dikkat çekicidir. Hoşa giden, eğlenceli bir deneyim olması beklenir.

Duyulara dayalı ve görseldir. Düş gücüne, estetik duyarlılığa ve yaratıcılığa yöneliktir. Müze eğitiminde belirlenen yöntem ve teknik doğrultusunda 'Nesnelerden öğrenme' vardır. Nesnelerin iletilerini okumak ve hatta müze olanakları dahilinde nesneyi yakından görmek, kimi zaman elle yoklamak olanaklıdır.

Müze eğitimini planlamak ve uygulamak başlangıçta zor gelebilir ancak 21. yüzyılda öğrenme yalnızca sınıfta gerçekleştirilemez, okul dışı ortamlar, müzeler, galeriler, kütüphaneler, parklar, tiyatrolar, konser salonları, vb. yerler de öğrenme mekanları içinde düşünülmelidir.

Müzelerde yapılacak etkinliklerde drama yöntem ve tekniklerini de kullanmak öğretmenlerin işini kolaylaştıracaktır. İyi planlanmış drama oyunları müzede öğrenme için güdülenmeyi sağlar, canlandırma aracılığıyla daha kalıcı bir öğrenme sağlanır. Rol kartları aracılığıyla çocuk geçmişteki bir karaktere bürünerek empati kurabilir, rol kişisini sorgular, tarihi yeniden anlamlandırır.

Müzede eğitim yapma fikri yetişkin olarak öğretmenleri, okul yöneticilerini, anne babaları ve müzecileri zorlasa bile çocuk ve gençlerin hoşuna gideceğine inanıyorum. Okul dışı öğrenme için önemli olan eğitimin ve öğrenmenin okul dışı ortamlara uygun olarak düzenlenebilmesidir.

87

Müzede öğrenme estetik eğitimin de önemli bir parçasıdır. Çocukların ve gençlerin güzellik duygusunu geliştirmek için estetik nesnelerle, yerleştirmelerle, düzenlemelerle karşılaştırmak, buluşturmak bakış açılarını etkileyecektir. Böylesi bir güzellik duygusu anlayışı yaşamda, sanatta ve estetikte güzel olanı ve olmayanı ayırt etme ve yaşam boyu güzel olanı arama becerilerini geliştirecektir diye umuyorum.

Müzede öğrenme hem Kültür Bakanlığına ve hem de Millî Eğitim Bakanlığına önemli sorumluluklar yüklemektedir. Gelecekte okullarımızda ve müzelerimizde de bu etkinlikleri koordine eden, düzenleyen kültür pedagogları, müze eğitimcileri bulunabileceğini hayal ediyorum. Çocuk ve gençlerimiz ve hatta her yaştan gençler için kültür, sanat ve edebiyattan başka bir kurtuluş yolu olmayacağına inanlardanım.

Kaynaklar

Adıgüzel, Ö. (Editör). (2002). Yaratıcı Drama. 1985-1995 Yazılar. Ankara: Naturel Yayınevi.

Adıgüzel, Ö. (2015). Eğitimde Yaratıcı Drama. Ankara: Pegem Akademi.

Aykaç, N., Güneröz, C., Aykaç, M. (2021). Müze Eğitimi ve Yaratıcı Drama Uygulamalar. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bingmann, M., Grove, T. & Johnson, A. (2009). Families and More: Intergenerational Learning. The Museum Educator's Manual: Educators Share Successfull Technique. AltaMira Press.

Falk, John; Dierking, Lynn D (1992). The Museum Experience. Washington DC: Whalesback Books.

Güneröz, C. (2022). Müzecilik Yaklaşımlarıyla Yeni Normalde Çocuk Müzeleri. Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi, 4 (1), 55-69. DOI: 10.51637/jimuseumed.876138

Hooper-Greenhill, E. (1996). Museum and Their Visitors. London: Routledge.

Müzeciler Derneği (2001). Müze Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk, Açıkoturum (Yay. Haz. Sina Akşin). Ankara: Müzeciler Derneği.

Okvuran, A. & Karadeniz, C. (2022). Teacher's Impact on Museum Education and Design of New-Generation School and Museum Collaboration in Turkey, Museum Management and Curatorship, 37:1, 17-43, DOI: 10.1080/09647775.2021.1914138

Oruç, S. (2008). Müze Eğitimi ve Yaratıcı Drama. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3 (35): 125 – 137.

San, İ. (1979). Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık. TİB yayınları no: 181. Ankara: Tisa Matbaacılık.

San, İ. (1995). Eğitsel Etken Olarak Güzel Sanatlar. Sanat Eğitiminin Geleceği. (Yay. Haz. Hasan Coşkun). Ankara: Türk Alman Kültür İşleri Yayını.

San, İ. (2003). Sanat Eğitimi Kuramları. (Ed. İnan, Keser). Ankara: Ütopya Yayınevi.

San, İ. (2007). Eğitim ve Müze. Ankara: Kök Yayıncılık

San, İ. (2012). Çocuk Müzeleri Ve Yaratıcı Drama. Çocuk müzeleri nitelik ve işlevleri semineri 22 ekim 2010. Çocuk Müzeleri Derneği Yayını Ankara: Naturel Yayınevi.

- San, İ. (2019). Sanat ve Eğitim. Yaratıcılık, Temel Sanat Kuramları, Sanat Eleştirisi Yaklaşımları. (Ed. İnan, Keser). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2019). Sanatlar, Eğitim ve Kültürü. (Ed. Mete Akoğuz). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- San, İ. (2019). Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kurulurken. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 1 (1): 1-8.
- San, İ. (2021). Yaratıcı Drama ve Müze. Sanatlar Eğitimi. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- (2000). Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk. Müzeciler Derneği Açıkoturumu. Ankara: Müzeciler Derneği Yayınları No:3.
- (2002). Türkiye’de Sanat Eğitimi ve Öğretmen Yetiştirme. Sanat Eğitimi Sempozyumu. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları
- (2008). Kültür Pedagojisi ve Müzeler. Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik II, Eğitim, İşletmecilik ve Turizm Sempozyumu, 21-23 Mayıs 2008, Ankara: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM), s. 67-81.
- (2009). Çocuk Müzelerinin İşlev ve Nitelikleri, Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik III Sempozyumu, 21-22 Mayıs 2009. H. Ömer Adıgüzel ile birlikte,
- (2012). Müze Eğitim Bilimcisi Yetiştirmeye Yönelik Bir Öneri Çocuk Müzeleri ve Yaratıcı Drama Ankara: Naturel Yayınları.
- Zilcioğlu, Ş. (2008). Çocuk Müzeleri ve Müze Eğitimi. (Yay. Haz: Prof. Dr. Bekir Onur). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.

YÖNETTİĞİ TEZLER VE ÖZETLERİ

Ayşe Çakır İlhan

MAKALE, BİLDİRİ VE AÇILIŞ KONUŞMALARINDAN BİR SEÇKİ

Ömer Adıgüzel

91

KİTAPLARI VE ÖZETLERİ

Ayşe Okvuran

**PROF. DR. İNCİ SAN'IN DANIŞMANLIĞINDA HAZIRLANAN
DOKTORA TEZLERİ**

1987 Yaratıcı Tasarım Süreçleri Ve Düşüncenin Anlatım
Biçimine Dönüştürülmesi
Yazar: İNCİLAY YURDAKUL
Danışman: DOÇ. DR. İNCİ SAN
Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Araştırmamızı, sanat bilimi, sanat eğitimi bağlamında düşünüldüğümüz zaman konusunu oluşturan çağdaş anlamda yaratıcı tasarım ve düşüncenin anlatım biçimlerine dönüştürülmesi başlıca sanat psikolojisi, estetik ve sanat felsefesi ile ilişkilidir. Araştırmamızı böyle tümel olarak ele alıp değerlendirdiğimizde sanat eğitiminin kapsamına girmektedir.

Güzel sanatlar eğitimi alanında araştırma yapan kişi, eğitimde sanat, sanat eğitimi, sanatın işlevi ülkemizde sanat ortamının ve eğitiminin yetersizliği, çağdaş toplumda görsel iletişim, görsel eğitim ve öğretimdeki yeri gibi pek çok konuda araştırma yapmak isteyebilir. Ancak bunların tümüne birden ilgi duyan bir sanat eğitimcisinin senin çok daha kapsamlı bir konuyu saptaması gerekecektir. Öyle ki birçok çağdaş yapıtla düzensizliğinin oluşturduğu düzeni, güzellik yerine şaşırtmacayı, anlaşılabilirlik yerine anlaşılabilirliği yeğleyen sanatsal arayışı yorumlayabilirsiniz. Dahası, bugüne kadar yapılanlara başkaldırıyı, yaratıcılık ve bilim ile felsefe açısından çağdaş yorumlar olarak ele alıp değerlendirebilirsiniz ve başkaldırıya karşın temelindeki sürekliliği kavrayıp tüm yapıtların her çağda bilinçli bir tasarım sonucu ortaya çıkardığını gösterebilirsiniz.

Araştırmanın ilgisi böylesine geniş konu, böylesine evrensel sorun böylesine büyük ve aşkın olunca araştırmanın adına yaratma diyebilir miyiz? Yaratma kavramının içinde tanrısal bir gizli güç ağırlığını koyar gibi olunca insan eli, insan gözü, insan bilinci ve yüreğinin varlığı bizi bir gizemli kavramdan çekip alıyor. Bir büyüye kapılmışçasına bu eserlikliği varlığının tüm gözlerinde duyan ve doğaçlamadan harcadığını söyleyen kimi sanatçılar gibi değişen bir dünyanın yeni

diliyle yaşamı kavrayıp yorumlayan zihinsel işlevlerden geçirip yaşamı yeniden düzenlemek için üreten ve bütün bu süreçlerin farkında olan sanatçıların tümü düşüncesinin en etkin ürünlerini sergilemektedir. Bu ürünler on bin yıllık bir söylenceyi dile getirse de, her hangi bir yalın imgeyi geliştirse de gerçeğin bir röprodüksiyondan yola çıkarak gerçek dışı bir evreni anlatsa da birer düşünce ürünüdür. Elektronik, sibernetik verileri, işe duyular da karışsa bu ürünlerin kaynağının bilinçte ve düşüncede odaklandığını açıklamaktadır. Bu baskıdan konumuzun ağırlık noktasını düşünce ve tasarım süreçleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın konusu insanın en doğal etkinliği olan tasarım alanı olarak belirlenebilir, daha özgün bir ifade ile yaratıcı tasarım süreçleri ve düşüncesinin anlatım biçimine dönüştürülmesinde karar kılınabilir. Böyle bir araştırmanın çekiciliği bir yana gerekliliği üzerine ve öğretimini veren kurumların incelenmesiyle yerine getirilip getirilmediğinin araştırılmasıdır. Ayrıca ülkemiz özelinde yaratıcı tasarımın vurgulanmasıdır.

1991 Türk Sanat Eğitiminin Tarihsel Gelişim Süreci İçinde
Ortaokul Resim Eğitimi ve Resim Öğretmeni
Yetiştirme: 1923 - 1950
Yazar: SERAP ETİKE
Danışman: DOÇ. DR. İNCİ SAN
Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu tez yedi ana bölümden oluşmaktadır. Türk sanat eğitiminin tarihsel gelişim süreci içinde 1923-1950 yılları arasında ortaokullarda resim eğitiminin yanı sıra ortaokullara resim hocası yetiştirmeyi de inceler. İlk bölümde; problemin tanımı, araştırmanın içeriği, araştırma yöntemi ve tanımlar verilmiştir. İkinci bölüm, araştırmanın temelini oluşturacak olan sanat ve resim eğitimi konusunu içermektedir. Bu konular sanat ve resim eğitiminin gerekliliği, nitelikleri ve uzmanların görüşleri çerçevesinde anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde, Türkçe resim eğitiminde etkili olan ilk kurumlar ele alınmaktadır. Bunlar; Kara Harp Okulu, İstanbul Erkek Öğretmen Okulu ve Güzel Sanatlar Akademisi idi. Bu enstitülerin resim eğitimine katkıları ve resim öğretmeni yetiştirme fikirleri anlatılmaktadır. Dördüncü bölümde Türkçe resim eğitiminde etkili olan fikirlere yer verilmiştir. Atatürk ve Güzel Sanatlar Eğitimi; İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve resim eğitimi; Mustafa Necati ve Güzel Sanatlar eğitimine katkısı ve İsmail Hakkı Tonguç ile resim eğitime yaklaşımı incelenmiştir. Ayrıca

yabancı uzmanların görüş ve önerilerinin Türkçe resim eğitime etkisi yorumlanmıştır. Beşinci bölüm, Türkiye'deki resim eğitimi ve resim hocalarının eğitimini geniş bir perspektiften incelemektedir. Bununla ilgili olarak Gazi Eğitim Enstitüsü-Resim İş Bölümü (GEE-RİB) Açılışı, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Anabilim Dalı; ortaokullarda resim dersi programlarında, '1947'de Resim Ressamlığı' deneyimi ve GEE-RİB'de eğitim gören öğretmenlerin başarılı etkinlikleri verilmektedir. Altıncı bölüm, GEE-RİB'de eğitim gören öğretmenlere uygulanan incelemenin değerlendirilmesini içermektedir. GEE-RİB, Türkiye'de resim öğretmeni yetiştiren ilk kurumdur. Bu enstitüden mezun olan öğretmenlerin ortaokullarda resim eğitimi ile ilgili görüşleri ile kendi okul yıllarındaki görüşleri ve yaşamları övülmektedir. Yedinci bölüm, tüm çalışmanın özetidir. Sonuç olarak, Türk resim eğitiminin Atatürk'ün "Cumhuriyet" düşüncesi olarak belirledikleri anlayışına dayandığı; Batı Sanat Eğitimi modeline göre oluşturulmuştur. Bu dönemde Batı'da etkili olan eser eğitimi ve sanat akımları Türk resim eğitimi de etkilemiştir. Başvurular bu şekilde yapılmıştır. Cumhuriyetin coşkusu sayesinde tüm girişimler başarıyla sonuçlanmıştır. Bu araştırma aynı zamanda Türkiye'yi çağdaş bir düzeye getirme çabasında resim eğitiminin önemli bir katkısı olduğunu göstermiştir.

1993 Sanatçı Ve Sanat Eğitimsi Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarında Grafik Tasarımı Eğitiminde Uygulanan Yöntemler

Yazar: EMEL YILMAZ

Danışman: DOÇ. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışmada sanatçı ve sanat eğitimsi yetiştiren yüksek öğretim kurumlarında grafik tasarımı eğitiminde uygulanan yöntemler incelenmiştir. Grafik tasarımı eğitiminde uygulanan yöntemleri ve bu yöntemlerin seçimini etkileyen faktörleri saptamak çalışmanın temel amacı olarak ele alınmıştır. Bu çalışma Yüksek Öğretim Kuruluna bağlı sanat eğitimi veren fakültelerdeki grafik tasarımı eğitimi ile ve bu fakültelerde grafik tasarımı eğitimi veren öğretim elemanlarının görüşleriyle sınırlı tutulmuştur.

Grafik tasarımı eğitimi veren öğretim elemanlarının uyguladıkları yöntemleri belirleyebilmek için veri toplama aracı olarak anketten yararlanılmıştır. Bütün eğitim alanlarında olduğu gibi giderek önem kazanmaya başlayan grafik tasarımı eğitiminin de niteliklerini

yükseltebilmek ve yeni gelişmelere ışık tutabilmek için şu andaki eğitim durumunun tanınmasının önemli olacağı düşünülmüş ve yüksek öğretim kurumlarında, grafik tasarımı eğitiminde uygulanan yöntemler belirlenmeye çalışılmıştır.

Öncelikle grafik tasarımı eğitimindeki yarı bağımsız, faaliyet-etkinlik alanları diğer bir deyişle konular (üniteler) belirlenmiştir. Bu konular (üniteler): 1.Nokta, çizgi ve yüzey ile yapılan temel grafik çalışmaları, 2.Amblem, marka, logo ve piktogram gibi simgesel ve kavramsal grafik tasarımı çalışmaları, 3.Çocuk öyküleri, masallar ve kitap resimleme gibi illüstrasyon çalışmaları, 4.Afiş, ilan, kitap kapağı, etiket, ambalaj gibi tanıtım amaçlı grafik tasarımı çalışmaları, 5.Animasyon çalışmaları. Öğretim elemanlarının bu konulara (ünitelere) göre uyguladıkları yöntemlerdeki farklılıklarla ilgili görüşleri alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre, grafik tasarımı eğitimi veren öğretim elemanları konulara (ünitelere) göre yöntem farklılıkları yapılması gerekir görüşünde birleşmektedirler.

96 Ayrıca öğretim elemanları tarafından kullanılabileceği düşünülen ve seçenek olarak verilen yöntemlerin farklı derecelerde kullanıldıkları da görülmüştür. Öğretim elemanları 'temel grafik tasarımı' çalışmalarında yaparak ve yaşayarak öğretim yöntemini, anlatım yöntemini, grup tartışması yöntemini, 'simgesel ve kavram grafik tasarımı' çalışmalarında, bireysel çalışma yöntemini, demonstrasyon yöntemini, yaparak ve yaşayarak öğretim yöntemiyle anlatım yöntemini kullanmaktadırlar.

"İllüstrasyon" çalışmalarında yaparak yaşayarak öğretim yöntemini, demonstrasyon ve anlatım yöntemini ayrıca soru cevap yöntemini kullanırken, 'tanıtım amaçlı grafik tasarımı' çalışmalarında ise öncelikle bireysel çalışma yöntemini, demonstrasyon ve anlatım yöntemini, grup tartışması yöntemini ve yaparak yaşayarak öğretim yöntemlerini kullanmaktadırlar. Animasyon çalışmalarında da demonstrasyon yöntemi, anlatım yöntemi, dramatizasyon yöntemi, yaparak ve yaşayarak öğretim yöntemi kullanılmakta ve ayrıca grup tartışması yöntemi de öncelikle kullanılan yöntemler arasında görülmektedir. Öğretim elemanlarının grafik tasarımı eğitiminde genel olarak yaparak ve yaşayarak, demonstrasyon ve bireysel çalışma yöntemlerini daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Bunun nedeni olarak grafik tasarımı eğitiminin gösterip yaptırmaya, ayrıca inceleme ve araştırmaya dayalı uygulamalı bir eğitim olduğundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Grafik tasarımı eğitiminde öğretim elemanlarının uyguladıkları yöntemleri etkileyen faktörler de şöyle belirlenmiştir: Öğretim elemanlarının uyguladıkları yöntemler ve bu yöntemlerin kullanım dereceleri konulara bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Öğretim elemanlarının sahip oldukları araçların ve gereçlerin uygulayacakları yöntemleri etkileyeceği görülmüşse de öğretim elemanlarının büyük ölçüde araç ve gereç sıkıntısı çekmedikleri için bu faktörlerin uygulanacak yöntemlerde belirgin bir biçimde etkisi görülmemiştir. Grafik tasarımı çalışmalarının hemen hepsinin gösterip yaptırmaya dayalı çalışmalar olması nedeniyle öğretim elemanları, tekniklerin yöntem seçimini büyük ölçüde etkilemeyeceğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretim elemanlarının çizgi ve boyama tekniklerini çok sık kullandıkları da görülmüştür.

Konuların işlendikleri yıllar, eğitim verilen öğrenci grubunun sayısı, öğrencilerin yeteneği, sınıfta oluşturulan atmosfer, öğretim elemanının tavrı, yöntemlerin seçiminde etkili olan diğer faktörler olarak belirlenmiştir. Öğretim elemanları konuya ilişkin, uygulamaları destekleyici biçimde teorik bilgiye de yer vermektedirler. Bunun yanında eğitimin daha etkili olabilmesi için kaynak kişilerden yararlanmanın gereğine inanmakta ve öncelikle de grafik tasarımcılarından kaynak kişi olarak yararlanmaktadırlar. Grafik tasarımı eğitiminde, öğretim elemanları çalışmaların bütün aşamalarının amaçlar doğrultusunda eleştirerek ve öğrencinin kendi içindeki gelişimi dikkate alınarak kanaat notu verilmesini değerlendirme biçimi olarak benimsemişlerdir.

97

1993 Türkiye Üniversitelerinde Seçimlik Güzel Sanatlar Derslerinin Değerlendirilmesi

Yazar: AYŞE ÇAKIR İLHAN

Danışman: DOÇ. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Günümüz dünyası, bilim ve teknolojiye hızlı değişimden büyük ölçüde etkilenmektedir. Buna paralel olarak bütün kurumlar yapı ve işlevlerini yeni gelişmeler doğrultusunda değiştirmektedirler. İnsan, yaşamı boyunca sürekli değişikliklerle karşı karşıyadır.

Kaçınılmaz olan, toplumsal ve teknolojik gelişmede bireyin, toplumsal verilere ters düşmemesi, sağlıklı iletişim kurabilmesidir. Bu nedenle toplumlar çağıyla iletişim kurabilen yaratıcı insanlar yetiştirmeyi amaçlıyorlar. Yaratıcı insanların yetiştirilmesinde ise bilim, teknik ve

sanat eğitimi, eğitimin vazgeçilemez öğeleri olarak kabul ediliyor. Çağdaş insanın yetişmesinde, sanat eğitiminin önemini pek çok ülke bilmektedir. Bu nedenle örgün ve yaygın eğitim içinde sanat eğitimine yeterince yer vermektedirler. Türkiye’de bu konuda olumlu çalışmalar yapılmasına rağmen istenilen düzeye gelinebilmiştir. Hızlı nüfus artışının yaşandığı ülkemizde nüfusu % 50’si 25 yaşından gençtir. Türkiye genç nüfusun eğitimi için ileriye dönük eğitim planları yapmak ve uygulamak zorundadır.

Ülkemizde, 1981 yılında başlatılan üniversitelerdeki yeni düzenlemelerle birlikte, güzel sanatlar eğitimi konusunda da yeni kararlar alınmıştır. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunun 5. maddesinin (1) bendine ve 67. maddesine göre üniversitelere zorunlu-seçimlik olarak Güzel Sanatlar dersleri konulmuştur. 1983-1984 öğretim yılı başından itibaren üniversiteler, beden eğitimi veya güzel sanatlar derslerinden birini zorunlu ders olarak programlayıp uygulamaya başlamıştır.

1996 Öğretim Amaçlı Yaratıcı Drama Yoluyla İmgesel Dil
Becerisinin Geliştirilmesi

Yazar: AHMET ÇEBİ

Danışman: DOÇ. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

İmgesel Dil Gelişim Kararlılığını Belirleme Aracı’ndan elde edilen verilerin “Tek Etmenli Seçkisiz Blok Deseni”yle çözümünü sonucunda ulaşılan sayısal gösterge, Öğretim Amaçlı Yaratıcı Drama yöntemiyle öğrenim gören ikinci uygulama katılımcıların imgesel dil becerisi gelişim kararlılığını ortaya koymuştur.

Yabancılaştırılmış bakış perspektifi edinen üçüncü uygulama katılımcıları, bu perspektifle yoğun imge örgütlenmesi içeren birtakım şiirsel ürünler yazmışlardır. İmge örgütlenmesi söz konusu yoğunluk, adı geçen perspektifin kazanılmasından önceki ürünlerle bu perspektifin edinilmesi sonrasındaki ürünlerin karşılaştırılması sonucu, gözlemlenebilir bir olgu olarak kendini göstermiştir.

Dördüncü uygulamada, imgesel dille devinışsel doğaçlama oluşturduğu bütünsellik hem birey hem de grup eksenli çalışmalarda çok net bir biçimde gözlemlenebilmiştir. Dördüncü uygulamanın sonunda, katılımcı Öğretim Amaçlı Yaratıcı Drama yoluyla dilsel imge örgütlenmelerine yönelik bir model plan geliştirilmesi işi

tamamlanmıştır. Geliştirilen model plan dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, yürüme, koşma, zıplama türünden eylemleri içeren ısınma devinimlerine; ikinci bölümde, birey eksenli sözsüz devinişsel doğaçlamalara ve kimi şiirsel metinler yazma eylemine; üçüncü bölümde, grup eksenli sözsüz devinişsel doğaçlamalara ve devinimlere bulunan başlıkların esas alınması sonucu şiirsel metinler yazma eylemine; dördüncü bölümde, yazılan şiirsel metinlerin imgesel dil açısından irdelenip eleştirilmesine ve genel tartışmaya yer verilmiştir. Bu model plana, beşinci uygulamanın ilk dersinde, ikili sözsüz devinişsel doğaçlamalar bölümü de eklenmiştir. Beşinci uygulamada, dördüncü uygulamanın sonunda ulaşılan model planın uygulamaya geçirilmesiyle, devinişsel doğaçlamalardan kimi kavramlara ve eldeki kavramlardan da yine devinişsel doğaçlamalar yoluyla dilsel imge örgütlenmelerine gidilmiştir. Yazılan şiirlerde, dilsel imge örgütlenmelerin süreklileştirmeye birlikte, imgesel dil bağlanımda bir nitelik sıçramasının kendini göstermesine tanık olunmuştur.

Beşinci uygulamayla elde edilen bir bulgu da şudur: Devinişsel doğaçlama çalışmasıyla gerçekleştirilen bir etkinlikle, devinişsel doğaçlamaların devre dışı bırakıldığı bir durumun puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark, dilsel imge örgütlenmesinde devinişsel doğaçlamaların taşıdığı önemi göstermiştir. YARGI İmgesel dilin, yapısını bilmek ve bu yapıyı çözümlmek, kuşkusuz imgesel dilin öğretiminin ve imgesel dil becerisinin geliştirilmesinin çok önemli bir boyutudur. Ancak, bunu, imgesel dilin, öğrenilip imgesel dil becerisinin geliştirilmesinde tek başına yeterli görmek, bizi yanıltıcı birtakım sonuçlara götürebilir.

Burada şöyle bir analogi yapılabilir: Bilindiği gibi, kuantum kuramcıları, atom içindeki yolculukları, diferansiyel denklemleri kullanıp öyle gerçekleştirirler. Diferansiyel denklemleri kullanmayı bilmeksizin atom içinde yolculuğa çıkılamaz; yalnız, diferansiyel denklemleri bilip kullanmak da kendi başına, atom içinde yolculuk yapmaya yetmemektedir. Kuantum kuramının kurucularından Max Planck'a göre, imgelem yetisi devreye sokulmaksızın parçacıklar düzeyinde bilimsel bulgulara ulaşmak söz konusu olamamaktadır. İmgesel dilin yapı çözümlme uğraşında dilsel gösterge labirentinin içinde bir bakıma gözü kapalı dolaşmak, benzetme ve eğretileme ne olduğunu bilmek, kuramsal bağlamı içine oturarak çok iyi kavramak, bir tür diferansiyel denklem bilme ve/veya kavramanın kendisidir.

Öneriler;

İmgesel dilin insanın gerçek anlamda yeniden insanlaşmasının bir gereği olarak bugünün makineleştirilmiş bireyin en büyük gereksinimlerinden biri olduğu, gün gibi ortadadır. Bu araştırmayla sınırlı bir çerçeve içinde ortaya konulmuş da olsa, söz konusu dilin öğrenilip geliştirilmesinin yolu, şimdi daha bir belirginlik göstermektedir.

1997 Tiyatro Dersinin Öğretmen Adaylarındaki Sözel İletişim Becerilerine Etkileri

Yazar: ALİ ÖZTÜRK

Danışman: DOÇ. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi Dalı / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu araştırma, öğretmen adaylarının sözlü iletişim becerilerini geliştirmede yaratıcı drama veya geleneksel tiyatro dersinden yararlanmanın daha etkili olup olmadığını test etmek amacıyla yapılmıştır.

100 Araştırmada öğretmen adaylarının sözlü iletişim becerileri, sesbilgisi, anlambilimi, aruz incelikleri ve sözsüz iletişim becerileri test edilmiştir. Araştırma, 1996-1997 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki 72 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının oluşturulmasında tarafsız aday gösterme yöntemi uygulanmıştır.

Araştırmanın veri toplama aşamasında, deneklerin sözlü iletişim sistemlerini ölçmek için bir gözlem formu geliştirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda gözlem formuna son şekli verildikten sonra formun geçerlik ve güvenirliği için bazı çalışmalar yapılmıştır. Gözlem formu, fonolojik, semantik, prozodik özellikler ve sözsüz iletişim olmak üzere dört bölüme ayrılan on dört unsurdan oluşturulmuştur. Bu ölçme aracı deney ve kontrol gruplarına ön ve son test olarak uygulanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, deney grubuna yaratıcı drama kullanılarak, kontrol grubu olarak ise geleneksel yöntemlerle işlenmiştir. Aynı zamanda deney grubu için bir ders programı hazırlanmış ve bu ders programı takip edilmiştir. Bu uygulama 25 hafta sürmüş ve uygulamanın sonunda her iki gruba da son testler uygulanmıştır. Kontrol ve deney grubuna ilişkin ön test ve son test sonuçları tespit edildikten sonra son veriler analiz edilmiştir.

Bu araştırmanın sonuçları şunlardır: 1. Kontrol ve deney grubu arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Sözlü iletişim becerileri. 2. Ayrıca fonetik, semantik, prozodik ses bilgisi becerilerinin geliştirilmesi ve sözel olmayan iletişimi kullanma becerisi açısından iki grup arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir.

1997 Yeni Müzik Ve Türkiye'nin Müzik Eğitim Sistemindeki Konumu

Yazar: ÜMİT GÜLTEKİN

Danışman: DOÇ. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu araştırmanın okunmasından da anlaşılacağı gibi yeni müzik Türkiye'de lüks ya da marjinal bir dal olarak görülmekte ve engellenmektedir.

Akademik bağlamda da eğitim öğretim birimleri yeni müziğe kapılarını açmakta istekli değildiler. Sanata aşırı tutku duyan, duyumsadığım güzellikleri salt bir başına tüketmek yerine, başkalarının da en azından 'haberli' olmasını, 'duyarlı' kılınmasını amaçlamaktadır.

101

1998 Sanat Filmlerinde Kadının Kuşatılmışlığı Ve Özgürlüğü: Özel Alan Sorunsalı

Yazar: SEMİRE RUKEN ÖZTÜRK

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi Ana Bilim Dalı / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışmanın temel amacı, sanat filmlerinde kadının öze! alanını incelemektir. Avrupa ağırlıklı sanat filmleri içinden üç erkek ve iki kadın yönetmenin filmi seçilmiş ve göstergebilimden yararlanarak metin çözümlemesi yapılmıştır. Film çözümlemelerine geçmeden önce çalışmada 'sanat' filmi ve özel alan sorunu tartışılmıştır.

Seçilen ve ayrıntılı bir biçimde çözümlenen filmler şunlardır: Fransız Francois Truffaut'nun Jules ve Jim'i (Jules and Jim, 1961), İtalyan Michelangelo Antonioni'nin Günbatımı (Eclipse, 1962), İsveçli Ingmar Bergman'ın Çığlıklar ve Fısıltı (Cries and Whispers, 1972), Yeni Zelandalı Jane Campion'ın Piyano'su (The Piano, 1993) ve Hollandalı Marleen Gorris'in Antonia'sı (1995). Tezin temel argümanı, sanat

filmleri ve popüler filmler arasında 'kadın' sorununa bakış açısından fazla bir farkın olmadığıdır. Sanat filmleri daha ince ve gizli biçimlerde kadını kuşatır ve sınırlar. Tüm bu sorunların sosyolojik, psikolojik ve felsefi arka planı vardır. Kadını kuşatan erkeklerdir, hem de bu alanda en çok saygı duyulan ve 'kadından yana' olduğu düşünülen erkek yönetmenlerin, gelişen feminist hareket sayesinde bilinçlenen kadın yönetmenlerin 'kadın' temsilleri çok daha duyarlı ve bu bağlamda daha az sorunludur. İncelemenin bulguları bu argümanları desteklemiştir.

Sonuç olarak temsil sorunu çağdaş feminist hareket içinde önemli bir yer tutmaktadır. Sanat filmleri ve cinsel politika arasında özel alanda kadının temsili bağlamında yakın ilişki bulunmaktadır.

2000 Yararlıcıl Dramaya Yönelik Tutumlar

Yazar: AYŞE OKVURAN

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi/
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

102 Yararlıcıl Dramaya Yönelik Tutumları ölçmeyi amaçlayan bu araştırma kuramsal ve uygulamalı iki temel bölümden oluşmaktadır. Kuramsal bölüm dramanın doğası, dramanın doğasının öğeleri, drama da yeni yaklaşımlar, drama öğretmenin niteliği, drama ve tutum ilişkisi bölümlerinde uygulama bölümü ise araştırmanın yöntem ve uygulama süreçlerinden oluşmaktadır.

Drama öğretmeni yetiştirmede Kanada ve Almanya'dan örnekler ve drama ders programında ise İngiltere ve İskoçya'da örnekler verilmiştir. Dramanın doğasının başlıca öğeleri metaxis, içerik/öykü, doğaçlama, drama öğretmeni ve drama etiği olarak belirlenmiştir. Drama tutum ilişkisinde ise dramayı öğrenmenin, tutumları etkilediği araştırmanın tutum objesinin dramanın kendisi olduğu vurgulanmıştır. Araştırmanın temel amacı drama eğitimi alan bireylerin dramaya yönelik tutumlarını ölçmektedir. Drama eğitimlerine katılan bireylerin, eğitim sonunda yaptıkları yazılı, açık uçlu değerlendirme formlarından yola çıkarak Yararlıcıl Drama Tutum Ölçeği geliştirilmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasında Temel Bileşenler Analizi ve Varimax Dik Döndürme teknikleri kullanarak ölçeğin tek boyutlu olup olmadığına bakılmış ve üç boyutlu olduğuna karar verilmiştir. Ölçeğin boyutları; dramaya yönelik genel tutumlar, bireylerin kendilerine yönelik tutumları ve dramaya yönelik eleştirel tutumlardır.

Araştırmaya 20-65 yaş arası 240 yetişkin drama eğitimi almış olan bireyler katılmıştır. Araştırmada grubun niteliğini belirlemek üzere bilgi formu ve 45 maddelik Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma grubunun eğitim düzeyi, meslek, dramada alınan kurslar ve drama seminerlerine katılma durumuna göre dramaya yönelik genel tutumları, kendilerine yönelik tutumları ve dramaya yönelik eleştirel tutumları arasında fark olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma bulguları, yorum, sonuç bölümleriyle tamamlanmıştır.

2000 3 - 12 Yaş Arası Çocukların Sanat Eğitimi Üzerine Görüş ve Öneriler

Yazar: SAFİ AVCI

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

3-12 yaş arası çocukların sanat eğitimi üzerine görüş ve öneriler olarak adlandırdığınız çalışmamızda, sanat eğitimi uygulamalarının ve bu uygulamalarda ortaya çıkan sorunların çocuk resimleri üzerindeki etkileri konu edilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle konunun kavramsal çerçevesini oluşturmak için 'kültür', 'sanat', 'eğitim', 'sanat eğitimi' ve 'çocuk' gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, 3-12 yaş grubu çocukları daha iyi tanıyabilmek amacıyla çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gelişim özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

103

Daha sonra, bu gelişim özelliklerinin normal koşullarda çocuk resimlerine hem biçim hem renk açısından nasıl yansıdığı incelenmiştir. Sanat eğitimi sorunlarının ve bu sorunların çeşitli boyutlarının çocukların resimlerine nasıl yansıdığının somut olarak saptanabilmesi için, birtakım deneysel çalışmalar da yapılmıştır. Çalışmamızın sınırlılığı doğrultusunda öncelikli olarak 3-12 yaş arası çocuklardan resimler derlenmiş ve çocuğun resimsel gelişiminin başlangıcı ile bu gelişimde birbirini izleyen aşamaları tam olarak belirleyebilmek için 3 yaş altındaki çocuklardan da resimler alınmıştır.

Böylece toplam 18.000 resim elde edilmiş, bunların içinden de 4400 resim ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu resimlerde hem çocuğun resimsel gelişimini tanımlayan hem de aldığı yaratıcı eğitimin ulaştığı düzeyi belirten biçimsel, kurgusal ve renksel özellikler değerlendirilmiş; saptanan bulgular sütun grafikleri ile daha anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır. Araştırmamız sonucunda elde edilen bulgular göstermektedir ki, eğitim sistemimizde yapılan yanlış yönlendirmeler

ve yanlış uygulamalar çocuğun yaratıcı özbenliğine zarar getirecek kadar olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bunu en çarpıcı şekilde ifade eden saptama, çocuk resimlerinde rastlanan biçimsel ve renksel şablon formlar ve bu formların görülme oranındaki yüksekliktir. Çalışmamızın ulaştığı sonuçlardan biri de aynı formların yetişkin resimlerinde de görülüyor olmasıdır.

Çocuk resimlerinden ayrı olarak toplanan 1500 yetişkin resminin içinden rastlantısal olarak seçilen 600 adet resim arasından şablon formların görülme oranının çocuk resimlerinden çok farklı olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle çocuğun doğuştan sahip olduğunu kabul ettiğimiz yaratıcılık yetisinin geliştirilemediğini; hatta onun özgünlüğünün köreltildiğini ortaya koyan şablon formların, şablon tutum ve davranışlar biçiminde çocuğun kişiliğine de yerleşmemesi için sanat eğitimi alanında yapılan uygulamaların tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki sanat eğitimi ile hedeflenen amaç yaratıcı, yetkin, özgür ve özgün bireyler yetiştirmektir.

2000 Eğitim Bilimlerinde (Güzel Sanatlar Eğitiminde) Bir Uzmanlık Alanı Olarak Kültür Pedagojisi

104

Yazar: H. ÖMER ADIGÜZEL

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışmanın temel amacı, bilişsel ve duygusal alanlara yönelik eğitim süreçlerinde kültürel pedagojinin kavramsal bir tanımını yapmak ve bu alanlardaki kültürel etkinliklerin eğitim bilimleri ve sanat eğitimi ile ilişkilerini ortaya koymak ve kültürel pedagojinin uygulama olanaklarını tartışmaktır. Türk eğitim sisteminde akademik programlar bağlamında ve okul dışı kültür kavramına yaklaşımlar, kültür sanat eğitimi ilişkisi eğitim bilimleri açısından incelenmiş, tanımları ve içerikleri, çalışma alanları, hedef grupları, uygulama örnekleri sunulmuş, ayrıca müze pedagojisi ve çocuk müzeleri araştırılmıştır. Almanya örnek alınarak üniversite düzeyindeki bazı akademik çalışma alanları anlatılmış ve kültürel pedagoğların nasıl yetiştirildiği tartışılmıştır.

Çalışmanın devamında Türkiye'deki kültürel pedagoji faaliyetleri sorgulanmış ve kültürel pedagojiyi içeren akademik programlar ve uygulama örnekleri açıklanmıştır. Kültürel pedagoji, okul pedagojisinin merkezi olan dersten ve geleneksel sosyal hizmetin merkezi olan "yardım ve destekten ayrılan bağımsız bir alandır. Bu nedenle kültürel

pedagojinin kendine özgü bir değeri vardır. Kültürel pedagoji, örgütlü ilişkiler nedeniyle sosyal hizmet ve terapinin işlevi açısından etkili ve üretken olabilir. Kültürel pedagojinin ana hedef grupları çocuklar ve gençlerdir. Yaşam durumlarıyla ilgili disiplinler arası bir alan olarak kültürel pedagoji, öğrenme ve anlamının temsilleri olarak gerçekleştirilir. Bu nedenle kültürel pedagoji, gençlerin ve çocukların yaşamlarını zenginleştirecek olanakları kabul eder. Bu dönemde kültürel pedagoji, kendine güven, sosyal etkileşim vb. eğitim değerlerinin kazandırılmasına katkıda bulunur. Dolayısıyla kültürel pedagoji alanı, yalnızca tanınan boş zaman etkinlikleriyle ilgilenmez, aynı zamanda kişileri çok boyutlu destekler. Kültürel pedagoji etkinlikleri okul dışında gerçekleştirilmektedir.

Etkinliklerden bazıları müze pedagojisi ve çocuk müzesi etkinlikleri, tiyatro ve yaratıcı drama atölyeleri, sosyal/kültürel eğitim merkezlerinde çocuk ve gençlerin gerçekleştirdiği müzik atölyeleridir. Kültürel pedagoji alanı, örgün ve yaygın eğitimin birbirine bağlanması ve daha sistemli ve örgütlü kültür eğitimi taleplerine cevap verilmesi talebinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kültürel pedagoji, kültürel kurumların okul dışında planlanması, düzenlenmesi ve desteklenmesiyle de ilgilenir. Bu eğitim faaliyetlerine ücretsiz katılım esastır ve bu faaliyetlerin amacı kişilerin üretkenliğini, başarısını veya öğrenme becerilerini değerlendirmek değil, kişilerin kültürel eğitim ihtiyaçlarına cevap vermektir.

105

Türkiye’de resmi ve özel kurumlarda kültürel etkinlikleri tasarlayan, stratejiler geliştiren, uygulama durumlarını hazırlayan bir kültür pedagogu (kültür eğitimcisi) yoktur. Aslında bu kurumlarda pek çok kültürel etkinlik düzenlenmekte ve orada kültür pedagoğlarının istihdam edilmesi gerekmektedir.

Kültür pedagoğlarının görev analizleri değiştirilmeli ve Milli Eğitim Bakanlığı kültür pedagoğları çalıştırmalı ve üniversiteler kültürel pedagoji eğitimi için müfredat geliştirmelidir. Almanya’daki bazı üniversitelerde lisans ve yüksek lisans düzeyinde kültürel pedagoji bölümleri bulunmaktadır. Türkiye’de kültürel pedagoji adı altında olmasa da aynı bağlamda bazı proje ve çalışmalar var. Türkiye’deki üniversitelerde lisans ve lisansüstü eğitim imkanı bulunmamaktadır. Bu nedenle Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi kültürel pedagoji alanında öncü olmalıdır. Ancak belirtmek gerekir ki Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültür Sanat Eğitimi Bölümü bazı projeler yapmaktadır.

2000 Türkiye`de Sanat Eğitimi Tarihi (1950-1999), Genel Eğitimde ve Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Resim/ Resim-İş Bölümleri ve Dersleri

Yazar: YILDIZ KURTULUŞ

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

“Türkiye’de Sanat Eğitimi Tarihi (1950-1999), Genel Eğitimde ve Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Resim / Resim-İş Bölümleri ve Dersleri” başlıklı bu çalışma, 1950- 1999 tarih aralığında, Türkiye’deki sanat eğitimi tarihini genel eğitim kurumlarında ve bunlara öğretmen yetiştiren kurumlardaki sanat eğitimi programlarını ve uygulamaların içinde yaşandığı süreçleri oluşturan düşünce, öneri ve kararlar inceleyerek sanat eğitimimiz açısından anlamlı olabilecek sonuçlar çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda,

1. Belirlenen tarihsel dönemler içindeki program, rapor, karar, yasa ve yönetmelikler taranmış,
2. Genel eğitim kurumlardaki Resim / Resim-İş dersleri ve bu kurumlara öğretmen yetiştiren öğretim programları değerlendirilmiş,
3. Yazılı belgeleri tamamlayacak bilgilere ulaşmanın aracı olarak, ilgili dönemlerde etkili olduğu düşünülen sanat eğitimcileri / sanat eğitim bilimcilerine yönelik sözlü tarih çalışması yapılmıştır.

Araştırmacının başlıca sonuçları şunlardır:

1. 1950-1999 döneminde çağdaş sanat eğitiminin de bileşeni olduğu sürekli bir eğitim politikası belirlenememiştir.
2. Uygulanmakta olan sanat eğitimi programlarının eşgüdümü sağlanamamıştır.
3. Eğitimle ilgili resmi belgelerde yaygın olarak, sanat eğitimi “yetenek alanı, boş zaman etkinliği, diğer derslerin yardımcısı” olarak yer almıştır.
4. Sanat eğitiminin uygulama alanı olan öğretim programlarında, eğitim sistemi ve yönetimiyle ilgili karar ve uygulamaların sıkça değişmesinden kaynaklanan sorunlar yaşanmıştır.
5. 1950’den 1999’a doğru, genel eğitimin değişik kademelerindeki haftalık ders çizelgelerinde sanat eğitiminin ağırlığı düşme eğilimine girmiştir.
6. Sanat eğitimi-öğretimi programlarında yaygın olarak ‘sanat yoluyla eğitim’, ortaöğretimde ‘sanat için eğitim’ anlayışı ortaya çıkmış ve 90’lı yıllardan itibaren genel olarak ‘sanat için eğitim’ anlayışına ve ‘sanat tüketicisi’ eğitimine yönelinmiştir.

7. Sınıf öğretmeni eğitiminde, sanat eğitimi bileşeni ağırlığını yitirmiştir.
8. Sanat eğitimcisi yetiştiren programlarda, planlı bir eğitim yapamamasından kaynaklanan sorunlar ve amaç belirsizlikleri oluşmuştur.

2001 Resmin Sonu Sorunsalı

Yazar: HAKKI ENGİN GİDERER

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu tez, resmin sonundan söz eden ressam ve düşünürlerin görüşlerini incelemektedir. Temel amacı, resmin modernizmle yaptığı işbirliği sonunda ölüp ölmediği sorusuna yanıt bulmaktır. Bu nedenle, fotoğraf ve resim ilişkisi, resmin metalaşması sorunu da incelenmiştir.

Sanatın sonu söylemi, resmin sonu sorunuyla iç içe olduğundan, bu konu hakkında yazan düşünürlerin görüşleri de ele alınmıştır. Sanat nesnesini ortadan kaldırmak isteyen Kavramsal Sanat bir dönüm noktası olarak ele alınmış, öncesi ve sonrasındaki ressamlar ve görüşleri de bu tezin inceleme alanına girmiştir.

107

Son bölümde resmin sonu sorununun Türkiye'ye nasıl yansıdığı incelenmiştir. Resmin toplumsal ve teknolojik ilerlemeler karşısında modernizmle yaptığı işbirliği kendini acımasızca eleştirmesine neden olmuştur. Burjuva kültürüyle olan bağını koparmak için geçmişle ilgili tüm olumsuz özelliklerinden kurtulmaya çalışmıştır. Bu özelliklerin çoğu, onun varlık nedenini oluşturduğundan bu süreç bir intihara dönüşmüştür. Resmin yeniden doğuşu Kavramsal Sanat denilen intihar girişiminden sonra gerçekleşmiştir. Yeni resim dönemi, doğal olarak Minimalizmin ve Kavramsal Sanatın etkilerini taşımaktadır. Daha önemlisi resim, kendi içinde bir kapalı kutu olmaktan kurtulmuş, toplumla ve insanla yeniden ilişkiye girmiştir.

Yeni dönem 1970 ve 80'lerde yapılan resimleri kapsamaktadır. Sonuç olarak resim, sanatlar hiyerarşisindeki konumundan kurtularak ve diğer sanatlarla ilişki kurarak yaşamını sürdürmektedir. Yeniden başladığında figüratif olarak var olmayı seçmiştir.

2003 Yeni Dünya Düzeninde Kültür Olgusu: Ulusal /
Uluslararası - Ulusötesi Kültür Güç İlişkileri

Yazar: BETÜL KARAGÖZ

Danışman: PROF.DR. COŞKUN SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu Doktora tezinde ‘Yeni Dünya Düzeninde Kültür Olgusu; Ulusal-Uluslararası-Ulusötesi Kültür Hareketleri’ bağlamında ele alınmaktadır. Çalışmada dört ayrı bölümde, dört argüman üzerinde durularak, tezin bilimsel çerçevesi oluşturulmuştur.

Bunlar:

1. “Yeni Dünya Düzeni” olgusu tarihi bir sürekliliğin sonucudur, klasik kapitalizmin küresel ölçekte biçim değiştirmesidir.
2. Toplumsal gerçeklikte yaşanmakta olan bu değişimler, bir bütünsellik arz ederek, hayatın üretimi ve yeniden üretiminde çağdaş kültür olgusunu biçimlendirmektedir.
3. Çağdaş kültür olgusu, bazı tartışmalı söylemlerin yeniden öne çıkmasına zemin oluşturmuştur. Bu söylemler “idealizm-materyalizm-milliyetçilik-bireysellik-etnik kimlik-terör” gibi kavramlardır.
4. Bir yandan küresel sermayenin tahakkümüne karşı koyabilmek ve küreselleşmenin külfetlerini en az zararla atlatabilmek için; diğer yandan oluşmaya başlayan evrensel kültür birliği içinde saygın yer almak ve küreselleşmenin nimetlerinden en yüksek kazanımla yararlanmak için, yeni insan tipinin yetiştirilmesi ve Bilgi Çağı insanının üretilmesi de ulusal politikaların, küresel uyum programlarından birisi haline gelmiştir.

PROF.DR. İNCİ SAN'IN DANIŞMANLIĞINDA HAZIRLANAN YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

1982 Toplum Sanat İlişkisi

Yazar: AYL A ADİGÜZEL

Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sanat Eğitimi üzerine yapılmış araştırmalara özellikle Türkiye’de çok az rastlanmaktadır. A. Ü. Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan iki çalışmada ‘Akademik Eğitimde Çizgi (Desen)’ ve ‘Temel Sanat Eğitiminde Doku’ konuları araştırılmıştır. ‘Temel Sanat Eğitiminin İlk (temel) öğeleri olan “Nokta” ve ‘Çizgi’ üzerine Türkiye’de yapılmış araştırmalar bulunmaması nedeniyle tez konusu olarak başlangıçta, “Nokta” ve ‘Çizgi’nin araştırılması düşünülmüştü. Ancak, konu ile yakından ilgili olanların yönlendirici soruları üzerine gerilere doğru gitme zorunluluğu doğdu, ve bu zorunluluk, Temel Sanat Eğitiminin neden gerekli olduğunun tartışılması sonucunu doğurdu. Bu nedenle bu çalışmada, ilk insandan bugüne satan-toplum ilişkisine bakıldıktan ve Temel Sanat Eğitiminin bir alan olarak doğma nedenleri araştırıldıktan sonra “Nokta” ve “Çizgi” üzerinde duruldu.

109

“Bu araştırmada Endüstri toplumu, sanat, sanatçı ve sanat tüketicisi yönünden kısaca incelendikten sonra, sanatın işlevselliğini amaçlayan Bauhaus Öğretisi araştırmının ikinci bölümünde açıklanmıştır. Daha sonra da Temel Sanat Eğitimi ve bu eğitimde yer alan görsel yaratmanın ilk öğeleri ‘Nokta’ ve ‘Çizgi’, ikinci bölümün bir alt bölümü olarak yer almış ve olabildiğince ayrıntılı incelenmeye çalışılmıştır. Endüstriyel Sanatlar ve Temel Sanat Eğitimi konularına Türkiye’de de giderek artan bir araştırma gereksinimi duyulacağı beklenmektedir. Bu araştırmının, henüz çok yeni ve genelde az araştırılan bu konuya, az da olsa katkıda bulunması ve bir soru işareti oluşturabilmesi umulmaktadır.”

Bu araştırmının her aşamasında ve Yüksek Lisans öğrenimim boyunca büyük yardım ve katkılarından dolayı danışmanım Sn. Doç. Dr. İnci San, Doç. Dr. Cahit Kavcar ve Sn. Doç. Dr. Enise Kantemir’e, Teze ilişkin bazı güçlüklerin aşılmasında büyük desteklerini gördüğüm Sn. Doç. Dr. Niyazi Karasar ve Sn. Dr. Aytaç Açıkalin’a; çevirilerde her çeşit yardım ve desteği için İngilizce Öğretmeni Sn. Nuran Kepenek’e; Araştırma Raporu üzerine eleştirisel katkıları nedeniyle

Sanat Eleştirmeni Ozan Sn. Hasan Hüseyin'e Teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Ayrıca uzun süren çalışmalarım boyunca gösterdikleri, kendilerinden beklenmeyecek sabır ve anlayışları için kızlarım Emek ve Olgu'ya sevgilerimi sunarım.

1983 Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı ve Mimarlık Eğitimi

Yazar: GÜLSER ÜNLÜ ÇELEBİ

Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/

Eğitim Programları ve Öğretimi /

Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Cumhuriyet dönemi mimarlık ve eğitiminin günümüz mimarlığı ve eğitim anlayışı içerisindeki kökenlerinin araştırıldığında bunun daha önceki dönemlere uzantıları görülmektedir. Zamanımızdaki Türk mimarlık ürünlerini doğrudan etkileyen en önemli mimarlık dönemi bilindiği gibi Osmanlı Türk mimarlığı ve batıda olagelen değişimlerdir. Konuya girerken, Cumhuriyete miras bırakılan mimarlık ortamını hazırlayıcı gelişmelerle batıdaki gelişmeler içerisinde tarihsel bir görüntü verilmektedir.

- 110 Çalışmanın birinci bölümü Cumhuriyet dönemi içinde birbirini izleyerek gelişen mimarlık akımlarının tanıtılması oluşturulmaktadır Cumhuriyet erken dönemine geçerli olan ilk ulusal mimarlık anlayışı; Daha sonra gelen ulusal işlevsel mimarlık dönemi; bunu izleyen yıllarda gelişen ikinci ulusal mimarlık arayışları; serbest biçimlerle çözüm arayan mimarlık ve günümüzde de etkin olan toplumsal sorunlara eğilen mimarlık akımları bu bölüm içerisinde yer almakta, her dönemin özellikleri, çeşitli etkilenme kaynakları belirtilmeyen çalışılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Cumhuriyet dönemi içinde mimarlık eğitimi, eğitimcileri ve eğitim kurumlarına yer verilmektedir. Bu bölümde bir alt bölüm yabancı eğitimcilerin etkinliklerine ayrılmış, bu yabancı mimarların olumlu ve olumsuz etkilerine de değinilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, mimarlık eğitiminde bilimselleşme çabaları bağlamında çeşitli yayınlar ve örgütlenme sorunları incelenmiştir; alt bölümlerde; Mimarlık hizmetlerinin ülke yüzeyine yayılması ve mesleki örgütlenme eylemleri alanlarındaki gelişim tarihsel perspektif içinde söz konusu edilmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde zamanımız Türk mimarlığının mimarlık tarihi içindeki yeri belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu bölümde Türk mimarlığının batılılaşma süreci içinde olduğu; Cumhuriyetle birlikte mimarlığa nasıl bilimsel bir açıdan yaklaşıldığı anlatılmaktadır.

Çalışmada bazı bilgiler tamamlayıcı birer ek olarak verilmektedir. Bu ek bilgilerden birincisi Cumhuriyet devrinde uygulanmış ve büyük bir çoğunluğu günümüze ulaşmış olan önemli yapıların dizini; ikincisi bu önemli yapılar arasından seçilmiş bazı mimarlık ürünlerinin tanıtımı; Üçüncü ek bilgi ise mimarlık ürünlerini yansıtan resimlerdir. Yararlanılan kaynaklar içerisinde bibliyografik dizin ve resimlerin kaynakları gösterir dizin en sonda yer almaktadır.

1984 Eşref Üren'in Sanatçı ve Eğitimci Kişiliği Ve Türk Sanatına Katkıları

Yazar: CEYLAN TÜRKŞEN

Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

"Dört yıldan beri Dikmen Sokullu Mehmet Paşa Lisesinin resim öğretmenliğini yapıyorum. Kısa da olsa, bu süre içinde sanat eğitime ilişkin çeşitli gözlem ve deneyimlerim ve bu arada sorunlarım oldu. Özellikle Ülkemizde sanat eğitiminin önem ve gerekliliğine olan inancım daha da pekişti. Sanat Eğitimi konusunda kuramsal çalışanlar yanında, uygulamadan gelen ve hele ülkemiz sanat yaşamında ad ve ün yapmış kişilerin görüşlerinin de önem taşıyacağını düşünerek, öğrencilik yıllarımdan beri saydığım bir kişilik olan öğretmen ressam Eşref Üren hocayla bu konudaki bir çalışma için temas kurmak istedim. Danışmanım Doç. Dr. İnci San'ın da fikrini alıp teşvik gördüm. Sonuçta bu çalışma ortaya çıktı. Bu vesile ile, yüksek lisans öğrenimim boyunca derslerimden yararlandığım; ayrıca, danışman olarak her türlü yol göstericiliğini benden esirgememiş olan Doç. Dr. İnci San başta olmak üzere, Doç. Dr. Cahit Kavcar, Doç.Dr. Enise Kantemir ve bütün öğretmenlerimize, araştırma süresince her türlü yardım ve kolaylığı esirgemeyen değerli üstat Eşref Üren'e ve çalışmalarında emeği geçen Ülkü Al'a teşekkürü yerine getirilmesi bir borç bilir, saygı ve şükranlarımı sunarım".

111

1984 Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü Sanat Eğitimi ve Öğretiminin Değerlendirilmesi

Yazar: TULİN ÖZKAN

Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışmada amacımız ÷lkemize sanatçı yetiştiren ve en eski sanat öğretim kurumu olan Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fak÷ltesi, resim bölümünde sanat eğitimi ve öğretimini nasıl yapıldığı, bu öğretimin bir sanatçının yetişmesi için yeterli olup olmadığı, bu öğretimdeki olumlu ve olumsuz tarafların neler olduğu ve kurumda görev yapmış sanatçı öğretmenlerin sanat öğretimine ne gibi katkıları bulundukları sorularına yanıt aranmaktadır. Bu araştırmada ilk sınır adlandırma, güzel sanatlar fak÷ltesinin sadece resim bölümü ele alınarak yapılmıştır ikinci ise resim bölümündeki sanat eğitimi ve öğretimini temelini atölyeler oluşturduğu için atölyelerde yapılan sanat öğretimi ve atölye öğretimi ön plana alınarak yapılan sınıflandırmadır. Söz konusu kurumda sanat eğitimi ve öğretimini büyük ölçüde yönlendiren ve bu konuda en yetkin rolü oynayan kişiler sanatçılarımızdır, o yüzden, bu çalışmada yöntem olarak bu sanatçıların görüşleri alınarak bir değerlendirme yoluna gidilmiş ve sanatçı sanat eğitimi ilişkisi ortaya konmak istenmiştir.

1984 Temel Eğitim Birinci Basamağında (İlkokullarda) Plastik Sanatlar Eğitimi

Yazar: HANDAN TUNÇ

112 Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Her insanda var olan anlama yeteneğİ imgeleme gücü ve yaratıcılık değerlerinin yeterince kullanılmadığı kuşkusunu artık yüzyılımız insanını rahatsız etmeye başlamıştır. Neden bu insana özgü, her yerde ve her zaman bulunan, ele geçirilmesi kolay gizil (potansiyel) yoğun biçimde kullanılmamaktadır. Toplumsal kimi törelerin, özellikle kültürel alışkanlıkların boyutsuzluğu, iletişimdeki yetersizlikler, insanların imgeleme güçlerini ve yaratma yetilerini kullanmamaları ile de bağlantılıdır. İnsanlık, yaşamın giderek mekanikleşmesi tehlikesini, engellemek istiyor. Bunun için de iletişim ögesini değerlendirmek, kişilerin imgelemeyi çalıştırmak ve estetik yaratıcılığın zenginleştirilip, kullandırmak gereğine inanıyor.

Bu inançla yola çıkıldığında, çocuklarımızı gelecek dünyaya hazırlarken; onların imgeleme güçlerini, yaratıcılıklarını, duygu ve düşüncelerini dengeli bir bütün olarak geliştirme çabalarının gerekliliğİ belirmektedir.

Sanat eğitimine, bu amaca yönelik işlerlik kazandırılması sorununun bir bölümü, araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Örgün eğitimin ilk basamağında sanat eğitiminin bir parçası olan plastik sanatlar eğitimi, ülkemizdeki “Resim-İş Dersi” içeriğinde tartışılacaktır.

Ele alınan konu, çok uzun süreli uğraş gerektirmektedir. Bu araştırmada, zaman azlığı, maddi olanaksızlıklar, ilgili kurumların arşiv eksiklikleri, çeşitli ülkelerin kültür ataşeliklerinde sanat eğitimi programları konusunda verilen bilgilerin çok sınırlı olması gibi nedenlerle eksiklikler vardır. Bununla beraber, İlkokullarımızın, plastik sanatlar eğitimi açısından, günümüzdeki durumu konusunda fikir verebilecek bir araştırma olduğu söylenebilir.

Yoğun katkıları ile araştırmanın hazırlanmasına rehberlik eden hocam Sayın Doç. Dr. İnci SAN’a ve sanat eğitimine ilgi duymamda önemli rolü olan, hocam Sayın Hidayet TELLİ’ye teşekkürlerimi sunarım.

1985 Görme Özürlülerde Plastik Sanatlar Eğitimi (1985)

Yazar: SALİM KARADAYI

Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

113

“Bu çalışmada yaratıcı sanat ve estetik eğitiminin görme engelli öğrenciler üzerindeki olumlu etkileri incelenmiştir.

Türkiye’de bugüne değin görme özürlülerin sanat eğitimi açısından değerlendirilmesinin yönelik araştırmaların yapılmayışı özellikle, son 10 yıldır körler okulu modelaj öğretmeni olarak uygulamalarda karşılaştığım önemli sorunlar, beni böyle bir araştırmaya yöneltmiştir. Bu çalışma ile önemli bir boşluğun giderilmesi ve daha uygun eğitim olanaklarının sağlanması ümit edilmektedir”.

“Görme özürlülerin yaratıcı sanat ve estetik eğitimleri konusundaki kaynak eksikliği, araştırma süreci ve karşılaşılan en önemli engellerden biri olmuştur. Bu engellerin belli bir ölçüde de olsa aşılması için İngiltere’den kaynaklarının getirilebilmesinde ve Türkçeye çevrilmesinde gösterdikleri yakın ilgi ve yardımlarından dolayı başta Adil Koçak olmak üzere arkadaşlarıma müteşekkirim. Özellikle rehberlik ve eleştirileri ile araştırmanın her aşamasında çok büyük katkısı olan danışmanım Sayın Doçent Doktor İnci San’a şükran borçluyum”.

1985 Aktif Öğretim Yöntemlerinden Rol Oynama
Yazar: AHMET ÇEBİ
Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Günümüzde, özellikle öğretim alanında, insani değerlerin araştırılması gereği, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak bütün dünyanın gündemindedir. Öğretim, zaten geleneksel anlayışla olabileceğinden fazla kurumsallaştırıldığı ve çekilmez kılındığı yetmezmiş gibi, bugün bir de sırf bilimsel etkinlikler esasından kaynaklanan ve baş döndürücü bir hızla yaygınlaşan aşırı rasyonalizasyon tehlikesinin kısı kacını yaşamaktadır. Bu kısı kacı ortadan kaldırabilmesinin yolu, insani değerlerdeki etkinliklere uygulamada gereken şekilde yer verilmesinden geçer. Böyle bir durumun kendini gösterebilmesi ise, insani değer taşıyan etkinliklerin başta araştırmalarla kurumsal açıdan temellendirilmesiyle mümkündür. İşte, öğretim yöntemlerinden ‘rol oynamanın’ bu çalışmaya konu edilmesinin ve adı geçen yöntemin kuramsal temellerinin belirlenmesi doğrultusunda bir ilk adımı atmaya çalışılmasının ana hedefi budur. Çalışmada, ‘giriş’, ‘öğretim öğrenme süreçleri ve rol oynama yöntemi’, “çocuk ve eğitim öğretimde rol oynama yöntemi” ve ‘sonuç’ olmak üzere 4 bölüm bulunmaktadır. Konu ikinci bölümde öğretim öğrenme süreçleri; Üçüncü bölümde çocuğun gelişimi ve eğitim öğretim açısından sergilenmektedir. Araştırmancının hemen her aşamasında birçok kişi ve kurumdan yakın ilgi ve yardım gördüğüm çalışmanın başlangıcından sonuna kadar beni her görüşüyle konuyu daha bir gürleyen, araştırmaya dört elle sarılmamızı sağlayan danışmanım hocam Doç.Dr.İnci San’a ve konuya yönelmemde büyük katkıları bulunan hocam Doç.Dr.Cahit Kavcar’a teşekkür ederim.

1985 Temel Eğitim İkinci Basamağında (Ortaokullarda)Plastik Sanatlar Eğitimi
Yazar: AYŞE ÇAKIR
Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Çağdaş dünyamız sürekli değişim içindedir. Bu hızlı değişime uyum sağlamak zorunda olan kişinin her zamankinden çok daha aktif olması gerekir. Çağımızın insanı yapıcı, yaratıcı olmak zorundadır. Bir çok sorunla karşı karşıya olan insanın çözüm yolları bulabilmesi

ancak çağdaş bir eğitimle mümkündür. İnsana özgü olan yaratıcılığın yaşamın her aşamasında kullanılması gerekir. Yeni eserler, yeni buluşlar, yeni fikirler, ancak böyle gerçekleşebilir. Bireylerin yapıcı, yaratıcı yeteneklerini geliştirebilecekleri en uygun ortam sanat eğitimi dersleridir. Topluma uyumlu, saygılı, sorumlu, coşkulu, akıllı ve duyarlı kişilerin yetişmesinde sanat eğitiminin rolü bugün kanıtlanmıştır. Sanat eğitiminin bir bölümünü oluşturan Plastik Sanatlar Eğitimi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Plastik Sanatlar Eğitimi, Ortaokullarda Resim, El-İş dersleri kapsamı içerisinde ele alınmıştır.

Araştırmanın konusu çok geniş ve kapsamlıdır. Konu uzun süreli araştırmayı gerektirmektedir. Fakat zaman kısıtlılığı, Türkçe kaynak azlığı, ilgili kurumların arşiv yetersizliği ve konu hakkındaki bilgi sınırlılığı, maddi olanaksızlıklar vb. araştırmada bazı eksikliklere neden olmuştur. Bununla beraber, Ülkemiz ortaokullarında Plastik Sanatlar Eğitiminin günümüzdeki durumu hakkında fikir verebilecek bir araştırma olduğu söylenebilir.

1991 Dramatizasyon Yönteminin Okul Öncesi Eğitimde Kullanımı

Yazar: AYLİN KALKANCI

Danışman: DOÇ.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Eğitim, sağlıklı bedensel, zihinsel yapıya sahip, kendini ve toplumu tanıyan, yaratıcı, üretken bireylerin yetiştirilmesi sürecidir. Doğumla başlayıp ölümlle biten bir süreçtir. Düzenli, planlı ve programlı olmasının yanında rastlantısal yaşantılardan da oluşabilir. Okulöncesi eğitimi ise 3-6 yaşlarını kapsayan ilkökula hazırlık dönemidir. Çocuğun özellik, ilgi ve yeteneklerinin bu yaşlarda belirmesi ve beyin- sinir yapısının yine bu dönemde en hızlı gelişimi göstermesi nedeniyle insan yaşamında önemli bir dönemdir. Günümüzde okulöncesi eğitime verilen önemin artması, araştırmacıları çocuğun merkez alındığı ve ona en uygun yöntemlere yöneltmiştir. Dramatizasyon ya da drama da bu yöntemlerden biridir. İngiltere’de yıllarca önce kullanılan ve bugün kullanım alanlarını zorlayan yöntem daha sonra Amerika ve diğer Avrupa ülkelerinde kullanılmaktadır. Yaratıcı, üretken bireylerin yetiştirilmesi, çocukların sosyalleştirilmesi, mutlak okulöncesi eğitimle ve eğitsel dramayla gerçekleşir. Özü “oyun” olan dramatizasyon, duygu, düşünce, durum, olay ve problemlerin oyunlaştırılarak, canlandırılmasıdır.

Oyunlaştırma ya da canlandırma çocuklar tarafından yapılan aktiviteler olduğundan, dramatizasyon ya da eğitici drama (drama in education) katılımcı, etkin ve kalıcı yaşantılar kazanılmasını sağlar. Yaratıcı drama (creative drama) da diyebileceğimiz bu yöntem, çocuğun sahip olduğu gizil yaratıcı gücün ortaya konmasına, ilgi ve yeteneklerin belirmesine uygun bir eğitim ortamı sağlar. Yöntemin özellikleri, güdülemenin sürekli olması, bilgilerin yaşantılar yoluyla, hareket, ses ve renklerle somutlaştırılması, çocuğu özgür ve yaratıcı kılması, edilginlik yerine etkinlik sağlamasıdır. “Dramatizasyon yönteminin okulöncesi eğitimde kullanımı” konulu incelememizde temel kavramların tanımlanmasından sonra, okulöncesi eğitimde dört-altı yaş kesitindeki çocuğun gelişim özellikleri ele alınmıştır. Yöntemin kaynağında oyun eyleminin bulunması çocuğun dünyasında “taklit” ve “oyun” olgularının ele alınmasını gerekli kılmıştır.

“Okulöncesi Eğitimde Öğrenme Süreçleri” ile devam eden araştırma, bölüm sonunda eğitici dramanın sonuç olarak “toplumsallaşmayı getirmesine değinmektedir. Dördüncü bölümde çocukta yaratıcı anlatım biçimlerinden olan Resimle Anlatım ve Drama ile Anlatıma yer verilmekte, araştırma İzmir’de okulöncesi eğitim veren bir okulda yapılan uygulama çalışması ile sona ermektedir.

1992 Halk Eğitimi Programları Ve Güzel Sanatlar

Yazar: KEZİBAN YAŞAR

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Programları ve Öğretimi /

Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sanat, en geniş kavramı ile her türlü işte en iyisini yapma kaygısını taşıyarak yapılan ürün olarak tanımlanabilir.

Bu tanıma göre sanat, insanın sanatsal özen veya kaygıyla en iyi şekilde yaptığı her şeyi kapsar. Ancak, bunu başarmak için, onun asıl mesleği mutlaka sanat olmayabilir. Duyarlılık ve sanatsal kaygı ile donatılmış olmak yeterlidir. Bu özellikleri taşıyan bu kişilerin ürettikleri ürünler her zaman üstün, ayırt edilebilir ve başkaları tarafından beğenilecektir. Yemek masası düzeni, nakış, çiçek yetiştirme vb. gibi her alanda bunun örnekleri yansıtılabilir. Beceriler veya yetenekler, çeşitli gruplara mensup insanlar için her zaman mevcuttur. İnsanlara ömürleri içinde uzun süreler verilmiş olsaydı, bu süreyi farklı şekillerde değerlendirirlerdi. Belirli bir konuda ciddiyseler, kesinlikle daha fazla doyum elde etmek için daha fazla çaba harcarlar. Gerçek Sanat,

öğrencinin çabası ve öğretmenin rehberliği ile yüceltilebilir. Sanat bir öğrenme yöntemidir. Aracılığıyla öğrenilen beceriler, her türlü öğrenmede bize yardımcı olur. Yaş bu konuda bir kriter değildir. Yetişkinlerde zihinsel gelişmeler ve yaşam deneyimleri onlara belirli beceriler kazandırabilir. Bunlar yeni bir dünya görüşü ve dünyayı anlama yeteneğidir. Bu özel yetenekler, sanatı anlamada ve ona yanıt vermede önemli roller oynar.

Halk Eğitim Merkezleri tarafından yetişkinlere yönelik yürütülen güzel sanatlar eğitim programları ile çağdaş bir şekilde geliştirilip uygulandıktan sonra, çevre koruma bilinci, yüksek ahlak bilinci gibi zihinsel özellikleri kazanmış bireyler erdem, estetik duyarlılığa sahip ve gelişmiş form duygusu, hoşgörü ve geniş görüşlülük yetiştirilebilir.

1993 Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerdeki (SED) İlkokul
Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyalleşme Düzeylerine
Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi

Yazar: MERYEM AKIN

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

117

Bu araştırmanın amacı yaratıcı dramının ilkökul üçüncü sınıf öğrencilerinin sosyalleşme düzeylerini artırıp artırmadığını belirlemektir. Araştırma üst sosyo-ekonomik sistem için belirlenen ilkökul (Teğmen Kalmaz ilkökulu) ve alt sosyo-ekonomik sistem için belirlenen ilkökullardaki (Kalaba İlkokulu) üçüncü sınıf öğrencilerinden yansız atama seçimiyle belirlenen deney ve kontrol gruplarına uygulanmıştır. Araştırmada Moreno'nun sosyometri testi deney ve kontrol gruplarına ön ve son test olarak uygulanmıştır. Araştırmada ön test gruplara uygulandıktan sonra deney grubu ile haftada 1 saat olmak üzere toplam 10 haftalık yaratıcı drama eğitimi verilmiştir. Yaratıcı Drama uygulamasının sonunda deney ve kontrol gruplarına son test uygulanmıştır.

Araştırmanın istatistiksel değerlendirilmesinde, grupların seçme-redDETme, seçilmeme-redDEDilmeme ve sosyometrik statüleri belirlendikten sonra Kats ve Powel'in Concordance Index'i uygulanmıştır. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda yaratıcı drama eğitimi almanın deneklerin sosyalleşme düzeylerinde anlamlı bir DEĞİŞİKLİK yarattığı görülmüştür.

Öneriler;

1. Yetişkinler, yaşlılar, özürlüler, hastalar ve diğer tüm gruplarla yapılabilir.
2. Yaratıcı drama ile insanlara ulaşılabilir, iletişim sağlanabilir, global düzeyde etkileşimler gerçekleştirilebilir.
3. Yaratıcı dramanın tek tek gruplara değil de tüm topluma ulaşması, toplumsal sorunların problem haline gelmeden çözümlenmesini sağlar.
4. Yaratıcı drama eğitim yoluyla öğrencilerin sosyalleşme düzeylerini artırıcı çalışmalar ile doğru toplumsallaşmış, üretken, yaratıcı bireyler yetiştirilebilir.
5. Öncelikle ilkökul eğitim programına ve daha sonra diğer eğitim programlarına girmesi zorunludur ve drama eğitim sürecinin uzun tutulmasında yarar vardır.

1993 Yerel Yönetimlerin Kültür ve Sanat Etkinlikleri Yoluyla
Eğitime Katkıları

Yazar: EMEL ARSLANGİRAY

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

118

İnsanoğlu, diğer canlılardan farklı olan kültürel özelliklerini, daha doğrusu kültürel varlığını kurarken, geliştirirken ve korurken en temel dayanak olarak kuşkusuz eğitime gereksinim duyulmuştur. Başka deyişle insan, kendini eğitimle yaratmış eğitimle geliştirmiştir. Oldukça karmaşık ilişkilerle örülü olan bu süreç, tarih boyunca çeşitli amaçlar doğrultusunda biçimlenmiş, türlü yöntemleri geliştirile gelmiştir. Günümüz modern eğitim anlayışı ise, sorunlar üzerinde düşünülebilen, kültürel birikimini genişletebilen, gerektiğinde kendi başına öğrenmeyi sürdürebilen insanı yetiştirme amacına yönelik olarak biçimlenmektedir. Bu bakış açısı insanın kendini tanıma, kendisini açık yüreklilikle ifade edebilme özgürlüğünü de beraberinde bir sorunsal olarak getirmektedir. Bu sorun, aynı zamanda mekanik veya belli bir modele göre düşünme biçiminin yanlışlarından da kurtulma yolunun bulunması sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. 'Eğitim' denildiğinde hep okulun düşünüldüğünü, bana karşın (belki de koşut olarak) yazılı iletişim geleneğinin; başka deyişle okuma-yazma alışkanlığının oldukça zayıf olduğu ülkemizde yukarıda sözü edilen sorun, başka boyutlar da kazanmaktadır. Sözelimi, radyo, televizyon, video gibi teknolojik gelişmelerin etkisiyle kitlelerin kültürel yaşamı bir yandan bu tür iletişim olanakları içinde hapsolmakta, öte

yandan bu kitle iletişim araçlarının tek yönlü etkileyciliği içinde belli ölçüde sınırlanmaktadır. Bu olgulara köyden kente göçün ikilemelerini de katacak olursak karşımıza türlü zorluklar çıkmaktadır. İşte yerel yönetimlerin kültürel ve sanatsal etkinlikler yoluyla eğitime olan katkılarının irdelenmesi eğilimi ve gereksinimi bu bağlamda ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu çalışmanın başlangıcından itibaren değerli katkılarıyla beni yönlendiren ve yüreklendiren Danışmanım Prof. Dr. İnci San'a belediye çalışmalarına ilişkin konularda ilgilerini esirgemeyen Ankara Belediyeleri Kültür Birimi Yönetici ve Sorumlularına teşekkürü borç bilirim.

1993 Yaratıcı Drama Eğitiminin Empatik Beceri Ve Empatik Eğilim Düzeylerine Etkisi

Yazar: AYŞE OKVURAN

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışmanın amacı Yaratıcı Drama Eğitimine katılmanın Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Düzeylerini etkileyip etkilemediğini belirlemektir. Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi lisans öğrencisi olan 35 öğrenci arasından rastgele seçilmiştir. Deney grubu 15 öğrenciden, kontrol grubu 20 öğrenciden oluşmaktadır. Bu araştırmada Doç. Dr. Dr. Üstün Dökmen'in empati ölçekleri kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarına ön testler uygulanmıştır. Deney grubuna 14 haftalık bir eğitim verildikten sonra her ikisine de son testler uygulanmıştır. Araştırma bulguları Split-Plot varyans analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin istatistiksel analizi, deneklerin empatik yetenek ve empatik eğilim düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır.

119

1993 Oyun ve Yaratıcı Drama İlişkisi

Yazar: H. ÖMER ADIGÜZEL

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu tezin temel amacı, dramanın bilimsel ve sanatsal eğitimdeki yerini duyuşsal ve bilişsel alanlarla ilgili olarak incelemek ve ağırlıklı olarak çocuk oyunlarının özellikleri ile ilişkisini araştırmaktır. Araştırma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Literatürün taranmasıyla

elde edilen bir miktar bilgi çalışmanın başlangıç noktası olmuştur. Araştırmanın bulguları ve önermeleri şöyledir: Yaratıcı-Drama, güzel sanatlar eğitimindeki tüm çalışma alanlarının amaç, ilke ve çıkarımlarını içerdiği için bir sanat eğitimidir. Ek olarak, yaratıcılığı geliştiren ve yaratıcı bireyi yetiştiren bağımsız bir alan olan bir eğitim yöntemidir. Drama, öğrenmede bir tür yeni olgudur. Ezberleme ve bilgi birikimine dayalı bir eğitim sisteminde hem birey hem de öğrenen çeşitli biçimlenmelerin / yaptırımlarından kurtulamaz, yaşayarak ve paylaşarak fikre sahip olamazlardı. Bu nedenle drama, bir eğitim sistemi için önemli bir ihtiyaçtır. Yaratıcı Drama, kendisini çağdaş bir anlamda ifade etmiştir. Bu nedenle dramatizasyon, oyun - oyunculuk, okul oyunu, okul tiyatrosu ve özellikle oyun gibi kavramlardan çok farklıdır. Ancak Yaratıcı Drama da sonuç olarak bu kavramları içerir. Örneğin, oyunun bazı özellikleri özgürlük ve kendindenlik içsel bir sonsuzluktur. Konformist fikirlerin egemen olduğu ve zamanla zorlaştığı bir eğitim sistemi için yaratıcılığın geliştirilmesi ve yaratıcı bireylerin yetiştirilmesi zorunludur. Bu nedenle Eğitsel Yaratıcı Drama bir yöntem ve disiplin olarak Türk eğitim sisteminde uygulamaya konulmalıdır. Yaratıcı Dramanın bir eğitim alanı olabilmesi için öncelikle öğretmen yetiştirmeye başlanmalı ve öğretmen yetiştirme programlarında 'zorunlu ders' olarak 'drama' okutulmalıdır. Yaratıcı Dramanın teorik ve pratik yönüne ilişkin yayınlar yayınlanmalıdır. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Çağdaş Tiyatro Topluluğu, Eğitim Fakülteleri gibi kurumlar işbirliği içinde olmalıdır.

1994 Sanata Duyulan İlgi Düzeyi İle Demokratik Tutum
Arasındaki İlişki

Yazar: S. RUKEN ÖZTÜRK

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu araştırmanın amacı, sanata duyulan ilgi düzeyi ile demokratik tutum değişkenleri arasında bir ilişkinin var olup olmadığını ölçmektir. Araştırma, sosyal ve fen alan farkı da gözetilerek A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ve A.Ü. Fen Fakültesi son (4.) sınıf öğrencileri üzerinde, 1993-94 öğretim yılının sonunda yapılmıştır. Araştırmada, Özer (1989) tarafından geliştirilen Demokratik Tutum Ölçeğinden yararlanılarak hazırlanan ve büyük kısmı Özer'e ait olan yeni bir DTÖ kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından geliştirilen ve puanları toplanabilir olarak düzenlenen, böylece Likert Tutum Ölçeğine yakın bir biçimde hazırlanan Sanata Duyulan İlgi Düzeyini ölçen bir bilgi

formu da kullanılmıştır. Sanatla ilgili olan bilgi formunda A.Ü. EBF ve A.Ü. FF öğrencileri arasındaki farkları ölçmek amacıyla; müzik, yazın, tiyatro ve sinema alanlarında seçtikleri türlerle ilgili sorular da bulunmaktadır. İstatistiksel olarak iki değişken arasındaki korelasyon hesaplanmış, ayrıca sanatla ilgili diğer sorular için iki grubun (yüzdenin) karşılaştırılmasını sağlayacak teknikler kullanılmıştır. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda sanata duyulan ilgi düzeyi ile demokratik tutum arasında.41'lik bir korelasyon bulunmuş ve bu,.01 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Ayrıca sanatla ilgili diğer sorularda da A.Ü. EBF ve A.Ü. FF öğrencileri arasında anlamlı farklar bulunmuştur.

1994 Halkbilim İçinde Halk Müziğinin Yeri

Yazar: SEMA ATLIOĞLU

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bir halkın, maddi ve manevi alandaki kültürel ürünlerini konu edinen halk bilim, pek çok başka bilim dalının yanı sıra sanat dallarının hemen hepsi ile bu arada müzik ile de yakından ilişkilidir. Bu araştırmada ele alınan müzik türü halk müziğidir kaynağını halk kültüründen alan halk müziği ile halk bilim arasındaki ilişkinin toplumsal boyutları son derece etkileyici bir biçimde ortaya çıkmaktadır halk bilimi ve halk müziği kavramları arasındaki ilişkinin kavramsal olarak incelendiği bu araştırma 4 bölümden oluşturmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi amacı önemi ve yöntemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde kültürün tanımı ve kültür kavramına değinilmiştir. Üçüncü bölümde halk bilimi ve halk müziği kavramları üzerine durulmuştur bu bölümde halk biliminin tanımsal ve kavramsal yanlarına değinilmiştir halk müziği de ayrıntılı olarak incelenmiş amaçları ve özellikleri üzerinde durulmuştur ayrıca halk bilimi ve halk müziği arasındaki ilişkinin toplumsallık gibi bazı özellikleri de incelenmiş çeşitli örnekler verilmiştir bu bölümün devamında başlı başına bir çalışma konusu oluşturulabilecek olan aşıklık kavramı üzerinde çok kapsamlı olmamak koşuluyla durulmuştur daha sonra ülkemizin müzik yaşamına çok önemli bir yer tutması gereken halk müziği derleme çalışmalarına ve önemine değinilmiştir. Dördüncü bölümde sonuç olarak halk bilimiyle halk müziği arasındaki ilişki ve müziğin halk birimindeki yeri tartışılmış ve bir yargıya varılmıştır araştırmanın bulgularına dayanılarak geliştirilen öneri ve özet bu bölümde ele alınmıştır.

1994 Halkevlerinde Sanat Eğitimi Ve Etkinlikleri (1932-1950)
Yazar: HAKAN SERHAN SARIKAYA
Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi/
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Çalışmanın temel amacı, 1932-1950 yılları arasında halkevlerinde sanat eğitimi ve sanat gösterileri ile ilgili etkinliklerin, günümüz sanat etkinliklerinin model teşkil edip etmeyeceğini değerlendirmektir. Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Giriş bölümünde çalışmanın konusu incelendikten sonra, çalışmanın problemi, amacı, varsayımları, anlamı, tanımları, yöntemi ve sınırlılıkları verilmiştir. İkinci bölümde Kemalizm İdeolojisine ve halkevlerine yansımalarına dikkat çekilmiş, bunun yanı sıra Halkevlerinin teşkilat yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölümde Halkevleri'nde uygulanan başlıca sanat anlayışları ve faaliyetleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu dönem Halkevleri'nde yapılan sanatsal etkinliklerin sayısal miktarları verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise çalışma konusu ile ilgili bazı yargılara varılarak yorum ve öneriler oluşturulmuştur.

122 **1994** Reklam Müzikleri Ve Çocuk Üzerindeki Etkileri
Yazar: FÜSUN ATLIOĞLU
Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Günümüzde reklam, eğlence dünyasının önemli bir sektörü haline gelmiştir. Avrupa ve A.B.D.'deki kadar güçlü olmasa da bu sektör Türkiye'de gündelik hayatın içine girmiştir. Özellikle bu medya, çocukların giderek daha fazla önem kazanması ve aile yapısının ayrılmaz bir parçası olması nedeniyle çocuklar üzerinde gerçekten etkili olmuştur. Çocuklar açıkça bir mesaj alırlar ve reklamlardan bilgi alırlar. Bu alımlama, bir ürünün markası olabileceği gibi, çocukların tüketici odaklı bir toplumun işleyişi hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayan ve çocukları daha mutlu bir zihin çerçevesine yerleştiren olumlu bir araç haline gelen bir jingle da olabilir. Reklamlarda kullanılan jingleler genellikle arka planda fizyolojik atmosfere hazırlayıcı bir unsur olarak kullanılmaktadır. Jingleler genellikle bir ürünün, hizmetin veya üstünlüğün reklamını yapmak için bestelenen kelimelerin eşlik ettiği müziklerdir. Jingle'lar nedeniyle reklam temasının akılda kalma olasılığının reklam sonucunda daha sık hatırlanacağı bir gerçek olarak kanıtlanmıştır.

Sonuç olarak, böyle bir çınlama duyulduğunda, ürünü çingirak ile ilişkilendirmek zor değildir. Jingles Reklam amaçlı özel olarak bestelenmiş orijinal müzik parçalarıdır. Bir ifade biçimi olarak reklam müziği, bir ürün veya hizmetin itibar kazanmasına ve kalıcı olmasına neden olur. Müzikal yapı basit ama sevimli olmalı ve kolay akılda kalabilmeli; prozodi (ses ve kelime uyumu) son derece önemlidir. Şarkı bestelerinde yer alan sözlerin yanlış kullanımı çocukların kelime dağarcıklarında olumsuz gelişmelere neden olabilir. Ayrıca reklam müziğinin kötüye kullanılan prozodileri de Türkçeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle televizyonda yayınlanan reklamın çocukların ilgisini çekecek ve çocukları olumlu yönde etkileyebilecek uygun prozodilere sahip olması gerekir.

1995 Eğitim Açısından Tiyatroda Karamsarlık Ve Birey
Tiyatro Ve Eğitim İlişkisinde Bir Örnek: Uyumsuz Tiyatro.
Yazar: H.GIYASI DOĞAN
Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tiyatronun eğitim açısından önemi Platon ‘dan bu yana tartışılan bir konudur. Tiyatronun izleyici üzerinde büyük etkisi olduğunu gören düşünürler bu konuda çeşitli fikirler öne sürmüşler. Bu fikirler kuramcıların dünya görüşlerine koşturur. Söz gelimi Platon’un istediği güdümlü sanat, devlet anlayışına uygun düşmektedir. Oldukça uzun bir süre boyunca tiyatroya ahlaki değerleri savunan ve var olan düzenin devamını sağlayacak bir işlev yüklenmiştir çoğunlukla.

123

Yirminci yüzyılın bunalımını yaşayan sanatçılar ise, izleyiciyi sarsmak ve onu düşünce tembelliğinden kurtarmak amacındadır. İzleyiciye hazır çözümler sunulmamaktadır artık. İzleyici düşünmek ve yorumlamak zorunluluğu duyar. Örnek olarak seçilen uyumsuz tiyatro da bu özellikleri taşır; ancak ilk anda olumsuz bir izlenim uyandırır da , aslında var olan yabancılaşma ve iletişimsizlik sorununa karşı bir başkaldırı niteliğini taşır. Çağımızda gittikçe belirginleşen yabancılaşma sorunu, bir toplumsal kurum olan eğitimi de yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca uyumsuz tiyatro, yeni bir bakış açısı getirdiği içinde, düşünmeye katkı boyutunda incelemeye değer bir konudur. İlk bakışta oldukça olumsuz bir yaklaşım sergilediği izlenimi uyandıran uyumsuz tiyatronun dikkatimizi çektiği insanların yalnızlığı ve umarsızlığı sorunsalı eğitim açısından bir tartışma konusu olabileceği gibi, var olan sorunun bilincine varılarak aşılmasına yardımcı olabilecektir. Bunu

yaparken uyumsuz tiyatronun bir altın anahtar ya da kötü bir örnek olarak değil, yalnızca soruna farklı bir bakış açısı getiren “bir örnek” olarak görmekte yarar vardır. Aynı zamanda uyumsuz tiyatro, tiyatroda geleneksel kapıların çoktan aşıldığını ve yeni düşünme biçimlerine yol açıldığını belgeleyen bir örnek olarak da ilginçtir.

Çağımızda gittikçe yabancılaşan insana, yozlaşan yaşama biçimlerine karşı, önyargısız bir biçimde sanata-bilime kapılarını açan bir eğitim anlayışı ile oldukça büyük bir adım atıla bilecektir. Eğitim güncel politikadan uzak tutulmalı, istikrarlı bir eğitim politikası benimsenmelidir önerisi yapılmıştır.

1995 Türk Sinemasında Sansür Konusuna Bir Yaklaşım
(Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulunun İşlev Ve Etkileri)

Yazar: EMİNE UÇAR

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi/
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

124 Bu araştırmanın amacı, Türk sinemasında uygulanan sansür uygulamalarının ve “Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanununun amaçlarını ve işlevlerini araştırmaktır. Araştırmada öncelikle Türk sineması kuruluşundan bugüne tarihsel olarak ele alınmıştır. 1939 yılında çıkarılan, sinema sansür yönetmelik ve tüzükleri incelenerek bu alanda yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca Türk sinemasında uygulanan denetleme ile 1961 ve 1982 Anayasası karşılaştırılarak uygulamaların anayasaya uygunluğu ya da karşıtlığı incelenmiştir. Türk sinemasında denetleme komisyonlarınca gösterimi red kararı alan yerli ve yabancı filmlerin reddedilme gerekçeleri sunulmuştur. Araştırmada Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu’nun amacı ve kapsamı incelenmiştir. Muzır Kurulu’nun görevleri, yetkileri ve oluşumu ayrı ayrı ele alınarak bu konudaki görüş ve eleştirilere de yer verilmiştir. Ayrıca Muzır Kurulu’nun muzır ya da müstehcen olduğu gerekçesi ile yasakladığı ya da ceza uyguladığı yayınlara yönelik yürütme görevi de ulaşılabildiği ölçüde araştırılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Türk sinemasında uygulanan denetlemenin, küçükleri ve yetişkinleri de kapsayan bir yasaklama yöntemi biçiminde olduğu görülmüştür. Küçüklerin korunması amacıyla sınıflandırma ya da sınırlama yöntemi yerine genelde yetişkinlerin görebileceği filmler senaryo ve film denetimi ile iki boyutlu olarak incelenmekte ve yasaklanmaktadır.

1992 yılında Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu tasarısı hazırlanarak, yasaklama değil, sınıflandırma yöntemini içeren çalışma Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş ancak henüz kabul edilmemiştir. 1927 yılında 1117 sayılı yasa ile Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasada küçükler zararlı kavramı eğitsel amaçlı olup, çocukların ruhsal bütünlüğünü bozacak, düşünce yapısının olgunlaşması ve çağdaşlaşmasını güçleştirecek türden yayınlara yönelik çalışmaları içermektedir. 1986 yılında 19045 sayılı yasa ile 1117 sayılı yasaya yeniden işlerlik kazandırılmıştır. Bu yasada 'Küçükler Zararlı' muzır ve müstehcen kavramları ile sınıflandırılmıştır. 18 yaşın altındakilerin izleyemeyeceği yayın ve sinema filmlerini kapsayan sınırlamada Muzır Kurulu görevlendirilmiş ayrıca Kurul yargıya resmi ve zorunlu bilirkişi olarak da yetkilendirilmiştir. Türkiye’de, küçüklerin korunmasına yönelik çalışmalar ve araştırmalar bulunmakla beraber bu alanda yapılan uygulamalar tümüyle çocuklara yönelik değildir. Ayrıca çocuklara zararlı olabileceği düşünülen unsurlar sınırlı olup şiddet konusunu da içermemektedir.

1995 Müzik Eğitimi Ve Bir Yöntem Olarak Yaratıcı Drama İlişkisi
(Örnek Bir Model Önerisi)

Yazar: ÇİĞDEM YAĞCI

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu araştırmada, sanat eğitiminin boyutlarının geliştiği iki dalı olan Müzik Eğitimi ve Yaratıcı Drama ilişkisi ve yaratıcı dramanın müzik eğitimini sistemli bir şekilde nasıl etkileyebileceği incelenmiştir. Çalışmanın genel amacı, yaratıcı dramanın müzik eğitiminde elbette bir yöntem olarak etkinleştirilmesinin müzik eğitiminin etkinliğini artıracak nitelikte olduğunu kanıtlamaktır. Çalışmanın kabul edilen temel hipotezi şudur; bu arayış, bir yöntem olarak da müzik eğitimi ile yaratıcı drama arasındaki teorik incelemeyi yapmak ve yaratıcı dramanın müzik eğitimi üzerindeki etkinliğini uygulamalı olarak ortaya çıkarmak, detaylı bir eğitim modeli geliştirilmesine izin vermekle sınırlıdır. Bu arayış iki adımla doğrulanmıştır, ilk adımda müzik eğitiminin bir yöntem olarak yaratıcı drama ile ilişkisini belirlemek için genel araştırma modeli kullanılmıştır. İkinci aşamada ise sistematik yaratıcı dramanın müzik eğitimi üzerindeki etkinliğini belirginleştirmek amacıyla 'mono grup son test' modeline göre planlanmış bir teknik gerçekleştirilmiştir.

1996 Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcı Drama Çalışmalarının Sosyal Gelişim Alanına Olan Etkisinin İncelenmesi

Yazar: F. NURTEN UYSAL

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu araştırmanın amacı, anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların 12 haftalık yaratıcı drama eğitimi sonrası sosyal gelişimlerini incelemektir. Araştırma, Ziraat Bankası Anaokuluna devam eden 5-6 yaş arası 48 çocuk (23 kız, 25 erkek) örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu örneklem grubu, deney ve kontrol grubu olmak üzere 24 kişilik iki gruba ayrılmıştır. Araştırmada araç olarak Portage Erken Çocukluk Eğitimi Programının Sosyal Gelişim Kontrol Listesi kullanılmıştır. Yaratıcı drama eğitimi öncesi ve sonrasında her çocuğun öğretmeni tarafından Portage Erken Çocukluk Eğitimi Programında yer alan 61-72 ay yaş aralığına ilişkin maddelerden oluşan sosyal gelişim kontrol listesi doldurulmuştur. Öğretmenlerden alınan bilgilere göre çocukların başarı ve başarısızlık durumları tablolarda hem sayısal hem de yüzdelik değerlerle gösterilmiştir. Bu çalışmada deney grubundaki 24 çocuğa 12 haftada eğitim verilmiş, uygulama haftada bir kez ve yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Verilerin istatistiksel analizine göre, eğitim sonrasında bazı davranışlarda iyileşme gösterdiği gözlemlenmiştir. Eğitim öncesinde deney grubu kontrol grubuna göre daha başarılı olmuştur. Eğitim sonrası kontrol grubu çocuklarında da düşük oranda olmakla birlikte bazı davranışların başarısında artış gözlemlendi. Sonuç olarak yaratıcı drama eğitiminin anaokulundaki 5 ve 6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarını geliştirici etkileri olduğu söylenebilir.

1996 Temel Sanat Eğitimi Açısından Ankara Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Hazırlık Sınıfı Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yazar: YUSUF DEMİRTAŞ

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışma "Temel Sanat Eğitimi Açısından Ankara Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Hazırlık Sınıfı Uygulamalarının Değerlendirilmesini içermektedir. Hazırlık Sınıfı adı üzerinde, herhangi bir projeyi

başarabilmek için bir düzence içinde hazırlanmaktadır. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Hazırlık Sınıfı'nda uygulanan temel sanat eğitimi programı olarak ilk kez lise eğitim kademesinden önceki ara bir sınıf olan 'Hazırlık Sınıfı'nda uygulanmaktadır'. Temel Sanat Eğitimi Dersi haftada dört saat olmak üzere bir ders yılı süresince uygulanmaktadır. Temel sanat eğitimi, taslak program doğrultusunda uygulamaların deneysel olarak yapılması esasına dayanır. Eğitim döneminde, gereken bilginin gerektiği zaman verilmesi ve öğrencinin belirlenen konularda özgürce yoğunlaşması amaçlanmıştır. Temel Sanat Eğitimi Dersinin konuları her ders yılı başında gözden geçirilir. Ağırlıklı vurgulanması gereken konular programa alınır. Ancak bu yol izlenirken teknik bilgilerin verilmesi ihmal edilmez. Uygulanan program doğrultusunda kuramsal bilgiler, çağdaş yaşamın gereklerine göre verilmektedir. Bu nedenle basit ve tek düze uygulamalar yerine, öğrenciler yaptıkları çalışmalarda kendi kişiliklerini yansıtır ve bunun için özellikle cesaretlendirilirler. Bu izlencede çevreye duyarlık en önemli nitelik olarak düşünülmektedir. Böylece öğrencide gözlemleyen, araştıran, deneyen, farklılığı ayırt edebilen bir kişilik gelişmesi amaçlanmaktadır. Bu yöntem üst sınıflardaki atölye derslerinin sonuna dek sürdürülmektedir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sanat eğitimi amaç ve ilkeler, ikinci bölümde okullarımızda sanat eğitimi ve sanat eğitimine yeni yaklaşımlar, üçüncü bölümde de ergenlik dönemi ve gelişimi göz önüne alınarak Temel Sanat Eğitimi Dersindeki iletişim, eğitim ve gelişme üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde uygulamalar sırasında ve sonrasında yapılmış kapsamlı bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Bir analiz ve eleştirme bölümüdür. Beşinci bölüm, araştırmanın sonuçları, öneriler, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

127

1996 Okul Öncesi Dönem (5 - 6 Yaş Grubu) Müzik Eğitiminde Dramanın Kullanımının Etkinliği

Yazar: FERDA ÖZTÜRK

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

1995-1996 öğretim yılında yapılan bu çalışma, yaratıcı dramının okulöncesi müzik eğitimindeki katkılarını araştırmak amacıyla yöneliktir. Çalışma, okulöncesi müzik eğitiminin hedeflerinden 'Müzik Dinleme Alışkanlığı Kazandırma, Ritim Duygusunu Geliştirme

ve Şarkı Söyleme Alışkanlığı Kazandırma' boyutlarında dramanın katkısını araştırmayı hedeflemiştir. Bu hedefler doğrultusunda, yapılan uygulamaları değerlendirebilmek için, ritim, şarkı söyleme ve dinleme konularında gözlem formu oluşturulmuş ve yapılan her uygulamanın sonunda deney ve kontrol grubundaki her çocuğa bu gözlem formu öğretmen tarafından uygulanmıştır. Yapılan çalışma bu amaç ve hedefler doğrultusunda, okulöncesi dönem 5-6 yaş grubu öğrencilerinden deney grubundan 28, kontrol grubundan 28 çocuk alınarak, uygulamaya yönelik biçimde gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızın örneklemini, Ankara Erken Basan Anaokulu ile Ankara Kültür Bakanlığı Anaokulundan toplam 56 çocuk oluşturmuştur. Deney ve kontrol grubunda yapılan uygulamaların sonuçları tablo ve grafiklerle sunulmuş, metinlerle özetlenmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmalardan daha doğru sonuç alabilmek için, her uygulamada çocukların sesleri öğretmen tarafından kasete alınmıştır. Yapılan uygulamaların fotoğrafları çekilmiş, iki uygulamanın ise video kaydı yapıp çalışmaya eklenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, 'Okulöncesi Dönem' (5-6 yaş grubu) Müzik Eğitiminde Dramanın Kullanımının etkililiği saptanmaya çalışılmıştır.

1996 Çok Sesli Müzik Alanındaki Kadın Devlet Sanatçılarımız.

Yazar: İLKNUR TUNÇDEMİR

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/

Eğitim Programları ve Öğretimi /

Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışmada, çoksesli müzik alanında Devlet Sanatçısı olmuş kadın müzikçilerimizin Türk müzik yaşamına getirdiği katkılar incelenmiştir. Çoksesli müzik alanında Devlet Sanatçısı olmuş kadın müzikçilerimizin nasıl yetiştiklerini ve Türk müzik yaşamına kazandırmış oldukları katkılarını saptamak araştırmanın temel amacı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada Tarihîsel Süreçte Kadın Müzik Sanatçıları ulaşılan kaynaklar ışığında incelenmiştir. Çoksesli müzik alanında Devlet Sanatçısı olmuş kadın müzikçilerimizin görüşleri, ulaşılabilen Türkçe ve yabancı kaynaklardan elde edilen bulgular, Cumhuriyet dönemindeki kadın Devlet Sanatçılarımızın, Türk müzik kültür yaşantısına getirmiş oldukları katkılar ile sınırlı tutulmuştur. Çoksesli müzik alanında; Kadın Devlet Sanatçılarımızın çalışmalarının betimlenmesi, açıklanması ve yordanmasının belirlenebilmesi için veri toplama aracı olarak konu ile ilgili yazılı yerli ve yabancı kaynaklar ve sanatçılarla yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır. İnsan yaşamında eğitimin çok büyük önemi vardır. Çoksesli müzik alanındaki Kadın

Devlet sanatçılarımızın görmüş oldukları eğitim, yapmış oldukları sanatsal faaliyetler, ülkemiz ve yurtdışındaki başarıları ve Türk müzik kültürüne katkıları betimlenerek, açıklanmış ve yordanarak incelenen yöntemler belirtilmiştir. Tarihsel Süreçte Kadın Müzik Sanatçıları. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Kadın Müzik Sanatçılarımız ile kurumlar incelenmiştir. Türkiye'de çoksesli müzik alanındaki Devlet Sanatçısı olmuş kadın sanatçılarımız ele alınmıştır. Burada:

1. Çoksesli müzik alanındaki Devlet Sanatçısı olmuş kadın sanatçılarımızın almış oldukları eğitim.
2. Çoksesli müzik alanındaki Devlet Sanatçısı olmuş kadın sanatçılarımızın eğitimci olarak yapmış oldukları çalışmalar.
3. Çoksesli müzik alanındaki Devlet Sanatçısı olmuş kadın sanatçılarımızın Türk müzik yaşamına katkıları.
4. Çoksesli müzik alanındaki Devlet Sanatçısı olmuş kadın sanatçılarımızın uluslararası müzik alanında kazanmış oldukları başarılı çalışmalar dolayısıyla dünya müzik yaşamına katkıları.

Konularında çoksesli müzik alanında Devlet Sanatçısı olmuş kadın sanatçılarımızın görüşleri alınmıştır. Duyan, düşünen ve duygulu bir varlık olan insan çok öncelerden başlayarak güzel sanatlarda ürün vermiştir. Bu ürünlerin diğer insanlar tarafından beğenilmesini istemiş, bu ise en güzelini yapabilme uğraşı biçiminde süregelmiştir. İnsanda var olan yaratıcılık gücü ve isteği çeşitli sanat ürünlerinin oluşmasıyla insan topluluğunun görüşte, duyuşta ve yaşamda canlı kalmasını sağlamıştır. Yüzyıllar boyu günlük yaşantının doğal değişimlerine bağlı olarak gelişen sanat, tarihsel geçmişi aydınlattığı gibi geleceğe de ışık tutar. Sanatın hiçbir dönemde değişmeyen bir özelliği vardır ki, o da anlatımda kullandığı evrensel dildir. Böylelikle sanat aynı dili kullanmayan uluslar arasında iletişim kurarak çağın özelliklerini değişik kuşaklara ve toplumlara aktarır. Sanat bireysel yaratıcılığın ve psikolojik dışavurumun bir ürünüdür.

129

Her sanat dalı kendine özgü bazı biçimsel nitelikler ve formlar taşımaktadır. Bu formlar bazı simgesel biçimlerde görünmektedir. Bunlar resimde çizgiler, müzikte ise sesler ve tonlar biçimindedir. Sanatın oluşumuna temel olan şey sanatçının yaratma gücü ve yeteneğidir. Yaratıcılık süreci tüm duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşının içinde vardır. Yaratıcılık yalnız sanatsal süreçlerde değil, insan yaşamının tüm yönlerinde yer alan temel bir yetenektir. İnsan tarafından tamamlanmış her işte yaratıcılık bir temel öge olarak bulunmak tadır (San, 1985, s. 9).

Sanat için yaratıcılık, estetik öğeler içeren özgün bütünlüğe ulaşmaktır ve daha çok bir süreçtir. Sanatta yaratıcılık içsel duyumsama ile birleşip dışa vurulduğu bir süreç olarak anlaşılır. Sonuç ise sanat yapıtıdır. Sanatçı geçmişten ve içinde yaşadığı çağdan etkilenir, bunları değerlendirerek yeteneği ile özgürce yansıtmaya çalışır. Sanatçıların özgür kişilikleri zaman zaman toplumu olumsuz etkileyip zararlı olacakları düşünülmüştür. Oysa sanatçı içinde yaşadığı toplumdan etkilenir ve onu etkiler. Bu etkilenme olumsuz yönde değildir. Sanatçının görevi toplumun değer yargılarını yıkmak değildir. Aslier'in de dediği gibi; sanatçının görevi yapıtı ile insancıl, evrensel, kalıcı değerleri belirleyerek insanların aydınlanmasına yardımcı olmaktır (Aslier, 1980, s. 25).

Sanatçıların duygu ve düşüncelerini değişik biçimlerde anlatmaları ve iletmek istekleri değişik sanat türleri ve iletişim biçimlerini doğurmuştur. Bu sanat türleri içerisinde en soyut en duyarlı olan müzik, elindeki gereçleri daha özgürce kullanabilen bir sanat dalıdır. İnsanın varoluşu ile birlikte ilk sanatsal ilişkiler, müzikle başlamıştır. En çabuk gelişmiş olan işitme organı ile insan, doğadaki sesleri duymuş, anlamaya çalışmış, benzetmeler yaparak bu sesleri tanımaya başlamıştır. Müzik çağdaş sanatların en soylusu, mistik ve duygusal olanıdır. Sanatsal yaratıcılığın anlaşılması ve ilkelere dayanarak ölçülebilir işlemlere dönüşmesi en fazla müzik sanatında görülür. Müzik her dönemde türlü amaçlara hizmet etmiştir. Müzik uluslararası toplumsal kesimlerde çalgı ve renklerle işlenmiş, dans ve ritimle insanın duygu evreninde kökleşip yerleşmiştir (Yaygıngöl, 1988, s. 3). Müzik tarihinin bütün dönemlerinde çeşitli akımlar müziğin kurallarının doğuşunda ve gelişmesinde önemli rol oynamışlardır.

Bu gelişim sürecinde bir çok besteci, yorumcu, müzisyen tarih sayfalarını süslemişlerdir. Müzik tarih kitaplarında geçmişte müzik yaratıcılığı alanında başarılı ve tanınan müzisyenler nedense hep erkek sanatçı ve bestecilerdir. Erkek müzisyenler müzik kitaplarının baş sayfalarında yer alırken kadın müzisyenler ve kadın bestecilerin yaratıcılığı konusu karanlıklar içindedir. Kadınların geçmişte olsun, bu gün olsun müzik yaratıcılığı alanındaki başarıları veya başarısızlıkları tanınıyor ve biliniyor olmaktan çok uzaktır. Bunun nedeni tarih boyunca tüm uygarlıklarda kadının sanatla, müzikle ilişkisinin sınırlı olmasıdır. Özellikle müzik sanatında kadının kalıcı verime ulaşamamasının nedenleri vardır. Kadın toplumsal inançlar ve koşulların etkisi ve biyolojik başkaldırı nedeni ile sanatsal yaratıcılığını bir kenara itmek zorunda bırakılmıştır. Kadınlar türlü nedenlerle baskıya uğramışlardır. İlkel çağlarda başlayan “ataerkil” düzen etkilerini en ileri uygarlıklarda

bile sür dürmüştür. Ayrıca tutucu dinsel inançlar da kadını geri plana itmiştir. Kadın, erkekler topluluğu tarafından baskı görerek, küçümsenerek göz ardı edilmeye çalışılmıştır. Kadın'ın yeteneği erkekler tarafından sömürülmüştür.

Tarihsel süreçte kadın erkeklerin yanında sanatsal olarak dışlanıp, yaratıcılığını gösterememiş, itilmiştir. Cinsiyete göre bölünmüş ve bir cinsin diğerinin egemenliği altında olduğu bir dünyada, toplumsal cinsiyetin yani kültürel olarak belirlenen kadınlık (ve erkeklik) kimliğinin getirdiği sınırlılıkları aşabilme zorlu bir çabayı gerektirmiştir. Bu zoru başarabilen 'olağandışı' kadınları, kendilerini cinslerinin geri kalan 'sıradan' üyelerinden ayırmak gerekir. Çünkü bu kadınlar herşeye karşın, kalıba sokulmaya, kendilerine zorla kabul ettiril meye çalışılan kimlikleri benimsemeye karşı direnmişlerdir. Toplumda daha aşağı ve zayıf bir konumda oldukları için bu direniş her zaman açık bir biçim almayabiliyordu. Ama uzun süreli ezilme dönemi, kadınların 'zayıfların silahı' adı verilen dolaylı direnme biçimlerinde ustalaşmaları sağlanmıştır (Berktaş, 1991, s. 10). Kadınlar toplumsal yaptırımlara başkaldırmışlardı. Ama herşeyin bir bedeli aynı zamanda karşı konulmaz zevkleri de vardır. Kadına ödenecek bedeller olduğunu bilmek beraberinde çekimsizliği ve korkuyu getirir de bir şeyler yapmanın kararını vermek, yaratma cesareti ve özgürlüğünü getirmiştir.

131

Üstün yetenekli kadınlar sanat ve müzik alanlarında zekanın ve yeteneğinin cinsiyetle hiçbir ilgisi olmadığını önce kendi varlıkları ve edimleriyle kanıtlamışlardır. Tarih boyuca, dünyada bir çok yetenekli kadın özellikle sanat ve müzik alanında kendilerini kanıtlayarak sanatsal ürünlerini vermişlerdir. Sonraki kuşakların yolunu açmışlardır. Bir anlamda uluslararası çevrelerde kadın olarak sanatsal yaratıcılıklarını kanıtlamışlardır. Tarih boyunca dünyada kadın müzisyenler ve sanatçılar çoğunlukla erkeklerle aynı düzeyde hatta bazen onlardan daha üstün olarak sanatsal yeteneklerini sergilemişlerdir. Kadınlar müzik alanında özellikle opera şarkıcılığı, bestecilik, icracılık, yorumculuk ve eğitimci olarak bir çok başarılar elde etmişlerdir. Çalışmalarında sanatsal yeteneklerini ortaya çıkaracak eserler yazmışlardır. Modern anlamda profesyonel kariyer yapma larına rağmen bir çok kadın sanatçının çalışması müzik hayatına şekil vermekte yardımcı olmuştur. Barok, neoklasik ve romantik müzik devirlerinde erkeklerin egemenliği yüzünden kadının müzik çalışmaları kısıtlanmıştır. Buna rağmen kadınlar şarkı söyleyerek enstrüman çalarak müzikte kendilerini göstermişlerdir. Sonradan şarkılar, operalar, senfoniler bestelemiş ve yorumlamışlardır. Bugün orkestralarda ve müzik alanlarında kadınları her yerde görmekteyiz. Ülkemizde Cumhuriyetle birlikte birbirleriyle

uyumlu ögelerden oluşan bir sosyal sistemin kurulabilmesi amacıyla kurumsal düzeyde bir dizi reformlar gerçekleştirilmiştir. Atatürk Türk Kadınına kısa dönemde hemen kullanabilecekleri haklar tanımıştır. Sosyo-ekonomik düzeyde kadının bu haklarını bir yaşama tarzı olarak benimsemesini mümkün kılacak düzenlemeler gerçekleştirmiştir.

Müzik yeni Cumhuriyet toplumunda bir kültür ögesi, eğitim biçimi ve iletişim sanatı olarak yer almaya başlamıştır. Ulusal gelenek ve kültürümüzün oluşmasında güzel sanatların her alanında, özellikle müzik alanında çağdaşlaşma yolunda birçok yenilik yapılmıştır. Atatürk, kısa sayılacak bir zaman dilimi içinde devrimlerini gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet Türkiye'si'nde toplumun sanat ve kültür yaşamı değişmeye başlamıştır. Atatürk önderliğinde Batı yöntemlerine uygun bir müzik eğitimi yanında çalışmalar hızlandırılmıştır.

Dış ülkelere öğrenim görmeleri için genç müzisyenler gönderilmiştir. Çeşidi sanat kurumlarının oluşturulması için çalışmalara başlanmıştır. Müzik alanında bilimsel anlamda çalışmalar yapılması ve müzikteki değişiklikleri görüp öğrenmek üzere yurtdışından müzik otoriteleri getirilmiştir. Yapılan ilk çalışmalardan sonra Türkiye'de sanat ve kültür devlet tarafından desteklenmiştir. Kültür Bakanlığı, ülkemizin kültür ve sanat faaliyetlerini güdümlenmektedir. Devlet güdümlendiği sanat ve kültür etkinlikle rinde kurumlan ve sanatçıyı desteklemektedir. Ülkemizde sanatı ve sanatçıyı korumak amacıyla bir çok yasa düzenlemesi yapılmıştır. Özellikle 1948 yılında çıkartılan Harika Çocuk Kanunu yanında, daha sonraki yıllarda Yetenekli Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi İçin Kanun Tasarıları hazırlanmıştır. Yetenekli bir çok Türk genci bu yasalardan yararlanarak yurtdışında eğitim görme olanağı bulmuştur.

Araştırma kapsamında incelemesi yapılan sanatçılarımızın birçoğu da bu yasalardan yararlanmışlardır. Çoksesli müzik alanında ülkemizde birçok sanatçı, besteci ve yorumcu Konservatuvar eğitimi alarak kendilerini yetiştirmişlerdir. Devlet operalarında, senfonilerde ve müzikle ilgili sanat kurumlarında görev almışlardır. Devlet, sanatçılarımız arasında üstün yeteneklere sahip ve uluslararası ün yapmış sanatçılarımızın onurlandırılması ve ödüllendirilmesi amacıyla 'Devlet Sanatçılığı' unvanını bir çok sanatçıya vermiştir. Araştırma kapsamımızdaki çoksesli müzikte Kadın Devlet Sanatçılarımızdan İdil Biret, Ayla Erduran, Verda Erman, Suna Kan, Ayşegül Sanca, Gülay Uğurata, Suna Korat, Gülsin Onay, Leyla Gencer ve Güher- Süher Pekinel'ler de "Devlet Sanatçılığı" unvanı ile onurlandırmışlardır.

Sonuç Araştırmada elde edilen bulgulara göre: Çoksesli müzik alanında Devlet Sanatçısı olmuş kadın müzikçilerimizin konularına göre yöntem farklılıkları olsa da görüşleri ortak noktalarda birleşmektedir. Ayrıca Kadın Devlet Sanatçılarımız tarafından kullanılan seçenekler verilen yöntemlerin farklı derecelerde uygulandığını da göstermiştir. Çoksesli müzik alanında Devlet Sanatçısı olmuş kadın müzikçilerimiz eğitimlerine genel olarak çok küçük yaşlarda başlamışlardır. Müzikle tanışmaları aile ortamında olmuştur. Aileleri tarafından yönlendirilen sanatçılarımızın müzikteki üstün yetenekleri dönemin müzik otoriteleri tarafından da desteklenmiştir. Sanatçılar müzik eğitimlerine genel olarak ülkemizdeki konservatuvar eğitimiyle başlamışlardır. Bunun yanında 7 Temmuz 1948 tarihinde 5245 sayılı “Harika Çocuk Kanunu” adı ile bir yasa çıkarılmıştır. (Bu yasa “İdil Biret-Suna Kan’ın yabancı memleketlere müzik tahsiline gönderilmesine dair kanun” adını taşımaktadır.) Müzikte olağanüstü yetenekli çocukların keşfedilerek yurt dışında eğitimlerini sürdürmeleri için çıkartılan bu yasadan ilk olarak İdil Biret ve Suna Kan yararlanmıştır.

1996 Görüntüye Eklenen Müziğin Görsel Mesajların
İletilmesine Katkısı

Yazar: AYLİN ERBERİK BUDAK

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

İletişim, hangi düzeyde, biçimde ve kapsamda olursa olsun, kendine özgü toplumsal bir olaydır. Bu bakımdan, iletişimin toplumsal bir olgu olduğunu apaçık biçimde ortaya koymak, insan düşüncesinin gelişimiyle olan bağlarını kanıtlarını sergilemek gerekmektedir. Günümüzde iletişim teknolojisinde akıl almaz ilerlemeler olmaktadır. Bu ilerlemelerin temel nedeni, modern toplumlarda üretimin artırılması amacıyla, tüketimin pompalanması için gereken etkinlik artışıdır. Bu anlamda iletişim teknolojisindeki gelişmeler, çağımızın motor gücü durumuna gelmiştir.

Çağdaş toplumları, iletişimsel refah toplumları olarak nitelenmek mümkündür. Ekonomik anlamda birey için refahın ölçüsü, birey sahip olduğundan daha fazlasını isteme durumundan çıkmasıdır. Bu ölçü iletişim düzlemine aktarıldığında, iletişimsel bolluk, bireylerin kullanabileceklerinden veya isteyebileceklerinden daha fazla iletişim olanaklarına veya kolaylıklarına sahip olması demektir. Kitle iletişim alanında televizyonun önemli bir rolü vardır. Televizyon, teknik

özellikleri bakımından, izleyicilerle arasında daha yakın, daha içten bir ilişkinin kurulmasına olanak verir. Böylelikle yarattığı dünyaya izleyicilerin doğrudan katılımını sağlar. Televizyon program yapımcılığı ve sinema yönetmenliği, çağımızın bütün teknolojik gelişmelerini kullanabilen sektörlerdir. Böylesine olanaklara sahip sektörlerin hazırladığı program yada filmlerin içerdiği mesajların, izleyicilere iletilmesi tecrübeli ekiplerin sayesinde oldukça kolay olmaktadır.

Mesajların iletilmesinde başarıya ulaşmanın temel ögesi, insanın, dikkat ve algı sürecini en yoğun biçimde uyarabilecek yöntemleri kullanabilmektir. Diğer bir deyişle, insandaki en duyarlı ve kalıcı algıyı, ışık, renk ve görüntü ile harekete geçirmektir. Bir süre sonra buna diğer bir önemli algımız olan, ses ile uyarım ögesi eklenmiştir.

Bu durumun önemini kavrayan yapımcı ve yönetmenler, görüntüyü oluşturmada gösterdikleri titizlik ve enerjiyi, müziğin oluşumunda da göstermektedirler. Bu nedenle programlar ve filmler için özgün müzikler bestelenmektedir. İdeal bir yapım sürecinde senaryo ile özgün beste, eş zamanlı olarak şekillenmelidir. Çünkü müzik, akıllıca kullanıldığı zaman senaryonun bir parçası haline gelir ve esas yapının gelişmesinde önemli bir rol oynar. Bu nedenle senarist ve yönetmenin, müziği, bir film ya da TV programında nasıl kullanacaklarını iyi bilmeleri gerekmektedir. Aynı şekilde, programlara özgün müzik yapacak olan bestecinin de, programların formatlarını bilip ona göre müzik yapması, sonuçta ortaya çıkacak eserin başarısını etkileyecektir.

134

1996 İlköğretim Okulları Yöneticilerinin Güzel Sanatlar Eğitime İlişkin Davranışları

Yazar: HURİYE ALTINAY

Danışman: PROF.DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sanat eğitimi ve kültürü ile yoğrulmasıyla olanaklıdır. İlköğretim okullarındaki sanat eğitiminin nitelikli olması, örgün eğitimde sanat eğitiminin başlangıcını oluşturması bakımından önemlidir. İlköğretim okullarında sanat eğitime ilişkin yaşanan çok boyutlu sorunların bir boyutunu da okul yöneticilerinin sanat eğitime ilişkin tutum ve davranışı oluşturmaktadır. Sorunların çözümünde bilimsel yöntemler kullanarak alan araştırması yapmak, sorun tespitinde ilk adımı oluşturması bakımından önemlidir. Bu nedenle araştırmanın bulgularının ilköğretim okullarında sanat eğitiminin yönetsel boyuttaki

sorunlarının çözümüne ışık tutacağı umulmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde problem, amaç, önem, sınırlılıklar, tanımlara yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde İlköğretim okullarında sanat eğitimi ve okul yönetimi ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiş ve ilgili araştırmalara değinilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde yöntem, dördüncü bölümünde bulgular ve yoruma, beşinci bölümünde sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

1997 Erkan Çocukluk Gelişiminde Anne Çocuk Eğitim Programının Çocuklarda Yaratıcılığa Etkisi

Yazar: SEDA YILMAZ

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu araştırma, Anne Çocuk Eğitim Programı'nın çocuklarda yaratıcılığa etkisini ortaya koymak üzere yapılan deneysel bir araştırmadır. Yaygın eğitim programlarından biri haline gelen Anne Çocuk Eğitim Programı (ACEP), 1993 yılından itibaren M.E.B. Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nın işbirliğiyle ülke geneline yaygınlaştırılarak 1995-1996 öğretim yılında, Dünya Bankası desteği ile 25 ilde uygulamaya sokulmuştur.

135

Anne Çocuk Eğitim Programı'nın uygulandığı ilk dönemlerde çocuklarda sosyal yönde olumlu etkilerinin olduğu araştırma sonuçlarıyla gösterilmiştir. Ancak programın çocuklarda yaratıcılığa etkisi araştırılmamıştır. Anne Çocuk Eğitim Programı'nın çocuklarda yaratıcılığa etkisinin araştırılması çalışmanın amacını oluşturmuştur. Bu araştırma, birisi Anne Çocuk Eğitim Programı'nın yaratıcılığa etkisinin denendiği (deney grubu), diğeri de deney grubu ile eşleştirilen ancak üzerinde herhangi bir programın uygulanmadığı grup (kontrol grubu) olmak üzere iki grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunu; Dikmen Deresi civarındaki Yusuf Karaman ve Meksika İlkokullarında açılan ACEP oluşturmuştur. Deney grubu çocukları programa kaydolan annelerin çocuklarından, kontrol grubu çocukları ise programa katılmayan fakat aynı bölgede oturan ve aynı sosyokültürel düzeydeki ailelerin çocuklarından seçilmiştir. Deney ve Kontrol grubu 30'ar çocuk olmak üzere 60 çocuktan oluşturulmuştur. Yaratıcılığın; Akıcılık, Esneklik, Özgünlük ve Zenginleştirme alt- testlerinin ölçüm testi olarak ülkemizde daha önce de birçok araştırmada kullanılan Torrance Yaratıcı Düşünce Testinin (TYDT) Şekilsel Resim Testi A Formu kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubu çocuklarının her birine

25 hafta süren ACEP öncesinde (Kasım 1993) ve sonrasında (Haziran 1994) teke tek araştırıcı tarafından uygulanmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel olarak İki Aritmetik Ortalama (İlişkili ve İlişkisiz) Arasındaki Farkın Manidarlığı ile değerlendirilmiştir. Değerlendirme sırasında SPSS bilgisayar programından yararlanılmıştır.

Elde edilen bulgular, tablolarla gösterilmiştir. Deney grubu çocuklarının ön test - son test analizleri sonucunda Akıcılık, Esneklik, Özgünlük ve Zenginleştirme puanlarında ön test- son test arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Kontrol grubu çocuklarının ise sadece Esneklik ve Özgünlük puanlarında ön test- son test arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Deney ve kontrol grubu çocuklarının her ikisinde de anlamlı çıkan Esneklik ve Özgünlük puanları karşılaştırıldığında ise aralarındaki fark önemsizdir ($p > 0.05$). Araştırma sonucunda Anne Çocuk Eğitim programının; programa katılan çocuklarda yaratıcılığın ölçümünde kullanılan Akıcılık, Esneklik, Özgünlük ve Zenginleştirme puanlarında artışa neden olduğu bulunmuştur. Yaratıcılığı olumlu yönde etkileyen bir program olan “Anne Çocuk Eğitim Programının ülke çapında yaygınlaştırılması ve okulöncesi bütün çocuklara ulaştırılması genel eğitim süreçleri açısından da son derece yararlı olacaktır.

136

1998 Sanat Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme (Resim-İş Derslerinde Bireysel Çalışmaların Yapılandırılmış Grup Çalışmasıyla Desteklenmesi İçin İşbirlikli Öğrenme)
Yazar: YILDIZ KURTULUŞ
Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Programları ve Öğretimi / Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu araştırma, işbirlikli öğrenme yönteminin, sanatlar/kültür eğitimi anlayışıyla düzenlemiş bir öğrenme çevresinde, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal alanda gelişmelerinin ve sanatsal ifade yeterliliklerinin desteklenmesinin üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, temel eğitimin 7. sınıflarından oluşan iki grup üzerinde yapılmıştır. Araştırma sırasında, kontrol grubunda bireysel öğrenme (sınıf çalışması) yöntemi, deney grubunda işbirlikli öğrenme yöntemi kullanılmıştır. Kontrol ve deney grupları 42’şer öğrenciden oluşmuştur. 42 kişilik deney grubuna 12 haftalık bir sürede işbirlikli öğrenme yöntemine uygun bir program uygulanmıştır. Araştırmada kontrol gruplu öntest sontest modeli uygulanmıştır. Veriler, deneysel işlemde önce ve sonra uygulanan bilgi testi, tutum ölçeği, bireysel

resim çalışmalarının sıralanması; deneysel işlem sırasında öğrenci gözlem formları, alan notlar ve deneysel işlem sonrasında görüşmeler ile toplanmıştır. Deney ve kontrol grubunun öntest sontest puanları bulunmuş ve iki grubun puanları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada deney grubunun lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırmanın başlıca sonuçları şunlardır:

1. İşbirlikli öğrenme yöntemi, öğrenmeler üzerinde, bireysel öğrenme yöntemine göre daha etkilidir.
2. İşbirlikli öğrenme yöntemi, öğrenci tutumları üzerinde, bireysel öğrenme yöntemine göre daha etkilidir.
3. İşbirlikli öğrenme yöntemi, sanatsal ifade yeterlilikleri üzerinde, bireysel öğrenme yöntemine göre daha etkilidir.
4. İşbirlikli çalışmayöntemi öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmekte, birbirlerinden öğrenmelerine, kaygılarını yenmelerine, içsel güdülenmeye yardım etmekte; öğrencilerin dersi ve okulu daha çok sevmesine, işbirliği ve yardımlaşma duygusu geliştirmelerine fırsat vermektedir.

1999 Sanat Ve Teknoloji İlişkisi

Yazar: BETÜL KARAGÖZ

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

137

Bu, tezin temel amacı, sanatla teknoloji arasındaki ilişkinin insanın yaşantısındaki etkilerini ortaya çıkararak, bir uygarlık açıklayıcısı olan sanatı ve sanatsal bakış açısını, yaşamsal değerlerin içine çekebilmektir. Sanat, yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi, teknoloji boyutunda da kendisini hissettirmelidir. Bu bağlamda başıboş teknolojiyi yakalamalı, etik değerleri de yanına alarak, teknolojiyi güzele, iyiye, doğruya ve yararlıya yöneltmelidir. Sanat, objeyi biçimlendirmenin ötesinde, bilinci biçimlendirme yoludur. İnsanlık, insancılık, ekolojik zenginlik, gelecek ve sonsuz güzellik adına harekete geçip; rastgele yaşanan yaşamın bilincimizi oluşturmaya fırsat vermemeliyiz. Sanata gelecek adına büyük sorumluluklar yüklenmiştir. Sanat, teknoloji ve bilimle elbirliği yapıp, dünyamızı bütün var olanları ile birlikte, endüstri ötesi çağa taşımalıdır. Bu anlayışla bilincimizi yükseltip, yaşam felsefemizi yüceltmeliyiz. Böylece dünyamızı daha güzel ve yaşanır kılmalıyız. Bunun için de eğitim, üretim ve sanat stratejileri geliştirmeliyiz.

1999 Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Tiyatroda Giysi
Yazar: SEVCAN AKINCI
Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Yunanlıların, şarap tanrısı 'Dyonisos' onuruna, yaptıkları dinsel törenler, yarışmalarla dramatik bir biçim almıştı. Oyunlar ügi görüp, oyun yazar büyük oyun yazarları yetiştikten sonra da, açık hava tiyatroları yapılaştı. Bu yapılar içerisinde giysi önemli bir yere sahipti. Birden fazla karakteri canlandıran oyuncunun, kendini daha kolay ifade etmesini ve çizmeye çalıştığı dramatik değerleri daha kolay anlatmasını sağlardı.

Roma tiyatrosu dinsel temele dayanmazdı ve sahnedeki abartıların etkisi, sahnede giyilenlere de yansımıştı. Ortaçağ tiyatrosu, dinsel bir tiyatroydu ve mekanı da kiliseydi. Bir süre sonra kiliseye sığmayan oyunlar, pazar alanlarına taşmıştı. Böylece, rahiplerin denetiminden kurtulan tiyatro, yazarların desteği ve hafıan isteği ile kendine din dışı konular ve yeni biçimler bulmuştu. Ortaçağ başlarında tiyatroyu yasaklayan louse, sonlarında da keyifli gelişimine önyak olmuştu.

138

Ortaçağ giyimi ise dini oyunlar için çok uygundu ve tüm karakter kostümlerine uydurmak mümkündü. Seyircinin ilgisini tek bir alana toplayan Rönesans tiyatrosu; seçkinler tiyatrosu ve halk tiyatrosu olarak ayrılıyordu. Özellikle Elizabeth dönemi tiyatrosunda giysi, en önemli görsel elemandı ve çoğunluğu gerçek yaşamda giyilen giysilerdi. Onyedinci yüzyılda tiyatro, soylularla, varlıklı orta sınıfın eğlencesi olmuş, kadın seyirci çoğalmıştı. Bu yüzyıllarda yapılan göz alıcı dekorların yanıma güzel giysiler de gerekiyordu. Ancak bu giysilerin tasarımı tarihsel gerçeklik aranmadan yapılıyordu. Ondokuzuncu yüzyılda artan seyirci için, çok sayıda yeni tiyatro binaları yapılmıştı. Romantik akımların tarihe bağunhhğı nedeniyle, dönemine uygun giyim başladı. Realizmin etkisindeki yüzyıl sonlarında da tarihi gerçeklik ilkesine uyuldu. Yirminci yüzyılda birçok ülkede birbirine benzeyen çerçeve sahne tiyatrolar açılmış ve değişik akım ve üslupların etkisiyle oyunlar sahnelenmiştir. Değişik kuram ve dünya görüşleri olan çok sayıda tiyatro reformcusu, çağdaş tiyatronun gelişimine katkıda bulunmuştur. Yirminci yüzyıl, yönetmenin yorumunu destekleyecek tasarımların yapıldığı bir yüzyıldır.

1999 Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Yunan Ve Latin Mitologyası
Yazar: AYDIN AFACAN
Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN
Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bu çalışmada amaç, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yunan ve Latin Mitologyasının esinlerine ilişkin bir bakış açısı sunmaktır. Bu çalışmayı gerektiren problem, dönemin şiirinde mitologyadan esinlenen yapıtlar bulunmasına karşın, bu alanda kapsamlı incelemeler yapılmamış olmasıdır.

Çalışma kapsamına, 1923-1973 dönemi şairleri alınmışlardır. Bu dönem sonrasındaki bazı yapıtlar ise, ilk yapıtlarını bu dönemde yayımlamış şairlere ait oldukları için ele alınmışlardır.

I. bölümde kuramsal bir çerçeve sunulmuştur: Mitosun, ritüele eşlik eden bir anlatım biçimi olarak, ilkel insana özgü bir gerçekliği ifade ettiği; mitologyanın, doğanın imgelem içinde biçimlendirilmesinden doğduğu ve sanat anlamında bir kurmaca olmadığı anlatılmıştır. ‘Mythos-Epos-Logos’ ilişkileri irdelenerek, mitosun edebiyat ürünlerine dönüşmesi sürecine değinilmiş; mitologyanın kültürel bir zemin ve kaynak olarak, sanat açısından önemi tartışılmıştır. Yunan ve Latin mitologyasını aktaran sanat yapıtlarından hareketle, bu mitologyaya, ana hatlarıyla tanıtılmıştır. Bölümün sonunda, şiirin mitosla ilişkisi, mitostan yararlanma ve bu konudaki bazı yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. II. bölümde, Yunan-Latin sanatının, Türkiye’nin kültürel ortamında yansımalar bulmasında etken olan ‘Batılılaşma’ olgusu ile çeviri etkinlikleri; kültür ve edebiyat alanlarındaki bazı girişimler, tartışmalar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, önce Tanzimat’tan Cumhuriyet’e uzanan süreç ele alınmış; bir edebiyat girişimi olan ‘Nev-Yunanilik’ üzerinde durulmuştur. Daha sonra, Cumhuriyet ideolojisi ile Anadolu’nun eski uygarlıklarını sahiplenme anlayışının çeşitli yansımalarını inceleyen bir giriş yapılarak, Cumhuriyet dönemi ele alınmış; hümanizma tartışmaları, çeviri etkinliği, “Mavi Hümanizma” girişimi, edebiyat ortamındaki tartışmalar, çeviriler ve yerli yapıtlar üzerinde durulmuştur. III. bölümde, Cumhuriyet dönemi şiirine ilişkin kısa bir giriş yapılarak, dönemin şiirindeki mitolojik öğeler, Yunan ve Latin mitologyasından esinlenen şairler ve bazı yapıtlardan örnekler üzerinde durulmuştur. Yapılan inceleme ile, bu mitologyadan esinler taşıyan şiirlerin en yetkin örneklerinin özellikle 1950 sonrasında verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

1999 Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Müzik Etkinliklerinin
Değerlendirilmesi

Yazar: NURAN KARAYEL

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bugün ülkemizde de artık okulöncesi eğitimin önemi anlaşılmış, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesi içerisinde ayrı bir birim olarak çalışmalar sürdürülmeye başlanmıştır. Ayrıca ilgili kişi ve kurumlarca da seminerler, konferanslar, sempozyumlar düzenlenerek bilgi alışverişinde bulunulmakta, yeni gelişmeler hakkında insanlar bilgilendirilmektedir.

Ancak okul öncesi müzik eğitimi konusunda yeterli çalışmaların yapılmamakta olduğu gözlenmektedir. Çocuğun dünyası müzikle doludur. Bu müzik sadece kendi düşlediği, yarattığı müzik değildir. Bu arada yetişkinlerin müzik dünyası ile de etkileşim içindedir. Bu nedenle müziğin, okulöncesi dönemde çocuğun kendini ifade etmesi için faydalı ve anlaşılabilir araç olması son derece önemlidir. Müzik etkinliklerinin çocuğun duygusal, sosyal, fiziksel entelektüel, müziksel gelişmesine çok büyük katkıları olduğu bilinen bir gerçektir.

140

Ancak bu etkinlikler planlı bir şekilde yürütülürse istenen sonuçlar alınabilir. İşte, müziğin, çocuğun bir bütün halinde gelişmesinde etken olduğu düşüncesinden hareketle bu araştırma; okulöncesi eğitim kurumlarındaki müzik etkinliklerinin değerlendirilmesine yönelik olarak yapılmıştır.

Araştırmanın önsözünde planlama, uygulama ve raporlaştırma aşamalarında değerli katkıları olan danışmanım Prof. Dr. İnci SAN'a, Prof. Dr. Ali UÇAN'a, Liz Teyze Çocuk Yuvası Kurucusu Liselotte SEY'e, çok değerli deneyimlerinden yararlandığım müzik öğretmenleri İnci Dinçer BAYKARA ve Sülbiye ÖZBALIK'a, istatistiksel sonuçların alınmasında ve yorumlanmasında emeği geçen Dr. İlker ETİKAN'a, öğretim görevlisi Şener BÜYÜKÖZTÜRK'e, Aygen SULAYICI'ya ve ayrıca izlediğim program geliştirme ve değerlendirme derslerinden çok şey öğrendiğim Prof. Dr. Mürüvvet BİLEN'e teşekkür ederim" denilmektedir.

2000 Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Drama Yöntemi İle Diksiyon Becerileri Kazandırmaya İlişkin Bir Model Önerisi Yaklaşımı

Yazar: TULİN TÜMTÜRK YILMAZ

Danışman: PROF. DR. İNCİ SAN

Yer Bilgisi: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
Eğitim Programları ve Öğretimi /
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

“Konuşma; duygu, düşünce, tasarım ve isteklerin sözle bildirilmesidir. Başka bir deyişle, bir konunun zihinde tasarlandıktan sonra karşımızdakilere sözle iletilmesi işidir. Konuşma, zihinsel gelişim, kişilik oluşumu ve toplumsal ilişkilerin bir yansıtıcısıdır. Bireysel ve toplumsal yaşamda önemli bir yer tutan konuşma; okul, iş ve toplum yaşamında başarı ya da başarısızlığı belirleyen etmenlerden de biridir. Kutadgu Bilig’te, “İnsanda dilinde değişir kader,/ Ya yurda baş olur, ya baş gider.” sözleriyle anlatılmak istenen düşünce de aynı inancı yansıtır. Konuşma, çağlar boyunca insanın insanla ilişkilerini düzenlemede, kişilerin birbirini etkilemede değerinden bir şey yitirmemiştir. Bireyin dil yoluyla kurduğu iletişimin bir boyutunu oluşturan konuşma, bir duygu ve düşünce alışveriştir. Bu anlamıyla, bireyler arasındaki yaşantıların paylaşılması sürecidir. Çağımızda da demokratik yaşamı oluşturmada bir etken olduğu gibi, demokratik bir toplumda vazgeçilmeyecek en temel bireysel hak ve görevdir. Konuşma, sadece birtakım sözcükleri ses aracılığıyla başkalarına aktarmak değildir. Bir anlatım ve anlaşma aracı olan konuşmanın da diğer anlatım biçimlerinde olduğu gibi kendine özgü kural ve ilkeleri vardır. Çocuklar, belirli konuşma alışkanlıkları edinerek okula gelirler. Okulöncesi dönemde, çocuk ailenin gelenek, görenek ve alışkanlık sınırı içinde gelişen bir konuşma eğitiminden geçirilir.

141

Ancak, çocukların konuşmalarını gelişigüzellikten kurtarıp, onlara doğru ve düzgün konuşmanın kural ve teknikleriyle ilgili davranışların kazandırılması okul öğretiminin sorumluluğudur. Eğitilmiş bir ses tonu ile; ses, hece, sözcük ve cümle gibi dil birimlerinin tam hakkını veren, cümle ve sözcük vurgularını doğru yapan, konunun duygu ve düşünce yönlerini sesiyle ayıran, konuşma içeriğinin anlamını yaptığı durgu ve duraklarla aydınlatan; bedensel devinim, jest ve mimik gibi öğeleri konuşmaya katarak sözün anlamını güçlendiren konuşma becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi ise, öncelikle Türkçe öğretiminin sorumluluğudur.” (Sever,1995).

Konuşmayı, hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma olarak ikiye ayırmak gerekir. Günlük yaşamda bireyler arasındaki iletişimi sağlayan konuşma, hazırlıksız yapılan konuşmadır. Karşılıklı etkileşim ve tepkilerle yönlendir.

Doğal, sıcak, inandırıcı, net ve anlaşılır olma özellikleri taşır. Bir konu üzerine yapılan sunu, konferans ve bilgilendirme ise hazırlıklı konuşmadır. Rastlantısal değil, belirlenen başlıkları ve verilmesi istenen amaçları karşılayabilecek şekilde yönlendirilmiştir. Etkileyici, kendini dinletici, anlaşılır, açık olmalıdır, hazırlıksız konuşmaya göre daha az duygu yoğunluğu taşır, düşünce ve yaratıcılık daha öndedir. İçerik kadar, sunum biçimi de önemlidir. Çoğu zaman ne söylenildiğinden çok, nasıl söylendiği öndedir. Çünkü bir kitle tarafından yanlış anlaşılma, söylenenlerin amacına ulaşmaması düzeltilmesi zor bir durum olarak bireyin karşısına çıkar. Bir anlatım 5 öğeden oluşur:

1. Ses ve solunum,
2. Boğumlanma,
3. Duygu, düşünce ya da isteklerin aktarımı (anlatım),
4. Sözcük hazinesi ve doğru sözcüklerin kullanımı,
5. Biçem.

Bu beş etmenin kişilik yapısına, karakter özelliklerine göre şekillenmesi diksiyonu oluşturur. “Güzel ve düzgün konuşmanın gereğine inanmayan bireyin kendini bu yolda geliştirmesi kolay değildir. Bu konudaki ilk bilinçlendirme ancak aile ve okul çevresinde yapılabilir. Geç kalınmış bir konuşma eğitimi zaman ve sabır gerektirir. Üstelik diksiyon kişiliğin bir yönüdür ve sürekli gelişmek durumundadır.” (Özben, 1989, s. 181). Taşer’in de (1992, s. 239-241) söylediği gibi, “Konuşma, içgüdüsel bir veri değil, eğitimle kazanılan bir beceridir. Yetkililer okullarımızın eğitim ve öğretim programlarında yer alan konuları batının denenmiş, sınanmış yöntemleriyle uygulamaya koymuşlar”; ancak konuşmanın eğitimle kazandırılan bir beceri olduğunu göz ardı ederek, diksiyon eğitimine öğretim programlarında yer vermeye gerek duymamışlardır.

İlköğretimde Türkçe ve lisede Edebiyat dersleri vardır. Bu derslerde, okuma, yazma, dilbilgisi, yazın türleri okutulur, öğretilir. Ancak konuşma ve diksiyon öğretilmez, öğretilemez. Çünkü bu derslere rehberlik eden öğretmenlerde, kendilerini uzmanlaştıran okullarda böyle bir eğitim almazlar. Bu nedenle öğrenciye gereken düzeyde diksiyon becerileri kazandırılmamaktadır.

Bu çalışmada Türkçe Öğretiminde İlköğretim öğrencilerine diksiyon becerileri kazandırmaya yönelik bir öğretim programı hazırlanmıştır. Çalışma; Giriş, Kuramsal Çerçeve, Model, Sonuç ve Öneriler ana bölümlerini içermektedir. Eğitim yöntemi belirlenirken bireyin yaratıcılığı ve uygulamaların yapılabilir olması göz önüne alınmış ve

ezbere dayalı öğretim yönteminden kaçınılmıştır. Diksiyon eğitiminin yöntemi araştırmaya ve uygulamaya dayalı olmalıdır. Öğrenci, diksiyonun önemini farkına varmalı, etkisini gözlemleyebilmeli, çalışmalarından zevk almalı, yaparak öğrenmelidir. Geleneksel eğitim yöntemi öğrenciyi kısıtlamaktadır. Bu nedenle yaratıcı drama yönteminin, diksiyon derslerinin yürütülmesi için en uygun eğitim yöntemi olduğu düşünülmektedir. “Ezberci öğretim sistemi herkesin yakındığı bir olgu, yaratıcılık ise dillerden düşmeyen bir kavram” (San, 1994, s. 7).

San’ in da belirttiği gibi çağdaş öğretim düzeyinde ezberci eğitimin yerine bireyin yaratıcılığına ve araştırmaya dayalı, öğrenciyi merkeze alan öğretim sistemleri arayışındayız. Özellikle diksiyon becerileri geliştirmeye yönelik öğretim programlarını bireye sunarken arayışlarımıza yanıt veren yöntem yaratıcı drama oldu. “Eğitim öğretimde dramatik yaşantılar, olay, duygu ve durumların öğrenciler tarafından oyunlaştırılmasıyla edinilen yaşantılardır. (...) Dramatik çalışmalarla yaşantı edinmede mimikler, jestler, vücut hareketleri ve sesler iletişim aracı olarak kullanılır” (Kavcar, 1988). Kavcar’ın anlatımı yaratıcı dramanın neden beklentilerimizi karşıladığını çok iyi aktarmaktadır. Birçok çalışma dramanın sözel anlatımı, özellikle de doğru ve etkili konuşmayı geliştirdiğini göstermiştir.

143

Bu çalışmanın alt başlıklarını; problem, amaç, önem, tanımlar (Giriş ana başlığının altında), dilin gelişimi, dilin tanımı, dil çeşitleri, diksiyon eğitiminin aşamaları, yaratıcı drama, eğitimde drama, yaratıcı drama liderinin taşıması gereken nitelikler, drama yöntemiyle geliştirilen diksiyon ders programının aşamaları, ilköğretim 4 ve 5.sınıflarda Türkçe öğretimi ve 10-12 yaş öğrencilerinin dil gelişim özellikleri (Kuramsal Çerçeve ana başlığının altında), 4 ve 5. sınıflar diksiyon ders programı (Model ana başlığının altında) oluşturmaktadır.

Erişilebilen 14 doktora, 35 yüksek lisans tezinin künye bilgileri ve özeti verilmiştir. Her zaman disiplinlerarası anlayışı benimsemiş olan Prof.Dr.İnci San sanatın hemen hemen her alanında lisansüstü tezler yaptırmıştır.

Çocuk Yazını ve Sanat Eğitimi

11-13 Kasım 1981'de Kültür Bakanlığı Çocuk Yayınları Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, Kültür Bakanlığı Çocuk Yayınları Semineri, Ankara 1982.

Sanat eğitimi, yalnız plastik sanatlar dallarında değil, edebiyatı, müziği, çevresel sanatı ve hatta çevre düzenlemesi ile kimi toplumsal sorunlara da değinen, görsel işitsel alanda estetik ya da estetik dışı tüm nesne ve olgularla ilgilenen bir bütünsel sanatsal eğitim sürecidir.

Çocuk yazını sorunu, yazar, resimleyen, eğitimci, kütüphaneci, psikolog ve yayımcının işbirliğine dayalı olarak tartışılır, çözümlemelere gidilir ve sonuçlara ulaşılma istenirken, bu işbirliği içine sanat eğitimcisi de katılmalıdır

145

Çocuk yayınları ve yazını açısından özellikle önemli bir konu, dün de vurgulanmıştı, hangi yaş gurubuna seslenileceğinin saptanmasıdır. Dolayısıyla, çocuk yazını ile ilgili ilkeler saptanırken de, her yaş grubuna göre değişebilen, o yaş grubuna özgü ilkeler geliştirilmelidir. Çocukluk ve ergenlik olmak üzere iki ana gurupta toplanabilecek amaç, ilke ve esasların, birinci grup için, üç-altı yaş arası okul öncesi alt grubu ve altı-on iki yaş arası erinlik alt grubuna da ayrılması yerindedir. Ergenlik, bilindiği gibi, on üçüncü yaştan on sekizinci yaşa dek uzatılabilmektedir.

Söz konusu yaş gruplarını en iyi değerlendirebilecek, özellikle çocuğun imgeleme ve algılama güçlerinin, bilişsel ve duyuşsal olmak üzere zihinsel etkinliklerinin geçirdiği aşamaları en iyi bilecekler psikologlar, eğitimciler ve sonra da sanat eğitimcileridir. Sanat eğitimini dış ülkelerde de henüz oldukça yeni bir alandır, geniş anlamdaki sanat bilimi ve sanat eğitimi alanları içinden giderek sıyrılıp kendi başına bir düzence (disiplin) olma yolundadır.

Kavram açısından, çocuk yayınları ile çocuk yazını kavramlarını birbirinden ayırmanın yararlı olacağını da vurgulamak isterim. Eğitici,

öğretici yayınlar (ders kitapları, ansiklopediler, sözlükler, vb.) ile sanatsal ve estetik yanın ağır basması gereken çocuk yazını çoğu zaman kullanımda birbirine karıştırılmaktadır.

Daha çok içerikle ilgili olarak söylemeğe çalıştıklarımız yanında resimleme ile ilgili bir iki hususu da belirtmek isterim. Resimleme başlı başına ve aynı önemde bir konudur çünkü. Getirdiğim birkaç çocuk yazını örneğini de sizlere göstererek resimleme olayının sanat eğitimi yönünden de önemini vurgulayacağım. Önce çok genel olarak, belli başlı iki tür resimleme ile iki ayrı amaca ulaşılabilceğini belirteyim.

Resimlenen kitap ya da metin, okuyucusunda belli bir içeriğin kavramlarla öğrenilmesini amaçlıyor, okuyucuda söylemsel diyebileceğimiz (batı dillerinde 'diskursif' olarak geçen) bir düşünme biçimine yöneliyor, mantıksal ve simgesel kavramları içeriyorsa, resimlerin de bu tür bir düşünme biçimine uygun olarak açık seçik, net, kesince birbirinden ayırt edilebilen biçimde çizilmesi, fazla ayrıntılara gitmemesi yerinde olur.

146

Buna karşılık, anlatılanlar imgelere, imgeleme gücüne dayanıyor ve okuyucuda da böylesi imgesel bir düşünme biçimine yöneliyorsa, resimlerin de bu hayal gücünü yansıtıcı, imgesel, bol ayrıntılı olması yerinde olur. Masallara, öykü ve romanlara uygun düşecek bu tür bir resimleme, hatta okul öncesi çocuklar için de çok uygundur. Böylece çocuk kitabı her eline alışta, yeni bir ayrıntı keşfedecek, birbiri içine geçen imgelerle başka dünyalara yol alacaktır.

Bu resim ya da yalnızca çizimlerin, sanatçı yanı olan iyi ressamlarca, işinde gerçekten usta kişilere yaptırılması kadar, iyi ve özenli, estetik bir baskı ile ortaya çıkmaları gerekliliğini, bilmem ayrıca söylemeğe gerek var mı? İyi baskılı, yerinde, işlevsel ve güzel resimleriyle bir kitap ya da dergi, çocuktaki sanat beğenisini de geliştirir.

Öyleyse kaçınarak değil, çocuğa anlatarak, nedenlerine inerek, çocuk çelişkiler içinde boğulmadan onun iyiyi, doğruyu, güzeli bulmasını sağlayabiliriz.

Konuşmamı, dile getirmek istediğim birkaç öneri ile bağlamak gerekirse: Yazarlar da yayımcılar da seslenecekleri yaş gruplarını göz önüne alarak ve bunu özellikle duyurarak uğraşlarını sürdürmelidirler. Çocuk yayınlarında ve çocuk yazını ürünlerinde, sanatsal yan, estetik asla savsaklanmamalı, özensizliğe hiç yer verilmemelidir. Gene belli yaş gruplarına göre olmak üzere, her yıl en iyi çocuk yazını ürünleri,

belli tür sınıflamalar içinde, saptanmalı; bunlar duyurulmalıdır. Ana, baba, veli ve öğretmenler için kesinlikle çocuk yayınları ve çocuk yazını ürünleri için tanıtıcı yayın yapılmalıdır. Bu devletçe de yapılabilir, yayınevlerince de. Burada dile gelmiş olan Çocuk Kitaplarını Geliştirme Merkezi önerisine içtenlikle katılıyor, böyle bir merkezde, yukarda değindiğim işbirliğinin, söz konusu edilen elemanlarla sağlanması gerekliliğini yeniden vurgulamak istiyorum. Son olarak da, çocuk yayınları ve çocuk yazını üzerinde konuşurken, bu sorunların asıl, dolaysız ilgilisi çocukların da bu tartışmalara katılmasını zorunlu bulduğumu; gene bu doğrultuda olmak üzere çocuklara yönelik anketler, açıklamalı soru fişleri ve diğer akla gelebilecek araçlarla, çocukların düşünce, değerlendirme ve yargılarına başvurulmasını gerekli gördüğümü söylemek isterim.

Sanat Eğitiminin yaklaşımları, Nitelik ve Konuları

MEB Milli Eğitim Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık, Ankara 1982, Sayı 59, s. 29-33.

Sanat eğitimi kavramı evrensel ölçülerde olduğu gibi ve özellikle ülkemizde anlamı çok açık olmayan bir kavramdır. ‘Sanatçı yetiştiren sanat öğretimi’ anlamında kullanıldığı gibi, ‘boş zamanları değerlendirme amacıyla düzenlenen yaratıcı sanatsal etkinlikleri’, ya da ‘anaokulu çocuklarının çeşitli ek becerilerini içeren oynusu uğraş süreçlerini’ de kapsayabilmektedir.

147

Sanat eğitimi kavramında bulunan ‘sanat’ ve ‘eğitim’ sözcükleri oldum olası tek başlarına girift anlamlarla yüklüdürler. Sanat’ın ne olduğu, nasıl anlaşılacağı, nasıl anlaşılması gerektiği yüzyıllardır tartışılmalıdır. Eğitim kavramı ise, yaşam boyu insanın eğitilmesi gibi geniş ve yaygın anlamı yanında, ‘öğretim’, ‘program’ ve ‘didaktik’ gibi kavramlarla da iç içedir. ‘Sanat ve eğitim’ kavramlarının birleşmesi aynı derecede yoğun, çok boyutlu, çok yönlü ve sorunlu bir tartışmayı da birlikte getirmektedir.

Her şeyden önce şu vurgulanmalıdır ki geniş anlamda sanat eğitimi, sanatçı yetiştirmeye yönelik bir yöntemler ve didaktik bütünü değildir. Sanatçı yetiştiren ayrı eğitim kurum ve kuruluşları vardır. (Güzel Sanatlar Akademileri, Konservatuarlar, vb. gibi). Tanımlanmaya çalışılan sanat eğitimi ile sanata ve sanatın sorunlarına ilişkin dersler bütünü anlaşılır; sanat ve kültür değerlerinin tanınmasından, imgelemi geliştirecek çok çeşitli uğraş ve becerilere yer verilmesinden, çevre düzenlenmesine ve kültürel mirası değerlendirme bilincini vermeye dek, çok yönlü konu ve alanları içine alan bir program söz konusudur.

Kuşkusuz, çok sistemli, bilinçli ve akılcı bir yoldan gidilerek, önce çocuklar, sonra gençler ve en sonunda yetişkinlere dek ulaşacak böyle bir sanat eğitimi programı, çeşitli görüşlere göre düzenlenebilir. Bunu dünyadaki ilerlemiş ülkelerin her birinde izlenen kültür ve sanat politikalarına bakarak saptayabilmek de mümkündür.

Tarihsel gelişim içinde toplumsal değişmeler, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra, en az onlar kadar etkili olan siyasal gelişmeler, çeşitli Batı toplumlarının eğitim politikaları içinde, sanat eğitimi siyasalarını da etkilemiş, durum ve koşullara göre sanat eğitiminde kimi zaman sanata, sanatın kendisine ağırlık verilmiş; kimi zaman da eğitsel erek ve amaçlar ön plana çıkıp, kişilik gelişimi ve insanın eğitilmesi önem kazanmıştır.

Gene aynı sanat eğitimi siyasalarına ve görüşlerine göre çeşitli adlandırmalar yapılmış, kimi zaman 'Estetik eğitim', 'müz'lere dayalı eğitim', 'sanat yoluyla eğitim', kimi zaman da 'görsel yoğrumsal (plastik) sanatlar eğitimi', 'sanat için eğitim', 'sanata doğru eğitim', 'temel sanat eğitimi', 'görsel iletişim' gibi kavram ve adlar kullanılmıştır. Tüm bu adlandırmaları ve dayandıkları görüşleri, belli başlı iki ana görüşe dayamak mümkündür;

148

Sanat Yoluyla Eğitim

Önemli olan bireyin uyumlu, dengeli bir kişilik geliştirmesidir.

Bireyin her tür yaratım ve anlatım biçiminin özgürce geliştirilebilmesi amaçlanır.

Çocuğa, özellikle de küçük çocuğa yönelinir.

Bu sanat eğitimi anlayışı insan bilimine ve insan varlığına dayalıdır. İnsancılık, kazandırılmak istenen bir diğer önemli niteliktir.

Bireyin yaşantısı, öznellik önemsenir. Uygulamaya ağırlık verilir, kılışal (pratik) üretkenlik ağırlıktadır. Eğitsel olarak duylardan yola çıkar.

Güzel sanatlar alanında ilgi büyük ölçüde erken dönem sanatları ile halk sanatlarına yöneliktir.

Felsefesi genellikle çağıyla ilgili kültürel eleştiriden kaynaklanır.

Dünyayı düzeltme, bir denge ögesi olma gibi savlarla yola çıktığından, ahlaksal boyutlar taşıdığı gibi içeriğinde eskiye özlem gibi romantik eğilimler de vardır.

Önce bireye, dolaylı olarak topluma yönelir.

Tümel bir bakışla us dışı (irrasyonel) yaklaşımdır.

Sanat İçin Eğitim

Önemli olan bireylerde var olan yeti ve yeteneklerin geliştirilmesidir.

Daha çok görsel yoğrumsal alandaki anlatım biçimi önemlidir. İlkokul ikinci dönem çocuğuna, ama başlıca ergene ve sonra gence yönelinir.

Doğrudan doğruya alanla (sanat) ilgili teknik bilgi verir.

Uygulama da önemlidir, fakat asıl üzerinde düşünme (reflexion) ve sözellendirme önemsenir.

Bilişsel alanda kalmaya çalışır, açık- seçiklik aranır.

İlgi özellikle günün sanat anlayış ve biçimlerine yöneliktir.

ağından kaçmaz, çağıyla bağdaşmaya özen gösterir.

evre düzenlemesiyle ilgilenir, bu ve benzeri konularda bilinçlendirmeye bakar. Gene kısaca, şunu da ekleyelim ki, sanat yoluyla eğitim anlayışının tarih içinde ortaya çıkış nedenlerinden en önemlisi, endüstrileşme sürecinde insanın yabancılaşması olgusu ile bilimselleşme ve aşırı ussallaşma olgularına karşı bir denge öğesi olarak görülmesi idi ve kuşkusuz bunun belli bir yerindeliği vardı.

Yapısı gereği, sanat yoluyla eğitim anlayışı, belli ölçüdeki bir kuram düşmanlığıyla, sanat hakkındaki bilgiye değil, sanatın daha çok felsefe çerçevesinde ele alınmış düzenlilik ve yasalarına, kurallarına değer vermekte, büyük ölçüde de psikolojiye dayanmaktadır.

149

Sanat yoluyla eğitim anlayışında, tam ve uyumlu kişilik gelişiminin sağlanabilmesi için, sanat, eğitsel amaçlar uğruna bir araçtır. Eğitsel erek ön planda, fakat bilimsel yöntem, kuramsal ve ussal temellendirmeler arka plandadır. Duyuşsal alan, duygusallık ve heyecan öğesi kendini ağırlıklı olarak duyurmaktadır.

Buna göre, yaşayarak yapmaktan çok, yapılmış olanın ve yapılanın üzerinde düşünerek; kendini gerçekleştirme çabasında, çevresi ile ilişki kuran, bu çevreyi düzenleyebilmek için neler gerektiğini hesaplayan, dış dünyadan kopmayıp, tersine onunla bağdaşmaya çalışan, dünya ile ve günün sanat biçimleriyle de barışık bireyler yetiştirmektir amaç.

Gençliğin Sanat Eğitimi

Mimar Sinan Üniversitesi, 5. İstanbul Sanat Bayramı, Sanat ve Gençlik Sempozyumu, 14-18 Ekim 1985, s. 34-40)

Çağdaş bilimlerin bize öğrettikleri ve tanıttıklarına bakarsak, ne yazgısı sıkı sıkıya belirlenmiş bir dünyada ne de sonsuz özgürlükler içindeki bir dünyada yaşıyoruz. Moleküller, atomlar, eleman parçacıkları yalnızca çok büyük sayılarla istatistiksel olarak belirlenebiliyor, tek tek ise tanınıp seçilemiyor. Genbilim, türlerin ortaya çıkışını ve mutation'ların kurnalsılıklarını açıklayabiliyorsa da, hangi mutation'un hangi aşamalar sıralamasında oluşacağını gene de rastlantıya bırakıyor. Sosyal psikoloji birtakım eğilimleri (trend) görelî bir kesinlikle öngörebilmekte, ancak tek bir bireyin geleceği hakkında kesin yargılara varan bir bilim henüz yoktur. Daha 1922'lerde Zürih Üniversitesindeki açış konuşmasında doğa bilimci Erwin Schrödinger şöyle demiş: "Fiziksel araştırmalar; görünen olayların önemli bir bölümünün oluşmasında, bu oluşumun kurallara uygunluğunda ve genel nedenselliklere bağlanabilir boyutların (postüla) saptanmasındaki sağlamlıkta ve en sonunda, gözlemlenen kurallara sıkı sıkıya uygunlukta, ortak kökün **RASTLANTI** olduğunu açık seçik kanıtlamaktadır." Demek ki bizler yalnızca yasalar ve kuralların ürünü değiliz; önceden konmuş ya da ileriye dönük olarak hesaplanabilir amaçlara doğru istemeden yol almıyoruz; henüz bizler için dilediğimiz yönlele doğru gitme olanakları ulaşılabilir olmaktan çıkmadı.

150

Yaratıcı birey, çevre ve dünyasını biçim ve mekan ilişkileri ve çok yönlü etkileşimler içinde görüp algılayabilendir. Sanatçı da zaman ve uzam (mekan) içindeki yerini algılayarak, zaman ve uzam ile olan ilişkilerini ortaya koyarken, eserinde bugünün insanının evrenle olan ilişkisini yansıtmaktadır bir bakıma. Onun için sürekli değişmekte olan teknoloji ile birlikte sanatın da sürekli bir değişim içinde olması yalnızca bir rastlantı değildir, işte dünyayı böyle etkileşimler içinde algılama biçiminin oluşturulabilmesi için gerekli alışkanlıkların edinilmesi, gerekli yöntemlerin geliştirilebilmesi sanat yoluyla gerçekleşebilir.

Öyleyse önümüzde iki boyut belirmiştir: Birisi sanatın yaşam içindeki yeni boyutlar kazanmış önemi; diğeri çağıyla hesaplaşmasını bilen yaratıcı bireylerin yetiştirilmesi. Bu her iki boyutta da beliren istemleri karşılayabilecek tek ortak alan, sanat eğitimi alanındadır, sanat eğitiminin katkılarında kendini göstermektedir.

Hemen belirtelim: Sanat eğitimi kavramı, sanatçı yetiştiren kurumsal ve mesleksel eğitim-öğretimi de içerir. Ancak asıl ve daha çok, özellikle

yetişen kuşaklar başta olmak üzere, tüm kitleye yönelen ve sanatı ve sanatsallığı, devingen değişkenliği içinde kavratan, yaşamsal değerini belirleyen ve yaratıcılığı, sanat ve düşün alanında geliştirme amacını taşıyan bir eğitsel programlar bütünüdür. Böyle olunca sanat eğitiminin de en geniş, en zengin kapsamıyla, tüm dallarıyla ele alınması gerekir. Güzel sanatların görsel yoğrumsal, sözsel ve işitsel dalları, dramatizasyon ve doğaçlama gibi tiyatro çalışmaları, sinema, televizyon gibi, mim, kukla gibi devinim, eylem ve iletişim sanatları, olanaklar ölçüsünde uygulatılarak ve yanı sıra haklarında bilgi verilerek eğitim programları içinde emdirilmeli, ergen ve gençlerin sanat ve kültürle de yoğrularak yetişmeleri sağlanmalıdır.

Gençlik yılı dolayısıyla ileri ülkelerde yapılan pek çok ciddi çalışmadan biri olan Avrupa Konseyinin çeşitli grup ve kurul çalışmaları rapor ve bildiriler biçiminde yayınlanmaya başladı. Göz gezdirdiğimizde, gençliğin ortak sorunlar olarak tartıştığı barış ve silahsızlanma, Üçüncü Dünya, Çevre, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlük, İş durumu, Mesleksel Yetişim, Aile, Boş zamanlar, Barınma, Gençlik kültürü ve Yeni Değerler, Hareketlilik, Katılma gibi konuların yer yer yol açtığı bunalım ve kaygılara, bunların belki de en başında gelen işsizlik sorununa bile çözüm, aile ve çevreden çok, okulda yani eğitimde aranmaktadır.

151

Aynı kurul, 16-19 yaş grubu gençlerinin zamanından önce uzmanlaşmaya gitmemeleri, oldukça güvensiz görünen gelecekleri açısından, elverdiğince çok yönlü hazırlanmaları gerekliliğini vurgulamaktadır. Eğitim ve öğretim yalnızca temel bilgiler ve temel beceriler kazandırmakla kalmamalı, açık ve net düşünme yetisi ve eleştirel bakış açısı geliştirmeli, sorun çözme ve bağımsızca, ketlenmeden karar verebilme yetilerini kazandırmalıdır .Öyleyse, bu denli değişen gereksinimler ve olanaklar karşısında yeni derslere, yeni öğretim yöntemlerine ihtiyaç vardır. Eğitcinin görevi, öğrencinin kendi kendisini iyi tanınması, kendine özgü, kişisel yeteneklerinin ayırında olması, kendini gerçekleştirmesine, öte yandan da dıştan gelen bunca zenginliğin de farkına varıp onlara karşı da açık olmasına ve onları işlemesine yardımcı olmaktır. Bu görev bir sanat eğitimcisinin göreviyle ne denli çakışmaktadır. Varmak istediğim sonuç acaba çok mu şaşırtıcı? Güzel sanatlar dersleri, iyi yetişmiş, yukarda açılanmaya çalışılan zihniyetle yetişmiş sanat eğitimcileriyle bu kapsamda işlenebilir. Bilmem, sanat eğitiminin bünyesinde var olan ya da olması gereken bu espriye fazlaca eğitsel ve aynı zamanda toplumsal yük mü yüklendi? Bu tartışılabilir kuşkusuz. Sözlerimi iki çağrı ile bitirmek istiyorum. Birinci çağrım MEB yetkililerinedir: Bakanlığın 11 Mart 1985 tarihli; resim, müzik, beden eğitimi dersleriyle ilişkili genelgesi kaldırılmalıdır.

Söz konusu derslerin ve diğer yaratıcılığa elverişli derslerin biran önce iyileştirilmesi ve çağdaşlaştırılmasına gidilmelidir. İkinci çağrım sanatçılara, yaratıcı uğraş verenlere, yaratıcı tasarımcılardır. Nasıl yarattıklarını, en ince ayrıntısına dek söze döksünler. Bunu elverdiğince çok ve sık anlatsınlar ki, şu kamuoyunca anlaşılсын: Yaratma çok karmaşık, çok uzun bir süreçtir, bir esinlenme'den ibaret değildir; yıpratıcı, yorucu zihinsel çabalar gerektirir, yaratıcılık ve sanatsal yaratma zihinsel ve entellektüel bir süreçtir, ciddi, ağır, sorumluluk isteyen bir iştir, yaratıcılık da öğrenmeyi ve bilgiyi gerektirir, en az bilimdeki yaratma ve çabalar kadar önemli ve onur vericidir.

Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi

Sanat Üzerine, Hacettepe Üniversitesi GSF Yayınları, 1985

152

Sanat eğitimi özellikle konuşmamızın başlığında yer aldığı biçimiyle yaratıcılık açısından bakıldığında, güzel sanatların tüm alan ve dallarını, bu dalların birbiriyle olan etkileşimi ve alışverişi de göz önünde bulundurarak ele almak zorundadır. Tiyatrodan resme, müzikten fotoğrafçılığa dek kişiyi yaratıcılığa yönelten ve bir ürünle bu uğraşların sonuçlanmasını sağlayan alanlardır bunlar. Yaratıcı yetinin ise insan tarafından tamamlanmış her işte, insanlık evriminin tüm ileriye dönük atılımlarında temel olarak bulunduğunu biliyoruz. Yaratıcı süreçlerde, özellikle sanat alanlarındaki yaratma süreçlerinde son derece karmaşık ve yoğun oluşumlar bulunduğu da bilinen bir gerçektir. Kişisel yetenekleri, bilinç öncesi ve hatta bilinçaltı kimi süreçleri, zihinsel yetileri, duyu, duyum ve duygular ile izlenimleri içeren tüm duysal (affective) sistemleri ve yaratıcı zekâ, yaratıcı sezgi, algı, bilgi, usavurma, denetleme, yargılama, değerlendirme gibi tüm bilişsel (cognitive) alanları ve en sonunda değişik düşünme basamak ve biçimlerini içeren sanatsal yaratma süreci, bir ürünle sona erdiğinde bu ürünün taşıdığı zenginlik bu durumda hiç de şaşırtıcı olmamalıdır.

Sanateğitimi, özellikle bizime ele aldığımız biçimiyle, birey ve toplulukların sanatsal ve kültürel yetiştirilmesi ile ilgilidir. Bu yetiştirme, kültürel bir bilinçlendirme anlamındadır. Sanatçı yetiştirmeye yönelik eğitim ve öğretimi bu kapsamsal anlamdaki sanat eğitiminden biraz ayırıp, ona şimdilik «sanat öğretimi» demeyi uygun buluyoruz. Hemen belirtelim, sanatçı yetiştiren ve bu işlev kendilerine özellikle belirlenerek verilmiş bulunan kurumlar, yani Güzel Sanatlar Akademileri, yeni adları ile Güzel Sanatlar Fakülteleri ve Konservatuarlar, resim, yontu, mimari, müzik, tiyatro ve diğer sahne sanatları ile uygulamalı sanatlar gibi alanlara eleman yetiştirirler. Sayılan alanlara öğretmen yetiştiren kurumlar

olarak Eğitim Fakülteleri ise hem alan formasyonu hem pedagojik formasyon verir ve bu anlamda sanat dallarına öğretmen yetiştirir. Anlaşılabacağı gibi sanat öğretimi, geniş kapsamlı sanat eğitiminin bir bölümüdür. Sanat eğitimi, içine sanatçıyı, sanat öğretmenini ve sanat öğrencilerini de alan, kitlelere dönük bir eğitimidir.

Okullardaki güzel sanatlara ve sanat- kültür sorunlarına ilişkin dersler bütünü ile sosyal etkinliklerin çoğu sanat eğitimi alanı içindedir. Yaygın eğitimde de devletin ve özel olan tüm eğitici kuruluşların, tiyatrolar, müzeler, galeriler, radyo ve televizyonun, basın ve diğer kitle iletişim araçlarının sanata ilişkin, ister eğlendirerek ister tümüyle didaktik olan program ve yayınları da sanat eğitimi kapsamına girer. Baştan alırsak, sanat eğitimi bir yandan güzel sanatlar ve sorunlarına ilişkin olarak verilecek kuramsal bilgilerin programlanması ile ve gene çeşitli güzel sanatlar dallarında yaptırılacak uygulamalı çalışmaların düzenlenmesi ile ilgilenir. Kimi zaman yalnızca plastik sanatları içeriğine alabilir ya da çağdaş yaklaşımda olduğu gibi, görsel, işitsel, sözselsel ve dramatik sanat alanlarının tümünü kapsamına alır.

Sanat eğitimi içinde yer alan uygulamalı çalışmalar, küçük yaştaki çocuktan başlayarak yaratıcılık sürecinin aşama aşama hem her birey tarafından hem de bir grup içinde yaşanmasını sağladığından, sanatsal değeri yüksek kimi yapıtların da yaşantısal olarak ilerde daha iyi algılanabilmesi gene sanat eğitiminin beklentileri arasındadır.

153

Edebiyat derslerinin ya ders dışı sosyal etkinliklerin bir bölümünde uygulanan ve genellikle notla değerlendirmeye girmeyen yazınsal yaratıcılık etkinliği, yönlendirici bir kişi ile birlikte «yazma» olayının işlenmesidir. Bu etkinlik alanı, özellikle lise öğrencilerine yönelik olarak ele alınmış, onların kendi özgür yazınsal çalışmalarını desteklemek amacı gütmüştür.

Eğitimde drama çalışmaları, bir başka adıyla etkileşim pedagojisi ya da daha yalın bir adla okul oyunu'nun çıkış noktası oyun'lardır. Belli bir eğitsel amaçlarla ele alınan bu çalışmalarda özellikle yetişmekte olanın toplumsallaşmasına yönelik olarak ve yaş aşamalarına göre düzenlenen pedagojik oyunlar söz konusudur. Eğitimin ana erekllerinden olan, yeni kuşakların toplum yaşamında yerlerini almak üzere hazırlanmaları ve bunun için gerekli bilgi, beceri ve davranışları geliştirmeleri ve kazanmaları süreçleri, eğitimde drama çalışmalarında da başlıca erektir. Dramatizasyon yolu ile sosyalleşme olgusuna yeniden dönecek olursak: Toplumsallaşmayı öğrenme, gündelik yaşam içinde denetsiz, bilinçsiz ve raslantısal olarak

oluşursa, bu ancak toplumda var olan modellerin korunmasına yarayabilir; insanların davranışlarının, yeti, yetenek ve becerilerinin çeşitliliği, her alandaki türlü yaratıcı olanakların belgelenebilmesi için ise, bilinçli çabalara gereksinim vardır. Bu bağlam içinde belki ilk bakışta eğitimde dramatizasyon ya da pedagojik etkileşim çalışmaları yalnızca toplumsallaşmaya ve öğrenme süreçlerine yönelik gibi görünüyorsa da, yaratıcı estetik eğitimin de bir parçası olarak geliştiği kuşku götürmez. Sanat eğitiminin başlıca ereklerinden biri de, bilgi ile kültürle, sanatla ve insansal değerlerle karşılaşp, insancıl, hoşgörölü, demokratik, kısaca doğru bir toplumsallaşmanın sağlanması değil midir?

Gencin Yaşamında Sanat ve Kültür Eğitimi

MEF Modern Eğitim Fen Dershanesi Gençlere Rehber Dergisi, Ocak 1989, sayı: 6, s.16-19.

Yaratıcılık kuşkusuz insana özgü bir niteliktir. İnsanoğlunun toplumsal, kültürel, bilimsel, siyasal ve teknolojiye ilişkin evrimi, deney ve bilgilerinin birikimi kadar ve belki de daha çok onun yaratıcı yetisini kullanmasıyla gerçekleşmiştir. Yaratıcılığın sonu da yok; her gün yeni buluşlar, yeni düşünceler, sorunlara yeni çözümler üretiliyor, yeni uçak ya da gemi modellerinden, moda tasarımına dek, elektronik çalgılardan yepyeni tiyatro denemelerine ve en çarpıcı reklam afişlerine kadar on binlerce tasarım ve bilim, teknik ve sanat alanlarında özgün ürünler ortaya çıkıyor.

Biliyoruz ki yaratıcı bir kişiliğe sahip olabilmek için, belli kuralsılara, basmakalıplıklara, klişelere karşı çıkabilmek, zorluk ve karmaşıklıklardan yılmamak, yanlış yapmaktan, alay edilmekten korkmamak, hoşgörölü ama eleştirel olmak, bağımsızca düşünebilmek, iletişime açık olmak gibi kimi özellikleri geliştirmek gerekmektedir. Ayrıca çocuklukta daha çok kullandığımız imgesel düşünme (imagery thinking) yetisini yitirmemek, düşünme olgusunda kavramlarla ve imgelerle düşünmenin bir arada yer aldığını bilmek, bunun bilincine varmaya çalışmak, bilgisel, kültürel alanlarda kendini yetiştirmek, sabırlı, kararlı olmak da önemlidir.

Sanatla uğraşmak, bu alanlarda ürün vermek ya da izlemek yetmez. Hakkında bilginiz olmayan olguları tek tek ayırt eder, takdir eder, hatta kimi ürünler de verebilirsiniz. Ama bu konularda, insanlık tarihi içinde neler yapılmıştır, hangi toplumsal, siyasal, tarihsel anlarda nasıl biçimler ortaya çıkmıştır, insanın ve sanatçının psikik yapısı nedir,

yaratma nasıl bir olgudur, sanatsal yaratma ile bilim ve teknikteki yaratıcılık arasında ne gibi benzerlikler ve ne gibi ayrımlar vardır ve bunun gibi daha yüzlerce soru ancak ve ancak bu konularda kuramsal bilgilerin edinilmesiyle açıklanabilir, yanıtlanabilir. Gerçek bir “estetik eğitim” belli bir bilinçlenmeyi ve kültürlenmeyi gerektirir. İyi bir ürünü kötüsünden, kalıcı olanı kalıcı olmayacak olandan ancak böyle ayırt edebiliriz.

Bütün bunları söyledikten sonra, eğitim dizgemizde estetik eğitime verilen yeri gözden geçirecek olursak: İlkokullarda son iki sınıfta 2 şer, ilk sınıflarda haftada birer saat resim ve müzik dersleri. Bu derslerin yalnız süre azlığı nedeniyle değil, çok çeşitli nedenlerden uygulamalarında aksaklıklar olduğu bilinen bir gerçek. Ortaokullarda haftalık bir saatlik resim müzik dersleri gene yetersiz kalmakta. Liselerde resim ve müzik dersleri eğer seçilirse, haftada 2’şer saat. Ne var ki resmi seçen müziği, müziği seçen resmi almamış oluyor. Asıl üstünde düşünülmesi gereken husus ise, bu dersleri seçmeyen on üç yaşındaki ergenlerin bu yaşlarından sonra eğitim yaşamlarından resim ve müziğin çıkıyor olması. Büyük kentlerde yaşayıp, bu eksikliği sergiler, müzeler gezerek, konserlere giderek en azından izleyerek, yani katılarak kapatmaya çalışanlar yanında asıl büyük kitlelerin yoksunluğu unutulmamalıdır. Ayrıca, binlerce gencimizin okuduğu Endüstri Meslek liselerinde, Kız Meslek liselerinin çoğunda estetik bir eğitimi amaçlayan resim ve müzik dersleri seçmeli olarak bile bulunmamakta, İmam Hatip liselerinde de müzik, seçmeli olarak hiç yer almamaktadır.

155

Öyleyse neler yapılabilir? Herşeyden önce tüm kitle iletişim araçlarıyla ve diğer tüm olanaklarla yoğun bir biçimde kitlelere sanatın yapısı, nitelikleri, saygınlığı, varoluş nedenleri anlatılır. Diğer yandan çocuk,ergen ve gençlerimiz, kendilerinden önceki kuşaklara göre, çağın gereklerinin giderek daha fazla farkında olarak, daha kültürlü, daha aydın, daha yaratıcı olabilmek için açıklarını görebilmekte, bilim ve teknikte olduğu kadar sanattaki yetişimlerini de hızlandırmak zorunda olduklarının bilincine varmaktalar. Eğitim süreçlerinin neresinde olursa olsun, estetik eğitimi bir yerinden yakalama gerekliliğinin bilincine varmış pek çok gencimiz var. Fırsat buldukça müzelere giderek, sergileri kaçırmayarak, tiyatro ve sinemanın iyi örneklerini görerek, konserleri, açıklamalı plak dinletilerini, radyoyu bilinçlice dinleyerek, tüm bunlar hakkında yazılan eleştirileri izleyerek, sanat hakkında bilgi veren kuramsal kitapları, sanat dergilerini, tanınmış sanatçıların yaşam öykülerini okuyarak, kendileri de tiyatro, dans, mim çalışmaları yaparak, okuma saatleri düzenleyerek, görüp izlediklerini

arkadaşlarıyla ve uzmanlarla tartışarak, eleştirerek kendilerini zevk olarak, sanatın tadına vararak yetiştirebilirler. Çocuk, ergen ve gençler için estetik eğitimin getireceği en önemli husus, sanat ve sanat bilimi aracılığıyla, bilgi ile kültürle ve insansal değerlerle karşılaşarak, insancıl, hoşgörülü, demokratik, olaylara çok yönlü bakabilen kişiler olarak doğru bir toplumsallaşma ve kültürlenme sürecine girmeleridir. Belki bir o kadar önemli bir husus da, sanatın nedenli ciddi ve saygın bir insan eylemi olduğunun bilincine varmalarıdır.

Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi -

Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Karşısında Sanat Eğitimi

5 Ekim 1991'de İzmir'de düzenlenen YA-PA seminerinde sunulan bildiri.

Sanat eğitimi yoluyla, çocuğun (özellikle büyük kent çocuğunun), kullandığı, tükettiği medyayı, bilgisayarı, kaset-çaları video'yu insancillaştırmamız; çocuğu seçici kılmamız; onun moda üslûplardan sıyrılıp kendi anlatım biçimlerini bulması için çocuğu yönlendirmemiz, bugün ayrıksı ve oldukça özel bir durumda kalmış sanatın karşısında nasıl bir tavır alacağını öğretmemiz gereklidir. Çocuk kullandığı medyadan “ben bunu böyle kullanıyorum” diyebilecek ölçüde bağımsızlaşabilmeli; sanat karşısında alınacak tavrı öğrenip kitle kültüründeki sanat biçimlerini ilerde aşabilecek düzeye gelebilmelidir.

156

19. yy. daki anlayışın uzantıları olarak, sanatın biraz ayrı, epeyce özel ve yüce olduğu düşüncesi, sanatın biricikliği, tekliği, şimdi ortadan kalkmış, her şey çoğaltılmış biçimleriyle ve bir çoğulculuk içinde tüketilmektedir. Günümüzde estetik değişmiştir. “Yüce, kutsal, tek ve saygıdeğer sanat” anlayışı, yerini kitlesel sanat biçimlemeleri ve anlatımlarına bırakmıştır.

Birey açısından bunu aşabilmek, göreceği sanat eğitime ve kültürlendirilme süreçlerine bağlıdır. Ancak yetişkinler olarak bizler, günün doğal sayılan ve değişmiş olan görsel ve elektronize kültürünü tam algılayamamaktayız. Oysa çocuklara baktığımızda (burada büyük kent çocuklarından söz etmekteyiz), onların hemen ve çabucak bu elektronize kültürü tüketmeye hazır olduklarını gözlemliyoruz. Görsel açıdan çok iyi birer okur-yazar oldu çocuklarımız. Üstelik bu elektronikleşmeden dolayı da sandığımız gibi “sersem” ya da “mankafa” olmadılar. Çok çeşitli medyayı ve ürünlerini izliyor ve anlıyorlar, onları deşifre etmeyi, bunlar içinden seçme yapmayı biliyorlar. O zaman bize ne gibi görevler düşmektedir? Sanırım bizler de özellikle eğitimci olarak vakit geçirmeden bilgisayar kullanmayı, onunla

oyunlar oynamayı öğrenmeliyiz.. En azından, çocuğun kullandığı, tükettiği araçları, bilgisayarı, kasetçaları, video'yu insancillaştırmak; “bunu ben böyle kullanıyorum” dedirtmek, “bu benim müziğim” dedirtmek ve böylece çocuğun bu kullanımdan bir anlam çıkarmasını sağlamak durumundayız. Sanat eğitimi ile duyarlılığı, duygululuğu, hatta duygusallığı geliştirmek, gene gerekli gözükmetedir. Çocuğun, moda olan üslupların etkisinden sıyrılıp kendi anlatım biçimlerini bulması açısından da bu önemlidir. Bu durumda, bir zamanlar savunduğumuz, ussallığa önem veren, ussallaştırılmış (rasyonalize edilmiş), üretmekten çok üzerinde düşünmeye ve tartışmaya dayalı sanat eğitimi (bir başka adla “sanat için eğitim”) anlayışı gene ve ister istemez duyu-duyum ve duygulara yönelik, duyarlılık eğitimi anlatımında bir sanat eğitimi kavramına dönüşmektedir. (Küçük çocuk için bu anlayış eskiden de geçerliydi kuşkusuz, kavramlaşmış adı da sanatla eğitimdi, başlıca kişiliğin gelişimini hedefliyordu.)

Küçük çocuk açısından sanatla eğitimin şimdi korumacı bir görevi olmuştur. Bilgisayarla gene oynayacaktır çocuk; ama resim çizip boyamayı kesinlikle sürdürmesi zorunluluğu vardır. Resim yapma, üç boyutlu çalışma, kukla oynatma ve kendi araçlarıyla müzik yapmanın (Orff çalgıları burada önemle gündeme gelmektedir)

157

Üretilenlerden çok süreç olarak etkililiğini biliyor, verimini tanıyoruz. Bu sanat eğitiminin, ilerinin genci olacak çocuğu yarın, artık biraz ayrık kalmış, etki alanı daralmış gibi görünen geleneksel ve evrensel kültür ve sanat taşıyıcıları olan kurumlara, müzelere, galerilere götürmesi beklenir. Bu sanat eğitimi, konservatuarlar, güzel sanatlar fakülteleri gibi, sanatın ne olması ve nasıl anlaşılması gerektiğini dikte eden kurumlara yöneltebilir. Konserler, tiyatrolar, operalar, sergiler, dans, mim gösterileri de, yenileşen dağlarıyla, yaşadığı modern teknolojik, elektronize çevre içinden, gene aynı teknolojinin ve elektroniğin de kullanılarak üretilen sanat eylemleri olarak, çocuğa kendi duyumsallığını bulmasını, bu söz konusu çevreyi anlaşır kılmasını, çocuğun bu çevreden anlamlar çıkarabilmesini sağlayabilir. Böylece çocuk kitle kültüründeki sanat diye sunulandan asıl sanatın farklılığını, sanat karşısında alınacak tavrı ve seçiciliği öğrenir. Sanat eğitimi yoluyla, sanatlardaki simge ve şifreleri çözebilme, tek tek sanat dallarını tanıma yetilerini kazanır. Biz yetişkinler, ses, ışık, müzik, dans, drama, resim, çizim, tasarım ve teknoloji gibi olguların aralarındaki farkları biliyoruz. Çocuk ise, söz gelimi TV programlarında bunları iç içe (entegre) biçimde görmektedir; her birinin ayrı sanatsal edimler olduğunu bilememektedir. Ancak gerçekten çok yönlü, doğru ve bilimsel bir sanat eğitimi ile bu sorun çözülebilir.

Sanat Eğitimi

Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1982, Cilt 15, s. 215-227

Sanat eğitimi, kapsamsal ve genel anlamında, güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal eğitimi tanımlamaktadır. Bu eğitimin okul ve öğrenim düzeylerine göre ele alınması ise sanat eğitiminin daha dar alanını kapsar; okullardaki güzel sanatlara ilişkin ders ve etkinlikler bütünü olarak anlaşılır.

Bu durumda, sanat eğitiminde ders ve çalışmalar güzel sanatların şu dallarını içerir ya da içerebilir: Resim, çizim, grafik, yontu, mimarlık; kullanım sanatları diyebileceğimiz çömlekçilik, dokuma, sepet örme, hâttâ marangozluk gibi dekoratif ve el sanatları; afiş, fotoğrafçılık, filim gibi görsel iletişim alanları. Bu görsel ve yoğunlu (plâstik) sanat dalları yanına işitsel (auditif) denilen alanlar da katılır. Böyle olunca sanat eğitimi kavramı en yetkin ve çağdaş anlamına ulaşmış olmakta, yazın (edebiyat) ve müziğin yanı sıra tiyatro, opera, bale ve sinema gibi sahne ve gösteri sanatları ile televizyonu, bir başka deyişle basın, yayın ve kitle iletişim araçlarının özellikle görsel- işitsel olarak estetikle ilgili alanları içine almaktadır.

- 158 Sanat denen çok yönlü ve boyutlu olguyu türlü biçimleriyle yaşayarak eğitilen ve yetişen çocuk ve gencin, olay ve olguları çok yönlülükleri ve çok boyutlulukları içinde görüp yorumlayabilen, kavrayabilen, yeniliklere, çağdaş her türlü gelişmeye, her tür yeni biçim ve biçimlendirmeye açık, çağındaki gerek bilim ve teknolojiye, gerek toplumsal değişme süreçlerindeki yeni gelişmeleri anlamaya yatkın, hoşgörülü, fakat aynı zamanda dinamik bir kişilik geliştireceği kesindir.

Sanat eğitimi evrensel olarak başlıca iki temel görüşe indirgeyebileceğimiz değişik anlayışlarla ele alınmıştır. Bu iki anlayışı, insan eğitiminin ağırlık kazandığı sanat eğitimi, bir başka deyişle sanat yoluyla eğitim ve bunun karşısında, sanatın ağırlık kazandığı, sanatın kendisi için, sanatın anlatılması ve anlaşılması için uygulanan sanat için eğitim anlayışı olarak özetleyebiliriz. İlkinde önemli olan sanatsal yaratıcı uğraşların genel eğitim sistemi içinde insanı yetiştirici süreçler olarak yer almasıdır, özgür yaratıcılık, çocuğun işine karışmamak, onu kendi haline bırakmak, az yönlendirmek bu anlayışın getirdiği düşüncelerdir. Diğerinde önem verilen ise karmaşık ve çok yönlü sanat olgusunun kendisidir. Çocuk, ergen ve yetişkinin çağını anlaması bakımından özellikle çağdaş sanat biçimlemelerinin üzerinde didaktik olarak durulur. Burada çocuğun kendiliğinden ne yapacağı değil, öğrencinin neye gereksindiği ve neler öğrenmesi

gerektiği önem kazanmıştır. Dikkat edilirse anlaşılacaktır ki, sanat yoluyla eğitim, çocuk ve ergende akıldan, aklın denetiminden çok duyulara, duyguya, heyecana yer vererek, aşırı ussallaşmaya karşı çıkmayı amaçlamaktadır. Ağırılık duygusalılıkta, duygusal yaşantıdadır.

Görüldüğü gibi sanat eğitiminin birçok yönü ve boyutu vardır. Sözelimi, sanat yoluyla eğitim olarak ele alındığında çocuğu psikolojik olarak rahatlatan, ona özgür yaratma olanağı veren yapıyla sağaltıcı, rekreatif, regeneratif boyutu; özellikle grup içinde yapılan çalışmalar dolayısıyla, grup ve toplum içinde kendini, arkadaşlarını anlama, tanıma, iletileri algılama, kendini ve ilgilerini başkalarına duyurabilme olanağını vermesi bakımından iletişimsel boyutu; algılama yetisini, imgelem gücünü, görsel yeteneğini geliştirmesi, çocuğun ve ergenin anlatım (ifade) biçimlerini genişletip zenginleştirmesi bakımından yaratıcı boyutu ve çok yönlü, hoş görülü, insancıl düşünme ve davranışa götüren boyutlarıyla sanat ve estetik eğitim, okulöncesi eğitimle; zihinsel bedensel sakat çocukların eğitimiyle olduğu kadar rehberlik hizmetlerinde, din ve ahlâk eğitiminde olduğu kadar okul-aile-çevre ilişkileriyle de bağlar kurabilen kapsamlı bir alandır.

Çok genel olarak, sanat yoluyla eğitim anlayışının okul-öncesi ve ilkökul için, sanat için eğitim anlayışının da ortaokul ve liseler için uygunluğunu ileri sürebiliriz. Sanat derslerinin not ile değerlendirilmesi ise, hele bir bilgi aktarımı yapılamadığına göre bir çelişki yaratmaktadır. Gerek anlayış, gerek öğretmen yetersizliği bakımından başarı ile verilemeyen bu derslerde öğrencilerden bir başarı beklenmesi ve bunun ölçüye vurulması kanımızca doğru değildir.

159

Kısaca, genel bir sanat politikasının saptanamamış olması, sanat eğitimine yönelik ilke ve yöntemlerde ortak görüşlerin belirlenmemiş olması, sınıf öğretmenlerinin sanat eğitimi, alan öğretmenlerinin ise sanat pedagojisi ve didaktik bakımından yetişmelerindeki yetersizlikler, sanata ilişkin ders içi ve ders dışı sürelerin yetersizliği, okullardaki bilgi yarışı, sınıf ve öğrenci sayılarının yüksekliği, çalışma yeri ve eğitim araçlarındaki yetersizlikler ve önemli sorunlardan biri olan okul yöneticilerinin sanat eğitime karşı duyarsızlıkları, ülkemizde sanat eğitimi konusunun üzerinde daha önemle durulması gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Estetik eğitim ve sanat eğitimi alanında bilgilerini yenilemek, yeni bilgiler edinmek isteyen öğretmenler için pek fazla olanak da yoktur, bu gerçek de vurgulanmalıdır. (Bu alanda yüksek lisans ve doktora eğitimi veren tek birim, A.Ü. Eğitim Fakültesinde, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümüdür.)

Neler Yapılabilir - Öneriler:

1. Çocuğun ilgi, istidat ve yeteneklerine göre yetiştirilmesi, bugünkü ders ve içerik programıyla mümkün değildir. Haftada yirmibeş saatten birini müzik; birini resim-iş dersine ayırmakla yukarda açıklanmış bulunan çağdaş bir sanat eğitiminden beklenenler gerçekleşemez. Nerde kaldı ki, resim-iş ve müzik derslerinin saat olarak sayısını çoğaltmakla da bu sorun çözülemez. Bu derslerin belli bir ağırlıkla, yeni bir oranlama ile ele alınması, yörede uygulanmakta olan el sanatlarından da yararlanarak resim-iş derslerinin canlandırılması (söz gelimi niçin her ilkokulda bir çömlekçi tezgâhı ya da kilim tezgâhı olmasın), sanat derslerinin yeni bir programlama ile oyun, dramatizasyon, tiyatro etkinlikleri gibi süreçlerin de katılmasıyla büyük bir etkinlik olayı haline getirilmesi, ayrıca “temel sanat eğitimi” dersinin zorunlu bir ders olarak yer alması, sorunun en ideal bir çözümüdür. Böylece çocuk ve ergenin yaratıcı süreçler yoluyla kişilik, zekâ ve duygu gelişimi sağlanır, ona yaşayarak, uygulayarak beceri ve davranışlar kazandırırken, ilgi, istidat ve yeteneklerinin de ortaya çıkması, yönlendirilmesi söz konusu olabilir.
2. İlkokullarda resim, müzik gibi derslerin başarı değerlendirilmesi not ile yapılmamalı, buna başka ölçütler getirilmelidir.
3. Sanat eğitimi konusunda her zaman gelip dayanan ana sorun olan öğretmen yetiştirme açısından, sınıf öğretmeni hazırlayan ilköğretmen okullarının ders programlarına “temel sanat eğitimi” dersi kesinlikle konmalıdır.
4. Ortaöğretimde de “temel sanat eğitimi”, gerek ortaokul, gerek lise düzeyinde, tekniğe, tasarıma, endüstriyel tasarıma, mimarlığa, ve daha birçok uygulama alanına temel oluşturan bir ders olarak, öğrencileri ilerde seçecekleri meslekler açısından da güdüleyebilecek bir ders olduğundan, programa alınmalıdır.
5. Sanat tarihi dersleri, yaşayan, canlı dersler haline getirilmeli, gezerek, tartışarak öğretilmeli, öğrencilerin kendi toplumlarının kültür ve sanat varlıklarını tanıyıp öğrenmesine öncelik verilmeli, gerek kendi toplumunun gerek evrensel anlamda, çağdaş sanat olaylarına ders açık olmalıdır.
6. Fiziksel koşullar, araç gereç, slayt ve film arşivleri yönünden okullara yardım sağlanmalıdır.
7. Gerek sanat tarihi, gerek sanat eğitimine giren tüm alanlara ilişkin nitelikli kitap, ister çeviri yoluyla, ister alandaki yetişmiş kişilere ismarlanarak, öğretmenlere alanlarında yayın sağlanmalıdır.
8. Sanat eğitimci ve öğretmenlerinin kuracakları bir dernek, ortak pek çok derdin çözümünün gene ortakça aranmasını sağlayabileceği gibi, elde edilecek kimi yardım ve fonlarla bir ya da birkaç süreli yayın, ayrıca konferans vd. etkinliklerle yurdun çeşitli

yörelereindeki meslektaşların dayanışma ve iletişim içinde olmalarını sağlayabilmelidir. Ortak ilke ve yöntemlerin belirlenebilmesi açısından, sanat eğitimi için ilköğretim birinci ve ikinci sınıflar için ayrı; üçüncü, dördüncü, beşinci sınıflar için ayrı ve orta öğretimin iki aşaması için ayrı olmak üzere sanat dersleri didaktiğinin uzmanlara hazırlanması gereklidir. Sanat eğitimi kuramları üzerinde çalışılmalı, ortak bir kuram saptanmalıdır.

9. Sanat öğretmen ve eğitimcilerinin bilgilerini yenileyebilmeleri için sürekli seminerler, hizmet-içi kurslar düzenlenmelidir. Mümkün olduğunca sınıf öğretmenlerinin de bir sanat dalında yetkinleşmeleri sağlanabilmelidir.

Sanatla Eğitim Üzerine Yeni Düşünceler

MEB Dergisi, Eğitim-Sanat-Kültür Sayısı, Sayı: 139, Ankara, 1998, s. 21-23. (özet) (Bu yazı Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Kongresi, 8-12 Eylül 1997 de sunulmuş ve 1. Ulusal Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu (28- 29-30 Nisan 1999) Bildiriler, Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, s. 1-8 Çanakkale içinde geniş olarak yayınlanmıştır)

Gelecek, şimdilik 2000'li yıllar olarak telaffuz edilmekte, 2000 yılında birdenbire önemli değişiklikler olacakmış gibi bir havaya girilmekteyse de, gelecek hem çok yakın hem de çok uzak olabilir. Yakın geleceği düşünmek uzun süreli hayallerimize de yol açmak ütopyalara doğru yönelmektir bir bakıma. Dolayısıyla, çağcıl bir sanat eğitimi konusu artık bir ütopya değildir. Üstelik hemen hemen kesin olan, sanat ve kültürün artık hak ettiği yere kavuşması için çabaların artmasının kaçınılmazlığıdır. Bu çabaların nasıl temellere oturacağı ise çok önemlidir. Güzel sanatları sınıflandırırken kullana geldiğimiz başlıca beş sanat alanı, sanat eğitimi kapsamı için de geçerli olmak durumundadır. Bu alanlar şunlardır:

- Görsel-Yoğrumsal Sanatlar Alanı (Plastik Sanatlar)
- Dilsel ve Sözel Sanatlar Alanı (Yazın Sanatı)
- Sessel Sanatlar Alanı (Müzik Sanatı)
- Devinim ve Devin Duyusal (Kinaestetik) Sanatlar Alanı (Harekete dayalı Sanatlar-Dans vb. Sanatlar)
- Eylem Sanatları Alanı (Tiyatro/Drama ve Gösterim Sanatları)

Böyle bir sınıflamada, ne yazın sanatı güzel sanatlar kavramının dışında kalmaktadır, ne de dans ya da sinema, film, video ya da müzikal, mim gibi sahne sanatları örnekleri. Başlıca sanat eğitmeni adayı öğrenciler için geliştirilmiş gibi görünen aşağıdaki ölçünleri, ülkemiz açısından,

21.yy. da tüm ilköğretim basamakları öğretmenleri için de geçerli olması gereken sanat eğitimi ölçünleri olarak kabul etmek gerekir.

Öğretmenler için sanat eğitimiyle ilgili başlıca ölçünler şunlardır:

- 1.Öğrencilerin, beş sanatsal alanın (görsel-plastik, dilsel-sözel, sessel, devin duyusal ve eylemsel alanlar) yaratma süreçleri ve ürünleri ile temel düzeyde bir iletişime girebilmeleri için, bu alanlarla ilgili temel terminolojiyi, malzeme ve araçları, teknikleri, entellektüel yöntemleri kullanabilecekleri beceri ve bilgileri edinmiş olmaları gerekir.
- 2.Öğrencilerin, en az bir sanat dalında kendilerini ustaca ifade edebilecekleri ve iç görü, usavurma ve teknik beceri ile o disiplindeki sanatsal sorunları tanımlayıp çözümleme yetisini geliştirmiş olmaları gerekir.
- 3.Öğrencilerin, yapısal, tarihsel ve kültürel perspektiflerden çıkarak ve bu perspektifler arasındaki bağlantıları kavrayarak, çeşitli sanat disiplinlerine ait ürünlerin temel çözümlemelerini yapacak duruma gelmeleri gerekir.
- 4.Öğrenciler çeşitli kültürle ve değişik tarihsel dönemlere ait örnek sanat ürünleriyle bilgilendirilerek tanıştırılmalıdırlar. Dolayısıyla öğrencilerin değişik sanat disiplinlerinin, genel bir bütün içinde, nasıl bir kültürlerarası tarihsel gelişim geçirdiğini anlayacak duruma gelmeleri gerekir.
- 5.Öğrencilerin çeşitli sanat dalları genelinde, tümel bir yaklaşımla, değişik türde sanatsal bilgi ve becerilere nasıl ulaşabilecekleri konusunda bir anlayış geliştirmiş olmaları gerekir. Her disiplindeki sanat ürünlerine ilişkin olarak öğrencilerin, sanatsal yaratma hakkında, karşılaştırarak ve ilişkilendirerek tarih ve kültür anlayışlarını geliştirmeleri ve böylece sanatlara ilişkin her tür projenin çözümlemesini de yapacak düzeye gelmeleri gerekir.

162

Örgün eğitimimizde sanat eğitimi adına bugüne dek, eğitim ve öğretim programlarında resim ve müzik dersleri yer aldı. Her iki alan da, entegre edilmesi hiç düşünülmemiş, iki apayrı alan olarak, üstelik bir yaratıcılık sürecini ve bilgilendirme, kültürlendirme görevini tam olarak yerine getiremeyen dersler biçiminde, hatta çoğunlukla da, çeşitli nedenlerden, başka derslerin ve çalışmaların yapıldığı elverişli zaman aralıkları olarak yaşamlarını sürdürdüler.

Devlet desteği yanı sıra kuşkusuz yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşların, kitle örgütlerinin, meslek kuruluşlarının böyle bir yetişimde ve ayrıca yetişmiş elemanı da takdir edip onu daha da ileri götürecek uygun çalışmalara yönlendirmede büyük payı olmalıdır. Ancak örgün

eğitime seçenek geliştiren alđın (informel) eğitim kuruluşlarının (dernekler, vakıflar vb.) eğitim programlarının da dikkatle izlenmesi, gereken ciddilikle çalışmayan yerlerin denetlenerek iyileştirilmesi de gereklidir.

Gerek sanat eğitmeni adaylarının yetişiminde gerek örgün eğitimin özellikle temel eğitim bölümünde, sanat eğitimi, güzel sanatların tüm alan ve disiplinlerini, kısaca görsel sanatlar-yazın-müzik-hareket ve dans-tiyatro ve dramayı kapsamına almalıdır.

Sanat eğitmeni en az bir sanat alanında ustalıklı, ama diğer sanat alanlarında da temel bilgilere ve terminolojiye sahip olan, bu alan ürünleriyle de iletişim kurabilecek, yargılayıp değerlendirebilecek kadar güçlüce kültürlenmiş kişi demektir.

Okullarımızda, özellikle temel eğitimde, sanatla eğitim önemli ve gereken yerini alırken, diğer ders ve alan ğretmen ve uzmanlarıyla ortak çalışmaları yürütebilecek donanımda sanat eğitmenleriyle, gelecek yüzyıla öğrenmenin sanatsal biçiminden de haberdar, üretken ve yaratıcı kuşaklar yetiştirilir.

Sanatlar Eğitimi

A.. Eğ. Bil. Fak. Dergisi 2001 cilt 34 s.1

Sanat eğitimi ya da Güzel Sanatlar Eğitimi kavramlarının artık değererek bunların yerine “Sanatlar Eğitimi” denmesinin (İngilizcede kullanılan arts education gibi), eski kullanımların özellikle ülkemizde yol açmış olduğu kimi karışıklığa biraz olsun açıklık getireceğini düşünüyorum. Sanatlar eğitimi, öncelikle örgün eğitimde, bilim ve teknik eğitimin kesinlikle yanında ve eş değerde yer alması gereken, elverdiğince çeşitli sanat dallarında yapılacak öğretimin adıdır. Bu ğretimin hangi eğitim basamaklarında, hangi yöntemlerle ve yaklaşımlarla verileceği konusunda çalışan, kuramlar üreten ve uygulamaların niteliğini saptamaya çalışan bilim dalı da sanatlar eğitimbilimidir. Sanatlar eğitimbilimine gelince, bu alan bilimlerdeki, teknik ve teknolojiadaki değerışmelerle toplumdaki özellikle kültürel değerışmelere koşut olarak, sürekli yenilenen ve gelişen bir bilim dalıdır; olması gerekeni de işlediğinden kural ya da kuralsılar koyabilir, normatiftir.

Sanat eğitimi kimi zaman kültüre az değer verildiği söylenerek genel kültür düzeyini arttırıcı, kimi zaman genel yaşam biçimindeki zevk düzeyini yükseltici, bazen dünya piyasasına daha nitelikli ve

zevkli eşya sürebilme gibi ekonomik bir etkenle, bazen de halkla ve halk sanatlarına dönük ya da çocuktan vana olmak gibi birçok işlev, erek ve ideoloji yüklenmiştir. Yüklendiği işleve göre de örgün eğitim kurumlarındaki sanat eğitiminin verilış tarzı başka başka olmuştur. Ancak tüm bu gelişmeler içinde iki ana sanat eğitimi anlayışı saptanması mümkündür: İnsan eğitiminin ağırlık kazandığı sanat eğitimi, bir başka deyişle sanat yoluyla eğitim: bunun karşısında sanatın ağırlık kazandığı, sanatın kendisi için, sanatın anlatılmasını amaçlayan sanat için eğitim anlayışı.

İlkinde önemli olan sanatsal yaratıcı uğraşların genel eğitim sistemi içinde insanı yetiştirici süreçler olarak yer almasıdır. Özgür yaratıcılık, çocuğun işine karışmamak, onu kendi haline bırakmak, az yönlendirmek bu anlayışın getirdiği uç düşüncelerdir. Diğerinde önem verilen ise karmaşık ve çok yönlü sanat olgusunun kendisidir. Çocuk, ergen ve yetişkinin çağını anlaması bakımından özellikle çağdaş sanat biçimlerinin üzerinde didaktik olarak durulur. Burada çocuğun kendiliğinden ne yapacağı değil, öğrencinin neye gereksindiği ve neler öğrenmesi gerektiği önem kazanmıştır. Bu yazı, 20 Kasım 1998’de İstanbul MEF okulları 2. Eğitim Sempozyumu; “21. yy’ın eşiğinde Türk Eğitim Sistemi, Sorunlar, Çözümler, öneriler, Perspektifler” için hazırlanmış; kurum tarafından basılmayınca, Eğ. Bil. Fak. Dergisi’ne verilmiş ve ancak 2001 yılında yayınlanabilmiştir. Son kaynaklar da dolayısıyla gösterilememiş. Dikkat edilirse anlaşılacaktır ki, sanat yoluyla eğitim, çocuk ve ergende us’tan, us’un denetiminden çok duyulara, duyguya, heyecana yer vererek, eğitim sistemlerindeki aşırı rasyonalizasyona karşı çıkmayı, bu olguyu dengelemeyi amaçlamaktadır. Ağırlık duygusalılıkta, duygusal yaşantıdadır.

Sanat için eğitim ise, belki biraz daha somut ve gerçekçi bir yaklaşımla, çağımızın bilimsel ve teknolojik bir çağ olduğunu kabul eder ve bu gerçekten yola çıkarak sanat eğitimini de ussal ve bilimsel temellere oturtur. Yaratıcı, yapıcı, üretken süreçlerin önemi kadar, sanat olgusunun türlü biçimleriyle öğretilebilirliği üzerinde durur; duygusallığın yanı sıra, tüm yetileri, yetenekleri ve zihinsel ön plana alır; sanat uğraşlarında çocuğu da, ergeni de yaptığını ve yapıları sözelleştirerek, söze dökerek kavramlaştırmasını, üzerinde düşünerek yargılamasını, eleştiri ve değerlendirmelerinin ussal temellere dayanmasını ister. 1965 yılında kurulan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsü 1980 öncesinde Bölüm, sonrasında Anabilim Dalı olarak (1998 YÖK’ün Eğitim Fakültelerini yeniden yapılandırma girişiminde Bilim Dalı düzeyine indirgenmiştir) sanatlar eğitimbilimi alanına önemli hizmetler vermiştir.

Bu birimde, Güzel Sanatlar Fakültesinde ve Eğitim Fakültelerinin Resim-iş, Müzik Bölümlerinde daha çok uygulama ağırlıklı eğitim almış olanlarla, Türk Dili ve Edebiyatı, Tiyatro bilimi ve benzeri ilgili sosyal bilimler mezunlarına lisansüstü düzeyde kapsamlı sanat ve kültür dersleri vererek yüksek lisans ve doktora çalışmaları yürütülmüştür. 1982 ve 1983 yılları süresince MEB’nda toplanan “Türkiye’de Güzel Sanatlar Eğitimini Geliştirme Milli Eğitim Yüksek Danışma Kurulu” biri 1982’de çoğaltılan Çalışma Grubu Raporu (42 s.) ile o günün sanatlara ilişkin Ders Programlarını çeşitli okullar itibariyle gösteren Ekini; diğeri 1983 Nisan’ında tamamlanan Önerileri (14 s.) olmak üzere kapsamlı bir çalışma gerçekleştirmiştir.

1990 yılında toplantılarına başlayan Türkiye’de Güzel Sanatlar Eğitimini Geliştirme özel ihtisas Komisyonu, 1991’de gerçekleştirilen yeni bir raporla sonlanmıştır. Önemle vurgulanan nokta, raporun, 1982 ve 1983 raporlarıyla bir arada ele alınması gerektiği, onlarla birlikte bir bütünlük oluşturduğu hususudur. Nitekim bu raporda sorunlar günün koşulları çerçevesinde değerlendirilerek ve sonuçlar ışığında güncel öneriler geliştirilerek çok fazla tekrara gidilmemesine çalışılmıştır. Dolayısıyla raporun ele alınışı farklı bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. 1982 ve 1991 raporlarında öne sürülen sorunların pek çoğu bugün de halâ geçerliliğini korumaktadır. 1983 ve 1991 raporlarındaki önerilerden kimileri ise gerçekleştirilmiş ya da hazırlık aşamalarına geçilmiş durumdadır. 1982-83 Raporundaki önerilen konulardan olan bir Sanat Konseyi’nin kurulması için çalışmalar 1995’ten bu yana sürdürülmektedir, bugüne değin önemli bir aşama kaydedilememiştir.

165

Ne yazık ki bir Sanatlar ve Sanat Eğitimbilimi Enstitüsü kurulması konusunda da bir ilerleme olamamıştır. Enstitülerin açılması kolaylaşacağına zor duruma getirilmiştir. Rektörlük ve YÖK’ten geçen süreçteki aşırı bürokrasi bile tek başına caydırıcıdır. Kuşkusuz tüm yukarıda anlatılanlardan çıkarılabilecek sonuçlar vardır.

Niteliği tartışılır da olsa, bir batılılaşma ve çağdaşlaşma sürecine girmeye çalışan son Osmanlı döneminin merkezi İstanbul’da temelleri atılmaya başlanmış olan, batılı biçimiyle sanatlara yaklaşma hareketi, eğitimde el becerileri, görme biçimleri, kopya etme gibi başlangıç noktaları da olsa resim derslerine ve çok sesli müziğe yer verme. Baltacıoğlu ve biraz sonra da Tonguç gibi sorunu çok daha iyi anlayıp değerlendiren kişiliklerle, Cumhuriyet’in ilk dönemi bir atılıma ve devrim ruhuna sahip çıkarak sürmüştü. Cumhuriyetin kültür politikası açıktır. Türk kimliğine sahip çıkılarak, ama çağdaş, batıya açık bir tutum, çağcıl bir toplum için gerekli eğitsel, sosyal, kültürel,

atılımlar yapmak. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu yolda direktif verdiği kişilerin, bugün baktığımızda ne denli doğru kişiler olduğu daha iyi görünmektedir.

Eğitim adına yapılan atılımlarla, sanatlar eğitimi adına yapılanlar, gerek örgün gerek yaygın eğitimde yerlerini bulmuştur. Çözümlerin yaşandığı 1940'lardan başlayarak ise, en azından Milli Eğitim Şuralarında (1943, 1946, 1953 ve 1957 Şuraları), sanatlar eğitimine ilişkin atılımcı, yenilikçi ve ilerici bir olguya rastlanmaz. Halkevleri ve Köy Enstitüleri bir yandan etkili bir biçimde sürerken ve kişisel pek çok çaba çağdaş bir sanatlar eğitimi için kaydedilirken, 1950'li yıllardan sonra bu gelişmedeki grafiğin düştüğünü görüyoruz.

Müze Eğitim Bilimi Nasıl Gelişti?

Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 444, 15 Kasım 1998, s. 21-23

166

Müzelerin en temel işlevinin eğitim olduğu açıktır. Çağdaş anlamdaki müzecilikte, yetiştirilmeye çoktan başlanmış olan müze eğitimi uzmanları, görev gördükleri müze ile örgün ve yaygın eğitim, halk eğitimi ve yenilerde de özellikle yaratıcılık eğitimi arasında bağlar ve ilişkiler kuran kişiler olmuşlardır. Müze eğitimi uzmanlarının, bağlı oldukları müzenin temsil ettiği bilim, fen, iş, sanat, arkeoloji ve daha birçok özgül alana ilişkin bilgi sahibi kişiler olup ayrıca eğitimbilim anlamında yetişmiş olmaları söz konusudur. Birçok ülkede müzelerin önce okullara ödünç malzeme servisi yapan birimler kurarak, kopya eşya üretilip bunları okullara göndererek, böylece okul müzeleri, müze köşeleri oluşturulmasına katkıda bulunarak, aynı zamanda gönüllü öğretmenlere müze bilimi ve kendi müzeleri hakkında bilgi veren kurslar açarak, müze eğitim bilimini başlattıkları söylenebilir. Müzelerde, büyük kapsamlı sergiler vd. sosyokültürel değer taşıyan ortamlarda, yaratıcı dramının önemli yeri vardır.

Tiyatro oyuncusu, tiyatro yazarı ve müze dramacısı olan Andreas Earl bu konuda şunları vurgulamaktadır: “Müzelerle ilişkilendirilen çocuk tiyatrolarının varlıkları 1917'lere dayanmaktadır. Bilim müzelerindeki bir konudan dramatik malzeme çıkarmak pek kolay değildir ama tarih, sanat, arkeoloji, toplumsal tarih müzeleri, son derece bol malzeme içerir. Bu müzelerdeki bilgiyi, herkes için anlaşılabilir kılma yollarından biri, bu bilgiyi drama aracılığıyla konuşturur. Müzede dramayı etkili bir biçimde kullanabilmek ve nitelikli bir yorumlamayı gerçekleştirebilmek için dramacının söz konusu bilgileri içeren koleksiyon, sergi ya da sit'in içeriği hakkında sağlam bir bilgisi olması., kendi yorumunun

eğitsel içerikleri hakkında net bir fikir olması; Etkili bir gösterimci ve yönlendirici (drama lideri) olarak gerekli beceri, deneyim ve yaşantılara sahip olması gerekir. Bu niteliklere sahip tiyatrocular, dramacılar ya da kendini drama konusunda yetiştirmiş müzeciler, müze eğitimcileri, rol oynama, metinli monolog, kısa oyunlar gibi gösterimlerle geçmişten imgelemsel ya da gerçekçi karakterleri canlandırabilirler, ziyaretçilerle ve / ya da diğer oyuncularla doğaçtan konuşarak iletişim kurarlar.

Yenilik hareketleri, özellikle sosyokültürel alanlarda, toplumda beliren gereksinimlerin tümüyle kamuoyunda pek belirginleşemediği birçok durumda, çoğunlukla özel girişimlerle, çoğulcu toplum örgütlerince başlatılmakta, belli bir süre bu hareketler uygulamalı biçimde kamuya tanıtılıp yaygınlaştırıldıktan sonra, devlet örgütleri ve organlarının dikkatini çekmektedir. Bu belli süre konuya göre ve sosyal kültürel yapılara ve kurumsallaşmalara göre kuşkusuz değişen zaman aralıklarını kapsamaktadır. Nasıl estetik eğitim, soylu sınıflarda bir gereksinim olarak doğmuş; çok sonraları, başını belli bilim ve sanat insanlarının çektiği örgütlenmiş hareketlerle sürmüş ve en sonunda resmi eğitim sistemlerine girmiş ise, müze eğitimbilim alanı da böyle bir süreçte gelişmiştir. Ülkemizde de birçok ülkede olduğu gibi, başlı başına müze pedagoğu yetiştiren lisans düzeyinde bir program henüz yoktur. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1998 - 1999 öğretim yılında açılmış bulunan, bu alana ilişkin bir yüksek lisans programı ise umut veren bir başlangıçtır.

167

Öte yandan çoğulcu toplum örgütleri yoluyla müzelerin ve galerilerin, canlı, yaşayan sosyokültürel eğitim ortamları olması adım adım gerçekleşmektedir. Çağdaş Drama Derneği'nin kimi üyeleri ilk kez Antalya'da düzenlenen Uluslararası Çocukların Çocuklara Tiyatrosu 1992 Buluşması'nda İngiliz dramacı Finch'in Arkeoloji Müzesi'nde uyguladığı atölye çalışmasında müzede drama ile karşılaştılar. Aynı derneğin iki yılda bir düzenlediği Uluslararası Eğitimde Drama Seminerlerinin altıncısına (1995) yukarıda adı geçen A. Earl çağrıldı. Bu seminerde Earl, konu ile ilgili ayrıntılı bir bildiri sundu. Atölye çalışmasının ilkini, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde gerçekleştirdi.

Gene 1995 yılında (25 ve 26 Aralık) Türk Tarih Vakfı'nın İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde düzenlemiş olduğu İnsan Hakları Sergisi, ÇDD üyesi, deneyimli iki genç akademisyen tarafından, 15 - 17 yaşlarındaki yirmi Kültür Koleji öğrencisine drama yöntemiyle gezdirildi, iki gün ve 2 - 3'er saatlik iki çalışma sonunda, öğrenciler, sergiyi ve sergide iletilenleri unutamayacakları biçimde algılamış olduklarını belirtmişlerdir. (Tarih

Vakfı'ndan Haberler, Aylık Bülten, Şubat 1996) (1998 Ekim ve Kasım aylarında, Darphane'deki Cumhuriyet Sergilerinde aynı etkinlik cuma günleri sürdürülmektedir.)

1996 yılındaki HABİTAT sergileri, çeşitli öğrenci gruplarına bir buçuk ay boyunca belli günlerde drama yoluyla gezdirildi (gene ÇDD tarafından). Ankara'da ilköğretim ve lise çocuk ve gençleriyle gerçekleştirilen okul projeleri çalışmalarında, Anadolu Medeniyetleri, Etnografya, Cumhuriyet ve Kurtuluş Tarihi müzeleri hareket noktalarını oluşturdular. MEB'nin yaz aylarında okul öncesi ve ilköğretim öğretmenlerine açtığı hizmetçi eğitim programlarında da müze ve eğitim konusu artık yer almaktadır.

16 - 18 Ekim 1997 tarihlerinde Ankara'da Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Birimince düzenlenen Müze Pedagojisi Seminerine Münih'ten bir Alman uzman katılmış, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde, genç izleyicilerle nasıl çalışmalar yapılabileceğini, seminer katılımcılarına yaptırarak yaşatarak göstermiş, slayt gösterileri eşliğinde Almanya'daki müze eğitimbilim çalışmalarını tanıtmıştır.

168 30 Eylül - 2 Ekim 1998 günlerindeki gene üç günlük Müze Eğitimbilim Semineri atölye çalışmalarına üç Alman uzman, bildiri sunumuna da bu kez biri müzeci, üç Türk konuşmacı katılmışlardır. Diğer iki konuşmacıdan birinin tarih bilimci, diğerinin ise sanat eğitim bilimcisi olması, müze pedagojisi alanının disiplinler arası bir alan olarak ele alınması gerekliliğini de vurgulamaktadır.

Toplumsal Sorumluluk

Müzeciler Derneği Yayınları, No: 3, Ankara 2001, s. 36-45. Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk başlıklı Açık Oturum 2000,

Konuşmamı iki alt başlıkta toplamak istiyorum. Bir tanesi sanat kültürü, diğeri ise sanat kültürünü aktaran belli başlı kurumlardan biri olan müzenin eğitimbilimiyle buluşması. Sanat kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılmasında eğitime düşen rol ve görev -özellikle ülkemiz açısından- güzel sanatlar liseleri gibi diğer sanata ilişkin eğitim veren kurum ve kuruluşların dışında pek yerine getirilememektedir. Genel örgün eğitime baktığımızda, her nasılsa yer almış olan resim ve müzik dersleri ise, söz konusu sanat kültürünü aktaran dersler değildir. Bunlar uygulama dersleri olmuşlardır. Ülkemizde sanat tarihi derslerinin giderek okullardan uzaklaştığını da biliyoruz. Bu bakımdan en kalıcı bilgiyi veren ve aktarımı sağlayan alan olarak yalnızca edebiyat dersleri

kalmaktadır elimizde. Müzlerden (şu Yunan mitolojisindeki ünlü müzler, sanat perileri diye de söylenebilir veya Mousa'lar denebilir) beşinin, dokuz müzden beşinin yazın alanı ile ilgili olduğunu anımsarsak, ki isterseniz açalım: Şiir, lirik şiir, hitabet, söz, tragedya, komedi gibi, bu sanat perilerinin hiç birinin doğrudan plastik sanatlarla ilişkisi olmadığını düşünürsek, 'Mouseion' sözcüğünden gelen müze kavramının neden insanlarda önce plastik sanatlar; resim, heykel ve arkeoloji müzelerini çağrıştırdığı da bir soru olarak belirmektedir. Ama kim müzeleri, müze tarihini biliyor ki?

Öte yandan eğitim öğretim programları içinde müze konusuna yer verilmiş mi diye kısaca bakacak olursak, 1951 tarihli ortaokul işbilgisi / elişleri programında haftada dört saatlik, işbilgisi dersleri ile ilişkili olarak müzelerden yararlanılması uyarısına yer verilmiş. 1957 lise resim eğitimi programı içinde de "yöredeki müzelerin gezilmesi ve öğrencilere kendi başlarına müzeye gitme -kendi başlarına müzeye gitme bana çok yanlış geliyor tabii- ve öğrenme isteğinin aşılması" biçiminde müze kavramına yer verilmiş.

1. Müzelerin kuramlarını ve tarihini inceleme.
2. Müze materyalini toplama, saklama, koruma.
3. Bu materyal üzerinde yapılacak araştırmaların ilkelerini yöntemlerini ortaya koyma.
4. Müze eğitimbiliminin yöntemlerini saptama.
5. Yayın, yapım, sergileme, örgütleme, yönetim gibi müze tekniklerini izleme.
6. Müze kadrolarının eğitimi.
7. Müzelerin kamuoyunda, geniş kitlede etkililik kazanması için yapılacak çalışmalar ve bu çalışmaların, ilke ve yöntemlerini belirleme.

169

Bu alanların tümü de belli bir eğitimi ve yetiştirmeyi gerektirmektedir. Eğitimbilimle yakından ilgili olan iki alan müzecilerin, müze çalışanlarının yetiştirilmesi ve ayrıca onların ileri eğitimi (hizmet-içi eğitimleri) ve müze eğitimbilimidir. Bir de yetişkin eğitimi kapsamındaki eğitim programlarıdır.

Müze eğitimbilimi en başta müzeyi bir kültür merkezi olarak algılar, tanımlar. Bu alan popüler olabilecek bilimsel organizasyonlarla didaktik (öğretici-eğitimsel) yöntemlerin birleştiği bir alandır. Müzeleri, haz alma, rahatlatma ile bilgilenmenin bulunduğu yer olarak görür. Bunun için programlı biçimde örgün eğitimle (formal eğitimle) işbirliği yapar ya da informal eğitim alanında, yetişkin eğitimi (halk eğitimi)

alanında, programlı biçimde ya da gönüllü gruplarla eğlenceli - eğlendirici - örtük olarak eğitici programlar düzenler. Bu sonuncusu önceden programlanmıştır. Ama gönüllü, istekli, o an gelmiş müze ziyaretçisinin eğilimine göre esnek ve değiştirilebilir.

Müze eğitimbilimi alanı okullarla, öğrencilerle çalışabildiği gibi, yaşlılarla, sadece kadınlarla, işçilerle çeşitli çalışma gruplarıyla çalışmalar düzenler. Çalışmalar kapsamında eğlenceli afişler, yaftalar hazırlanabilir, çok çeşitli atelye çalışmalarına yer verilir.

Müze eğitimbilimi, kimi zaman kültür eğitimbilimi ile çakışır, örtüşür. Çünkü kültür pedagojisi alanı da, sanat kültürü ile yakından ilgilidir; ama süresi, katılımcıları, konu seçimi, disiplinler arası olması açısından daha özgürdür. Hareket noktası ya da çalışma ortamı olarak müzeyi seçebilir ama bu bir önkoşul değildir. Uzun ya da kısa süreli proje çalışmaları biçiminde oluşur.

Müze eğitimbilimi çalışmalarında temel taşlar kuşkusuz tarih bilgisi, tarih kültürü, felsefik bakışlar ve eğitimsel düşüncelerdir. Yöntemler ve teknikler ise başlıca el becerisi çalışmaları, yazınsal çalışmalar -biraz önce değindim-, yaratıcı drama çalışmaları, ses, koku, tat üzerinde yapılan çalışmalar ve yaşayan tarih ya da sözlü tarih çalışmalarıdır.

170

Sanat Eğitiminde Yanlış Yönlendirmeye Bir Örnek

Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı 77, Şubat 1983, s. 9-13.

Konuya girmeden ilkokul 4. sınıf kitaplarından birinden bir aktarma yapacağız:

“Ne Yapmalı ve Niçin Öyle Yapmalı?

Kaynak, küçük yaştan beri müziği seviyor ve kolaylıkla kavlıyor. Bunu bildiği için o, bir müzisyen olmak istiyor. Annesiyle babası, onunla aynı düşüncede değil. Onlara göre, Kaynak Öğretmen olmalıdır. Böyle bir meslek edindiği zaman sağlam bir geliri olacaktır. Bu arada müziğe çalışabilir. Kaynak'ın dedesi ise, onun hemen müziğe çalışmasını uygun buluyor...

Kaynak için doğru yol, hangisidir?

Kaynak için doğru yol, ana babasının gösterdiği yoldur... Çünkü bu alıntıdan önce kitapta işlenmiş olan konu şöyledir: Ana, Baba ve Çocukların hak ve görevleri vardır:

- a. Çocuklar ana ve babalarıyla birlikte yaşar;
- b. Büyükbabalar ve büyükanneler, torunları için düşündüklerini söyler; fakat karar vermek, ananın ve babanın hakkıdır; onların dediği olur.
- c. Çocuklar, okul ve meslek seçerken, ana ve babalarının düşüncelerini saygıyla dinler, onların isteklerine uyarlar.
- d. Aile başkanı babadır; fakat her işte eşinin düşüncesini sorar

Görüldüğü gibi, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 21.1.1980 tarih ve 341 sayılı kararıyla, ders kitabı olarak kabulü uygun görülüp, 2.4.1980 tarihli ve 2595 sayılı emirle 7. kez 300.000 adet basılmış olan ve ilköğretim 4. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler kitabına göre,

1. Çocuklar okul ve meslek seçerken, ana babaları ne derse körü körüne onu yapacaklardır. Ana babanın herhangi bir yanlış değerlendirme ve yönlendirmesi söz konusu değildir.
2. Okul ve meslek seçiminde, yaşam deneyi daha çok olan ve belirli bir kesimde belli bir kültür birikimine de sahip olabilen büyükanne ve büyükbabanın düşünceleri hiçbir biçimde ana babayı ve dolayısıyla çocuğu etkilemeyecektir.
3. Ülkemizde “ergenlik” kavramı henüz aydın çevrelerde bile pek yerleşmemişken ve «çocuk» kavramı ana babaların işine geldiği durumlara göre, gençlik döneminin başlangıcı 18 yaşına dek uzanabiliyorken, meslek seçiminde ergenin bile kendi düşüncelerine yer verilmeyeceği gibi çok önemli bir sorun, 4. sınıf çocuklarının zihinlerine keskinleştirilmektedir. Ve asıl önemlisi,
4. Bugün artık çeşitli yazar ve toplum bilimcilerce sıklıkla üzerinde durulan sanat eğitiminin gerekliliği, toplumumuzun karşı karşıya bulunduğu kültür ve sanatımızdaki «Köleşme ve düzeysizleşme» (2) olgusunun, ancak bilinçli, bilimsel, bilgiye dayalı bir sanat eğitimiyle ve beğeni düzeyinin yaygınca yükseltilmesiyle mümkün olduğu; ayrıca alanında iyi yetişmiş sanatçılara da bu yönden büyük görevlerin düştüğü belirtilip dururken, 10 yaşına gelmiş ilköğretim, 4. sınıf çocuğuna, son derece kesin bir tavırla şu öğretilmektedir: Çocuk müziği ne denli sevse de, küçük yaştan ilgilenip kolaylıkla kavrasa da, müzisyenlik, yani bir sanat dalı, sağlam bir gelir getirmede için meslek olarak seçilmemelidir. Önce, öğretmenlik gibi sağlam gelir getiren bir meslek seçilmelidir, bu meslekte iken de, istenirse, müziğe çalışılabilir.

İşte sanırız böylece, ne yazık ki yaygın, fakat pek çok yönleriyle yanlışlığı ortada bir basmakalıp önyargı çocuk kesiminde de pekiştirilmektedir. Bu yargı ise, neresinden bakılsa yanlıştır. Meslekleri, getirdiği paraya göre ölçen maddesel yaklaşım belki ilk bakışta yaşamsal alanda

pratik görünebilir, ama herhalde Millî Eğitim Bakanlığı gibi resmî bir kuruluşun yayınlarında yer almayacak kadar, genel eğitim ve kültür politikasına ters düşmektedir. Nerede kaldı ki, «müzişyenlik» yerine önerilen öğretmenlik de belli bir idealizm isteyen ve bugün artık yüksek gelir getirmediği pek açık olan özveri mesleklerindendir. Öyleyse müziğe ve genelde sanata karşı bu resmî yanlış tutum ve yanlış bilinçlendirme neden? Bu sorunun yanıtı kuşkusuz çok derinlerde yatmaktadır ve kısa bir yazının çerçevesine sığmayacak denli köklü araştırmalar gerektirir. Konu tarih, toplumbilim, siyasal bilim, ruh bilimin çeşitli dalları ve sanat bilimi gibi toplumsal bilimler alanlarında çalışanlarca irdelenmesi gerekli bir konudur. Ancak, yalnızca müzişyenlik» kavramının çağrıştırdığı anlamdan çıkarak kısaca şunu söylemek isteriz:

İlkokul 4. sınıf kitabından yaptığımız alıntıdaki yaygın önyargının yalnız müzikçilik konusunda değil, ressamlık, yontuculuk, tiyatroculuk, şairlik, roman yazarlığı gibi başka sanat dalları için de geçerli olduğunu düşünebiliriz. İyi yetiştirilip iyi yapıldığında, hepsi de aslında çok saygın meslekler olan alanlar hakkında, örneğimizde olduğu gibi, söz gelimi müzik alanında 10 yaş çocuğunu bu denli kesin koşullandırmak niçin? İlkokullarımızda (özeller dışında) bir müzik öğretmenin hemen hemen bulunmadığı düşünülecek olursa, evdeki ana babadan da genelde umut olmadığına göre, sosyal bilgiler dersinde bu konuyu işleyen sınıf öğretmenine karşı çıkabilecek biri de yok demektir.

172

Ulusal Eğitimde Kültür ve Sanat

“Ulusal Eğitimde Kültür ve Sanat”, içinde: Ulusal Eğitim Kurultayı, 20.12.2003, Bağımsızlıkçı, Aydınlanmacı, Halkçı Eğitim Derneği Yayını, Eğitim Dizisi: 1, Yayına Haz. Nazım Mutlu, Ankara 2004, s. 113-128.

Sanatlar ile gerçekliğin, sanatlar ile siyasetin, sanatlar ile ekonominin ilişkileri her zaman çok yönlü, oldukça da karmaşık olagelmıştır. Bu konularda ciltlerce yayın yapılmıştır. Aynı biçimde sanatlarla eğitimin ilişkisi de klasik Yunan döneminden bu yana, en başta filozofları, sonra da diğer alan düşünürlerini uğraştırmış ve bu konu gelip sanat eğitimi siyasalarına dek varmış, ama asla daralmayıp zengin bir araştırma inceleme alanı oluşturmuştur. Zengin, çünkü bu çok özel konuyu araştırmak için tarih, siyaset tarihi, sanat tarihi, toplum bilimi, felsefe, psikoloji ve son dönemde beyin bilimini de içine alan bir sanatbilimi alanına başvurmak söz konusudur. Sanat ve kültür eğitiminin ülkemizdeki gelişmesinin tarihçesine baktığımızda da, bu alanın “Türkiye’de eğitim siyasalarının Atatürkçü çizgide olduğu

sürece, toplumsal, siyasal ve kültürel boyutlar üçgeninde iyi bir yer edindiğini, daha sonraları ise Türk-İslam sentezi gibi garip bir politika ile çatlamalara uğradığını” görebilmekteyiz. Halkçılık, köylü ve işçi kesimlerin, kısaca çalışarak emeği ile geçinen geniş kitlelerin çıkarlarını savunmayı amaçlayan siyasal hareketin adıdır. Hilmi Ziya Ülken’in sosyoloji sözlüğünde halkçılık şöyle açıklanmaktadır: “Siyasal ve genellikle sosyal akımlarda, büyük halk yığınlarının kalkınması hedefini güden görüş. Halkçılık, sınıf ayrılıklarını azaltma ve eşitlik ideali bakımından sosyalizme benziyorsa da ona indirgenemez; çünkü hareket noktası, işçi sınıfı ve onun gittikçe büyüyerek başka sınıflar üzerinde baskı yapan gücü değil, köylü, işçi ve orta sınıfları içine alan halk gücüdür.”

Mustafa Kemal’in kurulan yeni devleti altı temel ilkeye oturttuğunu anımsarken, ulusçuluk kavramının halkçılık kavramını da içerdiğini söylemek yanlış olmaz. Nitekim Çeçen’in de dediği gibi, halk kitlelerinin ulusal çıkarlarının bilincine ulaşması, onların gerektiğinde kurtuluş savaşlarını da başarabileceklerini göstermekte5; tam bir kurtuluş için de (devrimin kabulü) bütünsel bir bilinçlendirmenin, kısaca eğitimin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kemalist devrimin halkçılık ilkesi, yeni yönetimin halk yönetimi olmasını ve yöneticilerin halkın içinden gelmesini, kitlelerle kaynaşmasını ön görmekteydi. Bu doğrultuda ülke çapında yepyeni bir örgütlenmeye gereksinme vardır.

173

Halkevleri 19 Şubat 1932’de resmi olarak kurulmuştur. Halkevlerinin hazırlayıcısı ve sorumlusu olan Dr. Reşit Galip, halkevlerinin çevre ve bölge halkıyla nasıl kaynaştırılacağı üzerinde dururken, öngörülen dokuz çalışma kolunu ve başlıca çalışma alanlarını şöyle belirtmiştir: Dil, Edebiyat ve Tarih Kolu, Güzel Sanatlar Kolu, Temsil Kolu, Spor Kolu, Sosyal Yardım Kolu, Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu, Kitaplık ve Yayın Kolu, Köycülük Kolu, Müze ve Sergi Kolu.

Kol çalışmaları hızlı biçimde gelişmiş, Halkevleri çalışmaları diğer ülkelerce de ilgiyle karşılanmıştır. 1940’ta yapılan kimi değişikliklerle tarih konusu müze ve sergi kolu ile birleştirilmiş; temsil kolu da tiyatro eğitimi kursları açarak ve özellikle temsillerdeki kadın rollerinin öne çıkarılmasına özen göstererek işlevlerini genişletmiştir. Gene Halkevleri bünyesinde gerçekleştirilen aile toplantılarının (1940’ta 145 toplantı sağlanmıştır) üzerinde durulması gereken bir olgu olduğuna dikkatler çekilmelidir. 1941 yılında Ankara Halkevlerinde açılan resim ve heykel yarışması sonucunda gelen eserlerin sergilenmesi, daha

sonraki Devlet Resim Heykel Sergilerinin bir başlangıcı sayılmalıdır. Dönemin üst düzey yöneticilerinin her fırsatta kültürün ve sanatın önemini vurgulamaları, kültür ve sanat çalışmalarına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmeleri, 1940'ta başbakan Refik Saydam'ın Halkevlerinin bir halk üniversitesine aday olduğunu söylemesi Halkevlerinin değerini arttırırken; yaygın eğitimle ilgili diğer çalışmalara da önem verilmiştir. Çoğunlukla gene Halkevlerinin düzenlediği bu gibi çalışmalar arasında, muhtarlar için bir eğitim kursunun açılmasını; cezaevlerinde de eğitsel kurslar verilmesini; yetişmiş tarım uzmanlarının köylü halka konferanslar vermesini, tarımla ilgili sorunlara çözüm önerileri getirilmesini; bu konularda araştırmalar yapılmasını; dil bayramı, toprak bayramı kutlamalarını vb. sayabiliriz.

27 Mayıs devriminden hemen sonra eski Halkevçilerin, sanat, kültür ve bilim insanların bir araya gelmesiyle önce “ Türk Kültür Derneği” kurulmuştur. Derneğin amaç maddesinde belirtilen temel ilkelerinde Türk ulusu, Türk vatani, özgürlük ve dünya görüşü gibi kavramlara açıklık getirilirken, kültürün tanımı da şöyle yapılmıştır:

“Kültür ulusun yapısında temel değerler olan din, dil, ahlak, hukuk, gelenek, görenek ve güzel sanatlar gibi sosyal kurumların toplamıdır.”

174

Halkevleri yeniden Atatürk ilkeleri ışığında, Türk kültür ve sanatına hizmet edecekti. Vazgeçilmez temel ilkeler cumhuriyetçilik, ulusal bağımsızlık, çağdaş uygarlık, ulusçuluk, laiklik, halkçılık, devletçilik ve devrimciliği.

Halkevleri bünyesinde dokuz kol gene etkinliklere başlamış; güzel sanatlar kolu, müzik ve plastik sanatlar olarak ayrılmıştı. Sonuçta sosyal yardım, halk dershaneleri ve kurslar kollarına yer verilmeyerek şu kollar çalışmıştır: dil, tarih ve edebiyat; müzik; gösteri; plastik sanatlar; folklor; spor; turizm ve gezi; kitaplık ve yayın; köycülük kolları. Daha sonra bu kollara bilim ve teknoloji kolu da eklenmişti.

Ne yazık ki, 1973'te Halkevlerinin 41. yıldönümü kutlanırken, devlet ve hükümetin ilgisizliğinden yakınılıyordu. Ancak gene de yapılan çalışmaların bir dökümü çıkarıldığında, 200'ü aşkın Halkevinde; 200 adet köycülük, 105 adet folklor, 102 adet kitaplık, 81 adet müzik, 63 adet turizm, 16 adet spor, 36 adet dil ve edebiyat, 12 adet plastik sanatlar kolları olmak üzere toplam 665 kolun etkin çalıştığı, buna yayınların da katılması ile sınırlı olanaklara karşın etkinliklerin sürdürülmeye çalışıldığı gözlenmektedir.

70'li yılların sonuna doğru, siyasal olayların tırmanması, Halkevlerinde de yönetimden istifalar, genel ilgisizlik ve yanlış değerlendirmeler, 1975, 1976, 1977 yıllarında Halkevlerine yöneltilen saldırılar (silahlı saldırılar dahil) gibi durumlar karşısında, 2 Ağustos 1980'de olağanüstü kurultaya giden Halkevleri, durum değerlendirmesi ve önerilerde bulunulması doğrultusunda savaşımına devam etme kararı almışken, sıkıyönetimin kısıtlamaları ile karşılaşmıştır. 12 Eylül 1980'deki darbenin sonrasında ara dönemin yaptığı ilk işlerden biri Halkevleri örgütlenmesini yurt düzeyinde kapatmak olmuştur.

Yargılanma bitip beraatla sonuçlanınca 23.06.1987 tarihinde yeniden yaşama geçirilen Halkevleri, birçok çalışmaya yeniden başlamak zorunda kalmıştır. Kısa sürede 10. kurultayını yapmış, ancak şubelerin açılması ve kol etkinliklerinin eski hızıyla yürütülmesinde hiçbir zaman daha önceki dönemlerdeki etkililiğe ulaşamamıştır.

Ancak şu unutulmamalıdır: Günümüzde yaşayan tek Atatürk kurumu Halkevleridir. Tüzüğü de eski tüzüğün aynıdır. Devlet desteğinden ise artık iyice yoksundur.

Geçmiş dönemlerde “Türk toplumunun kültürel atılım yapmasında Halkevlerinin önemli rolü olmuştur.” Köy Enstitüleri ile birlikte Türk köylüsünün ve genelde Türk halkının aydınlatılması ve bilinçlendirilmesine yönelik eğitim seferberliğinde bu iki kurum kendilerine düşen görevi yerine getirmişlerdir. Her iki kurum da yeni yazarların, sanatçıların ve bilim adamlarının yetişmesinde çok önemli katkılar sağlamıştır.

175

Kuşkusuz Ulusal Eğitimde Kültür ve Sanat başlığı altında, okullardaki programlarda kültür ve sanat ve Şuralarda kültür ve sanat konularına bakış da ele alınmalıdır. Ancak, bunlardan ilki pek çok kez konu edilmiş olduğu için¹ üzerinde durulmadan geçilerek, süre darlığı nedeniyle Şuralardan da, gerçekten kültür ve sanata genişçe yer verilmiş olan 1962'de toplanmış bulunan 7. Milli Eğitim Şurası üzerinde durulacaktır. 7. Milli Eğitim Şurası eğitim, kültür ve sanat sorunlarının geniş biçimde ve altı ana bölüme ayrılmış olarak incelendiği bir Şuradır. Her bölümle ilgili komisyonun bir rapor sunduğu bu toplantılarda, Kültür İşleri ve Güzel Sanatlar Komisyonunun raporundaki öneriler arasında şunlar da bulunmaktadır: Görülen odur ki, Cumhuriyetin ilk döneminde kültür ve sanata, okul içi ve okul dışı eğitimde verilen önem giderek tavsamış, ancak 1960 devrimi gene kapsamlı biçimde bu konuya da eğilmiş, 1962 Şurası dışındaki Şuralarda da ufak tefek ayrıntılar ve raporlarda kısaca yer verilen ibarelerden öteye gidilmemiştir.

Ulusal eğitimimizde yeniden sanat-kültür bilinci rüzgârını yakalamak için öneriler:

1. Turizm Bakanlığı'yla birleşmiş bulunan Kültür Bakanlığı'nın yeniden ayrı olarak ve kararname ile değil, yasa ile kurulması.
2. Ulusal bir kültür seferberliğinin eyleme geçirilmesi. Bunun için, başkent Ankara'dan başlayarak kültür platformlarının oluşturulması.
3. Ulusal eğitimimizde, en başta eğitim felsefesi açısından yaklaşılarak, sanat ve kültür alanlarına ve derslerine, gerek öğretmen gerekse müfettişler düzeylerinde daha iyi bir gelişim ve dolayısıyla anlayış sağlanması.
4. Halkevlerindeki benzer düzenlemelerle halka doğru (yönelik) bir sanat-kültür eğitimi seferberliği düzenlenmesi. Bunun için her tür iletişim ve yayın olanaklarının işe koşulması.
5. Dört ana bakanlıktan birinin Kültür Bakanlığı olması.
6. Sanat kültürünü yaymak, doğru kültür ve sanat siyasaları oluşturmak için (çağdaş, eleştirel, aydınlatmacı, ilerici) çok işlevli, çok bölümlü bir Özerk Sanat Kurumu (Sanat Konseyi) kurulması. Bu kurumun güncel siyasetten uzak olması.
7. Sanatlar eğitimbilimi, kültür eğitimbilimi, müze eğitimbilimi, medya eğitimbilimi gibi eğitimbilimleri alanlarında hızla eleman yetiştirilmesi.
8. Güzel sanatlar denince, tüm sanat dallarını içeren (tiyatro, sinema, müzik, yazın, medya kültürü, drama, dans, gösterim sanatları ve görsel sanatlar) bir alanın anlaşılması.

176

Estetik Eğitimin Kısa Tarihsel Gelişimi Ve Çağdaş Sanat Eğitimi

Öğretmen Dünyası Dergisi, Sayı 49, SS 6-8, 1984.

'Sanat eğitimi' kavramı, girift anlamlı ve çok yönlü iki kavramı birden içermektedir: 'sanat' ve 'eğitim'. Tek başlarına düşünüldükte, üzerlerinde yüzyıllar boyu tartışmaların yapıldığı, her birinin, içinde bulunulan dönemdeki egemen anlayış ve görüşlere göre, mistik, usdışı (irrationel), usçu, bilimsel, teknolojik temellere dayalı olarak açıklanmaya ya da geliştirilmeye çalışıldığı bu iki kavram, zaten belli bir karmaşayı beraberinde getirmektedir. Karmaşık ve anlaşılması güç bir olgu olan sanatın eğitimi acaba nasıl anlaşılmalıdır? Kapsamlı bir bakışla, sanat eğitime ilişkin görüşleri iki guruba ayırmak mümkündür: sanat ve sanata ilişkin her şeyin ön planda tutulduğu «sanat için sanat hakkında eğitim», ya da insanın eğitiminin ön planda tutulduğu «sanat yoluyla eğitim». (Birincisinde de, ikincisinde olduğu gibi sanatçı yetiştirmek amacı güdülmemektedir, konumuz genel eğitim içindeki sanat eğitimidir.) Görülüyor ki bu anlayışların birinde

sanat, ötekinde eğitim ağırlık kazanmaktadır. Batı kültürü içinde, yetişmekte olanın, okulda ve okul dışında, genel bir temel eğitim dizgesi içinde, sanatsal alanda da gerek kuramsal, gerek kılğısal ve uygulamalı (amelî ve tatbikî) olarak eğitilmesi konusu, Barok dönemin bitişinde, burjuvazinin güç kazanması ve kendisiyle ilgili birtakım eğitimsel tasarılar geliştirmesiyle ortaya çıkmış, gerek «uyumlu kişilikler yetiştirme» düşünöleri, gerekse sanatın (o dönemde klasik-akademik tarzda sanatın) ve bu sanat ile üretici ya da tüketici olarak uğraşmanın insanı eğittiğine ilişkin düşönceler ortaya atılmış, buna kimi meslekler için gerekli olan el sanatları ile ilgili bazı ön-eğitim istemleri de eklenmişti. Böylece çok kaplamsal bir deyişle, gerek soyluların gerek emeğıyle geçinenlerin gereksinme duydukları bir «sanat ve zenaat eğitimi» söz konusu olmaya başlamıştı.

18 yy. daki ve 19. yy.'ın başlarındaki estetik eğitim anlayışı, endüstri devrimi ve teknolojinin gelişmesiyle değışikliğe uğramış, bu kez endüstrileşme ve makineleşme süreçlerinde insanın yabancılaşması olgusuna, bilimselleşme ile ussallaşma olgularına karşı bir denge ögesi olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Estetik ve sanat eğitiminin başlıca bir duygu eğitimi olarak, aklın ve ussal düşünme'nin karşısına konması işte bu bağlam içinde karşımıza çıkmaktadır.

177

Günümüzde erek, genel eğitim dizgesi içinde sanat eğitiminin de aracılığıyla gene, dengeli, uyumlu ama bu kez çağına açık, yaratıcı yurttaşlar yetiştirmektir. Ancak, geçerliliğini koruyan ussal-duygusal dengesinin ya da mantıksal – bilimsel - kavramsal'a karşı duygusal – imgesel - usdışı dengesinin kurulmuş olduğunu söyleyemeyiz. Gene biliyoruz ki, sanatsal etkinliklerle beslenen, doğayı, çevreyi gözlemleyerek, maddenin özünü tanıyarak, sonsuz biçimde üreyebilen biçim ve düşünö sistemleri bularak eğitmeyi amaçlayan temel sanat eğitimi gibi dersleri görerek yetişen çocuklar, kesinlikle öteki derslerinde de yüksek başarıya ulaşmaktadırlar; bu biçimde dersler ve böyle bir eğitim görmeden yetişen kontrol guruplarınkinden daha yüksek genel başarı oranı göstermektedirler.

Üstelik bu çocuklar kendileri üretirken gurup içinde yürütölen çalışma süreçlerinde hem kendilerini hem arkadaşlarını değılendirmekte, yargılayıp eleştirmekte, böylece özeleştiri yanında arkadaşlarının ürünlerine ve düşöncelerine saygı duymayı öğrenmektedirler. Çağdaş sanat biçimleri ile sık sık karşılaştırılarak yürütölen bu etkinlikler dolayısıyla yeniliklere, günümüzün sanatsal ve kültörel biçimlerine açık, hoşgörölü ve insancıl kişilikler kazanmaları olasılığı çok yüksek olmaktadır.

Gene aynı çağdaş sanat eğitiminde öngörülen bir boyut ise, çocukların üretilmiş ve üretilen biçim ve düşünceler üzerinde sıklıkla ve bolca konuşmalarının sağlanmasıyla, gerek dil gerek kavram gelişimi bakımından ‘sözelleştirme’ olayına yer verilmesidir.

Günümüzde geçerli sanat eğitimi kuramlarından ‘oyun’ kuramı da çocuk resmi olgusundan kaynaklanmaktadır; çocuğun hiçbir etkiye kapılmadan, her tür anlatımsal dış öğeden bağımsız olarak, öykünmeden, özgürce kendini ortaya koyması, özgürce yaratması ilkesine dayanmaktadır. Böyle bir etkinlikte kurallar, tıpkı bir oyunda olduğu gibi saptanır ve bunlara bağlı kalınır; ancak bu kuralları çocuklar kendileri saptayıp uygulurlar.

Kısaca çağdaş sanat eğitimi, çağına hiçbir zaman olmadığı kadar açıklıkla ve sevecenlikle yaklaşmakta, çocuğu, ergeni, genci ve yetişkini ile karşısına aldığı, bireyleri, örgün ve yaygın eğitimde çağının yabancıları durumuna getirmeden, çağın gereği bilimsellik ve ussal yöntemlerle, sanat hakkında yoğun bilgi vererek, yaşamdaki sanat gerçekliklerine geniş bir kapsam içinde yöneltmektedir. Çağına karşı çıkmayarak, tersine onunla bağdaşarak ve bilim ve teknolojiyi de içermek üzere her alanda, insanın yaratıcı, tasarlayıcı, düşünce üreten yanını pekiştiren bir sanat eğitimi anlayışı giderek egemen olmaktadır.

178

Müze Kültürü ve Sanatlar

Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk başlıklı Açık Oturum Konuşması, Müzeciler Derneği Yayınları, No: 3, Ankara 2001

Şimdi çocuk müzesi (çocuklar için müze demek her halde daha doğru) kurulurken, bir müze gerçekleştirilirken nelere dikkat edilmesi gerekiyorsa, çocuk müzesinde de aynı şeylere dikkat etmek gerekiyor, ama farklılıklar şunlar: Hedef kitle başlıca çocuklar.

Bu demek değildir ki, bir yetişkin de gelip bir çocuk müzesini gezmesin. O da gezecektir. Bu müzenin içinde çocuk kültürüyle ilgili şeyler olacaktır. Oyuncaktan başlayarak çocuğun yaşamında önemli olan bütün objelerin sergilenmesi, onun yaşamında önemli olan oyun gibi bir takım yardımcı, yan etkinliklerin düzenlenmesi ve tabii ki çocuğa da yine kültür, eğitim ve sanat kültürü aşlamak için düzenlenmiş ortamlar ve atelye çalışmaları olacaktır. Çocuk müzesini, canlı, renkli, çocuğun oynayabileceği, bilgi aldığı ve farkında olmaksızın bilgilenip gezebileceği bir ortam gibi düşünüyorum.

Yalnız şunu da eklemek istiyorum. Türkiye’de sanki hiç bir şey yapılmıyormuş gibi konuşuldu burada. En azından bazı müzelerin çocuk bölümlerinin kurulduğunu ben biliyorum. Kurulmuş ve sonradan işlerliğini yitirmiş olanlar da var ne yazık ki. Ama bir takım gereksinmeler sonucunda bu eğilimler belirdi, ortaya çıktı, hatta bir “eğitim müzeleri projesi” oluştu. O ne oldu tam bilemiyorum. Ayrıca bir gezici müze projesi vardı İstanbul’da. 1995’ten bu yana ivme kazanmış bir hareketlilik var. Geç kalındı kuşkusuz ama bir şeyler yapılmaya başlandı. Bir Çocuk Müzesi Derneği de kurulma aşamasında.

En son benim gezdiğim Selçuk’taki, daha çok Efes’ten çıkmış olan bulgu ve buluntuların bulunduğu müzede bir çocuk köşesine rastladım. Bir oda tamamen çocuklar için düşünülmüştü. Ne yazık ki sadece 23 Nisan dolayısıyla yapılmıştı. Mayısın başında kaldırılacaktı. Ama o kadar hoş düzenlenmişti ki, devamlı kılınması gerekirdi. Çünkü çocukların eski çağlarda oynadığı bir takım oyuncaklar, çalgılar, bebek gibi seramikten veya terakotadan yapılmış eşya bulunduğunu ben bilmiyordum. Bekir Onur bizim fakültemizde oyuncak müzesini açarken ve daha sonra da araştırmalarını yaparken çok fazla bir şey bulamadığından yakınıyordu. Bu köşede ise bol sayıda nesne, obje sergilenmişti. Ayrıca özürölüler için Efes’te bir köşe olduğunu da ben bilmiyordum. Efes’in içinde, ünlü kütüphanenin yanında bir mekân ayrılmış görmeyenler için. Elleyebilecekleri kopyalar yapılmış ya da gözden çıkarılmış birkaç büst konmuş. Aynı zamanda bir düğmeye bastıkları takdirde oradan sözel bilgi de alabiliyorlar. Bu kaç yılında yapıldı bilmiyorum ama ben yeni gördüm. Beş altı yıl gitmemiştim. Demek ki son yıllarda bir takım hareketler var. Okullarda yapılabilecek çok şey var. Özel okullarda daha da mümkün ve yapılıyor. Yönetmeliklere rağmen Milli Eğitim Bakanlığına rağmen. Otobüs tutulması, çocukların vakitlerinin ayrılması, velilere dert anlatmak gibi bir sürü zorluğa rağmen yapılabilen şeyler var.

179

Nasıl bir kültür projesi sorusuna yanıt olarak Ankara Kalesi başlı başına bir konu olabilir sözgelimi. Her okul sırayla bir sınıfında böyle bir proje başlatabilir. Ankara Kalesinde yaşam, Ankara Kalesinde gelenek, görenekler, ne gibi yemekler pişiyor, eskilerle yeniler arasında ne gibi kuşaklar çatışması yaşanıyor. Öğretmenlere tabii ki çok şey düşüyor. Ankara Kalesi, Ankara Kalesinde yaşam, tek bir proje olabilir sözgelimi. Ya da kalede bir duvar seçilebilir. O duvardaki bütün eski uygarlıklara ilişkin nesneleri rölyef, yazıt ve diğerlerini bilen bir insan oturup başladı mı anlatmaya, oradan bir sömestrlik malzeme çıkar. Bir kültür eğitimbilimi projesinden, bir de müze eğitimbilimi projesinden söz ettim. İkisi de birbirine çok benzeyen çalışmalar. Ama kültür

eğitimbilimi daha geniş dedim. Müze eğitimbilimi ise mutlaka müzeyi odak noktası yapan bir proje çalışması. Bu şimdi göreceğimiz, bir müzeyi, Ankara'daki Etnografya Müzesini odak noktası yapmış olan bir çalışmaydı. Bir sömestir sürdü. Katılanlar bir yüksek lisans öğrenci grubu/ ile bir lisenin birinci sınıfında, müziği seçmeli ders olarak seçmiş olan 16 yaşlarındaki bir grup öğrenciden oluşuyordu. Yüksek lisanstaki grup heterojen bir gruptu ve o bakımdan çok işe yaradı. Şu kişilerden oluşuyordu. İki müzik öğretmeni, bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, bir iletişim bilimcisi, iki dramacı (drama eğitiminden önce biri çocuk gelişimi diğeri halk eğitimi öğrenimi görmüş), bir resim öğretmeni ve bir de ben vardım.

Sizlere kısaca anlatmak istediğim bir de Ankara projesi var. Bu projeyi Ankara Üniversitesi Geliştirme Vakfı İlköğretim Okulunda gerçekleştirmeye çalıştım. Slaytlar eşliğinde özetlemeye çalışacağım. Proje aslında daha çok bir kültür eğitimbilimi projesi ama yine müzenin içinde yer aldığını göreceksiniz. Hazırlık sınıfıyla 6. sınıftan öğrencilerin katıldığı bu projenin konusunu okulun öğretmenleri belirledi: 'Ankara'. Tabii çok geniş kapsamı olan bir konuydu bu. En başta hocamız Berna Alpaut Ankara'nın paleolitik, neolitik çağları ve höyüklerden söz ettiği bir konferans verdi. Konu Ankara olunca Cumhuriyet ve Kurtuluş Tarihi Müzesi ise odak noktası oldu. Projenin bu kısımları tarih dilimiydi. Kullanılan teknik drama yöntemi olmalıydı. Öğrenciler gruplar halinde oraya gittikleri zaman salonda yerlerini aldılar. Bakanlar, milletvekilleri vd. kişilerin yerine geçerek ortamı yaşamaya çalıştılar.

Biri Atatürk olup Söylev'den parçalar okudu. O zaman dilimine gidip orada yaşamış gibi drama çalışmaları yapıldı. Okullarında kendilerine ayrılan her haftanın belli bir öğleden sonrasında diğer çalışmalar yanında Ankara'nın yemekleri konusunda da çalışmalar yapıldı. Ankara'nın ünlü cızlamasını ve tabii Ankara kebabını yapmayı öğrendiler. Kız erkek, projenin etnografik kültür bölümüyle ilgilenen öğrencilerin hepsi hamur açarak cızlama yapmasını öğrendiler.

Roma dönemi, Osmanlı dönemi, Cumhuriyet döneminden küçük sahnelerle, sözsüz, pantomim niteliğinde bir çalışmaydı. Atatürk'ün gelişi, Şapka Devrimi, diğer devrimler, kısa kısa enstantaneler şeklinde hazırlanmıştı. Öğrencilere ayrıca Ankara'lı ozanlar, Ankara'lı kültür insanları, Ankara'lı müzikçiler gibi birçok konu verilmişti. Her bir konuyu çalışan küçük gruplar, çalışma sonuçlarını yazdılar. Bu belgeler de sergilendi yılsonu şenliğinde. Resim öğretmenleri ile yaptıkları bebeklere Ankara giysileri giydirdiler. Şenlikte yine kendi pişirdikleri yemekleri sundular. Tümüyle öğrencilerin yaptığı Cızlama ve Ankara

tavas ı yedik. Yine resim ğretmeninin Ankara Kalesine giden grup ile çalıştığı Ankara evleri, Ankara efeleri, seğmenleri şenlikte sergilendi. Çok yaratıcı bir resim öğretmenleri vardı. Yani ğretmenlerin yaratıcılıkları ve buluşları da son derece önemli. İşte Ankara Kalesi, kale içi evler, o minik figürler. Gerçekten çok güzel bir sergi olmuştu. Aslında projenin ayrıntılı bir şemas ı var, burada üzerinde duramadım.

Sergilerden Sayın Topuz da, Sayın Tekeli de bahsetti. Bizim müzelerde benim gördüğüm en büyük eksikliklerden bir tanesi periyodik büyük sergilerin olmayışı. Çünkü müzeye bir kere gidiyorsunuz, sonra beş-altı yıl gitmiyorsunuz, yeni bir şey her halde yoktur diye. Ama orada bir sergi açılırsa, o sergiyi görmek için müzeye tekrar gidiyorsunuz. İki ay sonra bir başka sergi açıldığında tekrar gidiyorsunuz. Böyle müzeleri çok çekici kılan sergiler düzenlenmesi önemli. Bu küçük bir sergi olabilir, monografik bir sergi olabilir, belli bir döneme ait bir sergi ya da çok çağdaş bir sergi olabilir. Yani Anadolu Medeniyetleri Müzesinde çok modern çalışan bir ressamın bir sergisi de açılabilir. Niye olmasın? Bunun da işin içine girmesi lâzım diye düşünüyorum.

En son Brüksel’de gördüğüm bir sergi, Fas ve Kuzey Afrikalı kadınların dokumaları ve halılarıyla ilgiliydi ve çok büyük yaftalarda şöyle yazıyordu: “Bunlar sanat eserleri değildir, otantik olarak kadınlar tarafından yapılmış bir takım dokumalardır” diye. Sergiyi geziyorsunuz, ortalarında bir yerde birden bire çok modern bir kadın sanatçının sergisi ile karşılaşıyorsunuz. O bitiyor. Tekrar halılar ve kilimlerle turu bitiriyorsunuz. İki sergi arasındaki bağlantıyı kurmak için adam akıllı kafa yoruyorsunuz.

181

Çağdaş sanatçı bir kadın, diğerleri de kadın. Birleştiren nokta bu. O entelektüel bir kadın, Yahudi bir kadın, çok sıkıntılar, eziyetler çekmiş ailesi. Onun anlattıklarından esinlenerek yaptığı müthiş çarpıcı, çok çağcıl bir sergi bu. Serginin tümünün bittiği yerde kocaman bir yaftada bir paragraf şunu diyor: “O kadınlar da yaratıcı, bu kadın da yaratıcı. O kadınların özgürlükleri yokmuş gibi görünüyorlar, ama yaratılarında özgürler. Bu kadın entelektüel ve Fransa’da yaşıyor, ama özgürlükleri acaba ne kadar?” Sergi bu soruyla bitiyor.

Barış Kültürü ve Sanatsal Öğrenme

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2008, cilt: 41, sayı: özel sayı, 243-248

İnsan sanat yaparak da (sanatla uğraşıp bir alanında ürün vererek) doğa, çevre, kültürel çevre, insan ilişkileri ve başka yaşamsal konularda pek çok şey öğrenebildiği gibi, çeşitli sanat olgu, olay ve ürünlerini izleyerek de kendini bilgili kılabilir.

Barış durumunun; yalnızca savaş olmaması hali olmadığını vurgulamak isterim. Savaş olmadığı halde, fikirlerin, görüşlerin, ideolojilerin çatıştığı durumlarda, dinginliği, saygıyı, nazikliği, sabrı bozan her durumda bir tür şiddet egemen olmaktadır. Antropolog ve sosyologlar, temelde biyolojik bir varlık olan insanın özünde kökten bir değişikliğe uğratılmadığını ileri sürmektedirler. İnsanların oluşturduğu bir arada yaşama biçimleri de (topluluk “cemaat”, toplum “cemiyet”, devlet ve rejim biçimleri gibi) tüm uygarlaşma çabalarına karşın bu özü fazla değiştirememektedir. Çünkü bir arada yaşama, aslında uzlaşım ve uyum’u zorunlu kılarken, gelişme dediğimiz olgu da yarışma ve çatışmaya (konflikt) dayanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal değişme ve gelişme, ancak uyum ile çatışma arasındaki bir diyalektik dengeleme ile olanaklıdır.

182

Barış kültürü öyleyse öğretilbilecek bir olgu mudur? diye soracak olursak, yanıtımızı sosyopsikolojik ve sosyolojik gerçeklerin ışığında vermemiz gerekir. Töre cinayetlerinin, kadına ve çocuğa yönelik şiddetin, hiyerarşik ve ekonomik ilişkilerin doğurduğu şiddetin, vb. kesinlikle ortadan kaldırılması gerektiği öğretilirken; bu konularda her bireyin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi gerekliliği de vurgulanmalıdır. Barış kültürünün toplumsallaştırmanın ve eğitimin odak noktası konumuna getirilmesi ise, ancak bu konuda kesin bir siyasal iradenin varlığı ve bu uğurdaki çabaların kuşaklar boyu sürmesi ile olanaklıdır. Barış kültürünün genel toplumsal kültürün bir parçası haline getirilmesi, her şeyden önce bir siyasal tercihtir; uzun soluklu insancıl çabaları zorunlu kılmaktadır. II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda gerek ulusal gerekse uluslararası düzeylerde “çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesi” amacına yönelik, devletlerce de desteklenen özerk araştırma kurumları oluşturulmuştur. Çeşitli ülkelerdeki Barış ve Çatışma Araştırma Kuruluşları, savaş ve çatışmaları araştırırken, barışın koşullarını da irdelemektedirler. Bu alandaki uluslararası örgüt “Uluslararası Barış Araştırmaları Derneği (International Peace Research Association - IPAR)dir. Kuruluşu 1964’tür.

Amaç savaşların önlenmesi, sınırlandırılması ya da azaltılmasından çok, savaşın toplumsal, toplumlararası ve devletlerarası bir ilişkiler dizisi / biçimi olmaktan çıkarılmasıdır. Bu süreçte sanatın yerine gelince; kışkırtıcı da olsa (sanat kışkırtıcı olabilir), yumuşak ve duygulu bir biçimle (üslûp) gerçekleştirilmiş de olsa, sanat özünde bir denge ve uyumu taşır. Bu denge ve uyum sanat okuryazarlığı olanlarca hemen algılanır. Kuşkusuz bu, düzenleme denilen kompozisyon içindeki renk, duruş, ışık, gölge ya da sözcük sıralaması, tümcelerın gelişı gibi (çeşitli sanatlara göre bu liste uzar aslında) öğelerin yerleştirilişinden kaynaklanır. Söylemeye gerek yok, söz konusu uyum ve dengeyi “okuyabilmek” için sağlam bir sanatlar eğitimi gerekir. Nitekim savaş-barış izleği denince görsel sanatlar alanında ilk akla gelen önemli başyapıt, özellikle de zamanında çok aykırı gibi görünen bireşimsel kübist biçimdeki çizgileriyle Guernica duvar resmidir. gelen önemli başyapıt, özellikle de zamanında çok aykırı gibi görünen bireşimsel kübist biçimdeki çizgileriyle Guernica duvar resmidir.

İçeriğe gelince; Guernica’da bir çatışmanın, faşist bir katliamın sonucunu görüyoruz, ancak bu konu düzenlemenin sanatsal uyumunu bozmamaktadır. Burada keskin bir şiddetin göz önüne serilmesini izliyorsak da sanatın görkemli gücü ile bu şiddet dingin bir okuma parçası gibi önümüzde duruyor. Onu okudukça daha iyi anlıyor ve derinine iniyoruz.

183

Guernica’da bir insanlık dersi verme-alma yanında, insancıl iletileri keşfediyoruz. Olanların unutulmayacağıının ifade edilmesi, ölmüş savaş kahramanının, hatta belki de yenilmiş boğanın (!) ileride bir gün

Picasso'nun Guernica tablosu. Fotoğraf: Joaquín Cortés / Román Lores. Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía'nın izniyle. <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-guernica-picassos-influential-painting>, 20.09.2023

güç toplayacakları, saldırılmış, kıyılmış bir ülkenin gücünü yeniden kazanacağı gibi barışçıl iletilerle geleceğe umutla bakmak olanaklı olabiliyor. Kırk yıla varan çalışmalarımın başta, sanat için eğitim ve sanatla (ya da sanat yoluyla) eğitim ayrımının üzerinde durmuştum. Daha sonra sanatın eğitimbilim (pedagoji) içindeki rolünü vurgulamak açısından sanat eğitimbilimi kavramını kullanmaya başladım.

On yıla yakın bir zamandır sanatlar eğitimbilimi kavramıyla, aile içinden başlanabilecek anlamda okul öncesi, ilköğretim ve doğrusu yaşam boyunca bitmeyecek bir süreç olduğundan, yaşam boyu eğitim ve öğrenme süresince, tüm sanat dallarını kapsayan bir alanın en doğru biçimde adlandırılacağını ileri sürmekteyim. Böylece genel sanatlar eğitiminin eğitim bilimleri ile olan yakın akrabalığının da artık anlaşıldığını umuyorum.

Gerek sanatçı yetiştiren, sanatlar öğretimi veren fakültelerde (meslek olarak sanat eğitimi), ama daha çok eğitim fakültelerinde (ve doğal olarak en başta adı eğitim bilimleri olan Fakültemizde) bir sanatlar eğitimbilimi birimi kesinlikle yer almalıdır. Lisans ve lisansüstü programlarda, diğer bölüm ve / ya da anabilim dalları yanı sıra, hem kuramsal hem de uygulamalı derslerle bu konuda insan yetiştirilmelidir.

184

Bu insanlar okullarda birer kültür pedagogu olarak müzelerde de müze pedagogu olarak çalışabilirler. Ayrıca psikoloji, sosyoloji, antropoloji, sanatlar tarihi hatta etnoloji vb. başka bilim ve disiplinlerle bağ kurularak, söz konusu birimin nasıl yapılandırılacağı derinlemesine işlenerek, zengin içerikli ve çağımıza yakışır bu bölüm ya da anabilim dalı, en sonda değindiğim kuramsal ağırlıklı çalışmalar dolayısıyla “Sanat Bilimi” bilim dalını da kurarak yerini uluslararası düzlemde daha da sağlamlaştırır. Şu artık anlaşılmalıdır ki, sanatlar da bir öğrenme alanıdır (Bu, sanatı algılamak, alımlamak, değerlendirmek olarak da anlaşılabilir doğal olarak).

Bilişsel ve duyuşsal yanıyla sanat tümel bir öğrenme sağlar. Sanat yoluyla öğrenme, sanatsal öğrenme, ne dersek diyelim, sanat hakkında bilgilenmeden, sanat kültürü edinmeden bir öğretmenin öğrencilerinde gerçekleştirebileceği bir olgu değildir. Öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarında onun için sanatlar eğitimbilimi kesinlikle okutulmalıdır hem de her branş, her bilim ve disiplin öğretmenliği için. Nasıl barış kültürü üzerinde durduysak, sanat; çevre, tarih, uygarlıklar, kültürler, siyaset vb. hakkında da bilgi, bilinç ve derin görüş kazandırabilir, buna gücü vardır.

Adnan Binyazar, Salâh Birsell'den bir alıntı yapmış. Birsell şöyle demiş: “Şiiri seversen Zeka yaşın büyür Kimselere dokunmaz Hayvanları öldürmezsin”.

İşte barış kültürüne ilişkin şairce bir dokunuş. Yalnız barışa, huzura, şefkate değil, şiir gibi bir sanat dalının zeka ile akılla ve duyguyla, beyinle ilişkisi de ancak bu denli kısa ve açık anlatılabilir.

Kültür Aktarımı ve Çağdaş Kültür Sorunu İçinde Sanat Eğitiminin Yeri

Ankara Üni., Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 1984, s. 137-145.
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı I. Milli Kültür Şurası'nda “Genelde Kültür ve Temel Değerler” Komisyonunda Sunulan Bildiri, 23-27 Ekim 1982, Ankara 1983, ss. 198-206 / Bakanlık Yayını.)

Kültür kavramının çeşitli tanımlarına bakıldığında bu kavramın ne denli geniş kapsamlı olduğu görülür. Tanımların birlikte getirdiği süreklilik, birikim, aktarılma, değişebilirlik ve dinamizm gibi karakteristik ve nitelikler yanında, gelenek ve görenekler, inançlar, kurumlar ve dil gibi somut kültür ürünleri yer alır. Daha da somut, yani fiziksel maddesel anlamda somut olan kültür ürünleri ise araç gereç, giyim kuşam gibi varlıkların yanısıra ve asıl sanat ürünleridir.

185

Gene geniş kültür kapsamı içinde, örgün eğitimde okutulan tüm derslerin kültür aktarımında katkı ve payı olduğu bir gerçekse de, asıl ağırlığın fen ve doğa bilimleri derslerinin dışında olan ve yenilerde kültür dersleri olarak adlandırılmaya başlanan derslerde olduğu bellidir. Kolay olmayan ve öğretmen yetiştirme açısından da çeşitli zorlukları bulunan böyle bir yaklaşım için kurtarıcı bir alan ise, sanat eğitimi alanıdır. Burada hemen şu vurgulanmalıdır ki, “sanat eğitimi” talihsiz bir kavramdır. Genellikle sanat eğitimi denince ilk akla gelen sanatçı yetiştirmeye yönelik yöntemler ve didaktik bütünü anlamındaki eğitim ve öğretim olmaktadır.

Oysa bu alanın “sanat öğretimi” olarak ayrımlaşması kesinlikle gereklidir. Resim, müzik, yontuculuk, tiyatro ve diğer sahne sanatları gibi alanlara eleman yetiştiren kurum ve kuruluşlar, bu tür bir sanat eğitim ve öğretimi görevini yüklenmişlerdir. Sanat öğretimi diyerek sanatçı yetiştiren eğitimi, genel sanat eğitiminden ayırsak bile, kültürümüzün bir başka sorunu olan kavram kargaşasından gene de kurtulamamaktayız. Çünkü sanat sözcüğü zaten geniş kesimlerde çoğunlukla ‘zenaat’ kavramıyla karıştırılmaktadır. Yüksek Öğretim

Kurumu'nca, Kız ve Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulları, ki burada da zenaat kavramı esastır, Kız Sanat Eğitimi Yüksek Okulu ile Erkek Sanat Eğitimi Yüksek Okulu olarak değiştirilince, bu kez de yüksek öğretim içinde sanat eğitimi ve sanat öğretimi açısından bir kavram kargaşası daha yaratılmıştır.

Örgün eğitim içindeki sanat eğitimi, okullardaki güzel sanatlara ilişkin dersler ve etkinlikler bütünü olarak anlaşılır. Kültür kavramı nasıl sanat ve sanat sorunlarını içeriyorsa, genel sanat eğitimi kavramı sanat öğretimi alanını da içerir. Okul öncesi çocuktan başlaması gereken ve küçük çocuktan okul çocuğuna ve ergene, ergenden gence ve en sonunda yetişkinlere, ve bu arada yönetici kadrolarda bulunanlara dek uzanan geniş ve çok yönlü bir sanat eğitiminin kültür açısından önemi açıktır.

Sanat eğitimi programlarıyla daha küçük yaştan çocuk, yapıcı ve üretici olarak rol aldığı, imgelemine ve tasarımlama gücünü geliştiren çeşitli sanatsal uğraşlar yanında, sanatın yaş ve olgunluk düzeyine göre kendisini ilgilendirebilecek pek çok alanına da izleyici, değerlendirci ve gereğinde eleştirici olarak ve biran önce katılarak, sanatın insan yaşamındaki yerini algılar.

186

Batılılaşma ve çağdaşlaşma süreci içinde ülkemizde Cumhuriyet öncesinde, 1883'de açılan Sanayi-i Nefise Mektebinde ve Mühendis ya da Harbiye ve Sanayi Okullarında, bu okulların mesleksel amaçlarına göre konan resim dersleri ve gene mesleksel amaçla kurulan Muzika-i Humayun'da batı müziği bölümünü oluşturan "bando" yanında Türk Musikisi bölümünün yer almasından sonra, 1909'da Darülmüallimin programlarına müzik dersi, 1913'de ortaokullara Gina (musiki) dersi konması ve 1910'da Avrupa'daki okullarda resim dersleri konusunda incelemeler yapmak üzere gönderilen İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun konferans ve yazıları, usta-çırak ilişkisi içinde sürdürülen zenaat eğitimi yanında, ilk sanat eğitimi hareketleridir.

Yeni ve millî bir devlet kurarken Atatürk, kültür ve sanat sorunlarına da geniş yer vermiş, devletin görevleri arasına bu konularla uğraşmayı da katmış, sanata ilgiyi devlet politikası haline getirmişti. Atatürk'ün çok çağdaş bir görüşle sanat ve eğitim sorunlarına yaklaşımı ile sanat öğretimi veren modern kurumlar ardarda açılmıştı. Örgün eğitimde 1925'den başlayarak resim, eliş, müzik derslerinin konması ve yaygın eğitimde de 1932'de açılmaya başlanan ve 1950'de sayısı 65 ilde 477'yi bulan Halkevleri ve daha da kabarık sayıdaki halk odaları, yaygın anlamda bir sanat eğitimi hareketini başlatmıştı.

Sanat eğitimi konusunda ülkemizde gerçekleştirilmesi gerekli konulardan biri, bir Sanat Eğitimi Araştırma Merkezi ya da Sanat Eğitimi Enstitüsü kurulmasıdır. Böyle bir merkez ya da kuruluş, bir yandan evrensel anlamda etkili olmuş yabancı sanat eğitimi kuramcılarının ve sanat bilimcilerinin klasikleşmiş başyapıtlarını ya olduğu gibi ya da özetleyerek Türkçeye kazandırmak, diğer yandan da gene dış ülkelerdeki araştırma ve incelemelerin süreli yayınlardan izlenerek Türkçeye çevirmek yoluyla sanat öğretmen ve eğitimcilerimizin kaynak eksikliğini gidererek bu alandaki bilgisel iletişimi sağlar.

Ülkemizde henüz bir ‘Türk Sanat Eğitimi Tarihi’ araştırması yapılmamıştır. Bu konuda bir ekip çalışması bu merkez aracılığıyla yürütülebilir. Sanat eğitimi alanında bir kitaplık ve belgelik kurularak geniş anlamdaki sanat eğitime girebilecek her tür malzeme sistemli bir biçimde toplanır. Seminer, toplantı, sempozyum, panel ve konferanslar düzenlenerek sanat eğitimcilerinin sorunları tartışılır, öğretim programları incelenerek yeni gelişmeler ışığında gerekli değişiklikler önerilir.

Kültür Pedagojisi ve Çocuk Müzeleri

Mimarist Dergisi, İstanbul 2002, s.74-80

187

Kültür biliminin uğraş alanlarından biri kültür eğitim bilimi, kültür pedagojisidir. Kültür pedagojisi eğitsel ve eğitimbilimsel alan, sosyokültürel eylemler alanı, estetik öğrenme alanı ve toplumsal eleştiri alanı olarak dört ana alanda yapılanabilir (Richard, 1985). Richard’a göre estetik uygulama ile hedef kitle ki bu çoğunlukla halktır, topluluktur, karşılıklı koşullandırmalarla bir araya gelirler; kültür eğitiminin iki odak ögesidirler. Hedef kitle önce bedensel olarak kendine bir yaşam uzamı, yani duygusal, duyusal ve imgesel anlatımı için uygun uzam bulacak; düşlemlerine (fantezilerine), bunları oyunla canlandırma (yaratıcı drama), sözellendirme ve davranış biçimlerine dönüştürme eylem ve etkinlikleri için kendine bir uzam yaratabilecektir. Estetik eylemde bulunan birey yaşamın özünü, varlık biçimini, koşullarını, duyumsal ve duygusal üretimi geliştirerek, özel alandan kamusal alana da taşıyabilecek, sergileyecek ve savunabilecektir. Kültür eğitimbilimi kültür kalıtını, bunun günümüz ve gelecekle olan ilişkisini irdelemek adına ve ayrıca yukarıda sayılan estetik duyarlılık, sosyokültürel ve estetik öğrenme, toplumsal eleştiri yapabilme öğelerini işe katabilmek için ister çalışma uzamı olarak, ister birçok yaratım ve üretime bir başlangıç noktası, bir kaynak, bir imgeleme ögesi olarak müzelerden yararlanır.

Çocuk müzeleri her yaş grubundaki çocuk ve ergenlerin öğrenme yaşantılarını zenginleştiren, onların beş duyusuna seslenen, kuşaklar arası (çocuk, genç, yetişkin, emekli, yaşlı vb.) işbirliğini ve öğrenme alışverişini gerçekleştiren; aile ve çocukların aynı uzam (mekân) içerisinde fiziksel, duygusal, sosyal gelişim göstermelerine olanak veren; sınıftaki öğrenmeyi destekleyen ve çocuklara hayal güçlerini kullanarak oyun, deney vb. etkinlik olanakları sunan ve yaşadıkları toplumdaki var olan kaynakları çok yönlü olarak kullanmalarını sağlayan bir öğrenme ve eğitim alanıdır". Avrupa'daki çocuk müzelerinde daha çok çocuk kültürü ve tarihine yönelme görünürken Japonya'nın, çocukları kültüre ve bunun yanı sıra bilime, özellikle gelecekteki yaşama yönlendirdiği görülüyor. Kültür pedagojisi bağlamında ise beni en çok etkileyen çocuk müzesi Brüksel'deki müze oldu. Katlar arasındaki bağlantıyı sağlayan merdivenlerin basamaklarının çok yüksek olması dikkatimi çekmiş, ancak çocukların bu durumdan hiç de yakınmadan sağlam tırabzanlara tutunarak inip çıktıklarını görüp rahatlamıştım. Tanıtım broşürlerinden birinde müze, "diğerleri gibi olmayan bir müze" olarak sunuluyor.

Müzenin hedef grupları 4-12 yaş arası çocuklar, onlarla birlikte gelen yetişkinler (altı yaşından küçük olanlara bir yetişkinin eşlik etmesi isteniyor) ve her yaşta engelliler. Müzeyi bireysel olarak gezenler için müze Çarşamba, Cumartesi ve Pazar günleri ve diğer tatil günlerinde, öğleden sonraları açıktı. Hafta içi günlerde randevulu olarak öğretmenleri eşliğinde 15'er kişilik öğrenci grupları kabul ediliyordu. Cumartesi ve Pazar sabahları da gene randevuyla doğum günlerine ayrılabilirdi. Müzenin amaçları şöyle belirlenmiştir: Müzedeki etkin (aktif) sergiler yoluyla çocuklara kendilerini daha iyi tanıma fırsatı vermek; başkalarını tanımalarını, yaşamla ilgili konuları yaşayarak, oynayarak öğrenmelerini sağlamak. "Kendini" öğrenmenin çocuğun duygusal gelişiminde asal olduğu ve bunun, sonraki yaşamında kendine güvenli, özgüven sahibi, başkalarına karşı açık ve hoşgörülü yetişkinler olabilmelerini sağladığı düşüncesi esas alınmaktadır. Müze bunu nasıl sağlamaktadır? Düzenlenen sergilerde, müzenin kadrolu çalışanlarının kılavuzluğunda çocuklar oyunlar oynar, roller üstlenirler. Değişik işliklere etkin olarak katılan çocuklara müze çalışanları özenle, dikkatle ve incelikle eşlik ederken sergileri hayata geçirme, güven ortamı yaratma, çocukları dinleme, onların duygularını açığa çıkarmalarına izin verme görevlerini üstlenirler. Sergilerin temaları her üçüncü yılda değişmektedir. Bunların desenlenmesi ve gerçekleştirilmesi müze kadrosunca yapılır. Onlara alan uzmanları danışmanlık yapar. Zaman zaman uzmanlaşmış kişiler sergilerde canlandırmaları üstlenebilirler. Gönüllülerden oluşan ekip değişik sorumlulukları üzerine alır.

Eğitim ve Müze

Açılış konuşması,

Eğitim ve Müze Semineri 18-21 Ekim 2007, Yayına Hazırlayan İnci San, Kök Yayıncılık, 2008 s.20

Tekdüzeliliğin karşıtı “yaratıcılık ve özgünlük”, farklılık, yenilik, hatta aykırılık taşımadır. Asıl eğitimde de, sanatsal, kültürel üretimde de, bilim ve teknolojiye de var olan program, üretim, ürün ve varlıkların ileriye götürülmek üzere yenilenmesi, değiştirilip yaratıcı dönüşümlere uğratılması söz konusu olmalıdır.

Dünyamızdaki ve doğal olarak ülkemizdeki genel değişimlerin en önemlilerinden biri küreselleşme / küreselleştirme süreci içinde eğitim, sanat ve kültürün ticari meta biçiminde bir dönüşüme uğramaya başlaması olmaktadır. Bunun sonucunda da devletin desteği giderek azalmaya başlamaktadır. Bu üç çok önemli alanın, eğitim, sanat ve kültürün niteliklisi ancak sermayenin ya da başka bir deyişle ticari sponsorların desteğinde oluşma, oluşturulma olanağını bulur olmuştur.

Aynı üç alanda gönüllü kuruluşların ve demokratik kitle örgütlerinin katkıda bulunma çabaları ise yazık ki, tam yeterli olamamaktadır. Gerek sermaye gerek sözünü ettiğim kuruluşlar açısından da bir yarış, bir rekabet söz konusudur. Kuşkusuz, özellikle büyük şirket ve holdinglerin, büyük sermayenin diyelim isterseniz, başlıca kendini tanıtmaya isteğinden doğsa da bu konulardaki olumlu girişimlerini mutluluk ile karşılıyoruz. Özel okullar, özel müzeler, birtakım büyük sergiler, etkinlikler gibi. Ancak kültür ve sanat ürünlerinin hatta kimi sanatsal etkinliklerin giderek benzer üretilere dönüşmesi ve özellikle eğitim kurumlarının birbirlerine benzerlik göstermesi gibi bir duruma da yol açmaktadır. Bu oluşumun evrensellik kazanma olgusu içinde anlaşılması, çok olumlu karşılanması olanaklıdır. Getirdiği tekdüzelik ise göz ardı edilme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Ayrıca bu gidişatın geleneksel kültür ve sanat üretiminin giderek sönmesine yol açtığını da gözlemliyoruz. Örgün eğitime bakarsak, geçmişteki ve günümüzdeki kültür değerlerini ve her dönemin düşünsel yaşamını, sosyal yapısını, tarihsel konumunu öğrenmek için sosyal bilgiler derslerinin; sanat eserlerini tam anlayabilmek ve değerlendirebilmek için resim ve müzik derslerinin, birimleriyle ilintili olarak okutulması şarttır. Felsefe dersleri, eleştirel ve yaratıcı düşünme için nasıl gerekliyse sanat dersleri de yaratıcılık için gereklidir. Bilim ve teknolojiye de yaratıcı düşünme ve yaratıcı davranış gerekliliği

de gene bu derslerle oluşturulabilir.Seminerimizde aynı konuda uzmanlaşmış Türk müze eğitimcilerinin ve / ya da müzelerde eğitim ortamı yaratabilmiş öğretmenlerin bize sunacakları önemli bilgiler ve uygulama örnekleri de yer alacaktır.

Bizlerin yabancı uzmanlardan gördüklerimizi olduğu gibi değil, kültürümüzle bağdaştır, bizim kendi tarih bilincimizi geliştirir, doğru kimliğimizi ortaya çıkarır biçimde kullanmak için çaba göstermemiz gerekir. Bu bilinçle izleyip yaratıcılığımızı işe koşarak kendi etkinliklerimizi düzenlemek durumundayız.

Seminerin belki de en önemli konusu “çocuk müzeleri” konusudur. Bildirilerde, çocuk kültürü ile ilgili sergileme ve etkinlikler düzenleme olarak kısaca belirleyeceğimiz bu konuya çokça değinilebilecektir; ayrıca birebir görüşmelerde, atölye çalışmalarında ve son değerlendirme toplantısında yabancı ve Türk uzmanların görüşlerini almalı, düşüncelerinden yararlanmalıyız.

190 Seminerimizin programı hakkında birkaç şey söylemek istiyorum; Seminerimizin programını geliştirirken 1. günün ana bildirilerini “Müze Eğitimbiliminin Temel Görüşlerine” ayırdık. Konuklarımızın isteklerimizi doğru anladığına eminim. 2. gün “Türkiye’de neler yapıldığına ilişkin” kimi örnekler anlatılacak, gösterilecek ve örneklenecektir, bu amaçlanmıştır. Öğleden sonralarını uygulamalara ve bizlere yol gösterecek örneklerin sunulmasına ayırdık.

Sayın Petra Zwaka Berlin’deki Gençlik Müzesini bize anlatacak, sonra soru ve yanıtlarla devam edilecektir. Bu çalışma ertesi gün de sürebilir ve belki Ankara Barosunun Hukuk Müzesinde son bulabilir diye düşünüyoruz. Diğer günleri programlardan biliyorsunuz, çok uzatmamak açısından Cumartesi hakkında bir bilgi vermek istiyorum; Cumartesi anladığıma göre Robin Clutterbuck, İngiltere’den gelen uzmanımız çalışmayacak. Buna karşılık Sayın Wolfgang Mey ile Marianne Lentz Rahmi Koç Müzesinde, eğer izleyenler çok sayıda olursa duyuracağımız bir başka yakın mekanda çalışmalarını sürdürecekler. Pazar günü gösterim ya da farklı başka bir çalıştay sonucu eğer varsa her çalıştayda ayrı ayrı duyurulacaktır.

Evet, zannedersem seminerde iyi çalışmalar dilemekten başka bir şey kalmadı benim söyleyeceğim, teşekkür ediyorum, saygılarımla.

Eğitim ve Müze

Sunuş Yazısı,

Eğitim ve Müze Semineri 18-21 Ekim 2007, Yayına Hazırlayan İnci San, Kök Yayıncılık, 2008, s. 8

Sanatlar, sanatlar eğitimi, sanatlar eğitimbilimi, yaratıcı drama konularında yaptığım okumalarda sürekli karşıma çıkan müze pedagojisi (eğitimbilimi) kavramı, bu konuda da çalışmalar yapılması gerekliliğine beni inandırmıştı. 1990'ların başında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalının yüksek lisans programında ders vermek üzere DTCF'den Prof. Dr. Hayat Erkanal'ı davet etmiştim. Tez konularını öğrencilerle tartışırken, bu Seminer'in de konuşmacılarından olan öğrencim Aynur Eğitimci ve şimdi Mustafa Kemal Üniversitesinde öğretim üyesi olan Nami Beştepe konuya ilgi duymuşlar ve Müzede Eğitim alanı ile ilgili olarak gerçekleştirdikleri araştırmalar ve 1995'te bitirdikleri tezleri ile, bu alanda çalışanların her halde ilklerinden olmuşlardı.

1985'ten bu yana iki yılda bir düzenlenen Çağdaş Drama Derneği'nin uluslararasıseminerlerinden altıncısına çağrılan İngiliz müzetyatrocusu Andrea Earl'ün Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde gerçekleştirdiği üç günlük atölye çalışması, Kibele konusuyla hepimizi büyülemişti. Aynı yıllarda Alman Kültür Merkezi salonları ile aynı müzede çalışan müze eğitimcisi P. Rössler'in yönettiği atölye bizlere çeşitli yöntem ve teknikleri, el uğraşları ile müze nesnelerinin etkisini kendi ürünlerimiz biçimine nasıl dönüştürebileceğimizi göstermişti⁴. Gene aynı yıllarda ODTÜ Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Sn. Fersun Paykoç'un da yabancı uzmanlarla benzer çalışmalar yaptığını öğrenmiştik.

191

1997'de YÖK tarafından yayınlanan, Prof. Olcay Kırıçoğlu ve Prof. Mary Stokrocki'ce yazılan "Ortaöğretim Sanat Öğretimi ve İlköğretim Sanat Öğretimi adlı kitapta, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi - Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi çerçevesinde, bir ünitesiyle Müze Eğitimine önemle değinilmişti. Bu arada SEDER kurulmuş (1997) ve düzenlenen birkaç seminerde müze çalışmaları yapılmıştı. Çağdaş Drama Derneği ise 1990'lı yıllarda zaten drama yöntemi ile Habitat ve İstanbul gibi geniş kapsamlı birkaç sergi ile çeşitli müzelerin mekânlarında yaratıcı drama yöntemiyle, sergi içerikleri ve sergilenenlerin anlamına yönelik gezmelerle, müzeleri çalışmaları arasına almış bulunmaktaydı.

İstanbul'da Türk Tarih Vakfı'nın başlattığı bir seminer, Tarih Öncesinden Günümüze Habitat ve Çağlar Boyu İstanbul Sergileri öncesinde ve sonrasında sergi ve müzelerin eğitimdeki önemine ilişkin anlayışın

gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi'ndeki Müzecilik yüksek lisans programı müze bilimcisi yetiştirirken müzede öğrenme, müze ve eğitim konularına ağırlıklı yer vermektedir. Ankara Üniversitesi bünyesinde 1990'da Oyuncak Müzesi açılmış; 1997'de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Müze Eğitimi Anabilim Dalı kurulmuştur.

2000'de kurulan Çocuk Müzelerini Kurma Derneği, ülkemiz çocuk kültürüne ilişkin pek çok nesneyi toplamış ve değişik ortamlarda müzik, resim, oyuncak, devinim ve oyunlar yoluyla çocuklarla eğitimsel ilişki kurmuş olmasına karşın mekân ve maddi sıkıntılardan dolayı bir yerleşmişliğe bir türlü kavuşamamıştır.

Gülner, düzenleme kurulunda, yabancı konuklara eşlik etmede Zeki Özen ve Zeynep Olgun ile e-posta ile haberleşmede de yardımcı oldu; Düzenleme Kuruluna teşekkürlerimi onunla başlayıp; müzeler ile ilişki kurmada, kitabın hazırlanması sürecindeki katılımlarıyla Candan Terwiel ve Ayşe Çakır İlhan'a, raportörlerle sürekli iletişim içinde olan Ferda Öztürk'e, konaklama konusunu baştan sona yürüten Nalan Olgun'a, düzenli ve özenli olarak tutanakları tutan raportörlere teşekkür borçluyuz. Kuşkusuz Ankara Barosu Başkanı ve Yönetim Kurulunun bizlere verdikleri destek ve katkı olmasaydı bu seminer gerçekleşemezdi. İki yabancı uzmanın her türlü masrafı Baro tarafından karşılanmış. Baro Eğitim Merkezi de, mekânları ve hizmetlileri ile son derece yardımcı olmuştur. Açılış konuşması yapma nezaketini de gösteren Sn. Vedat Ahsen Coşar ve Sn. Argun Bozkurt'a ayrıca ve tekrar teşekkür ederiz.

192

Çağdaş Drama Derneği'nin maddi katkısı olmasaydı, yabancı uzmanlarımızdan biri gelemeyecekti, aynı zamanda düzenleme kurulunda da temsil edilen Çağdaş Drama Derneği'ne de minnettarız. SEDER de bir yabancı uzmanın konaklama ve çeviri ücretini karşılamıştır.

Seminer sonunda önümüzde pek çok çalışma konusu açılmış bulunmaktadır. Bu araştırma ve inceleme konularını ayrıntılı olarak, gerçekleştirilecek yeni ve çok geniş olmayan, daha spesifik bir toplantıda tartışmayı öngörmekteyiz.

Ayrıca tüm konuşmacılarımız ve katılımcılarımız bundan sonrası için önemli öneriler getirmişlerdir. Bunları maddeleyerek bir bildirge gibi ortaya koymayı uygun bulduk.

Son olarak, katılan yabancı uzmanlara, P. Zwaka, Dr. W. Mey, M. Lentz, R. Clutterbuck'a, İstanbul'dan gelen E. Bayam, K. Tezcan Akmeahmet, M. Kiraz'a, Ankara'dan H. Denizli, A. Çakır İlhan, C. Dizdar Terwiel, N. Ülkü Kuglin, Ş. Şahin, N. Olgun ve A. Eğitmen'e bilimsel (kuramsal ve uygulamalı) katkıları için, Ceren Karadeniz'e bu kitabın hazırlanmasındaki emeği için ve KÖK Yayınlarına da özenli ve ilgi çekici basımları ile bizlere verdikleri çok önemli katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Kültür Pedagojisi ve Müzeler

Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik II, Eğitim, İşletmecilik ve Turizm Sempozyumu, 21-23 Mayıs 2008, Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) yayını, Ankara 2008, s. 67-81

"Kültür insanın yaptığı her şeydir" gibi eski bir tanımlama yerine, "kültür insanın eylem ve etkinliklerini nasıl gerçekleştirdiği ve ürünlerini nasıl ortaya koyduğu ile ilişkilidir" denebilir. Bu bağlamda kültür bilimi de yeni bir bakış kazanarak yeni bir dizge (sistem) geliştirmiştir. Buna göre kültür biliminin uğraş alanlarından biri kültür eğitimbilimi, kültür pedagojisidir. Kültür pedagojisi ise eğitsel ve eğitimbilimsel alan, sosyokültürel eylemler alanı, estetik öğrenme alanı ve toplumsal eleştiri alanı olarak dört ana alanda yapılır. (Richard¹). Richard'a göre estetik uygulama ile hedef kitle ki bu çoğunlukla halktır, topluluktur, karşılıklı koşullandırmalarla bir araya gelirler; kültür eğitiminin iki odak ögesidirler. Estetik eylemde bulunan biri yaşamın özünü, varlık biçimini, koşullarını, duymusal ve duygusal üretimi geliştirerek, özel alandan kamusal alana da taşıyabilecek, sergileyecek ve savunabilecektir.

193

Kültür pedagogları, işin içine müze girdiğinde, müze pedagogu, müze eğitimbilimcisi olarak adlandırılırlar. Başlıca görevleri, yalnız alan uzmanlarına ve alan ilgililerine değil, o alanda hiç bilgisi olmayanlara, toplumsal ve eğitimsel açıdan belli düzeylere ulaşamamış olanlara da uzanabilecek, seslenebilecek müze ortamlarını hazırlamaktır. Bu arada önceliğin çocuklara (ve bazen kadınlara) verilmesi beklenir. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde 1967 yılında başladığım akademik ilerlememde alan olarak seçtiğim sanatlar eğitimi, zihnimde giderek daha çok disiplinler arası etkileşimlerin önemini fark etmeme yol açıyordu.

1982'den 2000 yılına dek yürüttüğüm Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığında, lisansüstü derslerini olabildiğince geniş sanat ve

kültür sorunları ve bilgilenmelerine uygun bir yelpazede düzenlerken, büyük çoğunluğu sanat eğitmeni ve sanat pedagogu olacak söz konusu gençler için müzeler konusunun da gerekli olduğunu düşündüğümünden DTCF'nden Prof. Dr. Hayat Erkanal'ı ders vermek üzere davet etmiştim. Hayat Bey de müzeler ile eğitim alanlarının kesinlikle yakınlaşmasını çoktandır istediğini söyleyerek çağırımı kabul etti. Böylece “müze” konusu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin ders programlarına, önce yüksek lisans dersi sonra lisans dersi olarak da girmiş oldu. 1997’de ise, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde “Müze Eğitimi” Anabilim Dalı kuruldu.

Yaşantılara dayalı tüm bu gibi müzelerde eğitimle ilgili gelişmeler gelişmiş ülkelerde eğitim ve kültür sorunlarına büyük önemle eğinildiğinden çok daha önceden başlamıştır. Müzelerin eğitim işlevinin, yalnızca sergilemelerle gerçekleştirilemeyeceği çok önceden kavranılmış ve müzelerin öncelikle örgün eğitim kurumlarıyla işbirliğine gitmesi gerekliliği benimsenmiştir. Bu durum, müzenin toplama, koruma ve sergileme görevlerine eğitimi ekleyince, müze eğitimcilerinin (müze pedagogları) yetiştirilmesi konusu ortaya çıkmış, dolayısıyla eğitim bilimleri arasına bir de müze eğitimbilimi girmiştir. Müzelerde, büyük kapsamlı sergiler vd. sosyokültürel değer taşıyan ortamlarda, yaratıcı dramının önemli yeri vardır.

194

Tiyatro oyuncusu, tiyatro yazarı ve müze dramacısı olan Andrea Earl bu konuda şunları vurgulamaktadır: “Müzelerle ilişkilendirilen çocuk tiyatrolarının varlıkları 1917’lere dayanmaktadır. Bilim müzelerindeki bu konudan dramatik malzeme çıkarmak pek kolay değildir ama tarih, sanat, arkeoloji, toplumsal tarih müzeleri, son derece bol malzeme içerir. Bu müzelerdeki bilgiyi, herkes için anlaşılabilir kılma yollarından biri, bu bilgiyi drama aracılığıyla konuşturmaktadır.

Yenilik hareketleri, özellikle sosyokültürel alanlarda toplumda beliren gereksinimlerin tümüyle kamuoyunda pek belirginleşemediği birçok durumda, çoğunlukla özel girişimlerle, demokratik ve gönüllü toplum örgütlerince başlatılmakta, belli bir süre bu hareketler uygulamalı biçimde kamuya tanıtılıp yaygınlaştırıldıktan sonra, devlet örgütleri ve organlarının dikkatini çekmektedir. Bu belli süre konuya göre sosyal kültürel yapılara ve kurumlaşmalara göre kuşkusuz değişen zaman aralıklarını kapsamaktadır. Ülkemizde de birçok ülkede olduğu gibi, başlı başına müze pedagogu yetiştiren lisans düzeyinde bir program henüz yoktur. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde 1998-1999 öğretim yılında açılmış bulunan Müze Eğitimi Anabilim Dalı’ndaki yüksek lisans programı da şimdilik lisansüstü bir programdır.

Öte yandan demokratik toplum örgütleri yoluyla müzelerin ve galerilerin, canlı, yaşayan sosyokültürel eğitim ortamları olması adım adım gerçekleşmektedir. Çağdaş Drama Derneği'nin iki yılda bir düzenlediği Uluslararası Eğitimde Drama Seminerlerinin altıncısına (1995) yukarıda adı geçen A. Earl çağrılmıştı. Bu seminerde Earl, konu ile ilgili ayrıntılı bir bildiri sunmuş, atölye çalışmasının ilkinin, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde gerçekleştirmişti. Eski çağlar Anadolu kültürlerinin betimlendiği kabartmalardan yola çıkılarak az malzeme ile belli ritimler kullanılarak bir tapınç sahnesi canlandırılmıştı. Büyük çaplı sergilerde izlenen bu yol izleyenleri, bildirinin en başında yer alan kültür eğitimbiliminin ana odak noktalarına, kısaca pedagojik, sosyokültürel, estetik eğitime ve topluma ve tarihe eleştirel bakma'ya yönlendirmektedir. Ülkemizdeki bir büyük eksiklik çocuk müzelerinin bulunmayışıdır. Çeşitli müzelerin içinde yer alan ve çocuklara, ergenlere yönelik bölümler olarak düşünülen yapılandırmaların yanı sıra yalnızca çocuk kültürüne ayrılmış, bağımsız çocuk müzelerinin kurulması, özellikle kabarık bir genç nüfusa sahip olan yurdumuzda çok önemli bir gereksinimdir.

Çocuk Müzelerinin İşlev ve Nitelikleri

Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik III Sempozyumu, 21-22 Mayıs 2009 H. Ömer Adıgüzel ile birlikte,

195

Müze pedagojisi, özellikle ülkemizde geliştirilmesi gereken bir konudur. 2008 yılında sunduğum kültür pedagojisi içerikli bildirinin sonuç kısmında şu tümceler yer alıyordu, yeniden vurgulamakta yarar var:

“...Çocuk müzelerinin bulunmayışı ülkemizin büyük bir eksikliğidir. Çeşitli müzelerin içinde yer alan ve çocuklara, ergenlere yönelik bölümler olarak düşünülen yapılandırmaların yanı sıra yalnızca çocuk kültürüne ayrılmış, bağımsız çocuk müzelerinin kurulması, özellikle yoğun bir genç nüfusa sahip olan yurdumuzda çok önemli bir gereksinimdir (San, 1997). Çocukluğun kültürü, kuşkusuz yalnızca eski çocukluk yıllarına özlem ve merak uyandıran oyuncak müzeleriyle aktarılamaz. Çocuk müzeleri, çeşitli sergilemelerle estetik ve haz duygusuyla birlikte bilgi veren, çocukların geçmişle daha nitelikli bir gelecekle bağ kurabilecekleri, hayal kurup bunu o ortamda canlandırabilecekleri, resmini çizip boyayabilecekleri, bir müziğe, dansa, öyküye, dramaya dönüştürebilecekleri, eğitsel ve yaratıcı uzamlar olmalıdır.

Bunun için eğitim ve kültür politikalarını belirlerken devletin, müzelerin birer eğitim ortamı olduğunu göz önünde tutarak bu alanda yenilikler yapması önemlidir. Eğitim ve kültürle ilgili bakanlıkların işbirliği yaparak, yukarıdaki ilkeler ışığında okullar için gerekli olan çağdaş anlam ve işlevleri müzelerede kazandırması gerekmektedir.” (San, 2008.)

Çocuk ve müze konusunda belli başlı iki yaklaşımdan söz edilebilir. Birincisi; çocukların kendi başlarına dokunabilecekleri, elleriyle hissedebilecekleri ve onlarla oynayabilecekleri bir takım araçlar veya objelerle çeşitli eğitim etkinliklerine katılacağı ve bunlardan çıkardıkları bazı sonuçları ürünlere dönüştürecekleri etnografya, arkeoloji, bilim ve fen müzeleridir. Bu bir oda, bir salon, bir bölüm olabilir. Batıda bazı müzelerin çocuk müzesi bölümleri bulunmaktadır. Buna rağmen sadece bu özel bölümlerle yetinilmemekte, birbiri ardına çocuk müzeleri açılmaktadır. Özellikle 1970’li yıllardan sonra çocuk müzelerinin sayısında hızlı bir artış gözlemlenmektedir.

196 Türkiye’de bulunan çocuk müzelerine ilk örnek olarak İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ndeki Çocuk Müzesi verilebilir. Müze koleksiyonu dahilindeki çocuklar ve çocukluk ile ilişkili nesnelerin sergilendiği bu müze, anlayış olarak çocuk gözüyle hazırlanmış olmasına rağmen herhangi bir büyük etkinliğin yapılması için uygun bir mekan değildir. Çocuk müzelerine ikinci örnek olarak çocuklar için eğitsel atölye çalışmaları düzenleyen Anadolu Medeniyetler Müzesi’ni vermek gerekir. Bu müzede objeler daima göz önündedir. Çocuklar bu objeleri inceledikten sonra aldıkları esinle kendi çalışmalarını yapıyorlar. Uzun bir süredir gönüllü çalışanlarla bu etkinlik sürmektedir. Anadolu Medeniyetler Müzesi Müdürü Sayın Melih Arslan’ın söylediği “Benim için önemli olan müzedeki arkeologların araştırma yapmalarıdır.” sözüne ilişkin birkaç açıklamam olacak.

Tabi ki araştırmalar yapılmalı, olanaklı ise yeni ve sürekli yayınlar gerçekleştirilmeli. Ancak içlerinden gönüllü olarak “eğitimle ilgilenmek istiyorum, ben çocuklara önem veriyorum” diyenlerin de önünün kapanmaması gerekir. Onların gerekli pedagojik bilgi eksikleri giderilmeli, olanaklar çerçevesinde çocuklarla da uğraşmaları sağlanmalıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler psikolojisi gibi alanlar oluşturmaktadır. Çocuk psikolojisini bilmeden çocuk gözüyle bir şey hazırlamak kolay değildir. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Müzeler ve Dış İlişkiler Daire Başkanı Sayın Zülküf Yılmaz’ın da söz ettiği gibi müze pedagojuları, müze pedagojisi gibi bölümlerden değil, sanat tarihi, arkeoloji veya etnoloji gibi alanlarda

öğrenim görmüş kişilerden oluşmaktadır. Bu kişiler daha sonraları pedagojik bir formasyona sahip olmak durumundadırlar. Elbette bu formasyonun içeriğinin önemli bir bölümünü çocuk gelişimi, çocuk Türkiye'deki çocuk müzelerine bir diğer örnek Sunay Akın'ın kurduğu İstanbul Oyuncak Müzesi'dir. Bu müzeyi henüz göremedim ama müze alanının çok dar olduğu ve dolayısıyla müzede bazı etkinlikleri yapmanın mümkün olmadığı yönünde görüşler duymuştum.

Çocuk ve Müze konusundaki ikinci yaklaşım; bağımsız, yalnızca çocuk kültürüne, çocuğu yetiştirmeye, çocuğu eğitmeye yönelik hazırlanmış müzelerdir. Burada akıllara okulların ne işe yaradığına ilişkin bir soru gelebilir. Okullarda verilen eğitim dünyanın hemen her yerinde yetersiz kalmaya başlamıştır. Kitle iletişim araçları, medya vb. bu yetersizliğin nedenlerindendir. Çocuklar için okul dışında birçok ilgi alanı bulunmaktadır. Çocukların okullarda çok sıkıldıklarını sanıyorum. Dolayısıyla çocuk müzelerini sadece eğlendiren alanlar olarak değil, eğlendirerek öğreten ortamlar olarak düşünmek gerekir.

Müzelerde eğitim çalışmaları yapabilmek için müze ortamlarında bulunan objelerle ziyaretçiler arasındaki ilişkinin müze ortamında oluşturulmasına dikkat edilmelidir.

197

Ayrıca müze tasarımlarında, toplumun farklı yaş gruplarını hedefleyen eğitsel amaçlı uygulamalarda, eğitimsel düzey, yaş grubu, mesleki özellikler ile ilgili diğer alanlar da düşünülmelidir. Özellikle çocuk, ergen ve gençlere yönelik çalışmalarda, okul ile müze arasındaki iletişimi kurmak, sabit ya da mobil sergileri, eğitsel tüketime olanak vermek için daha anlaşılır ve sade düzenlemek gerekmektedir. Toplumun kültürel kalkınması, o toplumdaki 'müze tüketicisi' bireylerin çokluğu ile doğru orantılıdır. Bu nedenle müze tüketiminin çocukluktan başlaması gerekir.

Çocuk müzelerinin dünya görüşü, müze eğitim biliminin temel eğitim bilimsel görüşlerini yansıtır. Yaparak, dokunarak ve konuşarak öğrenme, etkinlik aracılığıyla öğrenme ve çocuk merkezli öğrenme, bu tür müzelerin kurulmasında etkili olan kavramlar olmuşlardır. Müzelerin eğitsel açıdan değerlendirilmesi sürecinde ilk olarak nesnelerin algılandığı sergi düzeninde, sağlıklı ve amaca kolay ulaşma açısından, sıkıcı olmayan bir sunuşun göz ardı edilmemesi gerekir. Çocuk müzeleri, geleneksel müze kavramını yeniden tanımlayan, öncü, dinamik kurumlar topluluğudur. Müzelerdeki eğitim uygulamalarının en iyi örnekleri çocuk müzelerinde görülür. Bu müzelerin ziyaretçileri ve yapısal olarak sergileme biçimleri klasik müze anlayışının ötesine

gitmektedir. Çocuklar burada bilgiyi kendileri oluştururlar. Bu yönüyle çocuk müzelerini genel amacı çocuk kültürü ile ilgili nesneleri toplamak ve çocukluk tarihini araştırmaktır.

Birincil ziyaretçilerin çocuklar olmasına rağmen, öğretmenler, anne babalar, büyük anne ve büyük babalar, akrabalar ziyaretçiler arasındadır. Bu nedenle çocuk müzeleri çocuk, ergen, hatta yetişkinler için toplumsal hayatların doğrudan yaşandığı ve toplumsallaşma sürecine önemli katkı getirdiği eğitim, kültür ve sanat kurumlarıdır. Bu müzelerde çocuk, okulda ya da örgün öğrenme sürecinde, yakın çevresi ile öğrenme etkinliğine birlikte katılabilir, sosyalleşmeye dönük ilk adımlar çocuk müzeleri aracılığı ile atılabilir. Çocuk, hemen her konudaki çocuk müzesi çalışmasında merkezdedir. Çocuk müzesinin içeriğini çocuğa ve çocukluk kültürüne ilişkin bütün bir birikim oluşturabilir. Katılımcı merkezli çocuk merkezlerinde konu ve odaklanılan içerik kadar ziyaretçilerin ilgi ve gereksinimleri, öğrenmeye istekli olmaları, objelerle doğrudan yaşantı, onları koruma ile birlikte kullanma, dokunma-hissetme öğeleri de önemlidir.

Çocuk Müzelerinin Tanımı ve Kısa Gelişimi

198 Müzelerdeki eğitim uygulamalarının en iyi örneklerini çocuk müzelerinde görebiliriz. Bu müzelerin ziyaretçileri ve yapısal olarak sergileme biçimleri klasik müze anlayışının ötesine gitmektedir. Çocuklar burada bilgiyi kendileri oluştururlar. “Çocuk müzeleri farklı yaş ve kültür birikimlerinden gelen çocuk ve ergenlerin öğrenme yaşantılarına katkıda bulunan, beş duyuya hitap eden, kuşaklar arası (çocuk, genç, yetişkin, emekli, yaşlı vb.) anlayışının ve işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunan, çocuk ve yetişkinler arasında öğrenme alışverişini gerçekleştiren, aile ve çocukların sağlıklı fiziksel, duygusal gelişim göstermelerine katkı sağlayan, sınıfta öğrenmeyi destekleyen ve zenginleştiren, çocuklara hayal güçlerini kullanarak oyun, deney vb. aktivite olanakları sunan ve yaşadıkları toplumdaki mevcut kaynakları çok yönlü olarak kullanmalarını sağlayan alandır.” (Pilmann, 1997, s. 47; Adıgüzel, 2000) İlk çocuk müzesi, 1899’da Brooklyn’de (USA) Central Müze’de kurulmuştur. Çocuklara özgü ortamların oluşturulması anlayışıyla kurulan bu müzeye ziyaretçilerin gösterdikleri ilgi ve talep 1913’de Boston’da, 1917’de Detroit’te, 1925’de Indianapolis’te çocuk müzelerinin açılmasına yol açtı. İlk çocuk müzelerinde daha çok mevcut müzelerdeki doğa bilimleri ve kültür tarihi birikimleri kullanılarak sınırlı çalışmalar yapıyordu. Zamanla içerik ve yöntemsel olarak yeni sergileme biçimlerindeki ilerleme çocuk müzelerini kendine özgü özelliklere sahip kurumlar haline getirdi. Amerika’daki

çocuk müzelerinin başarısı bu kurumların sayılarının da artmasını sağladı. İlk kırk yılda (1899-1939) 12 müze, daha sonraki yirmi yılda (1939-1959) 31 yeni ve farklı özellikleri olan çocuk müzeleri açıldı. 1990'lı yıllarda sayıları 280'in üzerine çıkan ve bugün hemen hemen her büyük şehirde doğa ve bilim merkezi, deney merkezi ya da çocuk (ve genç) müzesi gibi adlarla çocuğa ve ergenlere yönelik proje ve çalışmalar yürüten Amerika çocuk müzeleri, tüm Avrupa ve dünyadaki çocuk ve gençlik müzelerinin yaygınlaşmasında öncü olmuşlardır (Schreiber, 1996, s. 10).

Çocuk Müzelerinin Belirgin Özellikleri:

Hedef Grup, İçerik, Mekân, Zaman vb.

Çocuk müzesi anlayışı, birlikte yapmaya, dokunmaya, etkinlikler üreterek öğrenmeye dayalıdır. Çocuk, hemen her konudaki çocuk müzesi çalışmasında merkezdedir. Çocuk müzelerinde daha çok 'çocukların sesi' duyulur ve onlara değer verilir. Bu müzelerin temel hedef grupları çocuklar ve ergenlerdir. Çocuk müzesinin içeriğini çocuğa ve çocukluk kültürüne ilişkin bütün bir birikim oluşturabilir. Artık tüm dünyada sayıları artan çocuk müzeleri yeni yönelimleri ve sergileme biçimlerini sürekli arayan, bu nedenle de ayrı ayrı konularda uzmanlaşan (çocukların objelerle birebir iletişiminin ve çocukların kendi başlarına öğrenmelerine olanak sağlaması konusunda tek anlayışın olduğu) kendilerine özgü kurumlar haline gelmişlerdir.

199

Bu müzelerde ziyaretçiler, kendi dikkatlerinin el verdiği sürece ilgi duydukları etkinliklere katılırlar. Saat, zil gibi araç ya da uyarıcılar ile öğrenme ortamı engellenmez ve etkinlikler kesintiye uğramaz (okullardaki sevimsiz uyarıcıları burada hatırlamakta yarar var), böylece bu tür yerlerde çocuklar doğal yollardan konsantrasyon becerisi geliştirebilirler. Çocuk müzelerinin başka bir amacı çocukların, dünyanın sadece bir gezegen olduğunu değil, aynı zamanda kendi dünyalarının da olduğunu anlamalarına yardım etmektir.

Katılımcı merkezli çocuk müzelerinde konu ve odaklanan içerik kadar ziyaretçilerin ilgi ve gereksinimleri, öğrenmeye ilişkin motivasyonları, objelerle doğrudan yaşantı, onları koruma ile birlikte kullanma dokunma hissetme öğeleri de önemlidir. Bu tür müzelerde çocuk ve gençlerin kültürel birikimini oluşturmaya yardım etmek, müzecilik açısından örtülü bir amaç olarak yer alır. Bu müzelerde çocuklar sadece ziyaretçi değil, aynı zamanda sergilerin oluşturucuları ve özellikle tema odaklı sergilerin sunum biçimlerini geliştiricileridirler. Müze türleri içerisinde en hızlı gelişen alanlardan biri olan çocuk

müzelerinin genel amacı, çocuğa yaşamında yardımcı olmaktır. Çocuk müzeleri, çocukların talepleri doğrultusunda oluşan, biçimlenen, sürekli değişen ve çocukların kendileri tarafından sunulan, saklamak ya da toplamak istedikleriyle de gelişen özelliklere sahiptirler. Bu özelliklerinden dolayı çocuklar bu müzeleri gruplarla ya da aileleriyle gezebildikleri gibi tek başlarına da gezebilirler. Çocuk müzeleri; seminerler, workshoplar, tiyatro, dans ve film gösterileri ve sergiler yoluyla çocuğa yaşadığı dünyada doğruyu bulmayı, elindeki olanakları kullanabilmeyi, kendine güven duymayı, sosyal ve doğal çevresine karşı ilgi, duyarlılık ve anlayışını geliştirmeyi ve bu yolla kültürünü tanımayı, tekniğini kavratmayı ve doğa bilimleri ile ilişkiyi artırabilmeyi, yetişkinlerin karmaşık dünyasına uyum sağlamayı öğretir.

Çocuk müzeleri, çeşitli objelere ya da belirli temalara yönelik olarak düzenlenmiş alanlarda daha çok yaşantılara ve birikimlere dayalı deneyimlerin aktarıldığı sergi anlayışına sahiptir. Sergiler tarihsel olabileceği gibi günlük ve kullanımda olan eşyalarla da olabilmektedir. Bu sergilerde daha çok çocukların günlük yaşamlarında ulaşamayacakları objelerle çeşitli bağlantıların kurulması dikkate alınır. Çocuk müzeleri, çocukları sadece objelerle ilgilenmek yerine, objeler yoluyla kendi yaşamları arasında bağlantılar kurarak onların çeşitli deneyimler yaşamasına olanak sağlar. Özellikle temaya dayalı çalışmalarda çocuklar başka yerde yapamayacakları etkinlikleri denerler, böylece çocukların sergide bulunan objelerle teke tek iletişim kurması sağlanmış olur. Her serginin içeriğinde “oyun” ögesiyle birlikte dokunma, kullanma, yerinden alıp yerini değiştirme gibi özelliklerin bulunması önemli bir ilkedir. Bu durum çocukları, aracının olmadığı, gerçek deneyimler yaşayacağı bir öğrenme ortamına götürür.

Çocuk müzelerinin diğer müzelerden ve hatta okullardan farkı verdiği hizmetlerin bire bir dokunma ve iletişime dayalı oluşudur. Bu insan merkezci anlayışı nedeniyle de sadece bir şeyi yapmaktan çok, bir kişi için bir şey yapmayı amaçlar. Çocuk müzeleri, içinde hem çocuğu hem de objeleri barındıran bir kurumdur. Bu nedenle klasik müzelerin dokunmayın uyarısına karşın, çocuk müzeleri ‘dokunun’ demektedir. Bu noktada en zor durumlardan birisi müze çalışanlarına sergi sürecinin ‘ürün’den (çocuk müzelerindeki ‘ürün’ kavramı eşi ve benzeri bulunmayan, sanatsal ve tarihsel değeri olan ve bu nedenle de kesinlikle dokunulmaması gereken ürünler değil, aksine bu ürünlerin kopyaları ya da çocuklar tarafından üretilenler anlamındadır) çok daha önemli olduğunu açıklamaktır. Çocuk, bu müzede doğal olarak yaşadığı ilgilenme, etkilenme, sohbet etme gibi özellikleri yaşama alanına sokar. Ayrıca, birçok yetişkine de çocuk müzelerini

ziyaret etmeden önce bazı ön koşulları (müzenin amacım, konusunu, randevu almayı, gerektiğinde çocukla birlikte olmayı ve oynamayı, ya da yapmayı) yerine getirme zorunluluğunu hissettirir. Bu ziyaret sürecince çocukların ve yetişkinlerin bir arada çalışmasına olanak sağlanmış olur ve iletişim - etkileşim artırılır.

Bütün bu özellikleri dikkate aldığımızda, çocuk müzeleri çocuklar için olmaktan çok çocuklarla birlikte olmak söyleminde varlığını korur. “Çocuklar ve gençler için yapılan özel çocuk müzesi ya da bölümleri ve geçici sergiler hep geleceğin yetişkinine kültür birikimi bilincini aşılacak için gerçekleştirilir (Atagök, 1999, s. 71).

Çocuk Müzesi Örnekleri

Çocuk müzelerinin içeriğinin büyük bir oranını toplumsal konular oluşturur. Bu konular, çocukların bir dünya problemini tartışabileceği bir mekânın tasarlanmasına da dayalı olup ‘yaşama ilişkin her şey’den seçilebilir. Seçilen konulara yönelik uygulanması istenen eylemlerin çoğu oyuna, drama yaşantılarına, meraklı, heyecanlı, gizemli, akıllı, büyüleyici, dehşet verici özelliklere sahiptir. Çocuk müzelerine Avrupa ve Amerika’dan pek çok örnek verilebilir.

201

Bu örneklerden biri Fulda Çocuk Akademisi adıyla (KAF-Kinder Akademi Fulda) Almanya’nın küçük bir şehrindeki çocuk (ve genç) müzesidir. 1991 yılında kurulan bu çocuk müzesi, müze ve akademi anlayışlarından yola çıkarak oluşturulan bir içeriğe sahiptir. Müzede doğa bilimleri ve teknik alanlarla ilgili çok sayıda obje bulunmaktadır. Bunların en ünlüsü müzeyi ziyaret eden çocukların deneme ve dokunmalarıyla işlevlik kazanan Erişilebilir, İşleyen ya da Gezilebilen Kalp (Das Begehbare Herz) olarak adlandırabileceğimiz bölümüdür. Fulda Çocuk Akademisi’nin içeriği ve programı aralarında müze ve kültür pedogoglarının, sanatçıların, tasarımcıların, eğitimcilerin ve el becerileri öğreten öğretmenlerin de bulunduğu uzmanlar tarafından geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Müze sürekli sergi olarak Kalp Çarpması, Devrimlerin Tekerlekleri, İnsanlar Elbise Yapıyor, Akustik Fenomenler adlarıyla bilinen bölümler bulunmakta, özel olarak yılda bir kez Yumurtadan Cıvı ve sonbahar ve kış mevsiminde Almanya’nın Ortasında İnek ve Sütün Öyküsü başlıklı projelere yer verilmektedir. Müzenin 1995 yılındaki ziyaretçi sayısı 25 bindir. Müze alanı ile ilgili uzmanların da dışında bu ziyaretçiler, okul gezileriyle gelen öğrenciler, gruplar, aileler, Fulda Bölgesinden gelen çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Müzenin finansmanı çeşitli özel ve resmi kurum ve kuruluşları ile ziyaretçi giriş ücretlerinden karşılanmaktadır.

Das Begehbare Herz, 6 m x 6 m ve 5 m yükseklik ölçülerine sahip büyük bir objedir, sekiz yaş ve üstü çocuklar için bir uzman (müze ya da kültür pedagogu) eşliğinde, derslerini de destekler nitelikte, yaşamın kaynağı ya da motoru olan kalbi her yönü ile tanıma olanağı sunmaktadır. Çocukların (ve tüm yetişkinlerin) bir öğrenme ortamında kalbin içine girmesi, damarların içinde dolaşması, kalbin içindeki büyük ayrıntılara tanık olması mümkündür. Uzman eşliğindeki çalışma, çocukların objenin etrafında çember şeklinde oturmasıyla başlıyor. Çocuklara kalp hakkında dorular soruluyor. Sonra yüksek tonda bir ritim (dans müziği) başlıyor ve çocuklardan oldukları yerde dans etmeleri ya da sıçramaları isteniyor. Bir süre sonra müzik kesiliyor ve ikişerli olarak gruplanan çocuklara birer steteskop veriliyor ve birbirlerinin kalp atışlarını dinlemeleri isteniyor. Daha sonra çocukların teker teker bir labirenti andıran kalbin içine yolculuğu başlıyor ve oyunsu, macera ve merak öğeleri dolu bir yolculukta yaşantılara dayalı bir öğrenme ortamında birden fazla duyu organlarını eşzamanlı olarak kullanma olanağını yaşamış oluyorlar.

202 Fulda Çocuk Akademisi, uzman grupların eşliğinde özellikle okul gruplarına yönelik çok yönlü ve zengin bir kültür pedagogisi programına sahiptir. Program bir uzman eşliğinde, gruplarla birlikte olmak üzere çeşitli boyutlar ve sürelerde düzenlenmiştir (KAF, 1996; Adıgüzel, 2000). Atölye Çalışmalarının içerikleri: altı yaş için tahta kaşık, kukla yapımı, kâğıtlardan hayvan maskeleri, kuş maskeleri, kumaş resimler gibi çalışmalardan; sekiz yaş için kahve kutularından kameralar yapma, yemek pişirme; dokuz yaş için çeşitli ayna ve camlardan kaleydoskop yapımı, kendi müzik aletini yapma, on yaş için basit bir fırtına, gemi oluşturma, 12 yaş için kumaş kolajları ve bunlara benzer, daha çok el becerisine yönelik, çocukların kendi dünyalarına seslenen, zaman zaman onların beklentileri ve talepleri ile şekillenen ve geliştirilen programlardan oluşmaktadır.

Avrupa'daki çocuk müzelerinde daha çok çocuk kültürü ve tarihine ağırlık verilirken, Japonya'nın, çocukları kültüre ve bunun yanı sıra bilime yönlendirdiği görülüyor. Japonya'daki müzenin adı bile farklıdır. Örneğin Okazaki'deki bir müzenin adı ana-baba-çocuktur. Yaratıcı Sanat Müzesi'nin birinci katı Düşün ve Gör bölümlerine ayrılmış olup birinci bölümde özel sergiler ve projeler, ikinci bölümde ise Okazakili çocukları yaptığı resim, yontu ve seramikler sergilenmektedir. Yap bölümünde ise çocuklar plastik sanatlar alanında üretim yapmaktadırlar. Ana babalarla çocuklar arasında diyalog kurma olanağı en çok bu bölümde sunulmaktadır (Onur, 1992, s. 90). Diğerleri Gibi Olmayan Müze olarak tanıtılan Brüksel Çocuk Müzesi,

klasik müze anlayışından daha çok imgelem, düşlem ve oyun evi niteliğindedir. Müzenin hedef grupları 4-12 yaş arası çocuklar ve onlarla birlikte gelen yetişkinler ile her yaşta engellilerdir. Müzenin amacı, sergiler yoluyla çocuklara kendilerini daha iyi tanıma fırsatı vermek, başkalarını tanımalarını, hayatla ilgili konuları yaşayarak, oynayarak, öğrenmelerini sağlamaktır. Kendilerini tanımanın, çocukların duygusal gelişiminde asal olduğu ve bunun, gelecekte çocukların kendine güvenli, özgüven sahibi, başkalarına karşı açık ve hoşgörülü yetişkinler olabilmelerini sağladığı düşüncesi esas alınmaktadır. Brüksel Çocuk müzesi daha çok mobil ve tema odaklı sergiler düzenlemektedir. Bugüne kadar Birlikte Yaşamak, İletişim, Korku, Özgüven, Beş Duyumuz, İmgelem başlıklarında sergiler düzenlenen müzede “... bir perdeyi aralamak, bir dışçı koltuğunda ya da uzay kapsülünde oturmak, musluk tamircisi ya da çiftçi olmak, TV için röportaj yapmak, bir Japon bahçesi düzenlemek, gerçek bir tiyatro sahnesinde oyuncu olmak, kek pişirmek, renklerle oynamak, bir peri masalı kahramanı olmak, korkulardan söz etmek, duygu ve coşkuları ifade etmek” mümkündür (San, 2022, s.76-77).

Başka bir çocuk müzesi örneği Almanya Nürnberg Valiz Müzesi'dir. (Museum in Koffer, 1996). 1981 yılında kurulan bu müze mobil olma özelliğine sahiptir. Bir tür gezici müzedir. Müzenin içeriği, 1900'lü yıllarda gündelik yaşamın nasıl olduğu, kültür atölyeleri, eski çağlar, değişik kültürlerden bir dünya, doğayı keşfetme, anlama, koruma, teknik ve enerji öyküleri gibi konulardan oluşmaktadır. İlke olarak bütün bu proje ya da bölümler bir valiz gibi otobüslerle taşınmakta ve aktif bir halde çocuk ve gençlere (ve anne-babalara) ulaşabilmektedir. Yaz tatillerinde de ayrı içerikler oluşturulmaktadır. İçerik olarak daha çok tarihsel konulardan esinlenen Valiz Müzesi, büyük anne ve büyük babalara ziyaret başlığı altında geliştirdiği projede, yakın geçmişten yola çıkarak dönemin sosyal, ekonomik, kültürel yönlerinin ele alınmasını ve katılımcıların o dönemi ve insanlarını daha iyi anlayabilmelerini amaçlamıştır. Kültürler arası içeriğe de sahip olan müze, özellikle uzmanların eşliğinde çocuklara başkalarını pek çok yönden tanıma olanağı sunabilmektedir.

203

Yabancıların çok sayıda bulunduğu ve buna paralel olarak gittikçe artan bir oranda yabancı düşmanlığının olduğu Almanya için, bu tür projeler aynı zamanda yaşamsal bir öneme sahiptir. Müze, yılda ortalama olarak 24 bin ziyaretçi (çocuk, genç, anne ve babalardan oluşan) ulaşabiliyor. Müzenin öncelikli hedef grupları, öğrenciler, engelli çocuk ve gençler ve çocuk kültürünü araştıran kişilerdir. Bir vakıf tarafından işletilmekte olan Valiz Müzesi sürekli gezen yapısı, yaşayan ve dinamik özelliği ile

uzmanların da içinde olduğu otobüslerle okullara, okul öncesi yuva ve bakımevlerine, kütüphanelere gitmekte ve festivallere katılmaktadır. Müze, çocuklara çamaşır yıkama, yemek pişirme, toprakla uğraşma gibi değişik konularda eğitim olanakları sunmaktadır.

Müze, 1900'lü yılların günlük yaşamında Annemin Anneannemin Çamaşır Günü, Ninemin Mutfağı, Alışveriş Merkezi ya da Bakkal, 1900'lü yıllarda Çocuk Oyunları, Yazma Atölyeleri, Kağıt Çalışmaları ve Dönüşümü, Matbaa, Işık, Mum ve Evrim, Taş Devrine Yolculuk, Arkeoloji Araştırmaları konulu eğitsel çalışmalara da yer vermektedir. Kùltürlerarası çalışmalarda ise Türkiye (bir Türk sınıfına konuk olunuyor, köyde pişirme günü, herkes imece usulü çalışmaktadır, hamur yoğurmak, açmak ve pişirmek zorundadır, ortaya yufka ya da börek gibi tatları çok güzel olan hamur işleri çıkmaktadır, bunun yanında Türk kùltürüne ilişkin olarak Karagöz, İslam, cami, ramazan veya Atatürk gibi konuların ele alındığı çalışmalar yapılmaktadır), Afrika (bilinmeyen bir kıtaya ve Afrikalı çocukların yaşamlarına yapılan yolculukları içermektedir), Yahudiler, Hindistan gibi konuların ele alındığı ve yine çocukların sürekli birlikte yaptığı ve yaşadığı süreçleri içeren çalışmalara yer verilmektedir.

Müzecilik anlayışı ile eğitim bilimleri ve sanat eğitimindeki değişim ve gelişmeler öğrenmenin sadece okullarda değil, farklı bir öğrenme ve iletişim ortamı olarak çocuk müzelerinde de gerçekleşeceğini göstermektedir. Tüm dünyada hatta Ermenistan, Gürcistan, Letonya, Litvanya gibi bağımsızlıklarını yeni kazanmış ülkelerde bile çocuk müzeleri varken, Türkiye çocuk müzelerini kurmada ve geliştirmede çok geç kalmıştır. Müzecilik ve eğitim politikalarındaki değişimlere uygun yeni planların yerel yönetimleri ve demokratik kitle örgütlerini de kapsayacak şekilde yapılması gerekmektedir. Eğitim sistemlerinde öğrenme ortamları yalnızca okullar değildir. Müzelerden; toplumların kùltürel, sanatsal, tarihsel eğitimine olumlu katkılarda bulunan birer alternatif eğitim ortamı olarak faydalanılmaya başlanmıştır. Çocuk müzeleri; çocuklar, gençler ve yetişkinler açısından Türk eğitim sistemindeki önemli boşlukları doldurmada etkili olabilecek birer eğitim ortamı olarak değerlendirilmelidir. Dünyadaki pek çok ülkede yaygınlaşan çocuk müzeleri konusunda Türkiye çok geç kalmıştır. Bu tür müzelerin kurulması için eski bir fabrika binasından yeni bir binaya kadar her tür yapı bir çocuk müzesi mekânı olarak değerlendirilebilir. Türkiye eğitim sistemine yön verenler bu mekânları bu amaç doğrultusunda dönüştürmeyi ve bunlardan yararlanmayı bilmeli, müzecilik ve eğitim bilimleri alanlarının bir yönüyle birleşme noktası olan çocuk müzesi kavramına kapısını kapatmamalıdır.

Müze Eğitimbilimcisi Yetiştirmeye Yönelik Bir Öneri

Açılış Konuşması,

Çocuk Müzeleri Ve Yaratıcı Drama, Yayına Hazırlayan; İnci San, Natürel Yayınları, Ankara, 2012

Değerli İzleyenler!

Bir sanat bilimcisi ve sanat eğitimbilimcisi olarak ilgi alanıma giren kültür, sanat eğitimbilimi, sanat okuryazarı olma, tarih bilinci ve çevre bilinci edinme ve edindirme gibi okumalarım dolayısıyla çocuk müzesi konusu uzun zamandır beni ilgilendirmişti.

Alman Kültür Derneği (Goethe Enstitüsü) desteğiyle 20- 22 Ekim 1994'te mensubu olduğum Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nca düzenlediğimiz "Sanat Eğitiminin Geleceği" başlıklı seminerin1 son oturumundaki kapanış konuşmasında gelecek için kimi araştırma önerilerini sayarken aşağıdaki düşünceye de yer vermiştim:

"İstanbul'da kurulma aşamasındaki bir çağdaş sanat müzesi yanı sıra, Ankara'da da böyle bir müzenin kurulmasına; içinde görsel algılama, yorum yapma, oyun çıkarma- drama etkinlikleri vb. çalışmalar için ayrılmış, gerekli araç-gereçle donatılmış bir eğitim köşesi ve müze pedagojisi alanının yer alması, sanat eğitimcileri için son derece yararlı olacaktır. Sanat eğitimcileri olarak böyle bir kuruluşu da özendirmeli ve kesinlikle desteklemeliyiz." (Sanat Eğitiminin Geleceği, Derl.: İnci San, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No: 8, Ankara 1995, s. 181.)

205

Yıllar geçti, Çocuk Müzesi Derneği kuruldu. Ben de derneğin yönetim kurulunda iki dönem görev yaptım. Şubat 2010'da, Çocuk Müzesi Derneği yönetim kuruluna Danışma Kurulu Başkanı olarak katılmış ve üyelerimizin de istemleri doğrultusunda bir seminer/konferanslar dizisini gerçekleştirmesine karar vermiştik. İlk seminerin Ekim 2010'da yapılması, hangi konu başlıklarına yer verileceği gibi hususlar da görüşülmüştü. Bu seminerin bundan sonra belli bir dizgenin(sistem) içinde düzenlenecek başka seminer ve konferanslarla sürmesi dileğimiz idi. (Birinci Seminere Almanya'dan 2, Hacettepe, Antakya, Eskişehir, Gazi ve Ankara Üniversitelerinden 11 konuşmacı katılmıştı.)

Bugün bu ilk seminerde karşınızdayız.

Bu arada müze pedagojisi ve çocuk müzeleri alanlarında en deneyimli ülkelerden biri olan Almanya'dan bir program elime geçti. Programın

adı Çocuk Müzelerinin Niteliklendirilmesi'dir. Bir dizi biçimde düzenlenen programlar bir hizmet içi eğitim işlevi üstlenmekte ve başlıca dört hedef kitleye yönelmektedir:

- “1. Klasik Müzelerdeki Müzeciler. Bu müzecilerin kendi kurumlarında kuram ve uygulamalar yönünden ve bağlamında çocuk müzesi düşüncesi ile tanışmak ve bilgilerini genişletmek isteyen bir grup olması söz konusudur.
2. Bir çocuk müzesi kurma amacıyla olan inisiyatif gruplar. Bu kişilerin, profesyonel anlamda konsept geliştirme, didaktik ve örgütlenme açılarından planlama yapmalarının sağlanması öngörülmektedir.
3. Çocuk müzeleri çalışanları ya da müzelerdeki eğitsel etkinlikleri düzenleyenler. Bu kişilerin kuramsal tartışmalarla bu kuramlarda ileri sürülenleri kılgsal (pratik) denemelerle gerçekleştirmek için güdülenmelerinin sağlanması düşünülmektedir.
4. Sanat eğitimcileri ve kültür eğitimcileri, özellikle çocuk kültürü alanında çalışanlar. Bu kişilerin sergileme alanında (teşhir), sergiler geliştirme ve onları yaşama geçirme alanında deneyim kazanmaları öngörülmektedir.

206

Bu eğitim programı, katılımcıdan değişik kurs ya da öğretim programı aşamalarında etkin (aktif) ve yoğun biçimde kuramsal düşünme ve tartışmalarda bulunabilmesini, el becerisine sahip olarak düşünce ve kavramlarını gerçekleştirme gücünü, düzenleyeceği sergilere aktarabilmesini beklemektedir. Ekip çalışmasına, grup çalışmasına, deneyimleri paylaşmaya, iletişim kurmaya hazır olması beklenmektedir. Müzeler, sergilemeler, çocuk kültürü ve çocuklar için kültür konularında ön bilgi sahibi olması katılımcı için kuşkusuz avantajdır.” Elimdeki bu sözü geçen program, Almanya'da başlıca dört kurum tarafından yürütülmektedir: Müze Pedagojisi Federal Birliği, Wolfenbüttel Kültür Eğitimi Federal Akademisi, Remscheid Müzsel Eğitim ve Medya Eğitimi Akademisi, Çocuk ve Genç Müzeleri Federal Birliği. İki akademi kurs ya da programın yönetim ve örgütlenmesinin ve diğer iki kurumla olan iletişimin sorumluluğunu üstlenmekte; katılımcıların son değerlendirilme sınavını da düzenlemektedir. Öğretim elemanları, öğretim programına göre ve diğer meslek kuruluşları ile birlikte belirlenmektedir. Program 4-5 günlük kısa ve yoğun dört bölümden oluşmakta; ilk bölüm giriş ve temel bilgiler, ikinci bölüm birinci bölüme eklenecek bilgilerle genişletilmiş kuramsal bir bölüm oluşturmakta; sonraki bölümler daha çok uygulama ve kılgsal çalışmalar içermektedir. Her bölüm değişik bir kurumda yer almaktadır. Bu arada verilen ev ödevleri ve yazılı olarak sunulan bitirme tezleri sınav öncesinde teslim edilmektedir.

Giriş ve ikinci bölümlerde çocuk müzeleri konseptleri kıyaslamalı olarak çözümlenmekte, tarihsel gelişme anlatılmakta, yenilikçi çocuk müzeleri örnekleri üzerinde güncel tartışmalar ve kıyaslamalar yapıp, çocuk müzelerinin amaçları, örgütlenmesi, planlama ve yapılandırma konuları ele alınmaktadır. Gerçekleştirilen sürekli proje çalışmaları ile deneyim alışverişi sağlanmakta, tasarımların gerçekleşme şansı da denenerek sonunda bir sergileme ya da sunumla süreç bulunmaktadır.

Almanya'daki bu program her kurs dönemi için belli bir ücret karşılığı gerçekleştirilmektedir. Ücret karşılığı olarak seminer ve atölye çalışmaları, öğretim araç- gereçleri, iki akademinin konuk evlerinde konaklama ve ağırlanma gerçekleştirilmektedir. Benim önerim buna benzer bir programın konuyla ilgili resmi ve gönüllü örgütlerin düzenlemesi ile ülkemizde de gerçekleştirilmesi için gerekli hazırlıkların yapılması, bunun için bize ve sizlere düşecek görevlerin üstlenilmesinin sağlanabilmesidir. Böylece şimdilik iki yüksek öğrenim kurumu ile zaman zaman Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın üstlendiği müze pedagogu çabalarına (2-9 Kasım 2009'da yapılan Çocuk Dostu Müze Projesi Eğitim Programı bunlardan biri idi, sürdürülmesi gerekirdi) daha doyurucu ve kapsamlı olarak ve belki değişik merkezlerde2 olmak üzere geniş katkı getirmek olanaklı olabilecektir.

207

Sanat Eğitimi - Yeni Yaklaşımlar (Toplumsal Değişme Ve Değişen Sanat Eğitimi)

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi. Cilt 25, Sayı 2, Ankara 1992, s.643-652- Ç.Ü. Eğitim Fakültesinin 10. Kuruluş Yıldönümü Toplantısında sunulan Panel Konuşmasıdır.

Bir toplumsal kurum olarak okul, bir toplumsal bilim ve düzence olarak eğitim nasıl toplumdaki bilimsel, sosyolojik, teknolojik, kültürel ve siyasal değişmelerle değişime uğruyorsa, sanat eğitimi de aynı değişimleri gösterir. Avrupa'da tarihsel gelişim içinde sanat eğitimi değişik ve ayrımlı ereklere yönelmiş, çeşitli işlevsel ve ideolojik leitmotifler sanat eğitimine egemen olmuştur. Birbiriyle oldukça karmaşık bir biçimde düğümlenen bu işlev, erek ve ideolojiler arasından birtakım leitmotiflerin saptanabilmesi olanaklıdır. Sanat ağırlıklı sanat eğitimi ise genellikle usdışı yönelmelerden ve görüsel düşünme'den kaçınmaya çalışarak, sanat derslerini bilimsel bir temele oturtmak istemiştir. Çağdaş sanat, artık eskiden olduğu gibi özellikle Batı uygarlığındaki dinsel anlamda ya da doğa betimlemelerindeki bildirişim taşıma işlevini yitirmiştir. Böyle olunca da insanla dolaysız

bir iletişime girmiştir. Bir çok sanat eğitimcisinin bugün birleştikleri nokta, çağdaş sanat eğitiminin, eski geleneksel sanat eğitimi göre daha sınırlı bir işlevi olduğu, bu işlevin de endüstrileşmiş ya da endüstrileşmekte olan bir çağda, bireyleri sanat ve toplum arasındaki toplumsal sürece hazırlamak olduğu görüşüdür.

Sanat eğitimiyle ilgili tüm çalışmaların genelde yöneldiği asal amaçlardan biri de daha iyi bir geleceğin tasarlanması, umut üretme, tasarlananların görselleştirilmesi, seslendirilmesi, dramatize edilmesi, bedenle, devinimle ifade edilmesi, yazılması ve canlandırılmasıdır. Belki de en iyi biçimde yeniden 'estetik eğitim' olarak adlandırmamız gereken yeni sanat eğitimi anlayışında, kökleri eskilerde olan ama gündeme çağdaşlaşmış biçimlerle gelen yeni yazma biçimleri, toplu yazınsal yaratmalar; çağdaş dans; yaratıcı drama, yeni müzik ve söz gelimi eğitim müziğinde Orff müzik araçlarının kullanımı; müze eğitimi ve disiplinlerarası yaklaşımla yürütülen proje çalışmaları yer almaktadır.

208 Disiplinlerarası olduğu açıkça görülen bu canlı ve yaratıcı etkinliklerde sorgulama, çözümleme, yargılama, bilgilenme, yeniden düzenleme, estetikleştirme, yeniyi ve geleceği tasarlama boyutları yanısıra, iletişim, etkileşim ve toplumsallaşmanın yer alışı yeni sanat eğitimi anlayışını sergilemektedir. Bu yolla çocuklar, yalnız bilgilendirme yoluyla asla kalıcı olamayacak bir öğrenmeyi, deneyimleri ve yaşantıları ile kazanmaktadırlar. Bu örnekte belki de en önemli amaç ise, "barış" durumunun yalnızca 'savaş olmaması' durumu olmayıp, daha pek çok başka durum ve olguları içermesi gerektiği bilincinin uyandırılmasıdır. Sonuçta, anlamlı bir demokrasi eğitimine, benzer konuların aynı yollarla ve sıklıkla işlenmesiyle varılabileceğini söylemek olanaklıdır.

Köktenci biçimde alınmamak koşuluyla ister sanat için eğitim anlayışı ile, ister sanat yoluyla eğitim anlayışıyla olsun, sözselsel, sesselsel, devinimsel görsel ve dramatik, alanlarda üretken kılınacak çocuk ve ergen için en son erek, yaşamı en son ve en yeni verileriyle anlayabilmek, yani yaşama hazırlıktır. Sanat eğitiminin, gelişimsel ve antropolojik psikolojiyle, sanatla, eğitimle ve diğer sosyo-kültürel olgularla aynı ağırlıkta bağlantılar kurması gerekir.

Çocuğun ve ergenin toplumdaki değişmelere koşut olarak değişen durumlarının ve toplumun yetişmekte olanlardan istem ve beklentilerinin izlenmesi gerektiği gibi, toplumdaki kültürel, siyasal, teknolojik, bilimsel değişmelere uygun olarak sanat eğitiminin de erekları sürekli olarak gözden geçirilmelidir. Günümüz sanat eğitimi

anlayışının gerek tam anlamıyla bir disiplinlerarası alan olarak, gerekse ne yalnızca eğitimi ne de yalnızca sanatı merkeze almayıp, sorunlara çok daha kapsamlı açıdan yaklaşmasıyla, giderek bir kültürlendirme, bilinçlendirme ve bu süreçler içinde ya da bu süreçlerden sonra kendini gerçekten ifade edebilmeyi kazandıran bir yola yöneldiğini vurgulamak gerekir.

Sanat Eğitimi Ve Estetik Düşünme

Sanat Tarihi ve Eleştirisinde 40 Yıl. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Prof. Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi 19 - 21 Kasım 1993

En yaygınca paylaşıldığına inandığım, sıkça da gözlemlediğim düşünce, belki daha doğru bir deyişle, inanç şudur: Sanat insana güzellikler aşılar. Sanat ile insanlar duygulanırlar, estetik haz alırlar. Böylece, bireylerin öğretimle ve eğitimle geliştirilmekte olan akli yanında biraz sarsılmış durumda kalan duyguları da sanatla canlanır. Sanat eğitimi de duyguların eğitimidir, duyuşsal (affektif - teessüri) alana hitap eder, akıl - duygu dengesi de insanda böylece sağlanmış olur. Estetik düşünme anlayışı, geleneksel güzel, güzellik bilgisi vb. kavram ve anlayışları ve bundan çıkan anlayışsızlıkları yeniden tartışmaya açmaktadır. Estetik düşünme duyuşsallık (Affektion)'ın savunmasını pek yapmamaktadır. En azından bu yeti ve değerlere şimdiye dek bindirilmiş anlamlar açısından, bundan kaçınılmaktadır.

209

Algının fizyolojik ve (psikolojik temelleri üzerinde durulurken duyuşsal olan ve duyuşsal olmayan algı ayrımı yapılmaktadır, (öznel algı - nesnel algı ayrımı gibisi) Geniş açıdan yaklaşırsak algının öznel temelleri olduğunu, ayrıca fakat, dil, insanın eylem ve edimleri ve toplumsal etkileşimlerle de biçimlendiğini söylemek gerekir. Duyuşsal algılar yanında, duyuşsal olmayan algıların önemi ortaya çıkmaktadır. Algılama sürecinde imgelemci (imaginativ) anlar her zaman vardır, ama asıl önemli olan algı anlamının da algılanmasıdır. (Weisbach "duyuşsal algı" ile "duyuların algılanması" ayrımını yapmaktadır).

Günümüzde estetik eğitim, en geniş anlamıyla her tür görsel, işitsel, dilsel, sözselsel, sessel, bedensel, plastik ve dramatik kültür öğelerinin eleştirel değerlendirilmesi açısından -uygulamayı da içeren- bilgilendirmedir. Eyleme dönük çalışmalarla ve kültür pedagojisi, müze pedagojisi gibi yeni uygulamalar ile yukarıda algıdan bahsederken sözü geçen eylem, sosyal etkileşim ve sözcüklendirmeyi de içeren bir estetik algı eğitimine, belki daha iyi bir deyişle, bir farkına

varma, ayırdında olma eğitime yönelmiştir. Bu eylemler ve edimler bütününde ise estetik düşünme egemendir. Sonuç olarak estetik düşünme biçiminin ve estetik eylemin usdışı alanları olduğu kadar ussal, zihinsel, beyinsel pek çok işlem, işlev ve süreci içerdiğine ve sanat eğitiminin de buna bağlı olarak pek âlâ çok önemli ussal boyutlar taşıdığına ilişkin bu denememde, belki estetik kavramına fazla anlamlar yüklenmiş oldu. Ama kavramlar sürekli gözden geçirilip yeniden ve yeniden üretilmelidir kanısındayım.

Sanatlar Eğitimi ve Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi

Öğretmenlik Mesleği. Türkiye, Almanya ve Kıbrıs'ta Öğretmen Yetiştirme, Editör: H. Coşkun, CT: Yayınları, s.145-155, Ankara 2000

210

Sanat Eğitimi ya da Güzel Sanatlar Eğitimi kavramları ülkemizde bir türlü açıklığa kavuşturulamamıştır. Konu ile yakından ilgili olanların bile çoğunlukla “sanatçı yetiştiren eğitim” anlamında kullandıkları bu sözcüklerin, asıl yaratıcı, usavurmayı ve sorgulamayı bilen, yeniliğe açık, özgüvenli, sanatı yalnızca üreterek değil, sanat üzerinde düşünerek onu tüm boyutları ve işlevleriyle alımlayabilen, çağdaş ve demokrat bireyler yetiştirmeye odaklanmış, örgün eğitimdeki ve örgün eğitim dışındaki sanatsal eğitim anlamına gelmesi gereklidir. (‘Sanatçı yetiştiren eğitim’ genel sanat eğitiminin yalnızca başka bir düzlemde verilen bir bölümüdür.) Sanat eğitimi alanlar için sanatçı olmak tek bir seçenek değildir. Kendilerini istedikleri pek çok alanda yetiştirebilirler ve sanat eğitimi aldıkları Anabilim Dalı içinde sorunlara çok daha yaratıcı biçimde yaklaşabilirler.

Sanatlar eğitimi, bilincin, zekanın, yargılama ve usavurma güçlerinin temelde dayandığı duyu ve duyumların, duyarlılığının ve duyguların, kısaca tüm beyinsel yaratıcı gücün eğitimi için kullanılan bir kavramdır. Bu eğitimin eğitim-öğretim içinde nasıl yer alacağını inceleyen bilim dalı ise sanatlar eğitimbilimidir. Sanatlar eğitimbilimi bugün artık yalnızca insanın duyu, duyum, duygularını, düşlem gücünü ve imgelemine eğitime kaygısını taşımayıp, bu sayılanların beyindeki önemli varlığını ve gücünü bilerek yola çıkmaktadır. Sanatlar eğitimi, öncelikle örgün eğitimde, bilim ve teknik eğitimin kesinlikle yanında ve onlara eşdeğer olmak üzere yer alan, elverdiğince çeşitli sanat dallarında yapılan bir eğitim-öğretimin adıdır. Sanatlar eğitim-öğretiminin hangi eğitim basamaklarında hangi yöntem ve yaklaşımlarla verileceğini inceleyen, araştıran, kuram üreten ve uygulamaları planlayıp, programlayan, uygulamaların ve verilecek bilgilerin niteliğini ve nasıl değerlendirileceğini belirleyen eğitim bilim ise, sanatlar eğitim bilimidir.

Sanatlar eğitimi alanını yakından ilgilendiren Goleman'ın ortaya attığı duygusal zeka kavramı ise, sanatlar öğretmenlerini yakından ilgilendiren bir kavram ve geleceğe yönelik olarak beyin gücümüzü geliştirmek açısından sanatlar eğitimin kaçınılmazlığını göz önüne seren bir gerekçe bağlamındadır. Beyin biliminin konumuz olan sanatlar eğitimine sağladığı açılımlar, araştırma ve ölçümlere dayalı fizyolojik ve çok daha bilimsel yeni bilgilere dayanmaktadır.

Hermann'ın düşünme biçimleri açısından ama gene nörofizyolojiye dayanarak, sağ ve sol beyin yarımkürelerine ayrıca soyut ve şematik olarak ikiye bölerek beynin yaratıcı düşünme sürecini çözümlemesi; beyindeki bu dört çeyrek bölümün, nöronların hızla sağladığı çok karmaşık ileti, salgı, bilişim sarmalında nasıl bir bütünlük içerisinde çalışabildiğini göstermesi, böylesi süreçlerin her tür yaratıcı düşünme için söz konusu olduğunu kanıtlamaktadır. Goleman'ın akış hali dediği durum da aynen budur.

Sanatlar alanı bu bağlamda da, yaratıcı süreçlerin eğitilip öğretilebildiği, çeşitli çalışmalarla kişiyi bu yönden geliştiren bir alan olarak açıkça ortaya konmaktadır. O zaman devrim sanatlarından dil sanatlarına, işitsel sanatlardan dramaya dek, sanatlar eğitimi ve öğretimi, bir yaratıcı düşünme, duyarlar, duyumlar, duygular, imgeler, tasarımlar, usavurumlar, denetlemeler, yargılamalar, buluşlar, üretici sonuçlar zinciri olarak eğitim-öğretimdeki yerini kanıtlamaktadır.

211

Duygusal zekaya yönelik bir yetiştirme herhalde fen ve matematik eğitiminden çok, en geniş kapsamında uygulanacak bir sanatlar ve kültür eğitiminden, bu eğitime yakın tarih, felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi sosyal bilimler; sanatlar biliminin içerdiği sanat tarihi, sanat psikolojisi, sanat felsefesi, estetik gibi alanlardaki eğitimle olanaklıdır. Sanatlar öğretmenin bu bilince sahip olması, kendini iyi donatması gereklidir.

Sanatın ve sanatlar eğitiminin insan yaşamında ve insanın eğitimdeki yerini inceleyen bilim dalı sanatlar eğitimbilimidir. Bu bilim dalı sürekli geleceğe yönelmek zorundadır. Sanatlar eğitimine felsefik, eğitimsel, sanatsal, kültürel düşünme dönemlerinde değişik görevler verilmiştir. Batı dünyasında sanat eğitimi için “en ince akortlu kas sisteminden, duyguların ve mantığın entegrasyonuna dek önemli eğitsel, kültürel ve biyolojik değerdedir.” denilerek beynsel gelişimin sanatlar eğitimi ile kesinlikle desteklenmesi, okullarda sanat eğitimini merkeze alan durumuna gelmesi gerekliliği kabul edilmektedir.

Bu durumda, gerek sanat eğitmeni adaylarının yetişiminde gerek örgün eğitimin özellikle temel eğitim bölümünde, sanatlar eğitimi, güzel sanatların tüm alan ve disiplinlerini, kısaca görsel sanatlar-yazın-müzik-hareket ve dans-tiyatro ve dramayı kapsamına almalıdır. Sanat eğitmeni en az bir sanat alanında ustalıkla, ama bir diğer sanat alanında da temel bilgilere ve terminolojiye sahip olan, bu alan ürünleriyle de iletişim kurabilecek, yargılayıp değerlendirebilecek kadar güçlüce kültürlenmiş kişi demektir.

Okullarımızda, özellikle temel eğitimde, sanatlar eğitimi önemli ve gereken yerini alırken diğer ders ve alan öğretmen ve uzmanlarıyla ortak çalışmaları yürütebilecek donanımda sanat eğitmenleriyle, gelecek yüzyıla öğrenmenin sanatsal biçiminden de haberdar, üretken ve yaratıcı kuşaklar yetiştirilmelidir. Sanat eğitimcileri kendi sanatsal okuryazarlık alanlarını genişletmeli, buna duygusal okuryazarlıklarını katmaya ve beyin bilim verilerinden yararlanmaya çalışmalıdırlar.

Sanat Eğitiminin Sorunları

18-20 Kasım 1981 tarihinde Hacettepe Üniversitesinde Suut Kemal Yetkin anısına düzenlenen 'Sanat Tarihi ve Sanat Sorunları' Seminerinde sunulan bildiridir. Hacettepe Ü. Armağan Dizisi 1. Ankara 1984, s.57-62

212

Sayın Başkan, sayın dinleyenler;
Sayın Hocam Suut Kemal Yetkin'i ben de saygı ve sevgi ile anıyorum. Bu konuşmada amacım, sanat eğitiminin ana sorunlarına evrensel olarak bakmak, bu sorunları kısaca ve derli toplu bir biçimde sergilemektir; bu sorunlara karşı neler yapılmalı, ne gibi çözümler aranmalı gibi sorular, konu dışı bırakılmıştır. Aslında oldukça içiçe giren karmaşık sanat eğitimi sorunsalını üç alanda incelemeye çalışacağım:

1.Sanat eğitimi kavramı evrensel ölçülerde olduğu kadar ve özellikle ülkemizde anlamı çok açık olmayan bir kavramdır. 'Sanatçı yetiştiren sanat öğretimi' anlamında kullanıldığı gibi, 'boş zamanları değerlendirme amacıyla düzenlenen yaratıcı sanatsal etkinlikleri', ya da 'ana okulu çocuklarının çeşitli el becerilerini içeren oyunsu uğraş süreçlerini' de kapsayabilmektedir. Kısaca, şunu da ekleyelim ki, sanat yoluyla eğitim anlayışının tarih içinde ortaya çıkış nedenlerinden en önemlisi, endüstrileşme sürecinde insanın yabancılaşması olgusu ile bilimselleşme ve aşırı ussallaşma olgularına karşı bir denge ögesi olarak görülmesi idi ve kuşkusuz bunun belli bir yerindeliği vardı.

2. Ussal-usdışı bileşen sorununa gelince, gene tarihsel gelişime bağlı olarak sanat eğitimi anlayışlarının bu iki karşıt bileşene değişik zamanlarda değişik oranlarda bağımlı oldukları bu iki eğilim arasında gidip geldikleri gözlenebilir.

Çok genel çizgilerle belirtmek gerekirse, 20. yy. ortalarına dek usdışı bileşene sanatsallık, duygusallık ağır basmıştır. Biraz önce değinildiği gibi sanat yoluyla eğitim anlayışında da, oranları zaman zaman değişse de, usdışı bileşen ağırlıklıdır. Ancak, sanat yoluyla eğitim anlayışı, kendi içinde, sanatsallık ve eğitsellik boyutları bakımından bir ikilemi de taşıtmaktadır. Bu anlayış içinde, sanat eğitimi alanına ussal bir tutumla yaklaşılmak istendiğinde, ki bilimsel tutum bunu gerektirmektedir, sanatın kendine özgüluğü zedelenmekte, çocuğun yetişmesinde, bu anlayışta özellikle ısrarla üzerinde durulan kendiliğindenlik, içsel yaratıcılık örselenmektedir.

Uşçuluğa ve ussallığa sırt çevirince de, ussal olmayan tüm alan ve tutumların kaçınılmaz kesinsizliğine, güvenilmezliğine düşölmekte, zaman zaman her türlü düzence (disiplin) ve ussal bağlamdan yoksun bir kurlsızlık egemen olmaktadır.

Bu görüşün güçlü bir temsilcisi olarak. Hocam Suut Kemal Yetkin'i göstermek, sanırım yanlış olmayacaktır. Özellikle sanat eğitimi duyguların eğitimi olarak gören ve ussallığa karşı bir denge öğesi olduğunu vurgulayan şu sözleri de bunu doğrular: "Bugün rasyonel, objektif ve genel olana büyük bir önem vermenin doğuracağı tehlikelerle karşı karşıyayız, çünkü yalnız ilimlerin yöntemine uygun olan bu tutum, insanın aynı zamanda ve herşeyden önce duygunluk, heyecan olduğunu unutmak, bunların insan davranışlarındaki büyük rolünü görmezlikten gelmek demektir.

213

"Batı'da çağcıl sanat eğitimi ise, bilim ve teknolojiadaki ilerlemelere bu kez karşı değil, fakat koşut olarak, özellikle 1950'lerden bu yana giderek belirginleşen bilimsel bir tutuma, bir bakıma çağımızın gereği bir ussallaşmaya yönelmiştir. Ussal, kavramsal, düşünmeci sanat eğitimi anlayışını, kısaca "sanat için eğitim" olarak adlandırmıştık. Bu anlayışın temsilcilerinde ortak görüş, didaktik anlamda, sanatın öğretilirli olabilir oluşudur. Bu görüş içinde ortaya çıkan sorunları da ana çizgileriyle iki bölümde toplayabiliriz. Birinci bölümdeki görüşler, sanatsal'ın bir bileşeni olarak, soyut, kavramsal, simgesel imler dilinin ya da imgesel dilin öğretilirliirliğinden yana çıkarlar.

Sanat eğitiminin alanı içine giren sanat dalları ve diğer yakın alan ve konular da çoğu kez sorun yaratmaktadır. Yukarıda son olarak sözü edilen çağdaş sanat eğitimi anlayışında, güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan bir yaratıcı sanatsal eğitim tanımı yer almaktadır. Bu durumda, sanat eğitimi alanı içine yalnızca görsel yoğrumsal sanat dalları değil (nerde kaldı ki görsel yoğrumsal alanın da, kullanım sanatları, dekoratif sanatlar, el sanatları, afiş, film, fotoğraf gibi dalları da günümüzde görsel alan içinde düşünülmektedir), sözel ve işitsel sanat alanları, yazın, müzik, tiyatro, opera, bale, sinema ve televizyon dalları da, kısaca tüm görsel işitsel iletişim sağlayan sanat dalları ve tüm güzel (optik) kültür verileri girmektedir.

Bu çağdaş anlayış hâlâ da tam oturmuş sayılmaz. Sanat eğitimi kavramı içinde yalnızca plastik sanatlar alanını görmek isteyen sanat düşünür ve kuramcılar hâlâ bulunmaktadır. Çağdaş bir dünya görüşüyle bu konuda tümel bir sanat eğitiminden yana çıkmış bulunan Hocam Suut Kemal Yetkin'i burada gene anacağım. Kurucuları arasında bulunduğu A.Ü. Eğitim Fakültesinde, o zamanki adıyla Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsünde tüm sanat dallarını içeren bir sanat eğitimi anlayışını kesin olarak savunmuş, fakülte programında yer alan "Sanat Meseleleri" dersini, tüm sanatsal anlatım biçimlerini ele alan, yorumlayan, açıklayan, eleştiren bir ders olarak yıllarca yürütmüştür.

214

Disiplinler Arası Sanat Eğitimi Sürdürmek

Nisan 2017 Uluslararası Yaratıcı drama Sempozyumunda sunulan bildiri.

Disiplinler arası terimini çok sık kullanıyoruz. Disiplin sözcüğünün sözlüklerde genel olarak verilen ilk karşılığı "öğretim konusu olan ya da olabilecek bilgiler bütünü" (TDK) ; "araştırma da yapılabilecek bilgi dalı " dır. Disiplinler arası sanat eğitimi ve disiplinler arası sanat eğitim bilimi bu anlamda doğru bir kullanımdır. Her sanat dalının eğitim ve öğretiminde dayandığı temel ilkeler, kurallar ya da kuralsılar varsa ki vardır, bu süreç bir disiplin olarak adlandırılmaya hak kazanmaktadır. Her bir sanatın öğretiminde, eğitimbilim ve yöntemler açısından kendine özgü, özgül öğeler olduğu da kaydedilmelidir. Sanat dalları bilindiği gibi çeşitli biçimde sınıflandırılmışlardır. Hitap ettikleri duyulara göre ya da uğraştıkları malzemeye göre yapılan sınıflamalar yapılagelmiştir. Bülent Özer'in önerdiği, üretilen yapıtların niteliğine göre düzenlenmiş sınıflama en çağcıl olanıdır(3). Bu sınıflamalardaki her bir sanat dalı geniş birer disiplindir. Kendi içlerinde de daha küçük alanlara ayrılabilirler.

Disiplinler arası sanat üretimi dediğimizde sanat dalları arasındaki bir etkileşimi dile getirmek istiyoruz. Resimle müzik, müzik ile mimarlık, yazın ile drama, drama ile dans gibi. (Sanatlar arası ya da sanatlar geçişli üretim) Disiplinler arasılıkla hangi durumu adlandıracamız öyleyse? Bunun yanıtını kuşkusuz bize, alan bilğimiz ve dil duygumuz verecektir. Hangi durum söz konusu ise uygun açıklamaları kullanarak kastedilen anlatılabilir.

Sanat dalları arası etkileşim vurgulanmak isteniyorsa buna tümel sanat eğitimi ve tümel sanat eğitim bilimi demek; sanat dışı disiplinler yoluyla sanatı anlamak ve anlatmaya da disiplinler arası sanat yaklaşımı demek bir yol olabilir. Yıllar önce elime geçen bir yabancı kitapta infraruj ve ultraviyole ışınları, makro ve mikro fotoğraflık laboratuvar araştırmalarında 30 yıl çalışmış olan Louvre Müzesi çalışanı M. Hours - Miedan'ın tanınmış pek çok tablonun alt katmanlarını ortaya çıkardığını görmüştüm. Tablonun restore edilmiş hali ile öncesini; aslının altında daha önce deseni çizilmiş bir başka resmin varlığı gibi pek çok ayrıntı gözler önüne seriliyordu. Tabloların bu tür hikayeleri her zaman merak uyandırır. Şimdilerde ise tabloların adları daha doğrusu adlandırılmaları ile ilgili araştırmaların başladığını Sanat Dünyamız Ocak – Şubat 2017 sayısında okuyoruz.

215

Sanatlar eğitim ve öğretim alanında güzel sanatlar liselerinin kuruluşunu çok önemli buluyorum. 1980'li yılların başında (1982 ve 1983 yılları) MEB'inde kurulmuş olan "Türkiye'de Güzel Sanatlar Eğitimi Geliştirme İhtisas Komisyonu'nda görev almış uzmanlar arasında Prof. Dr. Ali Uçan, Süleyman Saim Tekcan gibi isimler vardı, birlikte çalıştık. Hemen aynı yıllarda İstanbul'dan aldığım bir çağrı üzerine Prof. Dr. Bülent Özer, Süleyman Saim Tekcan, ben ve bir iki kişi daha ilk kez güzel sanatlar liseleri hakkında konuştuk.

Sözü geçen komisyonda da gündeme gelen bu konu, bakan Metin Emiroğlu'nun ilk girişiminden sonra, ancak 1989'da İstanbul'da ilk Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinin açılmasıyla Bakan Avni Akyol zamanında gerçekleşmiş oldu. Ali Uçan'ın İstanbul'da bir başka grupta çalışmasının da büyük katkısı olmuştur. Sonra aynı adlı komisyon bir kez daha 1990-1991 yıllarında bakanlıkta çalışmıştır. Bu toplantılarda Güzel Sanatlar Liselerinde üçüncü bir bölüm olarak drama ya da sahne sanatları bölümünün kurulması önerisini getirdiğimde, üyelerin çoğu bu öneriyi şaşkınlıkla karşılamışlardı. 2008'de ise bilindiği gibi spor liseleri ile birleştirilmesi yaşanmıştır. Bugün bu liselerin sayısı 91'e ulaşmıştır.

Kuşkusuz bu liselerin sanatlar alanında yetişecek sanatçı adaylarının ya da alan öğretmeni olarak çalışacakların gerekli sanat eğitimsel ve sanat eğitim bilimsel bilgileri, en çağcıl biçimde, temel ilke ve yöntemleriyle edinmiş olarak alanın yüksek kısmına geçmeleri başlıca amaçtı. Oysa değişik yükseköğretim kurumlarından, özellikle sanatçı adayı yetiştiren güzel sanatlar fakültelerinden, Güzel Sanatlar Liselerinden gelen öğrencilerin yetersizliği üzerine yakınmalar duyuluyor. Acaba yukarda sözünü ettiğim işbirliği yeterince gerçekleşiyor mu? İletişim ve etkileşimde sıkıntılar mı var? Danışma ve Program Geliştirme Kurulları çalışmıyor mu? Sürekli hızlı değişimler yenilikler, yeni buluşlar, yeni bilim dalları ortaya çıkıyor. Hiçbir şey eskisi gibi kalmıyor, kimilerine yetişmekte zorlanıyoruz.

216

Toplumlarda, toplumumuzda da değişik düzlemlerde oluşan değişim ve dönüşümleri, yabancılaşma ve başkalaşmaya düşülmeden, ileriye yönelik evrilmelere götürecek başlıca süreç eğitim sürecidir diye düşünüyorum. Sanatlar eğitiminin eğitimdeki olumlu rolünü, yerini ve önemini bir misyon edinmişçesine yıllarca anlatmaya, açıklamaya çalıştım. Sanat eğitimi gündemde. Ancak yaygın değil. Çeşitli kültür sanat kurumları orada burada, anlamlı, başarılı, genellikle kısa süreli ama etkileyici etkinliklerle dar çerçeveler içinde de olsa genel sanatlar eğitime katkıda bulunuyorlar. Ancak tüm ülkeyi kapsayıcı genel bir kültür sanat politikası yok.(Yerine bir kültür sanat kaygısızlığı var.) Böyle bir politika, temel değerler ve ilkelere bağlı kalınarak sürekli geliştirilebilir, değişebilir, yenilenebilir, güçlendirilebilir olabilmelidir. Bu tanımlar sanatlar eğitimi için uygun.

Gene de söylemesi biraz zor olan sürdürülebilirlik kavramı yerine sürdürme, devamlılık kazandırma ya da süreklilik gibi kavramların da kullanabileceği düşüncesindeydim. Ancak süreklilik kazandırma, sürdürme gibi edimlerin, bugüne dek nasıl gelmişse ya da bugün nasılsa aynı biçimde olma gibi anlamları barındırdığı için uygun olmadığı kanısına vardım. O zaman sürdürülebilirlik kavramının içerdiği desteklenmiş yenilenmiş, güçlendirilmiş, hatta zenginleştirilmiş olarak (belki de geleceğe taşınabilir biçimde) gibi anlamlarla Sanatlar Eğitimi için uygun olacağı kanısına vardım. Özellikle sempozyum başlığındaki “sürdürülebilir gelecek” deyişi ise kendini zaten sürdüren “gelecek” için pek yerinde olmayan bir sıfat gibi görünüyor. O zaman bence “Sürdürülebilir Gelecek için Sanat Eğitimi” değil,” Gelecek için Sürdürülebilir Sanat Eğitimi” daha doğru bir sempozyum başlığıdır diye düşünüyorum.

Değişik disiplinlerden gelecek insanların, her keresinde bir başka düşünce önderi ya da alanında yükselmiş bir kültür kişisi başkanlığında bir araya gelmesi ve tartışması çok önemlidir. Böyle etkinliklerin, adı belki Sanatlar Eğitimi Kurumu olabilecek bir üst değerlendirme kuruluşunca gerçekleştirilmesi söz konusu olabilir. Ya da adı “Sürdürülebilir Sanatlar Eğitimi Üst Kurulu” da olabilir. Ünlü İngiliz Art’s Council gibi ya da ülkemizde sık sık gündeme gelse bile bir türlü kurulamayan Sanat(lar) Kurumu gibi, sürdürülebilirliğin tam hakkını verebilecek bir Kurum’a gereksiniyoruz.

Demokratik kitle örgütlerinin sanat ve kültür ile ilgili olanlarının temsilcileri, Sanat Eğitimcileri Derneği, Müzik Eğitimcileri Derneği, Çağdaş Drama Derneği, Görsel Sanatlar Derneği, Plastik Sanatlar Derneği gibi STK’ların temsilcileri ve i üniversitelerin ilgili temsilcilerinden oluşacak bu kurul, ayrı ayrı bölümler biçiminde konular üzerinde çalışacak bir üst organ olarak iş görür. Sürdürülebilir sanatlar eğitimi ve öğretimini önemsiyorsak belli bir bütünlük içinde çalışacak böyle bir kurumlaşma gereklidir.

Bu sempozyumun sonunda bir SÜRDÜRÜLEBİLİR SANATLAR EĞİTİMİ KURUMU yapılandırılması projesinin önerilmesi ve arkasında durulmasını beklemekteyim.

217

Tiyatro ve Halk Eğitimi

Bu makale ilk olarak 1972 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi’nde Cilt 5 Sayı 3 ‘te yayınlanmıştır. Ardından 2018 yılında aynı isimle Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi’nde bulunan “Yaratıcı Drama ve Müze-Sanatlar Eğitimi” isimli kitapta ss. 15-43 ‘te yayınlanmıştır.

Tiyatro bir seyirciye, ortak insan yaşantısına, kitle psikolojisine dayanır, seyircisi ile tamamlanır, sahre-seyirci alışverişi, etkileşimi ve iletişimi ile oluşur. Tüm sanatlar içinde toplum ögesi en ağır basan, içinde yaşadığı topluma en yakın olan ve toplumu yalnız genel eğilimleri ile değil, ayrıntılı gerçekleri ile de yaşatan ve yansıtan tiyatro, yöneldiği seyircinin anlayış, duyuş ve beğeni düzeyini dikkate almak zorunda olsa bile, bu düzeyi geliştirmekle de yükümlüdür. Tiyatronun amaçlarından biri de kişilerde değişiklik meydana getirmek, dikkatini çekerek, zevk, kavramlar ve tutumlar üzerinde belli etkiler yaparak, bazı kavramlar vererek bir hareket veya hareket değişikliği meydana getirmektir. Bütün dünyada olduğu gibi, yurdumuzda da belli bir öğrenim görmüş, belli bir eğitim almış olan kişiler, tiyatroya gitme gereksinimini duyarlar.

Amaç, ister eğlenme olsun, ister bir kitle içinde ortak yaşantı özlemi ya da ruhsal boşalma, psikolojik arınma, estetik tat alma olsun, tiyatro her zaman kitleleri çekmektedir.

Geleneksel Türk tiyatrosu deyince, hem köylü tiyatro geleneğini, hem de halkın tiyatro geleneğini anlıyoruz. Sahnesiz ve yazılı bir metne dayanmayan, şarkı, dans, söz oyunları gibi öğelerden kurulu, gerçekçi olmayan, göstermecî tiyatro anlayışı esastır. Geleneksel tiyatro, konularını halk öykülerinden efsanelerden alır.

Köylü tiyatrosu geleneğini teşkil eden köylü seyirlik oyunları, her ülkede olduğu gibi, küylünün koruyucu, saklayıcı özelliğiyle günümüze dek gelebilmiştir. Seyirlik oyunundan kasıt, oynayanların kendilerinin oyalanması için olmayan, dramatik niteliği de bazen olup bazen bulunmayan oyunlardır. Bunlar kaynaklarını yakın-doğunun eski bolluk törenlerinden almaktadırlar.

Halk Tiyatrosu geleneği ise, kentlerde, daha doğrusu başkentte (İstanbul) oluşmuştur. Türkiye'nin başka yerlerinde de görülmekle birlikte, Karagöz, Ortaoyunu, Kukla gibi geleneksel halk tiyatrosu türleri İstanbul'un malı olmuştur. Sanatçılar halk adamlarıdır, seyircilerinin de büyük bir kesimi halktandır. Doğmaca oynanması en belirgin özelliğidir. Karagözün e Ortaoyununun eksen kişilerinden Karagöz de Kavuklu da dışa dönük, iç tepkilerini hemen açığa vuran, olduğundan başka görünmeye çalışmayan halk adamıdır.

1923'den bugüne dek gelen Cumhuriyet döneminde ise artık tiyatro yerine oturmuş, devlet yardımı ve denetimi kendini göstermiştir. Toplumsal sorunlar ortaya çıkmış, bilinçli bir toplumsal eleştiri, tiyatrodan da kendini göstermiştir.

Halk tiyatrosu ise ayrıcasız, sınıf ayrımını gözetmeyen, herkese açık, başlıca alt-orta sınıf ve işçi sınıfının gideceği, büyük kentlerde kenar semtlerde ve gecekondu mahallesinde oturan az gelirli kitlenin izleyebileceği tiyatrodur.

Makalede halk tiyatrosu ve halk eğitimi ilişkisi kurulmakta, bu konuda geniş örnekler verilmektedir. Ayrıca tiyatronun günümüzdeki durumu (Devlet Tiyatroları, İstanbul Şehir Tiyatrosu, Özel Tiyatrolar, Amatör Tiyatrolar, Bölge ve Semt Tiyatroları, Halk Tiyatrosu başlıklarında) sayısal verilerle açıklanmaktadır. Tiyatro eserlerinin yaratılmasının nitelikçe ve nicelikle yükseltilebilmesi ve hızlandırılabilmesi için yetiştirici ve uygulayıcı kurumlar genişletilmeli, sayıca çoğaltılmalıdır.

Bölge Tiyatroları tasarısı gerçekleştirilmesi, bunların çekirdeğini oluşturacak Bölge Kültür Merkezleri ve orta seviyeli konservatuvarlar, saptanacak en elverişli ve uygun yörelerde kurulmalıdır. Bu kurumlar için gerekli öğretmen sorunu şimdiden programlanarak planlı bir biçimde yürütölmeye başlanmalıdır. Tiyatro kürsöleri ve enstitöleri açılmalıdır. Çağdaş Türk költürünü yaşatmada, yaymada, anlamada ve anlatmada küçük yaştan itibaren bilinçli organlar yetiştirmek için ilkokuldan başlayarak, bütün okullarda tiyatro faaliyetleri gerçekleştirilmeli, tiyatro eğitime ve hükümetlerin költür programlarına sokulmalıdır. TRT'nin 1970 de düzenlediğı költür, Sanat, Bilim ödölliği gibi ödöl sistemleri geliştirilmelidir. Bir tiyatro müzesi ve arşivi kurulmalıdır.

Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro

Bu makale 1985 yılında Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakölteşi Dergisi'nde Cilt 18 Sayı 1 ss. 99-112' de yayınlamıştır. Ardından 2018 yılında aynı isimle Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 44-63 'te yayınlanmıştır.

Yaratıcı birey çevre ve dünyasını biçim ve mekân ilişkileri ve çok yönlü etkileşimler içinde görüp algılayabilendir. Sanatçı da zaman ve uzam (mekân) içindeki yerini algılayarken, zaman ve uzam ile olan ilişkilerini ortaya koyarken, eserinde bugünün insanının evrenle olan ilişkisini yansıtmaktadır bir bakıma. Onun için sürekli değişmekte olan teknoloji ile birlikte sanatın da sürekli bir değişim içinde olması bir rastlantı değildir. Sanat eğitimi yetişenlere yönelik olduğundan okul içi ve dışındaki güzel sanatlara ilişkin dersler ve etkinlikler bütünüdür. En başta bir duygu ve zevk eğitime, güzel biçimlere duyarlık kazanmaya ve her türlü anlatım biçiminde estetik yaşantılar yaratmaya yöneliktir. Bu temel üzerinde, yeni, özgün, çağdaş düşünceler üretmeyi öngörür. Bu durumda, yaratıcı bir zihinsel etkinliğı gerektirir.

219

Daha önceden kurulmamış ilişkiler arasında ilişkiler kurabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içinde yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koyabilme ya da anlam evrenimizi yeniden yapılandırma, bireyler için ya da költür için gerçekliğe uygun bir yenilik katma. Yaratıcı olabilmek için her şeyden önce kişinin kendine giyen duyması, çalışacağı alan hakkında temel teknik bilgilere sahip olması, bağımsızca düşünebilmesi, kimi zaman alışılmış kalıpları ve kuralları kırabilmesi ve yeti ve yeteneklerini sonuna dek kullanabilme ortam ve özgürlüğünün kendisine sağlanmış olması gerekmektedir. Oyun kurma, durumlar yaratma ve oynama, dramatizasyon, ne

dersek diyelim, bu etkinlik türü her şeyden önce ve kesinlikle birlikte yapılacak bir grup etkinliğidir. En belirgin özelliği katılımı gerektirmesi, karşılıklı etkileşime dayanmasıdır. Oyuna pedagojik olarak yaklaşarak, oyun ve tiyatroyu eğitimde de kullanmak, yaratıcılığa çağdaş bir boyut getirmektedir. Pedagojik oyunlar ya da eğitimde dramatizasyon diyebileceğimiz okul oyunları kaynağını tiyatroda bulur. Bu etkinlik, sanatçı yetiştirmeyi amaçlamaz. Şudur amacı: Kendi tarzında ve kendi araçlarıyla eğitsel bir işlev görmek.

Tiyatro oyuncularını karakterler yaratmayı, gerçek duygulara roller içinde erişmeyi, öfke, sevinç, acı duymayı, gitmeyi öğrenirler. Öğrencileriyle okulda ders yapan drama öğretmenin de öğrencilerle işlediği içerikler bunlardır gene: Çocuklar ve gençler sahneye çıkacakları için değil, onların sosyalleşmelerini, yaşama bakış açılarını geliştirmek içindir bu. Okulun bugün artık aileden okula taşmış bulunan toplumsallaştırma işlevini de göz önüne alırsak işin önemi daha iyi anlaşılır.

220

Ancak oyun ve tiyatroda mümkün olan bir olgu ise, gerçek olmayışı ve dolayısıyla oyunu oynayanın kendisi olmak zorunda kalmayıdır ki kişiyerisike girme, sorumluluk getirme gibi engelleyici etmenleri taşımaz; gerek doğaçlamada gerek klasik tiyatrodaki hazırlık aşamalarında, durumların her zaman için yinelenebilirliği söz konusudur, yani bir durum, bir rol prova edilebilir, düzeltilebilir, öğrenilebilir, araştırılıp en ince ayrıntılarına dek gidilebilir. 1 Temmuz 1977 ile 31 Aralık 1979 tarihleri arasında B. Almanya’da gerçekleştirilmiş bulunan bir Deneme Modeli “Sanatçılar ve Öğrenciler” adını taşımaktadır. Proje çocuklar ve gençlerin kendilerinin yaşayarak yapacağı sanatsal etkinlikler yoluyla, yaşam sevincini duymaları ve yaratıcı yeti ve yeteneklerini geliştirebilmeleri için onlara şimdiye dek olduğundan daha çok olanak sağlamak amacını taşımaktadır.

Model çalışmalarına Hamburg’daki çeşitli düzeylerdeki hemen tüm okullar (ilkokul, temel eğitim okulu ile liseler), ve 9 kentten 57 okul katılmış, bu okulların haftalık programlarında 1 ya da 2 ders saati dramatizasyona ayrılmıştı. Yaklaşık olarak 400 öğrenci dramatizasyon çalışmalarına katılmış, tiyatrocular yaklaşık haftada 14 saat ders vermişler ve okullarda başlıca Almanca, dünya ve çevremiz (sosyal bilgiler), sanat/görsel iletişim dersleri ile din ve iş dersi öğretmenleri birlikte çalışmışlardır.

Türkiye’de rolü olmayan Devlet Tiyatrosu sanatçıları içinden gönüllü grupların, okullarda dramatizasyon uygulamaları yaptırılabilir. Gerekli pedagojik formasyonun isteyen sanatçılara A.Ü. Eğitim Bilimleri

Fakültesi ya da çeşitli üniversitelerin Eğitim Bilimleri Bölümlerince düzenlenecek hızlandırılmış, kurslarla sağlanabilir. Okullara, özellikle temel eğitim okullarına drama dersleri konulabilir. Öğretmenlere yeterli boş zaman bırakılarak, öğrencilerin boş zamanlarını da dramatizasyon vb. etkinliklerle değerlendirmelerinde yardımcı olabilmeleri sağlanabilir. Üniversitelerin Tiyatro Bölümlerine ve sanatçı yetiştiren konservatuar vb. kurumlara 'tiyatro pedagoğu' dersi konulabilir.

Eğitim-Öğretimde Yaşayarak Öğrenme Yöntemi ve Estetik Süreç Olarak Yaratıcı Drama

Bu makale aynı başlıkla 13-14 Nisan 1991 tarihinde İstanbul'da yapılan "Eğitimde Nitelik Geliştirme-Eğitimde Arayışlar Sempozyumu" 'nda bildiriler olarak sunulmuştur. Makale, Kültür Koleji Yayınları (1991) arasında yayınlanan bildiriler kitabının ss.261-266 oa yayınlanmıştır. Aynı makale; Prof. Dr. İnci San'a Armağan Yaratıcı Drama (1985-1998 Yazılar), Natürel yayınları s. 103-112 (Editör: Ö.Adıgüzel) yayınlanmıştır.

Aşırı ussal bilimsel bir eğitim, ezbercilik, aşırı bilgi yükü; okul yaşamında zevk almaya yönelmeyen, öğrenmenin duyuşsal sezgisel yanını savsaklayan, öğrencinin yaşayarak öğrenip kendi sentezlerine varamadığı bir sistem. Böyle bir sistem içerisinde, sözcükler simgelerdir, belli imgesel tasarımlar ya da açık seçik düşünülerle doldurulmazlarsa boş kabuklar gibi kalırlar. İşte çocuklara böyle sözcük formları aktarıyoruz. Ama çocuğun, sözcüğün içeriğini kavraması, dilde o sözcük yaratılırken geçirilmiş süreçlere benzer süreçleri yeniden yaşayarak dilini oluşturmaları gereklidir.

221

Eğitimin her ülkede yüklendiği sorumluluk ve görevler arasında, kültürel kimliği bulma ve çocuk ve ergenleri bu kimlikle kendi toplumlarındaki yerlerini almaya hazırlama; bireyleri yaratıcı, iletişime açık, duyarlı kılma; birey ve toplum yaşamının niteliğini yükseltme gibi görevler giderek daha önemli bir yer tutmaktadır. Bu yönde eğitim sistemlerinde de başvurulacak böylesi yenileme ve düzeltme çabaları, çoğunlukla 'eğitimde nitelik geliştirme' kavramıyla ifade edilen düzeltim gereklerine çare aramaktadır. Fakat okullar verdiği öğrenimle, imgesel düşünmeyi ya sınırlamakta ya da bastırmaktadır.

Sanatsal ve yaratıcı tasarımlama yetisi çocuğun okula gitmesiyle sekteye uğramaktadır. Okulun sanata, düşman disiplinleri, çocuğun imgeleme tasarımlama tarzlarını da etkilemekte ve doğal bir gereksinim olan bu imge ve hayalleri dışa vurma gereksinimini boğmaktadır. Gençlerin enerjilerinin büyük bir bölümü basılı ve yazılı sözs

öğrenim için harcanmaktadır. Var olan sistem ise aşırı ussal bilimsel bir eğitim, ezbercilik, aşırı bilgi yükü; okul yaşamında zevk almaya yönelmeyen, öğrenmenin duyuşsal sezgisel yanını savsaklayan, öğrencinin yaşayarak öğrenip kendi sentezlerine varamadığı bir sistem olarak göze çarpmaktadır. Bu türlü bir sisteme çözüm arayışı içerisinde bulmak gerekmektedir. Çünkü bizim eğitim dizgemizde ise güzel sanatlar eğitimi resim ve müzik dersleriyle sınırlı kalmaktadır.

Edebiyat nedense güzel sanatların içinde düşünülmeyp ayrı ele alınmaktadır. Henüz drama ve dans gibi çocuğun bedensel gelişimine, anlatımsal yaratıcılığına, toplumsallaşmasına, güven duygusu kazanmasına ve bilinçlenmesine son derece yardımcı alanlar okullara girmemiştir.

Geçmiş yıllarda Almanya'da 'kültürel çöküş ve insanın kendine yabancılaşması' üzerine çalışmalar güzel sanatlar, edebiyat ve yaratıcı etkinlikler kapsamında estetik eğitime yönelindiği görülmektedir. 1900 Paris, 1904 Bern, 1908 Londra ve 1912'de Dresden'de uluslararası, sanat eğitimi kongrelerinde daha o zaman örgün eğitim içindeki estetik eğimin iyileştirmesine ortak çözümler aranmıştı.

- 222 Almanya'da olduğu gibi eğitimde nitelik geliştirmeye yönelik arayışlarda estetik eğitim ile çözümlenme arayışı İngiltere'de 1870'lerdeki William Morris (1834-1896)'lara dayanır. Bu yüzyılın başında ise bu ülkede tutucu ve hatta çocukların dayakla eğitilmesi gerektiğine yönelik eğitim görüşleri mevcuttu. Bu dönemin sonrasında ise rol oynama ya da dramatizasyon okul yaşamının ve sınıfın yaşamsal bir parçası oldu ve her konuda dramatize edilmekte.

İngiltere'de İngiliz Dili ve Edebiyatı derslerinde Shakespeare öğretilirken başlayan arayışlar, kısa sürede Shakespeare'in ezberlenmesi yerine, kısa metin parçacıklarını öğrencilerin hazırlayıp oynadıkları drama uygulamalarına dönüşmüştü. Daha 1901'de dile gelen ve eğitimin yaşantılara dayanması gereğini vurgulayan bu sözler ileride yer vereceğimiz eğitimde yaratıcı drama yöntemine temel hazırlar gibidir. Bu yönde "sanatın devingisinden insan eğitiminde, özellikle yetiştirilecek 'yeni insan' tipinde yararlanılması, ülkemizde Cumhuriyet yıllarında da kendini göstermiş, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, İsmal Hakkı Tonguç gibi sanat eğitiminin özünü kavramış eğitim düşünürlerimiz, Satı Bey, Mustafa Necati gibi yönetici eğitimcilerimiz de bu fikirleri destekleyip uygulamalara geçirmeyi başarmışlardır.

Hornbrook'a göre 1977 yılında yayınlanan bir eğitim raporunda öğrencilere deneyim kazandıran, birbirine eş başlıca disiplinler şöyle saptanmıştır.

1. Bilimsel alan
2. Dilsel alan
3. Estetik ve yaratıcı alan
4. Etik alan
5. Fiziksel alan (fiziksel yapıya ilişkin)
6. Matematiksel alan
7. Sosyal ve politik alan
8. Tinsel alan (spiritual)

Eğitimde dramada kendini duyumsatan gerek bedensel gerek içeriksel açıdan 'ben ve grup ve toplum' bağlantısı ve drama yönlendiricisi ile grubun birlikte plan geliştirmeleri ve grubun kendi sorumluluğunu üstlenmesi bir bakıma tiyatroyu da andırmaktadır. Bu anlamda drama bir anlamda sanat dalıdır, müzik eğitimi nasıl bir konsere doğru yönlendirilebilirse, drama da tiyatro gösterimine varabilir. Ayrıca en başta temel eğitim okullarında sınıf öğretmenliği yapacak biçimde yetiştirilenler olmak üzere tüm öğretmen yetiştiren yüksekokul ve fakültelerde drama dersi zorunlu bir ders olarak konmalıdır.

223

Çocuk ve Drama

Bu makale 2002 yılında "Çocuk Çocuk Anne, Baba, Eğitimci" dergisinin 12. Sayısında yayınlanmıştır. Aynı makale 2017 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Çocuk ve Sanat- Sanatlar Eğitimi 1. Kitap (Makaleler-Bildiriler)" isimli kitapta ss. 173-176 'da yayınlanmıştır.

Çocuk ve drama sözcükleri kadar birbirine yakışan iki kavram, iki sözcük yoktur desek yanlış olmaz. Hem dramanın içerdiği anlamlar hem de çocuk psikolojisi, öğrenme durumları ve süreçleri açısından da bu geçerlidir. Çocuğun tüm tiyatrosal eylemleri, kısaca yaşama dair olan oyunları aslında birer küçük dramadır. En güzel örneklerden biri evcilik oyunudur. Nasılda hemen rollere girilir, kurallar konur ve başı, ortası, sonu belli olan bir tür sahneleme süreci başlar.

Çocuk oyunları ile kıyaslandığında dramanın onlardan ayrılan yanı taklitten ve tekrardan çok yaratıcı, özgün ve buluşçu ürünlere ulaşmak; özellikle çocuğa kendi gizil güçlerinin farkına varmasını başkalarıyla iletişim kurmasını, ortaklaşmacı (kollektif) yaratma ve çalışmaya geçebilmesini, bir şeyler hakkında (nesneler, insanlar, hayvanlar ve

diğer canlı cansız varlıklar ve yaşam durumları) düşünmesini sağlamak başlıca ereklerdendir. Yaratıcı eğitsel drama, tüm kendiliğinden ortaya çıkabilecek durumları güdüleyen, destekleyen, ipuçları veren oyunculuk ve oynusu süreçlerin tümüne verilen addır.

Drama beynin düşünen bölümü denilen mantıksal, matematiksel, dilsel, analizci, kavramsal yanı olan sol beyin yarı küresi ile duygusal bölüm denilen; renkler, sesler, duyu ve duyumları, sezgiler ve sentezlemelerle düşünen sağ beyin yarı küresinin eş zamanlı, eşitçe bir arda çalışabildiği pek değerli süreçler bütünüdür.

Drama ortamları görsel, işitsel ve devinduyusal (kinestetik) olarak üçe ayrılan öğrenme tiplerine, aynı zamanda ve eşit ağırlıkta hitap ederek çocuğu, eğer drama konusunda iyi yetişmiş, yeterlikli, uzmanlaşmış drama öğretmenleri ile çalışıyorsa, ezberci olmayan yolla, doğrudan yaşama hazırlar ya da canlandırmalar aracılığıyla desteklenip duyularına yönlenildiğinde, çocuklar dikkatlerini toplamakta ve verileni kavramakta güçlük çekmezler.

224 Bu durum yetişkinler içinde gerçekleşmektedir. Örneğin bir açık oturum sırasında konuşmacı, vücut dilini kullanıyor, mimiklerle jestlerle konuşmasını destekliyorsa daha çok ilgimizi çeker. Anlattıkları daha çok aklımızda kalır. Çünkü o anda anlattıkları düşüncelerimize yönelikken, davranışları da duyularımıza yönelmiştir. Burada vurgulamak istediğimiz insanoğlu kendisi için yaşamsal olan şeyi öğrenirken her şeyi önce görerek, gözlemleyerek, hissederek öğrenme olgusu olduğudur. Bir başka deyişle doğa bize duyular aracılığıyla ulaşır.

Shakespeare'in da dediği üzere tiyatroda bunu sağlar çünkü ona göre "Dünya bir tiyatrodur."

Tiyatro hayali yaşam gerilimlerini deneyimletme yoluyla gerilimleri yok eder. Arınmayı, insanın gizli gücünün ve sınırlarının entellektüel olarak algılanmasını sağlar. Bu tepkilerin her ikisi de ruhu yüceltir. Çocuğun tiyatroya, tiyatronun da çocuğa ihtiyacı vardır. Çünkü çocuk tiyatrosu geleceğin tiyatro izleyicisini yetiştirir. Ayrıca içinde barındırdığı tüm sanat dalları ile estetik olarak yaşamı tüm yanlarıyla çocuğa sunabilir.

Eğitimde Yaratıcı Drama

Bu makale 1990 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 23 sayı 2, ss. 573-582' de yayınlanmıştır. Aynı makale 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze - Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 64-74 'de yayınlanmıştır.

Öncelikle 'drama' kavramı üzerinde duracak olursak hemen şunu belirtmemiz gerekir ki, bu kavramın tam bir Türkçe karşılığı bulunmamaktadır. Özellikle tiyatro bilimi çerçevesi içinde drama kavramı, özetlenmiş, soyutlanmış eylem durumları anlamını almıştır. Türkçe 'de kullanılan 'dram' kavramı ise Fransızca'da sonu '-e' ile biten 'drame' sözcüğünden gelmektedir, o dilde burjuva tiyatrosu anlamına geldiği halde Türkçe 'de ve özellikle halk dilinde acıklı olay anlamında kullanılagelmıştır. Oysa dramatik olan ya da drama, insanın her türlü eylem ve ediminde yer almaktadır. Daha ayrıntılı bir tanımla, insanın insanla giriştiği her türlü dolaysız, doğrudan ilişki etki tepki alışverişi, arada oluşan en az düzeyde bir etkileşim bile bir dramatik an ya da dramatik durumdur. Yaratıcı drama (creative drama) kavramına gelecek olursak daha çok ABD'de kullanılan bir kavramdır. İngiltere yaratıcı dramanın eğitim süreçleri içinde kullanılması bakımından en deneyimli ülkedir, daha çok "eğitimde drama (drama in education)" kavramı kullanılmaktadır. Federal Almanya'da yerleşmiş kullanım ise, 'Okul oyunu' ya da 'oyun ve etkileşim (Sculspiel, Spiel und Interaktion)' olup, bu konuyla kuramsal ve uygulamalı olarak ilgilenen alan da "Oyun-ve Tiyatro Eğitbilimi" ya da 'Oyun ve Etkileşim Eğitimbilimi (Spiel-und Theater Paedgogik veya Interaktionspadagogik)' adını almaktadır.

225

Eğitim sistemleri içerisinde, öğretmen ve eğitimcilerin belki de asıl görevi, çocukların ve ergenlerin dünyayı anlayabilmeleri yönünde, onların çevreleri ile başkalarıyla ve kendileriyle etkileşim ve iletişime girmeleri için olanak hazırlamaktır. Bilinen bir gerçek çocuğun yaşamla kurduğu ilişkiler yumağının büyük bölümünün 'oyun' ve 'imgeleme' içinde geçtiğidir. Büyüme sürecindeki çocuk çeşitli oyunlar oynar ve bir çok oyun da "icat" eder.

Öğretim süreçlerinde, çocuğun çevresi ve kendi dünyası ile arasında hep bir aracı bulunmaktadır: ya bir öğretmen ya ders kitabı ya yazarı ya da kitle iletişim aracı. Böylece çocuğun duyuşsal alanı ve özellikle duyguları ile düşünsel dünyası ve bilişsel alanı ister istemez birbirinden ayrılmakta, öğrenme yaşantısal olmaktan çıkıp salt bilişsel yoldan gerçekleşmekte, çocuğun bilgilerini öznellesirmesine ve dolayısıyla onları yararlı ve işlevsel kılmasına çok az olanak tanımaktadır. Oysa

öğrenme süreçlerine duyuşsallığı ‘affective’ yaşantıları da katmak gerekir. Öğrenme sürecine çocuğun etkince katılması için duygularını, düşlem gücünü, imgeleme yetisini, imgesel düşünmeyi ve hatta düşlerini de devreye sokabilmesi gerekmektedir.

Son dönemdeki çalışmalar göstermiştir ki, yaratıcı drama çalışmaları, yukarıda sayılan yeti ve değerlerin öğrenme süreçlerine katılmasını olanaklı kılmaktadır. Drama süreçlerinde drama pedagogu aracılığıyla etkileşim ve yaşayarak öğrenme söz konusudur. Çünkü insanın insanla, arada yabancı bir malzeme olmaksızın etki tepki alışverişine girebildiği başlıca alan, oyun ve tiyatrodur. Yaşam ve oyunlardaki temel yapıların benzeşmesi yapılarının benzeşmesi oyunun eğitimde kullanılmasına başlıca etmendur. Çocuk oyunlar yoluyla aynı zamanda gelecekteki yaşamına da hazırlanmaktadır. Ancak gelenekselleşmiş, kalıplaşmış çocuk oyunlarının, ritüellerin tutucu yanı, doğal olarak yaratıcı dramada yer almaz. Dramada doğaçlamalar değışebilirliği ve yaratmayı sağlar. Bu yönüyle etkinlikler hem yaşam durumlarına hazırlıktır hem de iyileştirici yönler taşımaktadır. Grup içerisinde sürekli yeni ve değışen durumlardaki davranışlar ortaklaşa yaşanarak ortaya, çıkarılır ve saptanır. Bu da ortak olarak uygulanan ve yaşanan davranışların öğrenilmesine yol açar ki bu sürece ‘toplumsallaşma’ demektediriz.

226

‘Boş kap olma’ görüşü ile ‘çiçek açan tohum’(Frobel) modeli arasındaki savaşım, eğitimde dramanın ve oyunun kullanımında da etkili olmuştur. İngiltere’de, ilerici bakış açısının ve oyun kullanımının olması sebebiyle dramaya özel bir şekilde bakılmıştır. Dramanın oynayarak davranış geliştirme (acting behaviour), kul ve tebaa ya da bağımlı olmaktan eğitimi çıkarıp çocuğu merkeze alan yapısı onu öne çıkarmıştı.

Kuşkusuz İngiltere’de de her öğretmen drama konusuna aynı ilgiyi duymamıştı. 20. yy.’ın başında, (1911’lerde) sınıfta uygulanan ilk drama dersleri ile ilgili olarak, bir köy öğretmeni olan Harriet Finlay-Johnson’ın adı geçer. Bu ilk uygulamalar bir tür “make believe play” (öyleymiş gibi yapma oyunu) biçimindeydi. Drama böylece özellikle bir öğrenme süreci olarak anlaşılan biçimde gelişimine başladı; ancak sonraki elli altmış yıl içinde o kadar iyi değerlendirilemedi. Çoğunlukla dil ve sözellik ağırlıklı ya da hünlerlerin sergilendiği gösterimlere dönüşerek sürdü. Ağırlıklı olan içerik giderek biçime dönüştü, neyin yapıldığı değil, nasıl yapıldığı önemli oldu. Drama olgusu, okul temsillerine, retorik çalışmalarına, toplu halde konuşmaların sergilendiği müsamerelere dönüştü. Ancak 1960’larda Dorothy Heathcote ile drama gene asil olması gereken biçimini bulmaya başladı.

Gerçi arada Peter Slade ve Brian Way girişimcilerde olmuştur. Slade, Finlay-Johnson'un "make believe play" 'ına doğallık boyutu katarak kendiliğindenliği (spontaniteyi) günümüzde kullanıldığımız anlamda doğaçlama tekniğine girmesine katkısı olmuştur. Way, ise dramaya duygusal yaşantıları eklemiştir. Ayrıca 'bireyin bireyselliği' kendini bulmaya dönüşmüştü. Dramanın önemi yaşantıdan çok ortaklaşmacı bir yaşantı sağlamasıdır. Grup bireylerinin kendini anlatımından çok grupta sağlanan simgeselliğin, simgesel göstergelerin evrenseli aramasaydı, kişisel doğruların ortaya çıkması değil. Bu yönde 1970'lerde Dorothy Heathcote dramayı yeniden tanımlamaya girişti ve drama ile eğitim arasındaki ilişkileri yeni baştan irdeledi. O, çocuk ve ergenlere kendilerini ifade etme ve fırsat özgürlüğünü hemen vermedi; çünkü ona göre bir çocuk önce kendini ifade etmeye hak kazanmalıydı. Ona göre çocuklar bağımsızlıkları için önce biraz uğraşmalıydılar. Heathcote yetkeci (otoriter ve öğrencileri manipüle eden) bir drama öğretmeni olarak görülebilir. Öğrencilere güçlerini kullanmayı yavaş yavaş öğretir Heathcote. Ancak bir gerçek var ki Heathcote'un çalışmalarında duyulan duygular ve coşkular gerçek duygulardı ve öğretmen bunu sağlamak için gerçekten rol yapıyordu. Denilebilir ki böylece eğitimde drama tarihinde öğrencilerde gerçek yaşantılar yaşatma dönemi de başlamış oldu. Heathcote'un Slade'den farklı olarak Brecht'in yabancılaştırma ya da mesafe koyma (distancing) yöntemine benzerliğe dikkat çekmektedir.

227

Drama süreçlerinde sağlanan faydaları ise şu şekilde ifade edilebiliriz; güven ve kendine saygı gelişir, toplumsal gizil güçler vurgulanır, iletişim ve problem çözme yetilerini geliştirir. Ayrıca süreçte katılımcısına edilgenlik yerine katılımcı olma, bağımlılık yerine bağımsız olma ve karar verebilme, yetkinleşme, demokratikleşme ve yaratıcı dramanın kazandırabildiği diğer niteliklerini geliştirir. Bu süreçleri sürdürecektir olan, drama yönlendiricisi olan eğitmen de drama ve oyunu iyi bilen, tiyatro tekniklerinden yararlanabilen aynı zamanda yaratıcı bir birey olması gerekir. Drama yöneticisi hem oyuncu hem pedagog hem de biraz psikologdur. Drama, tiyatro oyuncusu yetiştirmede, küçük çocuklarda özgür zaman etkinliklerinde, yaratılan durumlar yoluyla çeşitli konular işlemede, zihinsel ya da bedensel özürlerle (bu kullanım artık mevcut değil). Suçlularla, içe kapanıklarla, alkol bağımlıları ile, hastanelerde, istismar edilmişlerle kullanılabilmektedir. Okuldaki öğrenmenin büyük bir çoğunluğu, eklenen, birbiri üzerine yığılan (additive) bir öğrenme biçimini almıştır. Bu bilgiler öğretilir ve bu bilgiler bireyler tarafından depo edilir. Günümüzde artık bilgilerin disiplinlerarası bağlamları içinde, bütünsel konstellasyonlar halinde algılanabilmesi gereklidir. Drama'daki öğrenme, bir tür yeniden

yapılandırmadır. Drama ile edinilen bilgilenme, okul disiplinleri içinde edinilen ezbere dayalı, kuramsal bilgilenme değildir. Dramada gene çeşitli disiplinlerden gelen bilgi kullanılır ama bu kez bilgiler ünük bir biçimde dünya ile kurulan öznel ve nesnel ilişkiler içinde yapılır. Eğitim kurumları genellikle bu tür öğrenmeyi sağlayamamaktadırlar. Bunun için drama 'nın eğitimde kullanımı bir gereksinmedir.

Yaratıcı Drama- Eğitsel Boyutlar

Bu makale aynı isimle 25-27 Kasım 1991' de İzmir 1. Eğitim Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur. Kongre sonrasında Dokuz Eylül Buca Eğitim Fakültesi Yayınları 1993 yılında "İzmir 1. Eğitim Kongresi Bildirileri" isimli bildiri kitabının ss. 558-564' da makaleye yer vermiştir. Ayrıca aynı isimle makale 2006 yılında "Yaratıcı Drama 1985-1998 Yazılar- İnci San'a Armağan" (Ed. Ö. Adıgüzel) isimli kitapta, Naturel Yayıncılık, ss. 113-122'de yayınlanmıştır. Aynı makale 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze - Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 75-84'de yayınlanmıştır.

228 Yaratıcı drama, doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman bir soyut kavramı ya da bir davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, deneyim, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği "oyunsu" süreçlerde anlamlandırması, canlandırılmasıdır.

Ancak yaratıcı eğitsel drama çalışmaları

1. Tiyatro yapmak değildir
2. Oyunculuk değildir.

Aynı zamanda drama olgusu bir tiyatro ve oyunculuk örneği sergilemek değildir. Yazılı bir metne dayanmaz, sahneye konmaz. Katılanların sürece hazır olmaları gerekir, kendilerini rahat ve güvenli duyumsamaları, kendilerinde yeni ve değişik şeyler keşfetmeye hazırlıklı olmaları gereklidir bir bakıma ön koşuldur. Bildiğimiz çocuk oyunlarındaki gibi, belli kuralları ve belli kurallar içinde sonsuz özgürlükleri içerir. Ortaya koyulan canlandırmaların doğrusu ya da yanlışı yoktur. Kısacası dramada yanlış yapma korkusu egemen olamaz. Aksine barındırdığı oynasal ve tiyatrosal boyutlar sebebiyle "eğlence ve haz alma" ögesi barındırır (eğlenceden kaynaklı "barındırabilir" denmesi uygun olabilir). Grup takileri ve grup yönlendiricisiyle paylaşılan bu haz kuşkusuz estetik bir hazdır. Öyleyse eğitimin temellerinden bir olan "estetik eğitimi" de gerçekleştirir. Güzel sanatlar eğitimi ve özellikle yaratıcı eğitsel drama etkinliklerinin, çocuk ergen ve gençlerin okul ve toplum içindeki bilişsel, dilsel, estetik, yaratıcılıkla ilgili ve ahlaksal,

bedensel, zihinsel, tinsel, sosyal ve politik gelişimlerini hızlandırdığı kesindir. Çünkü drama çalışmaları, öğrencileri ileride yetişkin olarak yer alacakları yaşamdaki rollere, olanak ve fırsatları değerlendirmelerine sorumluluklara ve deneyimlere hazırlar. Bu tür bir eğitim ise (mevcut) eğitim sistemi karşısında alternatif bir öğretim yöntemi ve öğrenim alanıdır. Kişinin kendi bedenine, duygularına, düşüncelerine ve çevresinde olup bitenlere karşı bilinçlilik kazanması drama gibi bir çok başka grup etkinliğinin de amaçlarındandır. Bunlardan psikodrama bir grup psikoterapisidir. Yaratıcısı Moreno'nun kendiliğindenlik (spontanite) ve yaratıcılıkla ilgili kuramları esas alan görüşüne dayanır.

Grup terapisi, sosyometri ve psikodrama gibi üçlü bir takımdan oluşur. Amacı “gerçeği” dramatik yöntemler kullanarak bulmaya ve incelemeye çalışmaktır. Bireylere başkalarıyla ilgili olarak gerçeklikte olmuş ilişkilerini gözden geçirme, bu ilişkilerde yaşadıkları sorunları anlama ve tanıma yetilerini geliştirme, alternatif çözümlerin farkına varma, bu seçeneklerden birini seçip ona göre davranabilmeyi kazandırmayı amaçlar. Drama ise çağrışımların, duyguların, bilgi ve deneyimlerin özgürleştirdiği bir ortamın sağlanmasıdır. Drama etkinliği, drama yaşantısının somut olarak duyumsanmasıyla, kişinin grup etkileşimi içinde evrensel, toplumsal, moral, etik ve soyut kavramları anlamlandırmasıdır. H.W. Nickel Tiyatro sözcüğünde eğitsel drama için ‘Geniş kapsamlı bir öğrenme alanı’ deyimini kullanmaktadır. Yaratıcı drama ise toplum bilimsel olgulara yöneliktir, sosyo-psikolojiktir.

229

İngiltere’de okul öncesinden başlayarak ileri yaşlarda herkesin istediği şekilde katılabileceği kurslarda öğretim yöntemi olarak yaygındır. Fakülte ve yüksek okullarda zorunlu derstedir. Almanya’da Batı’da “canlandırmacı oyun” adıyla gymnasiumlarda zorunlu ve seçimli dersler olarak yer almaktadır. Drama pedagojisi verilen 2-4 yıllık enstitüler bulunmaktadır. Doğu’da son derecede yaygındır. Öğretmen yetiştiren programlarda zorunlu bir derstir. İsviçre’de konsevatuarda 1972 yılından bu yana 4 yıllık eğitim veren bir bölüm bulunmaktadır.

Avusturya’da Mozerteum Yüksekokuluna bağlı Oyun ve Tiyatro Pedagojisi Enstitüsü ile Orff Enstitüsü de aynı konuda mezun vermektedir. Manila’da (Filipinler) bir merkez kurulma aşamasındadır. Ankara’da ise Çağdaş Drama Derneği açtığı kurslarla eleman yetiştirmeye başlamıştır. Adını sayamadığımız nice ülkede yaratıcı drama çalışmaları önemsenmekte ve klasik eğitim sistemi zorlanmaktadır.

Sanatta Yaratıcılık, Oyun, Drama

Bu makale Türk Eğitim Derneği tarafından yapılan “Yaratıcılık ve Eğitim” seminerinde Bildiri olarak sunulmuştur ve 1995 ‘te yayınlanan seminer kitabında ss. 71-103 ‘te yayınlanmıştır. Makale 2006 yılında “Yaratıcı Drama 1985-1998 Yazılar- İnci San’a Armağan” (Ed. Ö. Adıgüzel) isimli kitapta, Naturel Yayıncılık, ss. 169-195’de yayınlanmıştır. Ayrıca “Alternatif Eğitim Dergisi” Kış 2017, ss. 3-10, sayısında yayınlanmıştır. Aynı makale 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi’nde bulunan “Yaratıcı Drama ve Müze - Sanatlar Eğitimi” isimli kitapta ss. 85-112 ‘de yayınlanmıştır.

Yaratıcılık yüzyıllar boyu yalnızca olağanüstü insanlara özgü bir Tanrı vergisi olarak kabul edilegelmiş; yaratıcılık kavramı da en çok ‘güzel sanatlar alanındaki yaratıcılık’ için kullanılmıştır. Çağcıl görüşlere göre ise yaratıcılık, her düzeyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde kendini gösterebilen bir yeti, gündelik yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan, sanatsal alanda baş yapıtların ortaya çıkmasına neden olan süreçler bütünü ve ayrıca bir tutum ve davranış biçimidir. Yaratıcılık kimi baskılarda ortaya çıkabileceği husus unutmadan, genelde ancak özgür ve demokratik ortamlarda kendini gösterebildiğini de vurgulamak gerekir. Yaratıcılık daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki ilintileri kurabilme, böylece yeni bir düşünüş şeması içinde, yaşantılar, deneyimler, yeni ve özgün düşünceler ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisidir (Landau, Erika,1969, s.10). Örnek olarak Picasso’nun seramik çalışmalarında vazoları kollar gövde gibi kullanmayıp ilk olarak vazoya yüz çizmesidir. Yine 20. yy. sanatında Feininger, Braque ve Mondrian örnek verilebilecek sanatçılardır. Yapmış oldukları eserlerde prizmatik ve kristaller ardından bakılıyormuş hissi veren eserler sonrasında görsel sanatlarda değişikliklere sebep olmuştur.

Yaratıcılık yetisinin beyinsel bir güç olduğu artık genel kabul görmektedir. Bu yönde Hipokrat’tan itibaren beynin önemi üzerine değişik tanımlamalar ve ifadeler söylenmiştir. “The Creative Brain” adlı eserinde ise Ned Herrman beyni deneyimlerine dayanarak dört bölgeye ayırmıştır. Her bir bölgenin de kendi içerisinde işlevlerini açıklamıştır. Buna göre sol beyinde mantıksal, çözümleyici, nicel olgulara dayalı, planlı, örgütlü, ayrıntılı ve ardışık düşünme biçimleri yer almaktadır. Sağ beyninde ise coşkusal, kişilerarası (interpersonal), duygulara dayalı, devinim-duyusal (kinestetik), gizemli, sezgisel, bireşimci(sentezci), bütünsel ve birleştirici düşünme biçimleri olduğu ifade edilmişti. Genel olarak bu düşünme biçimlerine sanatsal düşünme biçimleri denebilir. Graham Walls tarafından saptanmış klasikleşmiş yaratıcılık aşamaları şunlardır:

1. Hazırlık aşaması

Sorun, gereksinim ya da gerçekleştirmek istenen şey saptanır, tanımlanır

2. Kuluçka aşaması

Sorundan çıkarak geriye gidilir, sorun zihninin irdelenmesine, incelenmesine bırakılır

3. Aydınlanma aşaması

Düşünürler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere zihinden doğarlar. Bu düşünürler sonuç-ürünün parçaları olabileceği gibi sonucun kendi olabilirler

4. Gerçekleşme ya da Doğrulama aşaması

Aydınlanma aşamasında ortaya çıkan ne ise, onun gereksinimleri karşılayıp, karşılayamayacağını, hazırlık aşamasında saptanmış ölçülere uyup uymayacağını anlaşılmaması ve gösterilmesi için yapılan bir dizi etkinliktir.

Wallis'in klasikleşmiş yaratıcılık aşamasına eklenmesi gereken iki önemli öge kuşkusuz 'ilgi' ve daha önce de belirtilen 'uygulama' öğeleri ya da aşamalarıdır.

Picasso'nun ünlü ve anlamı, içeriği, iletisi, bütün zamanlar için geçerli kalacak gibi görünen 'Guernica' duvar resminin, tüm yaratılış aşamalarını izlemek olanaklıdır. Her sanat eseri birden fazla imge taşır. Her sanat eseri öznel gerçekliğin nesnel bir yansımasıdır, algılanmak üzere yaratılmış anlatımcı bir formdu, şiirsel anlatıma sahip MECAZ'dır. Bu yönüyle sanat, yaratıcılıkta diğer alanlardan ayırım gösterir. Sanatsal yaratmada, görsel kökenli bir simge, asıl algının imgesiyle pek yakından ilişkili olabilir ama, algılanmış olan nesne ya da şeyin imgesinin bir kopyası olmayıp tüm yaşantı ve deneyim simgesidir.

231

Guernica 'mecazi' anlatımının en güzel örneklerindendir. Picasso duvar resmine 1937'de o zaman iktidarda bulunan İspanya hükümetinin isteği üzerine başlamıştı. O yıl İspanya iç savaşa sürüklendi. Franco yönetimi Nazi Almanyası ve Faşist İtalya askeri güçlerinden yardım alıyordu. Picasso'ya Paris Dünya Fuarında İspanya hükümeti yapısı içerisine bir duvar resmi yapması görevi verildi. O da Nazi ve faşist bombalarıyla bombalanan Basque eyaletinde tüm sivil halkın yok edilmesini resmin olay konusu seçti. İlk eskizi olaydan iki gün sonra 1 Mayıs 1937'de eskizi bulunur burada at ve pencereden sarkan elinde lamba olan insan vardır bu aşamada eserin sonundaki ortaya çıkacak düşüncenin alt yapısının olduğu düşünülmektedir. 2 Mayıs'ta at başı ile ilgili olan kısmın çalışmalarını yapmış, burada atın boğa güreşlerinde insanın yanında olması ise mecaz içinde mecazdır. Ölmekte olan

insan, dostu atın ölümü insanın haykırışı ile ortaya koyulmuştur. 8 Mayıs'ta ise çocuklar, at ile kadın figürleri ile genç taze yaşamları da gösterme çabası olarak mecazi olarak anlamlandırılmıştır. 9 Mayıs'ta ise sendeleyeen bir kadın figürü ile 'ölüm rüzgarlarıyla sarsılan yaşam' kavramı mecazi olarak çizilmiştir. Gazete yapraklarına dönüşen at ise belki de 'kitle halinde öldürölme'den geriye kalanlardır. Belki de burada ikinci elden duyulan gazeteler ve söylentilerle duyulanlar mecazi olarak vurgulanmıştır. Guernica'daki mecazların çoğunun temelinde ise İspanyol Kültürü'nün yattığı açıktır. Bizi bu kadar etkilemesinin sebebi ise büyük ölçüde 'mecazi' yapısından ve yapının kuruluşundan ileri gelmektedir. Mecazlar çarpıcıdır. Yinelemek gerekirse, sanatsal yaratma, hemen her keresinde, yeni bir ürün ve bu ürünlerdeki yepyeni imgelerin ya da mecazların doğuşunu demektir

232

Tüm beyinsel yaratıcılık konusunda yukarıda anlatılanlardan sonra sanırım eğitim için artık şöyle bir tanım yapabiliriz: "Bireyin beyinsel alabilirliğini genişletmek". Bu da bilgilerin büyütölmesi, yeşertilmesidir, yaşantı ve deneyimlerin örgütlendiği kavramsal çerçevenin genişletilmesidir. Kısaca bir yandan kişisel deneyimlerle öğrenmenin örgütlenişi; diğer yandan Öğrenen'den bağımsız olarak bilginin varlığı. Bu iki kavram nasıl birleşir sorusunun cevabı ise sanırım oyunla yaşayarak ve yaşatarak eğitim ve daha başka hazırlıkları da gerektiren drama yoluyla eğitim yukarıdaki esasa bağlanabilir. Erikson'a göre oyun, çocuğun psikososyal gelişiminin aynası gibidir, gelişim dönemleri boyunca ilerler. Oyun yoluyla çocuk gerçek durumlarla başa çıkma için modeller yaratır. Oyun insanın nesnel dünyası ile öznel dünyası arasındaki köprüdür. Oyunu Scheuerl'e göre özellikleri özgürlük ögesi, içsel sonsuzluk, öyleymiş gibi olma, ikili durum, kapalı bütünlük, şimdiki zaman ögeleri olarak sıralanır.

Yukarıdaki tanımlamalar ve faydalardan yola çıkarak, drama ile oyunun özgürlük, kurallara bağlılık, öyleymiş gibi yapma, kendi dışındaki amaç ve hedeflerden bağımsız olma, gerginlik vermesi ve kurtulmaya çalışma, şimdi ve burada ilkesi, etki tepki alışverişi etkileşim, devinim, ortaklaşmacı üretim ve yönetim, şaşırtmaca, mizah ve sürprizlerin oluşumu, gerçeklikle olan ilişkiler dünya ve kurgusal dünya ile ilişki kurma gibi noktalarda ortaklaştığı görölmektedir. Ayrıca bu yönlerle eğitimde kullanılmasının gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Eğitim sisteminde ise bir düzenleme şarttır, bu düzenleme, tüm beyinsel yaratıcılık süreçlerini bilmeyi, bu süreçleri eş süremlili eş zamanlı ve birbirleriyle anlamlı bağlantı ve ilintiler içinde yaratmayı hedef almalıdır. Hangi eğitim basamağı olursa olsun 'yaratıcı eğitim- yaratıcı öğretmen-yaratıcı öğrenen' düzeneği ancak böyle kurulabilir.

Sosyo Kültürel ve Estetik Bir Eğitim Olarak Yaratıcı Drama ve Okulda Tiyatro

Makale 15 Ocak 1996 yılında "Türkiye'de Kültür, Eğitim ve Tiyatro İlişkisi Paneli" 'nde sunulmuştur. Aynı Panel sonucunda Kültür Bakanlığı Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü paneli kitaplaştırmış ve 1996 yılında basılan kitapta ss. 10-14 ve 30-34 arasında makale yayınlanmıştır. Aynı makale 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 113-125 'te yayınlanmıştır.

Kültür, insanın yetilerinin ve yeteneklerinin geliştirilmesi, eğitilmesi, yetkinleştirilmesi ya da insanın yaşam süreci içinde doğanın ve insan olarak kendisinin geliştirilmesi için doğal durumdan daha ileri düzeye getirilmesi bakımından, doğaya ve insana eklenenlerdir. Önemli insanlar aracılığıyla insanlarda gerçekleşen tinsel biçimlenme süreçleridir. Eğitimin ise tek bir amacı var; çağdaş insanı yetiştirmek. Sosyal değişime hızlı tepki verebilecek, değişimlere şaşırmadan çağdaş, bilgisel bir yaklaşımla, doğru tepki verebilecek insanın yetiştirilmesidir.

Eğitim olgusuna şöyle bakmak istiyorum: İnsanın iki yönü var; İki düşünme biçimi var; sağ ve sol yarı küreler. Birisi ussal diğeri sözel olmayan daha çok duyuşsal alanla sezisel örüntülerle kavrayışı getiren yan. İkinci yan dünyada hemen hemen tüm eğitim sistemlerinde ihmal edilen yandır. Küçük yaşlardan itibaren bakacak olursak her iki alanda denge olması gerekirken eğitim sisteminde sözel beceri ve sayısal beceriler kazandırılmaya çalışılıyor. Fakat imgelemsel ve duygusal süreçlere yer verilmesi gerekmektedir. 1990'larda Amerika'da yapılmış bir araştırmanın sonucunda varılan ve tüm eğitim sistemlerine önerilen bir 'öneriler paketi'nde 'Matematik' ve 'Sanat Eğitimi'nin özellikle ilköğretim için önemli olduğu bu konuda öğretmenlerin bu iki alanda kendilerini eğitmeleri gerektiği savunulmuştur. Bir sanat formu olan drama-tiyatro bu açığı kapatabilmektedir. Bunu ortaya koyarken oyunsu süreçleri belli hedeflere göre düzenlenmelidir. Batı'da bu alan hızla ilerlemektedir. Eğitsel açıdan drama; yaşantı durumlarının yaratılması yoluyla grup içi etkileşim içinde birçok yaşam durumunun canlandırılmasıdır. Grubun iç dinamiklerinden yola çıkarak yeni yaşam anları ortaya çıkarır. Bireyin gizil gücünü sonsuza dek kullanabilmesini sağlar, bu sayede kişiliklerin gelişimini sağlar. Tiyatro ile dramanın farkları söz konusudur, dramada güç, grubundur, yaşantılar önemlidir, hızlı tepki verme ansızın oluşacak değişiklikler ile süreç ilerler, önceden öğrenilen bilgiler ve iç görüler ortaya çıkar. Drama süreçlerinin büyük bölümü tartışmadır. Dramayı eğitsel boyutta üç türlü kullanabiliriz. Bir öğretim yöntemi, dramanın bir süreç olarak tanınmasını sağlayan

bir disiplin, üçüncüsü tiyatro sevgisi aşlamak için kullanılabilir. Drama için son günlerde hoşuma giden bir tanımlama yapabiliriz. Dramanın kullanımı ile ilişkin 'boş zaman etkinliği' yerine 'Kültürel Özgür Zamanlar' denmesi daha doğru olur. Tiyatro- drama sayesinde artık simgeleri, göstergeleri ve giderek eğretilmeleri kavrayabilen, bunlar arasındaki ilintileri kurabilen, hatta yaratabilen alımlayıcıların yetiştirilmesi gereklidir. Bu bağlamda da yaratıcı drama aynı zamanda bir sanat eğitimi ve kültür eğitimi alanıdır. Bu alanları geliştirecek iyi yetişmiş liderlere gereksinim vardır bunları da tiyatro konusunda çok az da olsa bilgisi olan pedagog ve öğretmenler ile pedagoji eğitimi almış tiyatrocuların karşılanabileceği düşüncesindeyim. Bir an önce liderlerin yetişmesi, kurumsallaştırılması gerekir. Drama dersi de her kademedede zorunlu ders haline gelmelidir. Bu tür amaçlara yönelik, 1990 yılında 'Çağdaş Drama Derneği' kuruldu. Üniversite'de ise Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde, sonra Gazi Üniversitesi'nde Çocuk Gelişimi Bölümü ve Hacettepe Üniversitesi'nde Çocuk Sağlığı ve Gelişimi Bölümü'nde olmak üzere Drama dersleri gerek Lisans gerekse Lisansüstü programları içinde yer aldı. İlginçtir son dönemde Silahlı Kuvvetler 'den de aldığımız öneri var. Askeri okullar, yüksekokul, Harp Okulu'nda drama dersi istiyorlar. Ayrıca pek çok özel okulda her kademedede drama dersi var. Yaratıcı dramayı çok önemsiyorum. Çünkü gerçekten çok çağcıl bir yöntem, bir kurtuluş. Ama tiyatrocularımıza ulaşamadık. Onlara çok kez çağrımız oldu. İki yılda bir uluslararası seminerlerimiz oldu. Tiyatrocularımız kenardan bakıp ben zaten bunu biliyorum deyip çıkıyor. Bazen (mesleklerini icra ederken) "biz empati kuramıyoruz" diyorlar belki çözüm önerisi bu yöntemdir.

İngiltere'de toplumu değiştirme yani bir takım yerel yönetimler içinde bazı sorunların çözülmesi için topluluk bir araya geliyor drama yapıyorlar ve drama yoluyla sorunlarını tartışıyorlar. Bizim içinse tiyatroyu okula götürmek benim çağrımın içinde bu var. Tiyatrocu boş olduğu zamanlarda tek çocuk olsa bile çocukla oyun kurabilir. Zor bir şey değil. Yaratıcı dramayı bilmeseydi bile kendi sanatını orada çocukları da içine katarak icra edebilir. Çünkü benim derdim; edilgen olan seyirciyi işin içine katmak, etkin kılmak. Sorusunu sorsun, o da oynasın, yaşasın ve bazı şeyleri sorgulasın irdelesin yani sarssın biraz. Bizlerin böyle insanlara ihtiyacımız var. Almanya'da tiyatrodaki oyuncular ve izleyici oyun arasında ve sonrasında sohbet ediyor. Oyunu tartışıyor, başka meselelerini, kendi sorunlarını tartışıyor, anlamadığı yerleri ona soruyor. Bence buna ihtiyacımız var. Tiyatrocu arkadaşların bunu küçümsememesi gerekir, tiyatronun okula gitmesinin çok önemi var.

Yaratıcılığı Geliştiren Bir yöntem ve

Yaratıcı Bireyi Yetiştiren Bir Disiplin: Eğitsel Yaratıcı Drama

Makale “Yeni Türkiye Dergisi-Eğitim Özel Sayısı” ’nın Ocak-Şubat 1996, ss. 148-160 ’da yayınlanmıştır. Aynı isimle 2006 yılında “Yaratıcı Drama 1985-1998 Yazılar- İnci San’a Armağan” (Ed. Ö. Adıgüzel) isimli kitapta, Naturel Yayıncılık, ss. 342-363’te yayınlanmıştır. Aynı makale 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi’nde bulunan “Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi” isimli kitapta ss. 126-151 ’de yayınlanmıştır.

Günümüz dünyası bir bilim ve teknoloji dünyasıdır. Bir çok yazar ve düşünür endüstri çağı diye niteliyor çağımızı. Hemen belirtmeliyiz ki, endüstrileşmek demek yalnızca ekonomik ve teknik olguların benimsenmesi demek değildir. Asıl olan, çağın gerektirdiği yeni düşünme biçimlerine ulaşmak, hızlı tepkiler verebilmek, ulusal sosyo-kültürel kimliğini yitirmeksizin her alanda yaratıcı olmaktır. Yaratıcı birey ise, çevre ve dünyasını biçim ve mekân ilişkileri ve çok yönlü etkileşimler içinde görüp algılayabildir.

Günümüzde ise sürekli üretilen yeni bilgiler ve bunların temelindeki kimi eski bilgilerin, artık alışılmış yollardan edinilmesi ve korunması hemen hemen olanaksızlaşmıştır. Sayısız bilgilerin insanların zihinlerinde işlenebilmesi ve insanların bu bilgilere egemen olabilmesi için, bireylerin bu bilgileri disiplinlerarası bir yaklaşımla, karşılıklı etkileşimleri içinde ve birtakım kümeler biçiminde algılamaları gereklidir. İnsanın bilinçlilik durumu ise durmamalıdır. Çünkü değişim durmamaktır. Dengeli bir eğitim süreci sözel, sayısal ve duyuşsal alanlarda yürütülmelidir. İnsanın iki bilinçlilik durumu vardır. Bunlardan birincisi beynin sağ yarı küresinden diğeri sol yarı kürede olan bilinçliliktir. Sağ beyin yarı küresini aktif kullanan ve yaratıcı bir birey olan sanatçı da ‘zaman ve uzam(mekan)’ içindeki yerini algımlarken ve ‘zaman ve uzam’ ile olan ilişkilerini ortaya koyarken, eserinde bugünün insanın evrenle ilişkisini yansıtmaktadır. Onun için sürekli değişmekte olan teknoloji ile birlikte sosyo-kültürün, bu arada kuşkusuz siyasal yönelimlerin eğitim siyasaları ve sistemlerinin ve öğrenme süreçlerinin de sürekli bir değişim içinde olması söz konusudur.

Dünyayı her alanda yeni etkileşimler, yeni kümelenmeler ve yapılanmalar içinde algılayabilmek için gerekli alışkanlıkların edinilmesi bazı yöntemlerle geliştirilebilmektedir. Yaratıcı drama böyle bir yöntemdir. Bu yöntemi bilen öğretmen ve eğitimcilerin iki önemli boyuta yaratıcılığa ve eleştirel düşünmeye yöneltecektir. Yaratıcı drama, doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanarak, bir grup çalışması içinde, bireylerin bir yaşantıyı, bir

olayı, bir fikri, bir eğitim ünitesini, kimi zamanda soyut kavramı ya da davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, deneyim duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği ‘oyunsu’ süreçlerde anlamlandırılmasıdır.

Ancak yaratıcı eğitsel drama çalışmaları, tiyatro yapmak olmadığı gibi oyunculuk da değildir. Drama olgusu bir tiyatro ve oyunculuk örneği sergilemek demek değildir. Ancak dram içerdiği oyunsal ve tiyatrosal boyutlar dolayısıyla katılımcılara ‘eğlenme ve haz alma’ duygusunu duyumsatır. Gruptakilerle ve grup yönlendiricisiyle paylaşılan bu haz, kuşkusuz estetik bir hazdır. Çünkü tiyatro ve oyun formları sanatsal ve estetik nitelikler taşırlar, öyleyse eğitimin temel alanlarından biri olan “estetik eğitim” de geçer.

236 Öğretmene ve eğitimcilerin belki de asıl görevi çocukların ve ergenlerin dünyayı anlayabilmeleri yönünde, onların çevreleri ile başkalarıyla ve kendileriyle etkili ve doğru bir etkileşim ve iletişime girmeleri için olanaklar hazırlamaktır. Ancak özellikle günümüzde okulda evde çocuklara bu bakımdan sağlanan olanaklar kısıtlı olup üstelik çocuğun çevresi ve dünyası ile kurduğu iletişimde arada hep bir araç bulunmaktadır. Ya öğretene ya ders kitabı ve yazarı ya da kitle iletişim aracı. Bu şekilde öğrenme yaşantısal olmaktan çıkıp salt bilişsel yoldan gerçekleşmektedir. Çocuğun bilgileri öznellesştirmesine ve dolayısıyla onları yararlı ve işlevsel kılmasına çok az olanak tanımaktadır. Oysaki öğrenme süreçlerine “affective” yaşantıları da katmak gerekmektedir. İşte yaratıcı drama çalışmaları, yukarıda sayılan yeti ve değerlerin öğrenme süreçlerine katılmasını olanaklı kılmaktadır. Bu sayede bir diğer bir kazanım ortaklaşmadan kaynaklı ‘toplumsallaşma’dır. Bu sayede çocuğun hem yaşamda hem de oyunda aynı anda geleceğe hazırlama gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. John Dewey 1921’lerde şu gözlemlerde bulunmuştur: “Eski eğitim sisteminde ağırlık çocuğun dışındaydı: Öğretmene, ders kitabında çocuğun iç güdü ve iç-tepisel etkinliklerinin bulunmadığı yer almadığı her yeredir. ...Şimdi yapmaya çalıştığımız değişikliklerde ağırlık noktası da değişmektedir. Çocuk eğitim uygulamalarının çevresinde döndüğü bir güneşe dönüşmektedir.”

Bu sözler Amerikan eğitim sisteminde geçerli idi. Bu arada İngiliz eğitim sisteminde de değişiklikler oluyordu. Çocuğun, içine bilgilerin boca edildiği boş bir kap gibi görülmesi, 1870’lerden başlayarak eğitimde yapılan yeniliklerle çocuk merkezli eğitim kavramına dönüşüyordu. ‘Boş kap olma’ görüşü ile ‘çiçek açan tohum’ (Frobel) modeli arasındaki savaşım, eğitimde dramının ve oyunun kullanımında da etkili olmuştu.

İngiltere dramaya özel bir şekilde yaklaşıyordu. Oynayarak davranış geliştirme (acting behaviour), kul ve tebaa ya da bağımlı olmadan eğitimi çıkarıp çocuğu merkeze alan bir çocuğa yönelikti.

Kuşkusuz İngiltere’de de her öğretmen drama konusuna aynı ilgiyi duymamıştı. 20. yy.’ın başında, (1911’lerde) sınıfta uygulanan ilk drama dersleri ile ilgili olarak, bir köy öğretmeni olan Harriet Finlay-Johnson’ın adı geçer. Bu ilk uygulamalar bir tür “make believe play” (öyleymiş gibi yapma oyunu) biçimindeydi. Drama böylece özellikle bir öğrenme süreci olarak anlaşılan biçimde gelişimine başladı; ancak sonraki elli altmış yıl içinde o kadar iyi değerlendirilemedi. Çoğunlukla dil ve sözellik ağırlıklı ya da hünerlerin sergilendiği gösterimlere dönüşerek sürdü. Ağırlıklı olan içerik giderek biçime dönüştü, neyin yapıldığı değil, nasıl yapıldığı önemli oldu. Drama olgusu, okul temsillerine, retorik çalışmalarına, toplu halde konuşmaların sergilendiği müsamerelere dönüştü. Ancak 1960’larda Dorothy Heathcote ile drama gene asıl olması gereken biçimini bulmaya başladı. Heathcote’un yöntemini Bolton, Brecht’in yabancılaştırma ya da mesafe koyma (distancing) yöntemine benzerliğine dikkati çekmektedir. Çünkü yaratıcı dramada hiçbir zaman bir şeyi olduğu gibi kabul etme, öykünme söz konusu değildir.

237

J. Norman dramayı Augusto Boal’e dayandırarak, “Drama etkinliği, drama yaşantısının somut olarak duyumsanmasıyla kişinin evrensel, toplumsal, moral (bence Ahlak), etik ve soyut kavramları anlamlandırmasıdır”. Bu tümce yine Augusto Boal’e dayandırılarak Bolton bakış açısıyla, kurgusal dünya ikilisinin dramada özümseiyor olduğu anlamı çıktığı düşünülmektedir. İşte gerçeklik ve kurgu arasındaki ikili durum dramanın gücünü oluşturur. Yaşamda üstlendiğimiz çeşitli rolleri (toplumsal rolleri gibi) üstümüzden atamazken ki tiyatrodaki da bu mümkün değildir. Rolünü değiştirme, yeni bir durumu yaratma, düzeltme, araştırma, yeniden ve farklı oynama, yaratıcı dramanın içeriğinde vardır.

Öğrenme ve sosyalleşme dışında, güven, kendine saygıyı geliştirir, toplumsal gizil güç, iletişim ve problem çözme yetisi, edilginlik yerine katılımcılık, bağımsızlık, karar verebilme, demokratikleşme gibi alanlarda drama kazanımlar ortaya koymaktadır. Bunun dışında tiyatrolara oyuncu yetiştirme, çocuk tiyatrosu ve geleceğin izleyicilerini yetiştirmede drama etkilidir. Ayrıca rehberlik ve danışmanlık hizmetleri alanlarında, müzelerde, gençlik kulüplerinde, kadın dernekleri, ihmal istismar...vb alanlarda drama kullanılabilir.

İngiltere’de okul öncesinden başlayarak ileri yaşlarda herkesin istediği şekilde katılabileceği kurslarda öğretim yöntemi olarak yaygındır. Fakülte ve yüksek okullarda zorunlu derstendir. Almanya’da Batı’da “canlandırmacı oyun” adıyla gymnasiumlarda zorunlu ve seçimli dersler olarak yer almaktadır. Drama pedagojisi verilen 2-4 yıllık enstitüler bulunmaktadır. Doğuda son derecede yaygındır. Öğretmen yetiştiren programlarda zorunlu bir derstir. İsviçre’de konservatuvarda 1972 yılından bu yana 4 yıllık eğitim veren bir bölüm bulunmaktadır. Avusturya’da Mozerteum Yüksekokuluna bağlı Oyun ve Tiyatro Pedagojisi Enstitüsü ile Orff Enstitüsü de aynı konuda mezun vermektedir. Manila’da (Filipinler) bir merkez kurulma aşamasındadır. Ankara’da ise Çağdaş Drama Derneği açtığı kurslarla eleman yetiştirmeye başlamıştır. Adını sayamadığımız nice ülkede yaratıcı drama çalışmaları önemsenmekte ve klasik eğitim sistemi zorlanmaktadır.

Drama ezberciliğe alternatif bir eğitim sistemidir. Öğretmen yetiştirme alanında yer almalıdır. Zorunlu ders olarak yer almalıdır. Öğretmeni alan bilgisi aktarmada sık sık başvurabileceği bu öğretim yöntemi ile en kısa sürede karşılaştırmak gerekir. Eğitsel yaratıcı drama temel eğitim alanlarının pek çoğu ile iç içe bir disiplindir.

238

1 Temmuz 1977 ile 31 Aralık 1979 tarihleri arasında B. Almanya’da gerçekleştirilmiş bulunan bir Deneme Modeli ‘Sanatçılar ve Öğrenciler’ adını taşıyordu. Koordinatörü Remscheid Akademisi yüklenmiştir. Bonn’daki Federal Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından desteklenmiştir. Uygulamaya 35 tiyatro oyuncusuna Akademide Kasım 1976 ile Ocak 1977 arasında düzenlenen bir yoğun kurs ve pedagojik uygulama alanları hakkında bilgiler verilmişti. Hamburg’ta çeşitli düzeylerdeki hemen tüm okullar ve 9 kentten 57 okul katılmış, bu okulların haftalık programlarında 1 ya da 2 ders saati yaratıcı dramaya ayrılmıştı. Yaklaşık olarak 400 öğrenci drama çalışmalarına katılmış, tiyatrocular yaklaşık haftada 14 saat ders vermiştir.

Okullarda başlıca Almanca (anadili) ‘dünya ve çevremiz (sosyal bilgiler)’, ‘sanat/görsel iletişim’ dersleri ile ‘din’ ve ‘iş’ dersi öğretmenleri birlikte çalışmışlardır. Bu çalışmalar kitle iletişim araçlarında geniş yer bulmuştur. Kurslar ‘Okul ve Ders ile Drama’, ‘Özgür Zamanları Değerlendirme ve Drama ve Tiyatro’, ‘Öğretmenlere Hizmet eden Tiyatro Çalışmaları’ olarak açılmıştır. Öğretmenlere bu süreçte tiyatro konusunda hizmetiçi eğitim verilmiştir. 2,5 (iki buçuk) yıl boyunca çalışmalar olumlu bulunmuş. Öğrenciler özgür zamanlarında drama eğitimini daha fazla talep etmişlerdir. Öğretmenlerin ilgisi de dramaya

bir yöntem olarak fazla olmuş. Öğretmenler deneme modelini etkileyici bulmuştur. Okul öncesi eğitimcilerine lisans ve yüksek lisans dersi olarak okutulan yaratıcı drama, sınıf öğretmenliği bölümlerinde zorunlu ders olarak okutulmalıdır. Anadolu Güzel sanatlar Liselerinde, Resim ve Müzik Bölümlerinin yanında, 'Gösterim Sanatları ve Drama' Bölümü de açılmalıdır. Hizmetiçi eğitimle tüm öğretmenlere drama tanıtılmalıdır. MEB ile iş birliği yapıp boş duran okulların bu yönde kullanılması sağlanmalıdır.

Türkiye’de Eğitimde Yaratıcı Drama Çalışmalarının Dünü ve Bugünü

Makale ilk olarak 1999 yılında B. Onur tarafından yayına hazırlanan “II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri” isimli bildiri dergisinde ss. 267-273 ‘te yayınlanmıştır. Aynı isimle 2006 yılında “Yaratıcı Drama 1985-1998 Yazılar- İnci San’a Armağan” (Ed. Ö. Adıgüzel) isimli kitapta, Naturel Yayıncılık, ss. 433-444’de yayınlanmıştır. Ayrıca 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi’nde bulunan “Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi” isimli kitapta ss. 152-167 ‘de yayınlanmıştır.

Yaratıcı drama konusunun ülkemizde yirmi yılı geçmeyen bir geçmişi olan dünü olmayan bir konu oluşturuyor gibi. Fakat kelime anlamından yola çıkarak İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Muhsin Ertuğrullara dek geri gitmemize neden olabilir. Özellikle bu kişileri çocuk terbiyesi ve sanatların ve ama özellikle tiyatronun önemini vurgulayan değerli yazıları yanı sıra fikirlerini uygulamaya geçirmiş olmaları gerçekten önemlidir. Drama kelimesinin anlamı hem tiyatro metni hem de okumak için yazılmış bir oyun metni anlamını talıdığı gi dramatik özelliğe sahi bir dizi de olabilir. Ama önüne yaratıcı eklediğimizde ise metin olmaksızın katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, öznel anıları ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumlarıdır, doğaçlama canlandırmalarıdır.

Eğitimde tiyatro konusunda ise Baltacıoğlu, Toplu Tedris kitabında Muammer Targaç bir özel okulda öğrencilerle okulda tiyatro yapıyormuş. Yine Baltacıoğlu’na göre Mektep Temsillerinin Usul-i Tedrisi” başlıklı Maarif Vekaleti Bülteninde “Hiçbir kelime bir manayı, bir yüz, eller ya da gövde kadar etkili ve tam anlatamaz” diye ifade de kendini bulan jest ve mimiklerle kısaca oynamaktan bahseder. Aynı bültende 1925 yılında “Okul temsilleri yalnızca okuma, yazma ve sözlü anlatım için değişik, aynı zamanda tarih, edebiyat ve diğer sosyal bilimleri öğrenmek için de yararlıdır” demektedir. Ayrıca Kazım Karabekir Paşa’nın yazıp Erzurum’da 2. Ordu komutanı olarak oynattığı

piyesler kitabı, 1950 Selahaddin Çoruh'un "Okul ve Dramatizasyon" ve Emin Özdemir'in 1960 yılında 'Dramatizasyon Uygulamaları' başlıklı kitaplarının varlığı hoş sürprizlerdir. 1980 başlarında Tamer Levent, genç amatör tiyatrocularla doğaçlama çalışmalarına başlamıştır. 1985 yılında birincisi olmak üzere Uluslararası Eğitimde Drama Seminerleri yapıldı. Bu yıldan itibaren iki yılda bir düzenlenerek Ankara'da ilgili etkin bir kamuoyu oluşturdu.

Ardından okulöncesi eğitimcileri, pedagog, psikolog, sanat eğitimcileri ile amatör çocuk tiyatrocusu 1990 yılında Çağdaş Drama Derneğini kurduk. Derneğin amaçları arasında yaratıcı dramanın tanıtılması, yaygınlaştırılması bunun için seminerler konferanslar düzenlenmesi, bir sanat formu bir disiplin ve etkin bir öğretim yöntemi olarak yaratıcı dramanın okullarda ders programlarına girmesinin sağlanması; okul dışında, çeşitli gruplarla-hastalar, engelliler, yaşlılar, bağımlılar vb. yapabilecek çalışmalar hakkında fikir verilmesi; kurslar yoluyla drama çalışmalarını yönetecek eleman yetiştirilmesi, çocuk tiyatrosu konusunda kendini yetiştirmek ve geliştirmek isteyenlerin yararlandırılması gibi konular yer almaktaydı.

240

Çağdaş Drama Derneği üyesi olup derneğin kursları, dernekçe düzenlenen uluslararası seminerlerden yetişmiş ya da ayrıca Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nın 1989'dan bu yana lisansüstü programlarında yer alan yaratıcı drama derslerini almış ve aynı programda doktorasını ve/veya yüksek lisans tezini bu konuda yazmış kişilerdi. Dernek iki yılda bir genelge yollayarak drama eğitimi deneyimi almamış olan (korsan dramacıların) kendilerini dramacı olarak tanıtarak iş istemeleri ve bulmalarına karşı olduğunu ifade etmektedir.

Bunların dışında ayrıca alanda yazılan 20 yüksek lisans tezi altı doktora tezi alana büyük katkı sağlamıştır. MEB kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'nce 1994 yılında 30 dolayında Kız Meslek Lisesi öğretmenine yaratıcı drama; Hizmetiçi Eğitim Dairesince de 1996 yazından başlayarak hemen her yıl 200'er okulöncesi ve ilköğretim öğretmenine açılan 'oyun- resim- müzik' ve 'resim- müzik- drama' 1998 de de bu başlıklara ek olarak sat eğitimi ve müze eğitimi başlıklı hizmetiçi kurslar gerçekleşmiştir. 1997-1998 öğretim yılından başlayarak ilköğretim 4,5,6,7,8. Yıllarında seçmeli dört ders arasında drama yer almıştır. Müzelerin, galerilerin drama ile gezmeleri halen vardır. Bunun yanında MEB'in açtığı hizmetiçi kursları Derneğin açtığı eğitimler ve kurslar müze eğitimini dramaya katmıştır. 1995 İstanbul Tarih Vakfı, 1996 HABİTAT II sergilerinde çalışmalar yürütülmüştür.

Ayrıca Ankara ve İstanbul'da Üç Kuşak Cumhuriyet Sergisi'nde bu kapsamda çalışmalarda yürütülmüştür. Bir başka etkinlikte Beşiktaş ÇYDD ile "Gecekondu'nun Kenti ile Bireyin Kendi ile Bütünleşmesi" kapsamında öğretmenlere eğitimler verilmiş. Bu öğretmenler alanda drama ve sanat eğitimi çalışmaları yürütmüştür. Bir başka çalışmada EPAR kapsamında meslek lisesi öğretmeni, askeri okul öğretmeni, polis akademisi, sağlık personelleri, dek bir çok gruba eğitim verilmiştir. Ayrıca derneğimizle Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı çalışmaları geniş bir yankı uyandırmıştır.

ASSITEJ ile Alaçatı ve Bursa'da çocuk tiyatrosu festivallerinde çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Bolu, Bursa, Adana, Eskişehir, Polatlı, Trabzon'dan gelen ve kurslarımıza katılan liderlerimiz sonucunda yeni eğitimcilerimiz alanlara yayıldı. Ned Hermann'ın 'Yaratıcı Beyin' kitabının ardından klasik eğitim sisteminin boşlukları yarattığını gördüm ve yaratıcı dramının önemini bir kez daha gözden geçirmeme neden oldu. Bu sayede yoğun duyuşsal ve duygusal yaşantılara yol açan eğitim yaratıcı drama imgeleri harekete geçirmektedir.

Beyin gelişimi için yaratıcı drama üstün bir değerinde seçenek haline gelmektedir. Dramanın ders programlarına bir an evvel gelmesi gerekmektedir. Bu sayede yapılandırılmış bir sosyokültürel estetik eğitim, toplumumuz açısından son derece değerli gelişmelere yol açacaktır. Bundan sonraki süreçlerde MEB, Kültür Bakanlığı ve Fakültelerle işbirliği çok önemli bir hale gelmiştir.

241

Tiyatroya Rağmen Yaratıcı Drama

Makale ilk olarak 2006 yılında "Yaratıcı Drama Dergisi" Cilt 1 Sayı 1 ss. 5-13'de yayınlanmıştır. Aynı isimle 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss.168-185'te yayınlanmıştır.

Tiyatro oyuncusu, yönetmeni, dramaturgu, sahnede ve sahne arkasındaki çalışanları ve çocuk, genç, yetişkin izleyicisi ile bir bütündür. Çalışanları arasına son iki on yılda tiyatro pedagogları da girmiştir. Tiyatronun insanları eğitmesinin mi daha önemli olduğu yoksa sanatsallık ve estetiğin mi ön plana çıkarılması gerektiği tartışıla dursun, tiyatro pedagojisi (eğitbilimi) alanı iki görüşün birleştiği bir alan olarak görülebilmektedir. Yaratıcılığı ve grup çalışmasını ön plana alan yaratıcı drama çalışmaları ile tiyatronun karşı karşıya gelmesi de aslında söz konusu değildir. Önemli olan, dramacıların tiyatroyu daha fazla öğrenecekleri arasına almaları, tiyatrocuların ise pedagojik

bir eğitim sürecinden geçmeye razı olarak, kendileri için yeni ufuklar açacak tiyatro eğitimbilimi alanına yönelmelerinin gereğini ve önemini benimsemeleridir. Dramanın bilimsel olarak nerelerde ve hangi yeni bilgilerle katıştırılarak nasıl kullanılacağını araştırılması, uygulanması, yerleştirilmesi için, araştırma merkez ve/ya da merkezlerinin kurulmasına hızla geçilmelidir.

Ne Zaman Eğitimde Yaratıcı Drama, Ne Zaman Eğitimde Tiyatro/ Drama

Makale ilk olarak 21-23 Kasım 2008 Ankara’da yapılan “13. Drama/Tiyatro Kongresi” ’nde bildiri olarak sunulmuştur. Ardından “Yaratıcı Drama Dergisi” Yaz 2009, Cilt 4, sayı 7, ss. 5-14 ’te yayınlanmıştır. Ayrıca 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi’nde bulunan “Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi” isimli kitapta ss. 186-195 ’te yayınlanmıştır.

Türkiye ’de eğitim ve sanatlar eğitimi alanlarında yaratıcı dramanın önemli bir işlevi vardır. Yaratıcı dramayı tiyatrodan ayırmak onun ülkemizde yaygınlaşması ve benimsenmesine yol açar. Almanya ’da tiyatro pedagojisi hem öğrencilerin tiyatro çalışmalarını hem yaratıcı drama zorunlu/seçmeli dersinin hem de sahne ve izleyici dramaturgluğun iç içe ilişkilerini, görevlerini, araştırma ve geliştirme çalışmalarını irdeleme, planlama ve gerçekleştirme aşamalarını üstlenmiş görünmektedir.

Ülkemizde tiyatro pedagoğu yetiştiren bir bilim dalı bile yokken, bu iç içeliğin üstesinden gelebilecek uzmanlaşmış insan bulma zorluğu karşısındayız. Öncelikle tiyatro alanındaki pedagoji başlığı altında toplanabilecek, okulda tiyatro yapma, okullara tiyatroları çağırma, okul ile tiyatro arasında etkileşim ve işbirliğini sağlama ve yukarıda belirtilen sahne ve izleyici dramaturgluğu alanında çalışacaklar ile yaratıcı dramada, yalnızca bu alanın dramaturgluğunu yapan, araştırma geliştirmeyi sağlayan, bu alanda uzman olan ya da uzman yetiştiren kişiler ayrı olmalıdır. Birincilere tiyatro pedagoğu, ikincilere ise drama pedagoğu tanımı yapılarak, gerektiğinde aralarında bir işbirliğine gidilebilecek iki ayrı uzmanlık alanı belirlenmeli ve bu çerçevede bir yetişim öngörülmelidir. Yaratıcı drama ile tiyatro ayrı ayrı ele alınmalıdır.

Yaratıcı Drama Bir Estetiği Arama Sürecidir

Bu makale 10 Ekim 2009 'da "Drama Günü" sebebiyle 'Oluşum Drama'nın isteği üzerine kaleme alınmış ve <https://www.olusumdrama.com/2009-Ulusal-Drama-G%C3%BCn%C3%BC-Bildirisi/> (10.09.2023) adresinde yayınlanmaktadır. Aynı isimle 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 196-198'te yayınlanmıştır.

Yaratıcı drama tiyatro sanatından etkilenip yararlandığı kadar diğer sanat dallarından da yararlanır. Okulöncesi küçük çocuğun eğitiminde resim-çizim, dans, masal ve öykülerle birleşen yaratıcı drama çalışmaları anlatım oyunlarına dönüşürken, çocuğun beyinsel hızı artar, duyuşsal ve bilişsel öğrenmeler eğlence ve oyun içinde gerçekleşir ve kalıcı olur. Yaşlar ilerledikçe anılar ve yaşam gerçekleri, gündelik deneyimler, değişik ilgiler derlenir, karışıklıkları da araştırılarak bunlar düzenlenir, birer çerçeveye oturtulur, dikkat ve özenle sözellendirilip canlandırılır. Bu esnada bilimsel yöntemler aracılığıyla temalara ulaşmaya gayret edilir. Sevda Şener'in tiyatro (dram) sanatı için söylediği "insana özgü olanla, insana layık olanı birlikte düşündürme" durumu bir sonuç olarak değil, bir süreç olarak yaratıcı dramanın içindedir. Ve bu süreç diğer sanat dallarıyla iç içe yaşandıkça estetik bir eğitime dönüşür. Yaratıcı drama sahnede gerçekleşemez. İzleyiciye yönelik olarak hazırlanan bir süreç değildir. Ancak bir konu, bir sorun(sal) ya da bir kavram üzerinde çalışılıyorsa değişik yorumlarla konu(lar), anlam zenginliğine kavuşur, katılımcıların farklı bakış açılarıyla görülüp durumların, olguların ve insan ilişkilerinin hatta nesnelerin birbiriyle ilişkilerinin daha iyi değerlendirilmesine yol açar. Sanat dallarının etkileşiminin yaratıcı dramada önemli oluşu kadar, diğer bilimsel ve yarı bilimsel disiplinlerin de yaratıcı drama eğitimbiliminde yer alması söz konusudur. Disiplinler arası, disiplinler geçişli yaratıcı ve sanatsal estetik bir eğitim, tek tek disiplinlerin aşılp bir bütün haline geldiği, belki de disiplinler ötesi anlamlara götürür. Yaratıcı drama sanatlar geçişli, disiplinler geçişli bir alan olmayı sürdürecektir.

243

Yaratıcı Drama Disiplininin Önem ve Gerekliliği

27 Kasım 2009 Uluslararası Drama/Tiyatro Ve Eğitim Günü Bildirisi. Aynı isimle 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 199-201 'de yayınlanmıştır.

Toplumlardaki değişik düzlemlerde oluşan değişim ve dönüşümleri, başkalaşma ve yabancılaşmaya düşülmeden, ileriye dönük evrilmelere götürmesi gereken eğitim dizgeleri, kuşkusuz beklenen ilerici gelişmeyi zaman zaman gerçekleştirememektedir. Bu yolda

bilimin açıklayıcı rolü kadar sanatın da kişisel aklı ve toplumsal ortak aklı ivmelendirdiği unutulmamalıdır. İlerlemeler kaydederken bir sanatsal, estetik ve kültürel eğitim olan yaratıcı dramanın, gerek bir öğretim yöntemi, gerek başlı başına bir disiplin olarak örgün ve yaygın eğitim de ciddiye alınması gereken bir yeri olduğu kabul edilmelidir.

Ülkemizde 1982 yılında başlayan yaratıcı drama hareketi, 1997 öğretim planlarında eğitim fakültelerinde kız meslek liselerinde çocuk gelişimi bölümlerinde zorunlu, sanat dalları öğretmenleri ve sanatçı yetiştiren yüksekokul ve fakültelerde zorunlu/seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

Gelecekte daha donanımlı liderler yetişmesi için derneğin yanısıra iki eğitim fakültesi ve bir tiyatro bölümünde açılmış tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarında daha çok sayıda müzik, yazın, görsel sanatlar, dans, tiyatro ve pedagoji dersleri ile felsefe, psikoloji, sosyoloji, tinsel bilimler, kültür, düşünce ve sanat tarihi gibi yan derslerin yer alması üzerinde durulmaktadır. Bu şekilde drama ülkemizde disiplinler arası ve disiplinler geçişli yarı bilimsel alan olarak zenginleşip yaratıcı, sanatsal kültürel ve estetik bir eğitim vermeyi sürdürecektir.

- 244 Fazlasıyla ezbere dayalı eğitim dizgemizdeki kimi boşlukların doldurulacağı; duygusal zeka, çok yönlü beyin kuramlarında vurgulanan bilişsel ve duyuşsal öğrenme alanlarını bir bütün olarak ele almayan bir eğitim olduğu ve hala yenileştirme çabalarına rağmen doğru bir sistemin yerleşmediği nettir. Yaratıcı drama kullanılırsa kültürel kalkınma, demokrasi ve barış kültürünün gelişmesine hizmet edilir.

Feminist Drama Pedagojisi Gerekli mi?

23. Uluslararası Yaratıcı Drama Kongresi- “Kadın Olmak” başlıklı kongre açış konuşması. Aynı zamanda Mart 2016’da yapılan kongrenin “26. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı” ss. vii-ix ‘te yayınlanmıştır. Ayrıca 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi’nde bulunan “Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi” isimli kitapta ss. 202-210 ‘da yayınlanmıştır.

Kadın olmak başlığı beni iki açıdan düşündürdü. Biri doğal, önceden verili biçimde bir dişi olarak doğmak buna uygun biçimde büyümek. İkincisi ise bu büyüme süresince dişi olduğunun bilincinde olarak, bu durumun getirdiği sorumlulukların, zorunlulukların, güzelliklerin ayırında olarak kadın olmak, kadınlaşmak. Birine belki içgüdüsel var

olma, ikincisine ise sezgisel ve giderek bilgisel yaklaşımla bir oluşum demek doğru olabilir. Her durumda insan, kendinin ayırıcında olmayı yaş ilerledikçe başarabilir. Belli yaşta bir insan ve bir kadın olarak geriye bakabilmenin hazzını da yaşayarak her şey rastlantı mı sorusunun cevabına diyebilirim ki rastlantıları çağıran şey ilgi ve meraktır?

Bir öğrencim bana son dönemde iki kitap yollamıştı. Derinlik psikolojisi ile ilişkilendirilmiş ve özellikle kadın olma durumlarını inceleyen birkaç çalışma. Derinliklere inmemi sağladı. Biri “kahramanın sonsuz yolculuğu” ve diğeri “kadın kahramanın yolculuğu” ikisi de benzer evrelerden söz ediyor. İki yazarın kahraman olarak adlandırdığı bireyin, çıktığı yaşam yolculuğunda karşılaştığı durumlar ve olaylar, savaştığı, yendiği ya da yenildiği kişi ya da olgular, ona birçok değerli deneyimler, güçlükler ve yengiler yaşatmaktadır. Her biri sınavdır.

Kısaca ortak bilinçdışından gelen arketipsel durumlar, insanların yaşam serüvenlerinde özünde aynı olup, zaman, yer ve görünüş değişkenlerine karşı kendini yinelemektedir. Kişi kendi özgeçmişine baktığında da simgesel anlamlar, eğretilmeler ile ele alındığında ana-baba ilişkilerinden, aile, çocuk ve toplum ilişkilerinde yaşadıklarına dek pek çok olguyu derinlemesine çözümleyebileceğini görmektedir. Bu da drama uygulayıcılarına müthiş bir malzemedir. Bu gibi öyküler mitolojik eserlerde de çeşitli ilişkiler üzerinden anlatılmaktadır. İnsan yaşamında da evrelerden geçtikçe ve yaşamada bir ereğiniz varsa, elde etmeyi bilinçlice düşünmeseniz bile size sunulan, Campbell’e göre iksir, Jung’a göre ödöl ya da ödölle, ona kavuşmak için gerçekleştirdiğiniz sayısız güçlükleri aşma, engelleri alt etme eylemlerinden sonra elinize geçer. Önemli olan iksirin keşfedilmesi. Bunun için çaba sarf etmek. İşte bana göre bu iksir dramadır. Dramanın grupta sağladığı güven ve öğrenme ortamı çok işe yaramaktadır. Eğer iksir çağdaş biçimiyle Avrupa’dan çalındı diye bakarsanız kendi kültürümüzden yola çıkarak özğün bir şeyler ortaya koyabiliriz.

245

Bana hediye edilen kitaplardan bir diğeri de Ulrike Sprenger’in bana verdiği “Feminis Tiyatro Pedagojisi” adında bir kitap. Kadınla yapılacak çalışmalarda çalışma yöntemleri ve kullanılan malzemeleri açıklanmaktaydı. Çalışılan konular ise kadının özgüven duygusunu geliştirici davranışlardı. Bunları farklı yaklaşımlarla sorgulamaktaydılar. Yaşamdan beklentileri üzerine kafa yormaktaydılar. Başka bir deyişle “bilinç yükselmesi” yaşanıyordu. Kitapta iş yaşamı, eşit ücret alamama, normal kademe alamama, yakılma, yaralanma, incitilme, tecavüz gibi olgularda tartışılıyor. Buna ek olarak toplumsal yaşam tarihinde pek az kadın sanatçının adı geçiyor olmasının onur kırıcılığı

da ortaya çıkıyordu. Başka bir deyişle ataerkil bir sanat tarihinden söz edilebilmektedir. Tıpkı bu kitap gibi dramada da çeşitli alanlarda feminist bir bakış açısı sergilenebilir.

Feminist drama çalışmaları sayesinde kadın yazar yetişmesine, dökülememiş pek çok öykünün açığa çıkmasına, yeni kadın yazarlar ortaya çıkmasına, dişil yazının gelişimine katkıda sağlanılabilir. Feminist sanat tarihini yazma savaşımında drama savaşımının bir parçası olabilir. Yine bu yönde yaratıcı drama üzerine çalışanların feminist drama pedagojisi alanı yaratmaya yönelmesi kaçınılmazdır. Çalışmalar toplumsu sanat kuramlarından beslenilmelidir. Ayrıca eril bakış açısından tüm ders kitaplarını sıyırmak içinde drama kullanılabilir. Mevcut düşünce, gelenekler ve disiplinler ile ilgili uygulamaların anlaşılmasına olanak tanır. Tüm bu konularla çalışacaklara ihtiyaç var.

25 Yılın Ardından

Nisan 2015 'te İzmir'de yapılan "Uluslararası Yaratıcı Drama Semineri" açış konuşması. Ardından 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 211-219 'da yayınlanmıştır.

246

Eğitim biliminin uzun yıllar boyunca daha çok bilişsel gelişim ile ilgilenmiş olduğunu düşünüyorum. Eğitim bilimleri arasında bilişsellikle birlikte ve eşdeğerlikte birlikte yer alması gereken duyuşsallık, sezgi, iç görünüş ve yaratıcı imgesel düşünmenin alanı olan sanatlar eğitimbilimi nedense ülkemizde çok savsanmıştır.

Bu alanın anlam, kapsam ve önemini yıllar boyunca anlatmıştım. Bu bağlamda yaratıcı dramanın ve daha sonra da müze eğitimbiliminin (müze biliminin değil, müze pedagojisinin) üniversitede yer almasının yolunu da açmıştım. 2003'te Başkanlığı sevgili Ömer Adıgüzel'e bıraktıktan sonra Derneğimiz giderek olgunlaştı, açtığı şubeler ve temsilciliklerle ülkemizde tanındığı gibi, yurt dışı ilişkileri de sağlamca kurdu, birçok uluslararası oluşumda yer aldı ve bunu sürdürmekte. Katkısı olan tüm değerli Dernek çalışanlarına yürekten teşekkür ediyor, onları ayrı ayrı kutluyorum. Derneğimizin olumlu niteliği hakkında kamooyunda hemen hiçbir kuşku yoktur, bunu gözlemliyor ve gurur duyuyorum.

Sorunlar yok mu? Var elbette. Kısa süre önce İstanbul'daydım. Koca kent. Doğal olarak her şey uçtan uca dağılmış. Drama ile ilgilenenlerin ortak gözlemlerimden biri, alanda bir kurs patlamasının yaşandığı

biçiminde... Olabildiğince sıklıkla bildirgeler yayınlayarak kamuoyunu bilgilendirmek, velileri, öğretmenleri, okul yöneticilerini, okul yöneticilerini uyarmaya çalışmak. Olabildiğince yayın yaparak yaratıcı dramının asal amaçlarının, işlevlerinin, kapsamının anlaşılmasına çalışmak; bu yayınlarda teknolojik gelişmeden de yararlanarak internette web sayfası, portal açma, videolar yayınlama gibi daha etkili yollar denemek...

Derneğimizin ve bu arada Türkiye'deki drama çalışmalarının gelişiminin bir de tümüyle dışarıdan değerlendirilmesinin de çok yararlı olabileceğini düşünüyorum. Bizleri iyi tanıyabilmiş yurt dışındaki uzman dostlarımızın devreye girmesi ile içten ve dıştan bakışın, birlikte ele alınarak, elden geldiğince nesnel ölçülere bağlanabileceğini, doğru ve sağlam bir değerlendirmeye varılarak geleceği yapılandırmanın da böylece başarılı olacağını belirtmek isterim.

Tümel bir sanatlar eğitimi kapsamı içinde yaratıcı dramının devingilerini (dinamiklerini) fark edip bu alanın özellikle eğitim dizgesi içinde yer alması gerekliliğini önemle vurguladık. Derneğimizin verdiği eğitim önce amatör bir ruhla başlayıp, sonra yüksek lisans düzeyinde de varlık kazanan eğitim öğretim programları, öğretmen ve eğitimbilim adaylarını etkiledi. Her iki eğitim öğretim programları, biri belki yetişkin eğitime yönelik olarak, diğeri ise daha akademik ve araştırmaya da yönlendirici biçimde sürmektedir.

247

25 yıl sonra, ülkemizde kültürel eğitimin içinde bulunduğu durumdan üzüntü duymamız doğal. Engelleri aşmak için vazgeçmemek, sabırla çalışmak güzellikleri yaratmayı sürdürmek gerekiyor. Herkese bu yolda devam etmek için yeterli nedenle olduğunu söyleyerek verimli çalışmalar diliyorum.

28. Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi Açış Konuşması

23-27 Kasım 2017 Antalya 'da yapılan "28. Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi" açış konuşması. Ardından 2018 yılında Yeni İnsan Yayınevi Eğitim Serisi'nde bulunan "Yaratıcı Drama ve Müze- Sanatlar Eğitimi" isimli kitapta ss. 317-319 'da yayınlanmıştır.

Şaşkınlığın hayret, hayranlık ve bazen korkunun birleşimi bir duygu olduğunu anlatıyor bu yazı. Güzel doğa görüntüsünün, bir ören yerini gezmenin, yüreğe işleyen bir müziğin, bilimde çığır açan bir kuramın bu karma duygu birleşimine yol açabileceği anlatılıyor. Çağdaş eğitim kuramlarının bu tür şaşkınlık duygularını uyandırmamak

üzere tasarlandıkları vurgusu yapılırken, bunun “gençlerin kendileri dışında bir şeye ilgi duymalarına yol açabileceği” savunuluyor. Karışık şaşırma duygusunun insanın tutum ve davranışlarını değiştirebileceği, ilgi alanlarını genişleteceği vurgulanıyor; insanların günümüzde doğanın güzelliklerini görmek yerine akıllı telefonlarına odaklanmayı yeğledikleri anımsatılıyor.

Oysaki sanat ve kültürden uzaklaşmanın günümüzde kalabalık ve nefretin bu denli ciddi boyutlara ulaşmasının nedenleri olduğu düşüncesine yer verilir eğitim dizgesinde. Tüm bu ifade edilenler ışığında çağdaşlık önem kazanmakta ve yaratıcılık ön plana çıkmakta. Yaratıcılığı, zihni açan, ufku genişleten, teşvik eden ortamlar gelişimi sağlayacaktır. Toplumumuzun çağdaşlığa yönelik düşünsel ve örgütsel olarak gelişmesi gerekliliği söz konusudur. Düşünce insanlarımız Kuçuradi, Bozkurt güvenç, Orhan Bursalı, Erdal Atabek gibi insanlar bize tümüyle farklı koşullarda yeni bir öncü ve yaratıcı bir sınıf gerek olduğunu düşünmektedir. Bu durumda gençlere iş düşmekte. Gençlerin beni şaşırtan ve sevindiren durumlarından dolayı gereken devinginin, gizil gücü ve cesareti olan bu gençlerden kaynaklanacağını düşünüyorum. Kuban ise böylesi bir devinginin(dinamiğin) halen var olan demokratik kitle örgütlerinden, derneklerden, siyasal partilerden çıkmayacağını ön görmektedir. Bense aksine tam da bu gibi kuruluşların, arkadaşlığı benimsemiş, bilimsel, düşünsel, kültürel, eğitimsel örgütlenmeye önem veren kuruluşların bunu yapabileceğini düşünmekteyim. Siyasal bilinçlenme olmadan dilenen gelişme ve aşamalar gerçekleşmez.

Drama liderliği eğitimi alan bu eğitimi veren alanında ilerlemiş dramacıların bir tür çağdaşlık eğitimi verdiklerini düşünüyorum. Bilgi, bilimler, sanatlar, teknolojik yenilikler onların dağarlarında var. Kuban'ın dilediği ve var olmadığını ileri sürdüğü bir büyük grubuz biz. Kuban'ın deyimiyle “bilincin temeli çağdaş dünya olan öncü ve yaratıcı bir toplumsal grubuz biz”.

**SANATSAL YARATMA,
ÇOCUKTA YARATICILIK**

1.baskı 1977,

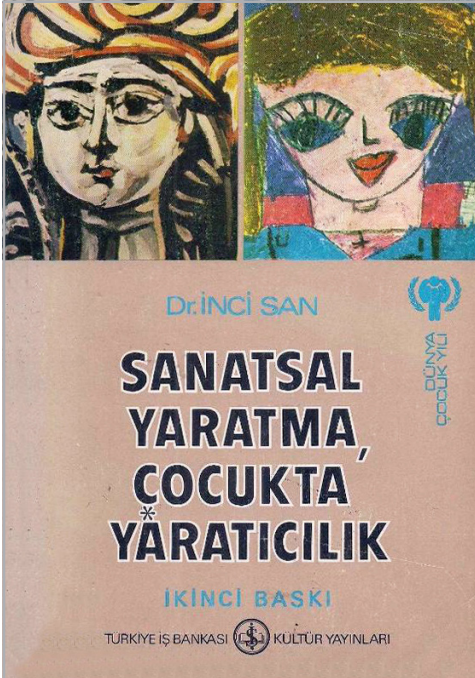
2.baskı 1979,

Türkiye İş Bankası Yayınları,
No:181

Ankara:Tisa Matbaacılık

İnci San'ın bu kitabı sanat eğitimi alanında çalışanların çok yararlandığı eserlerden biridir.

251

Kitap San'ın yaşamı boyunca önem verdiği sanat eğitimi, yaratıcılık ve çocukta yaratıcılık temaları üzerine kurulmuştur. Kişilik ve anlatım tipleri bölümünde ruhsal açıdan tipler, Herbert Read'in anlatım tipleri gibi orijinal kuramsal açıklamalar da bulunmaktadır. Kitap yaratıcılıkta zihinsel süreçler, algı, imge, imgelem, çocukta yaratıcılıktaki evreler, çocuk resimlerinde anlatım ve estetik değer gibi konuları içermektedir.

SANAT EĞİTİMİ KURAMLARI

1983

Ankara: Tan yayınları,
Eğitim Diizsi: 25

2003

Ankara: Ütopya yayınevi,
no:87

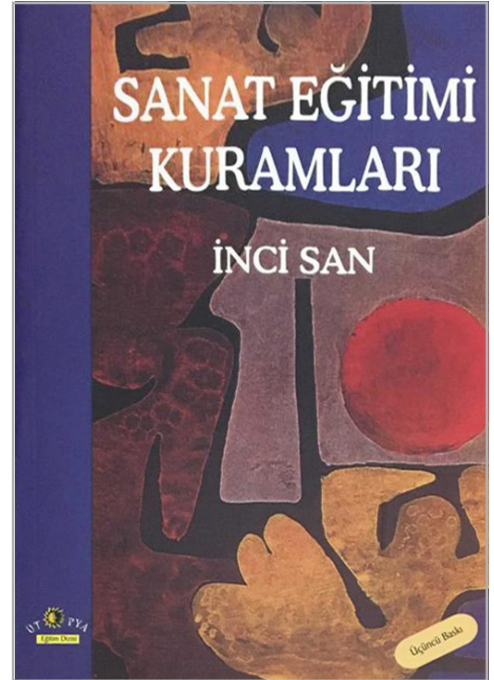
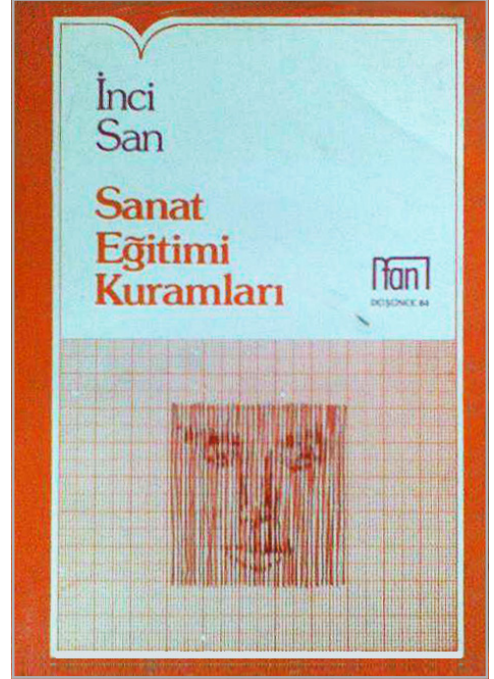
Editör:İnan Keser

Kitap, sanat bilimleri kavramlarını açıklamaktadır.

252

Sanat eğitiminin sorunsalı, 19.yüzyıldan sonra sanat eğitiminin tarihi, eğitim ağırlıklı sanat eğitimi, sanat ağırlıklı sanat eğitimi anlayışı ve Çağdaş endüstri toplumu olarak Batı Almanya'daki yeni sanat eğilimleri anlatılmaktadır.

İnci San kitabın ilk önsözünde sanat eğitiminin Türkiye için anlamı ve öneminden 2003'deki ikinci önsözünde ise kitabın sanat eğitimi kuramlarıyla ilgili tarihsel bilgi verdiğinden söz etmektedir.

SANAT VE EĞİTİM

1985

Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Yayınları No:51

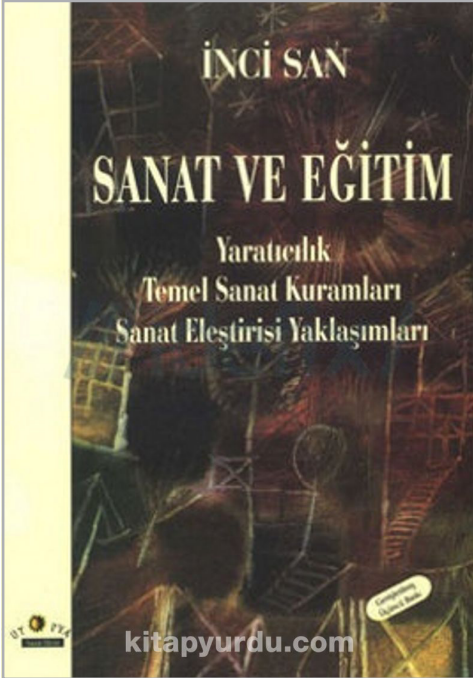
2003

Ankara:Ütopya yayınevi.
no:96

Prof. Dr. İnci San'ın en önemli eserlerindendir. İnci San'ın sanat ve eğitim dersi bağlamında ders kitabı olarak yer almaktadır.

Kitap, eğitim bilimleri fakültesi öğrencilerinin çoğunda bulunur. İnci San deyince kitapta da anlatılan Pablo Picasso'nun GUERNİCA tablosu unutulamayanlardandır.

253

Bu kitapta önce sanat kavramları, imge, mecaz, vb. açıklanır. Sonra sanat kuramları ve sanat akımları örneklerle açıklanır. Antik Yunan'dan başlayarak gerçekçilik, sosyalist gerçekçilik, ekspresyonizm, vb. 20. yüzyıl akımları ve Sürrealizm, vb. akımlarla tamamlanır.

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ

1987

Yazarlar:

San, İ., Uçan A., Süer, R.,
Gençaydın. Z., Özer, A.

Editör:

Bekir Özer.

Anadolu Üni. Açıköğretim
Fakültesi,
Eğitim Önlisans Programı,
Özel Öğretim Yöntemleri,
Güzel Sanatlar Eğitimi,
Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
no:101

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eğitim Önlisans Programı kapsamında Özel Öğretim Yöntemleri içinde yer alan Güzel Sanatlar Eğitimi alan uzmanlarına başucu kitabı sayılabilir. Kitapta güzel sanatlar eğitimi ve kapsamı tanımlandıktan sonra sanat eğitiminin ilke ve amaçları anlatılmaktadır. Müzik eğitimi bölümünde müziğin insan yaşamındaki önemi, müzik eğitiminin kapsamı, çocuğun müziksel gelişimi, ilkokulda müzik öğretimi, resim iş eğitiminin amaç ve ilkeleri, çocuğun görsel algılaması, çocuğun resim gelişim evreleri, resim-iş eğitiminde çalışma çeşitleri, sınıf içi uygulamalar, yazı öğretiminin amaç ve ilkeleri, yazı türleri gibi konu ve bölümlerden oluşmaktadır. Her bir bölümde değerlendirme soruları da yer almaktadır.

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA RESİM-İŞ ÖĞRETİMİ VE SORUNLARI

1990

Yayına Hazırlayanlar:
Prof. Dr. İnci San
Araş.Gör. Ayşe Okvuran
Araş.Gör.Ömer Adıgüzel

Türk Eğitim Derneği
8. Öğretim toplantısı
10-11 mayıs 1990,

TED bilim dizisi no:8

Ankara: Şafak matbaacılık.

Kitap Türk Eğitim derneği tarafından
düzenlenen Resim-İş Eğitiminin

255

sorunlarının ele alındığı ve tartışıldığı seminer konuşmalarından oluşmaktadır. Seminerde Zafer Gençaydın, Hidayet Telli, Jale Erzen, Yücel Gel, Olcay Kırıçoğlu, Serap Etike, Ayşe Çakır İlhan, vb. isimlerin sanat eğitimi üzerine görüş ve önerilerinin yer aldığı bildirileri ile yapılan tartışmalar yer almaktadır. 1990'lı yıllarda ortaöğretim okullarındaki Resim-İş Eğitiminin sorunlarının irdelendiği anlamlı bir toplantının kayıtları olarak sanat eğitimi alanında yer almaktadır.

SANAT EĞİTİMİNİN GELECEĞİ

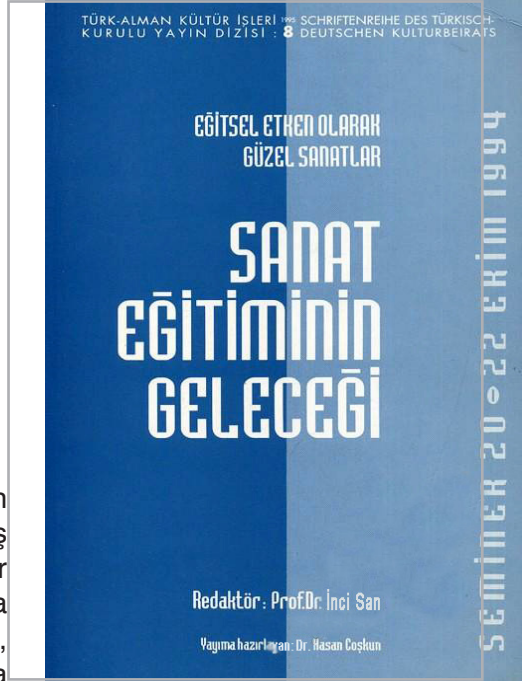
1994

Sanat Eğitiminin Geleceği /
Eğitsel Etken Olarak
Güzel Sanatlar
(Seminer 20-22 Ekim 1994)

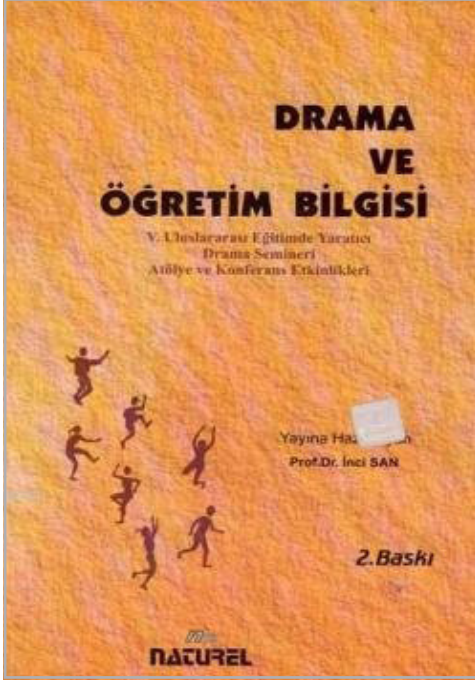
Redaktör:
Prof. Dr. İnci San

Ahmet Oktay'ın sanat eğitiminin önemi ve geleceği açılış bildirisiyle başlamış, Peter Wolters, Otfried Schoz, Zehra İpşiroğlu, Zafer Gençaydın, Hidayet Telli, Seçil Büker, Kaya Özsezgin, Olcay Kırıçoğlu, Sıtkı M. Erinç vb. gibi sanat eğitiminin duayenlerinin bildirileri ve panel konuşmalarıyla devam etmiştir.

Seminerin ana teması sanat ve estetik eğitiminin Türkiye'de ve Avrupa ülkelerindeki yerini belirlemek ve yaşanan sorunları ortaya koymaktır. Arıkoğlu tarafından sunulan liselerde sanat alanında uygulanmakta olan kredili ders sistemi, Kırıçoğlu tarafından sunulan ülkemizdeki resim-iş eğitiminin ve Gültekin tarafından sunulan müzik eğitiminin sorunları gibi bildirilerle devam etmiştir. Seminer 1990'lı yıllarda yaşanan sanat eğitimi sorunlarını ve önemini vurgulamak için anlamlı bir çalışma ve yayın olarak yer almaktadır.

DRAMA VE ÖĞRETİM BİLGİSİ

1994

Yayına hazırlayan:
İnci San.

V. Uluslararası Eğitimde
Yaratıcı Drama Seminerleri,
Atölye ve Konferans Etkinlikleri
15-20 mart 1993.

2020, 3.basım

Ankara:Pegem akademi yayınları

Eğitimde Yaratıcı Drama alanında düzenlene Uluslararası 5.Seminerin bildiri ve uygulama atölyelerindeki çalışmalardan oluşmaktadır.

257

Kongre açılış konuşmaları ve devinim, dans, drama, ve toplumsal konular, kolektif oyun yazma özel eğitim ve drama gibi atölye başlıklarından oluşmaktadır.

Alman ve İngiliz uygulamacılarla ortaklığında gerçekleştirilen ve Milli Eğitim Bakanının açılışına katıldığı, dramanın ezberci eğitime alternatif bir yöntem olarak sunulduğu önemli bir drama toplantısının yayınlandığı çalışmadır.

DRAMA MASKE MÜZE

1997

Derleyen
Prof. Dr. İnci San

Birinci Baskı
Çağdaş Drama Derneği Yayınevi

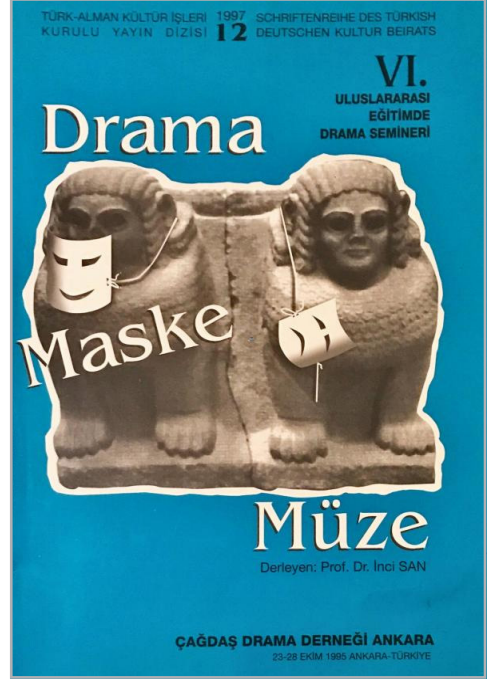
İkinci Baskı
Pegem Akademi

Yayına Hazırlayan
İnci san

258

Drama-Maske-Müze başlıklı bu kitap, 23-28 Ekim 1995 tarihleri arasında Ankara ve Bolu'da gerçekleştirilen 6. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri'nde yapılan atölye ve konferans etkinliklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Müzeler, okullarla işbirliği içinde olmalıdır. Müzelerde sunulanları görme, izleme, algılama, alımlama, yaşama geçirme ve tüm bunların getirdiği izleri üretime dönüştürerek ileriye taşıma, müzelerdeki eğitim bilimsel çalışmaların içeriğini oluşturur.

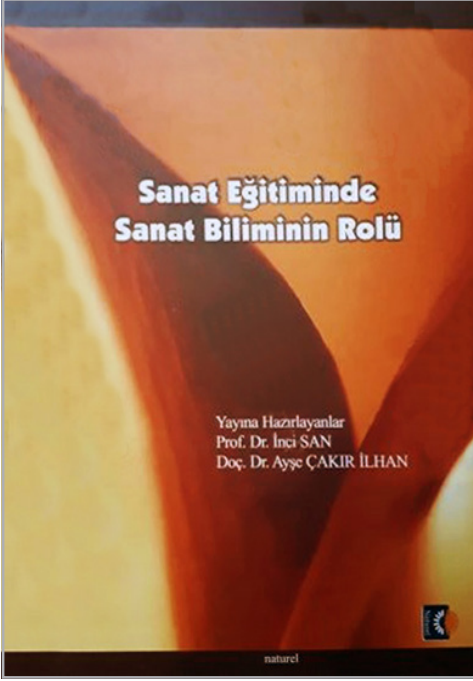

SANAT EĞİTİMİNDE SANAT BİLİMİNİN ROLÜ

2006

Yayına Hazırlayanlar:
Prof. Dr. İnci SAN
Doç. Dr. Ayşe Çakır İlhan

Ankara: Naturel yayınevi

Kitap Ankara, Goethe Enstitüsünde 18 - 20 Mart 2005 tarihlerinde Sanat Eğitimcileri Derneği (SEDER) tarafından düzenlenen 'Estetik Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü' konulu seminerinin derlenmesinden oluşmaktadır.

259

Seminerde sanat bilimi ve sanatlar, sanat bilimi ve uygulamalar, sanat anlayışı edinimi, müze eğitimini estetik eğitimi ve sanatlar vb. başlıklarda bildirilerden oluşmaktadır. Seminer Bernard Balkenhol, Sıtkı. M. Erinç, Tomur Atagök, Jale Erzen, Halil Akdeniz, Yıldız Kurtuluş, Hakkı Engin Giderer, Ayşe Çakır İlhan gibi sanat ve estetik alanında ünlü uzmanlardan oluşmaktadır. Seminerde SEDER üyeleri tarafından atölye çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

EĞİTİM VE MÜZE

2008

Yayına hazırlayan:
Prof Dr.İnci San

Ankara: Kök Yayıncılık

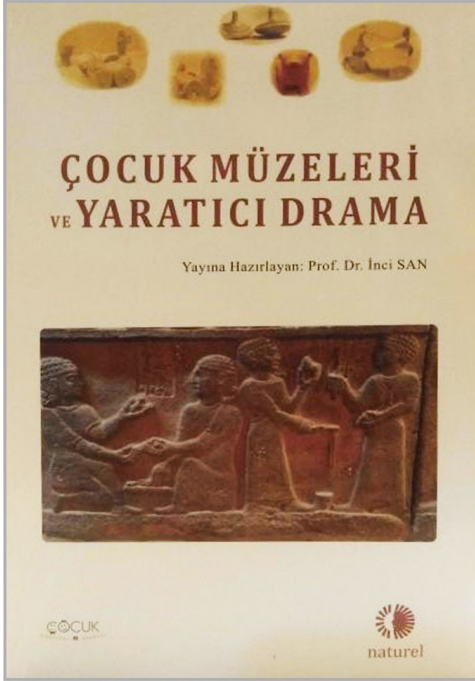
Kitap 18-21 ekim 2007 tarihinde Ankara'da SEDER, ÇDD ve ÇMKD tarafından gerçekleştirilen Eğitim ve Müze seminerinin bildiriler ve atölye çalışmalarından oluşmaktadır.

Almanya'dan katılan Petra Zwaka, Robin Clutterbuck, Wolfgang Mey, Türkiye'den İnci San, Ayşe Çakır İlhan, Necla Ülkü Kuglin, ve akademisyenlerin bildirilerinden ve Şükran Şahin, Aynur Eğitimci, Candan Dizdar ve diğer

akademisyenlerin uygulamalarından oluşmaktadır. Kitapta W. Mey, M. Lenz, R. Clutterback, C. D.Terwiel, K. T. Akmeahmet, A.Eğitimci gibi uzmanlar ve Anadolu Medeniyetleri müze müdürü Hikmet Denizli'nin katılımıyla bir açık oturum detaylı biçimde açıklanmaktadır.

ÇOCUK MÜZELERİ VE YARATICI DRAMA

2012

Yayına hazırlayan:
Prof Dr. İnci San

Ankara: Naturel yayınevi

Kitap, Çocuk Müzeleri Derneği tarafından 22 Ekim 2010 tarihinde düzenlenen “Çocuk Müzelerinin Nitelik ve İşlevleri” temalı seminer metinlerinin yayımıdır.

Açılış konuşmalarını Ülkü Kuglin ve İnci San’ın yaptığı seminerde Çocuk Müzelerinin yaratıcılıkla ve dramayla ilişkisi, Atina Çocuk Müzesi, Çocuk Müzelerine Eleştirel bir Yaklaşım, Türkiye’deki Vakıf

Müzeleri, Doğa Tarihi Müzesi, Oyuncak Kütüphaneleri, Çocuk ve Mimarlık temalarında bildiriler sunulmuştur. Çocuk Müzelerine ilişkin hem dikkat çekmek ve hem de uygulanabilirliğini araştırmaya dönük seminer tartışmalarından oluşmaktadır.

YARATICI DRAMA İLE FARKLILIKLAR VE FARKINDALIKLAR

2016

Yayına Hazırlayanlar:
İnci San-Tülin Tümtürk.

18. Uluslararası Eğitimde
Yaratıcı Drama Semineri
(31.03.-3.04.2011)
Antalya

Ankara: Pegem Yayınevi

Çağdaş drama derneğinin
düzenlediği 18. Uluslararası
drama semineri, kültürler arası
ve çok kültürlülük temalarında
konuşma, panel ve atölyeler
gerçekleştirilmiştir. Açılış konuşması John Somers tarafından

yapılmıştır Göç ve çok kültürlülük konusunda Gerd Koch, Drama
ayakkabılarıyla yürümek konusunda Pamela Bowell, Komik tiyatro
başlığıyla Mario Gallo, Ritmik tiyatro konusunda Sigrid Seberish
konuşmuşlar. Seminerde drama liderleri ve tiyatro pedagogları için bir
de etik bildirge imzalanmış ve yayınlanmıştır.

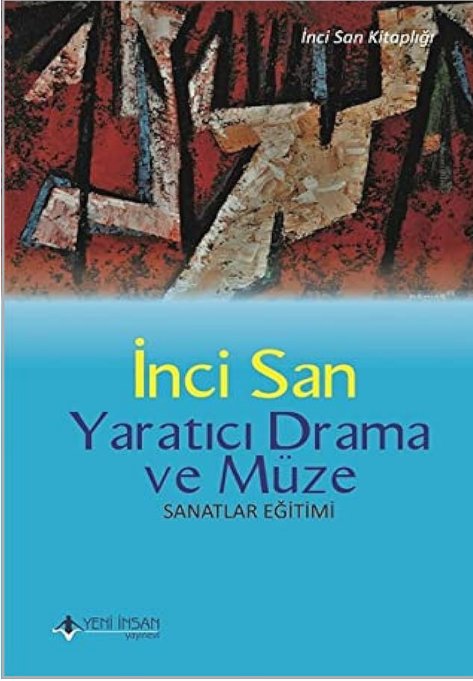

YARATICI DRAMA VE MÜZE, SANATLAR EĞİTİMİ

2018

Yazar: İnci San

İstanbul:Yeni İnsan Yayınevi.

Kitap, İnci San'ın yaratıcı drama ve müze eğitilimine ilişkin makale ve bildirilerinden oluşmaktadır. Tiyatro ve halk eğitimi yazısından feminist drama yazısına kadar uzun bir süreç içinde kaleme aldığı yaratıcı drama alanına ilişkin yayınları bir araya toplanmıştır.

'Sanatta yaratıcılık, oyun ve drama' ya da 'Ne zaman eğitimde yaratıcı drama, ne zaman eğitimde tiyatro/

263

drama' gibi önemli çalışmalarının yanı sıra Müze eğitilimi, müze kültürü, kültür pedagojisi ve müzeler, müze eğitilimcisinin yetişmesi gibi alanla ilgili önemli konuları ve saptamaları da içermektedir. Sanat dallarının etkileşiminin yaratıcı dramada önemli oluşu kadar, diğer bilimsel ve yarı bilimsel disiplinlerin de yaratıcı drama eğitim biliminde yer alması söz konusudur. Sosyal bilimler, doğa bilimleri, tinsel bilimler, ekonomi, politika gibi alanların etkileşimi yanında ve en önemlisi kültür, düşünce ve sanatlar tarihi, felsefe, psikoloji ve sanatlardaki akımlar bu işbirliği içinde başı çeker.

Disiplinler arası, disiplinler geçişli yaratıcı ve sanatsal estetik bir eğitim, tek tek disiplinlerin aşılp bir bütün haline geldiği, belki de disiplinler ötesi anlamlara götürür. Yaratıcı drama sanatlar geçişli, disiplinler geçişli (transdisipliner) bir alan olmayı sürdürecektir. Çocuk müzeleri, çeşitli sergilemelerle estetik ve haz duygusuyla birlikte bilgi veren, çocukların geçmişle ve daha nitelikli bir gelecekle bağ kurabilecekleri, hayal kurup bunu o ortamda canlandırabilecekleri, resmini çizip boyayabilecekleri, bir müziğe, dansa, öyküye, dramaya dönüştürebilecekleri, eğitsel ve yaratıcı uzamlar olmalıdır

SANATLAR, EĞİTİM VE KÜLTÜR

2019

Editör: Mete Akoğuz

İstanbul: Yeni İnsan Yayınları

İnci San'ın üzerinde sürekli durduğu ve vurguladığı 'tümel ya da bütünsel sanatlar eğitimi ve sanatlar eğitim bilimi' anlayışının giderek sanat eğitimcilerinin üzerinde uzlaştığı ve kabul ettikleri bir yaklaşım olduğu görülmektedir.

Sanatlar geçişli sanat eğitimi zaman içinde disiplinler arası etkilere de açılarak bilimselliğe yaklaşmaya başlamış, böylece sanat bilimi alanı tümüyle bir disiplinler arası boyut kazanarak zenginleşmiştir.

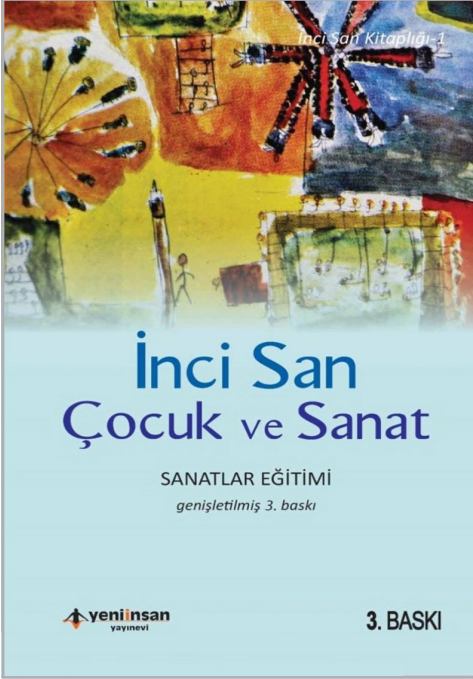

“Günümüz sanatlarında özellikle görsel sanatlar alanında teknoloji ve dolayısıyla bilime dayanmadan yeni, özgün ve çağcıl bir sanatsal üretim ortaya çıkarmak pek olası görünmemektedir. Sanatları izlerken, sanatçıların araştırmacı yanları, teknolojiye egemenlikleri ve disiplinlerarası yaklaşımları göze çarpmakta. Bu disiplinlerarasılık diğer sanat dallarıyla ilgilenmelerini, epeyce okuyup, dinleyip toplumsal gerçeklikleri çeşitli yönleriyle izlemelerini de birlikte getirmekte. İzleyici olarak yeni sanatı anlamamız için bizlerin de zaman zaman zorlanması söz konusu olmaktadır. Hem sanatçılar hem biz tüketiciler, bilişimbilim, yeni bilimsel buluşlar, dijitalbilim, kuantum, beyinbilim, fotoğrafçılıktaki teknikler, fiziksel buluşlar gibi konular hakkında bilgi sahibi olmak durumundayız. Toplumbilim, psikoloji, siyaset, kimlik politikaları, etnografik bilgilerle ilgili oluşumlar eserlerden bize yansımaktadır.”

2020

Editör: Mete Akoğuz

İstanbul:Yeni İnsan Yayınları

Kitap İnci San'ın çocuk odaklı sanat eğitimi anlayışını açıklamak amacıyla hazırlanmıştır. San'ın 1979 yılından 2008 yılına kadar yazdığı çocuk odaklı yayınlarından oluşmaktadır. Çocuğun ve gencin sanat eğitimi, sanat eğitiminin nitelik ve konuları, sanatla eğitim üzerine yeni düşünceler, çocuk ve drama, kültür eğitimi ve çocuk başlıklı önemli makale ve bildirilerinden oluşmaktadır.

265

San, önsözde, kitabının anne, baba ve eğitimcilere yararlı olacağını ummaktadır.

Sanatla eğitimin önem ve etkililiği yaratıcılık ve yaratıcı beyin açısından incelenirken, dizgesel bakımdan bir kolaylık olmak üzere, alandaki belli başlı iki anlayış olan sanat yoluyla eğitim ve sanat için eğitim kavramları üzerinde yoğunlaşmıştır. Her iki yaklaşımla ilgili olarak sanat eğitimi kuramlarının Batı dünyasında değişik dönemlerdeki gereksinimlere ve kimi ideolojilere göre izlediği yollar üzerinde durulmuş; çağdaş disiplinlerarası kültürel ve sanatsal eğitsel projeler örneklerle anlatılırken, disiplinlerarası ve disiplinler geçişli sanat eğitimi tartışılmıştır. En başta sanat bilimi olmak üzere, sanatlar eğitim bilimi, sanat yoluyla öğrenme, sanatsal okur-yazarlık gibi kavramlar açıklanmıştır.

SANATA TARİHSEL VE KÜLTÜREL YAKLAŞIMLAR

2022

Editör: Mete Akoğuz

İstanbul: Yeni İnsan Yayınları

İnci San uzun yıllar süren akademik hayatı boyunca sanat tarihinde kültürün ne kadar önemli olduğu üzerinde durmuştur.

Sanat ile kültür ilişkisini kurduğu yazılarında sanat tarihinden minyatürlere, alternatif eğitimden çocuk tiyatrosuna ülkemizde ve yurt dışında birçok inceleme yaparak kültür, sanat ve eğitim alanına

önemli katkılar sağlamıştır. Yıllar içinde yaptığı saptamalarla sanat ve kültür ilişkisinin tarihinden yola çıkarak, birçok disiplin ve bilimin alanının katkısıyla, geleceğin sanatının nasıl olacağını gösteriyor.

“Kuşkusuz bu oluşum ve sanatsal olguların ortaya çıkması yalnızca plastik sanatları üretenlerce, o döneme dek yabancı, öteki ve uzak kalmış kültürlerin örneklerini görmek, tanımak ve kavramak olanaklarını bulmuş olmalarıyla açıklanamaz. Başka kültürlerin varlığından haberdar olabilmenin yanı sıra, diğer sanat dallarının, daha doğru deyişle, diğer sanatsal yaratıcılık alanlarının da evrildikleri yepyeni doğrultular, ayrıca bilim alanında hızla ortaya çıkan yeni buluş, bulgu ve kuramların bilinmesi ve ortaya konan yeni sanat yapıtlarının çarpıcı çekiciliğinin de etkileri büyük olmuştur. Evrilme sürüyor ve giderek sanatlar arası, sanatlar geçişli ürünler biçiminde gelişip karmaşılaşıyor ve zenginleşiyor.”

PROF. DR. İNCİ SAN İLE ANI KİTABI İÇİN SÖYLEŞİ Ayşe Çakır İlhan

Prof. Dr. İnci San ile ilk söyleşimiz
15 Haziran 2021 saat: 17 00'de
Ankara, Paris caddesindeki evinde
gerçekleştirilmiştir.
Daha sonra üç kez daha buluşulup
söyleşiye devam edilmiş, ancak
Hocanın rahatsızlığı nedeni ile
bitirilememiştir.

Ayşe ÇAKIR İLHAN: Sevgili hocam
biliyorsunuz sizin için bir armağan kitap
çıkartacağız. Bu armağan kitap için
nehir söyleşileri tarzında sizinle röportaj

yapmaya karar verdik. Sizle birlikte soruları da gözden geçirdik. Ben
önce size çocukluğunuzdan hatırladıklarınızı sormak istiyorum. İnci
San, çocukluğunda hangi oyunları oynardı, hangi oyuncakları vardı?
Arkadaşları kimlerdi? Sokak oyunları oynar mıydı? Bahçede oyun
oynar mıydı? Çevresi nasıldı?

269

İnci SAN: Çok teşekkür ederim böyle bir röportaj için, özellikle
de bir kitap için demek lazım. En başta çocukluk, insanın zaman
zaman tamamen unuttuğunu zannettiği uzun bir dönem aslında...
Hatırladıklarımı anlatmaya çalışacağım. Birçok eksik olacak diye
düşünüyorum ama sizin sorduklarınızdan çıkarak belki şunu
söyleyeyim: Benim doğduğum ev iki katlı bir binaydı ve ben ilkokula
gidene kadar ailecek orada kaldık. Alt kat babamın bürosu ve
laboratuvarıydı. Babam ziraatçıydı. Atatürk tarafından tarımda yeni
teknolojileri ve özellikle Anadolu toprakları için en uygun tohumların
yetişmesinde ne gibi yeniliklerin yapılması gerektiğini araştırmak
üzere Almanya'ya gönderilmiş grubun içindeymiş. Birçok arkadaşı
da vardı orda, doktorasını yapmak üzere gitmişti. Babam Almanya'da
öğrendiklerini uygulamak üzere kurduğu, yani tabii ki devlet tarafından
kurulmuş olan Zirai Araştırmalar Enstitüsü (o zamanki adıyla Tohum
Islah İstasyonu) Müdürüydü. Laboratuvarı ve çalışma arkadaşları alt
katta idi. Biz de aile olarak üst katta oturuyorduk. Evin içini, değişik

yerlerini tekrar canlandırabiliyorum gözümün önünde. Ama bu tabii tam anımsamak değil. Gördüğüm bazı fotoğrafların da etkisi olabilir. Tek, büyükçe bir yapıydı, hatta bunun bir fotoğrafı da Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin Ziraat Müzesi'nde görülebilir. Önemli olan kocaman bir bahçenin içinde olması. Bu yapının arka tarafında tarım için gerekli olan aletlerin, araçların bulunduğu hangarlar, depolar vardı. Atlar ve onların olduğu ahır gibi yerler vardı. Onlardan biraz daha ön taraftaydı bu yapı. Bir taraf akademi, bir taraf deney laboratuvarı

gibi. Babam akademisyen olmadı, bu alanda Fakültede akademisyen olarak çalışan pek çok arkadaşı vardı, birlikte çalıştılar. Babam doktorasına başlamış ama yarım bırakmak zorunda kalmış, çünkü bu enstitünün kurulmasını acil bir durum olarak görmüş anlaşılan büyük Atamız... Babam da o nedenle Almanya'dan doktorasını tamamlamadangelmışzannederim. Otuzlu yıllardan itibaren de Zirai Araştırma Enstitüsü'nde çalıştı ve sonradan da emekli oldu. Ben çocukluğumdaki odamı çok iyi hatırlıyorum. Diğer odaların ve salonun açıldığı çok büyük bir teras vardı. O terastan fotoğraflarda bebekken ayaklı bir beşik gibi çocuk yatağımın sıklıkla o terasta olduğunu biliyorum. Yani öyle zannediyorum ki güneşli bir hava olur olmaz annem beni oraya koyuyormuş. O koca terasta ben onun içinde güneşleniyordum. Sonradan da o terasta oynadığımı hatırlıyorum. Beton bir terastı o zamanlar, bana çok büyük görünüyordu, belki şimdi bugün aynı teras olsa aynı izlenimim olmayacak ama onu hatırlıyorum. Odamda da çok iyi hatırladığım yatağım ve bir şifonyer diyebileceğim bir beyaz dolap, bir de elbiselerin konduğu elbise dolabı gibi bir şey, bir de eski bir sandalye var hatırlayabildiğim. Ama benim için en önemlisi, yatağımın baş tarafının arkasında bir pencere vardı. Pencereyden hem bahçeye ve terasa bakabiliyordum, hem de odamın perdesi benim yatmam için vesile olan bir nesneydi. Çünkü perdem nerden gelmişti bilmiyorum, yani o zaman Sümerbank'ın çok güzel basmaları varmış, ama bunun belki Avrupa'dan geldiğini düşünüyorum. Bir çizgi roman gibi kırmızı şapkalı kız çizimi vardı o perdede. O resimler, o perde benim için hiç unutulmayan bir anıdır gerçekten.

*İnci San'ın doğduğu ev.
üstü Lojman, altı tohum ıslah istasyonu,
sonradan Ziraat Araştırmaları Enstitüsü*

-Nasıl oyunlar oynardınız?

İnci SAN: Herhalde o zamanlar en çok evcilik oynanıyordu. Ama benim pek arkadaşım yoktu, babamın, annemin dostluk yaptığı kişiler uzaktaydılar. Ziraat mahallesi bizim eve uzaktı. Komşularla on, on beş günde bir evlerde bir araya geldiğimizde, onların çocukları ile evcilik oynanırdı.

Daha çok onu hatırlıyorum. Kız çocuklar bir araya gelirdik, erkek çocuk pek yoktu ya da kim bilir anne babalar ayırıyor muydu bizi onu çok bilemeyeceğim şimdi... Oyuncaklarımı çok iyi hatırlıyorum. İki tane bebeğim vardı. Bir tanesin adı Almanca Helga idi, çünkü Almanya'dan gelmiş bir bebektir. O yüzden Almanca ismi olması gerekiyordu tabi... Ondan sonra diğer bir bebeğim daha vardı. Onun adı da Leyla idi. Çünkü annemin bir arkadaşının kızı vardı ve adı Leyla'ydı, ben abla diyordum ona, Leyla abla. Ona hayrandım, benim ikonumdu.

-Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi'ne verdiğiniz oyuncak ev ile nasıl oynardınız?

271

İnci SAN: Onun öyküsü biraz uzun. Çünkü bu oyuncakların bir kısmı annemin Almanya'daki ailesinden her Noel vakti bir sandık içerisinde gelirdi, onu çok iyi hatırlıyorum. Karayoluyla mı ya da trenle mi geliyordu bilmiyorum. Yurt dışından gelmesi uzun bir zaman alırdı. O oyuncak

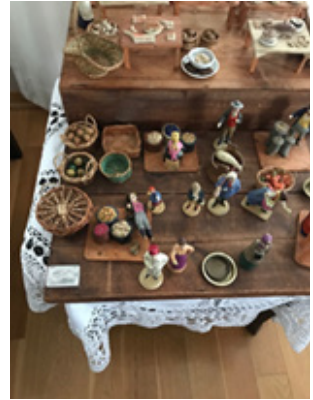

evin mutfağı ve salonu vardı. Müzedeki halinin çok eksikleri var. O müzedeki oyuncakların daha fazla olduğunu hatırlıyorum. Kırılan parçalar da oldu mutlaka. Annem Almandı. Birçok kişi severek kabullenmişti annemi, en başta babamın ailesi. Babamın Enstitüsünün çalışanları annemi çok severlerdi, çünkü annem gelir gelmez çok iyi Türkçe öğrenmişti, kendini kabullendirmişti ve bir Türk gibi hissediyordu kendini, bunu da çevresindeki herkese belli

ediyordu. İnsanlar annemi anlıyorlardı ve çok da seviyorlardı. Özellikle çalışanlar, o çalışanların arasında tabii tarımcı olan, kimyager olan, laboratuvarında çalışanlar vs. yanında bir de hizmet işleri görenler de dâhil olmak üzere hepsi anneme hayrandılar, çok severlerdi. Dolayısıyla ben de müdürün kızı olarak el üstünde tutulurdum, ama yalnız bir çocuktum. Aşağıdaki bahçede çalışanların bazılarının çocuklarıyla buluşurduk, ama onlar da iki, üçü geçmezdi. Onlarla biraz

272

Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi, Prof. Dr. Bekir Onur tarafından 1990 yılında kurulmuştur.

Müzenin en eski oyuncakı ise 1890 yılına ait İnci San'ın hediyesi olan Almanya yapımı "Bebek Evi Takımı".

Yukarıdaki "Bebek Eviden" sonra yıllarca sakladığı oyuncak kutusunu da Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi'ne bağışlamıştır.

yaramazlık da yapardık açıkçası. Çünkü hemen yakınımızda binanın hemen arkasında Çubuk Deresi akardı. Aslında Çubuk bir çaydır. Oradan geçen kısmına Çubuk Deresi denildiğini hatırlıyorum. Orada çamurla oynamayı çok severdim. Annem pek hoşlanmazdı bundan, çünkü üstüm başım batardı, ama ben çok hoşlanırdım. Çamura elimi bulaştırdıktan sonra suya tuttuğum zaman o çamurun elimden sıyrılması, elimin tertemiz çıkması da çok hoşuma giderdi. Annemin ailesinden gelen oyuncaklar bana bütün bir yıl yetiyordu. Hoş ve güzel şeyler geliyordu, öyle herkesin sahip olmadığı, herkeste bulunmayan oyuncaklardı. Sözelimi Ziraat Mahallesi'nden bizim eve ziyarete gelen kızlar benim oyuncaklarıma bayılırlardı, hatta kıskanırlardı bile... Bu arada vakit olursa sana bir şey daha göstereyim, burada sakladığım bir oyuncak kutusu var. Ben torunlarım ilgi gösterirler diye düşündüm, torunlar tabii ilgi gösterdiler ama öyle ille de bizde olsun diye bir havaya girmedikleri için ben bu oyuncakları da Oyuncak Müzesi'ne vermeyi düşündüm.

-Biraz oyuncaklarınızı anlatır mısınız?

İnci SAN: Oyuncaklar genellikle yılsonunda kutusundan çıkar, ortada bir masanın üzerinde sergilenir, böyle bir hafta / on gün gibi benim odamda şifonyerinin üzerinde dururdu. Orada biraz ben oynardım, hani öyle ortalığa saçıp yerlerde falan oynamazdım. Sonra onlar yine kutusuna girer bir yıllığına ortadan kaybolurdu. Sürekli oynamazdım, ama ben ilkokula başladıktan sonra da bu âdeti hep sürdürdük. Oyuncaklar çıkar, şifonyerinin üstüne yayılırdı, onların keyfini çıkarır, zevkini tadarım. Ondan sonra toparlarım, onun için bugüne kadar kaldı.

273

-Nasıl oyunlar oynuyordunuz? Yalnız bir çocuksunuz evde nasıl zaman geçirirdiniz?

İnci SAN: Kesin olarak anımsamıyorum, ama hikâyeler kuruyordum. Çünkü orada porselenden bebekler vardı. Anne, baba, hizmetçi, onların evin içinde oynattığını, birbirleriyle konuşturduğumu hatırlıyorum. Şunu söyleyebilirim, çocukluğumda sokakta oynamak gibi bir durumum olmadı.

-Bahçenizdeki ağaçlara çıktınız mı?

İnci SAN: Ağaçlara ben çok çıktım. Babam pek istemezdi, düşerim diye korkardı herhalde. Bol çimeni olan bir bahçemiz olduğunu hatırlıyorum. Babam benimle ilgilenirdi, onunla oynadığımız bazı

oyunları hatırlıyorum. Kış gecelerinde kızmabirader, dama, tombala gibi oyunlar oynardık. Annem, babam ve ben olurduk genellikle, çünkü başka birisi yakınlarda pek yoktu. Bahçeden biraz bahsetmek istiyorum. Zaman içinde ağaçlar biraz büyüdü, eve yakın iki üç tane dut ağacı vardı, onların nasıl şekil verilmişse dalları yere kadar uzanırdı. Söğüt ağaçları da vardı. Dut ağacının yuvarlak, kubbe gibi aşağı doğru sarkan dallarının arası benim odalarımı. Oralara girer çıkar oynardım yalnız olarak... Kendimi çok güzel meşgul ettiğimi düşünüyorum. O zamanları öyle hatırlıyorum. Herhalde çeşitli oyunları kuruyordum. Gidiyor, alışveriş yapıyordum. Dönüyor, çiçekleri ve çimleri ufak tabaklarıma yerleştiriyordum. Tabaklar, çinko ya da tenekeden yapılmışlardı. Onları bahçeye alabiliyordum. Almanya'dan gelenler gerçekten porselen ya da seramikti. Almanya'dan gelen oyuncular bahçeye indirmiyordum.

-Çevrenizde hayvanlar var mıydı? Köpek, kedi ya da at vardı demiştiniz.

İnci SAN: Var. Olmaz mı? Kedimiz yoktu. Ortalıkta gördüğüm küçük bir kedi vardı. Eve hiç giremezdi. Zannedersen tüyleri dökülüyor diye istemediler. Her zaman köpeğimiz vardı.

274 Annemin evlendiği ilk yıllarda çoban köpeği gibi büyük bir köpeği varmış, sonra kurt köpekleri de olmuş. Ondan sonra adı Voni olan tam bir sokak karması, fakat harika bakışları olan ve kafası, yüzü çok güzel olan bir köpeğimiz vardı. Kısa bacaklı ama büyükçeydi galiba. Bir fotoğrafım da var. Onunla çok oynardım. Babam da çok oynardı. Hiç unutmadığım bir şey var, babam burnunun üstüne bir çikolata parçası koyar onu öyle bekletir, hayır daha almayacaksın derdi. Voni, öyle yalanır yalanır ve babam al dediği zaman koca dilini çıkarır şlap diye yutardı. O, çok sevdiğimiz bir oyundu. Voni, bazı sözcükleri anlıyordu. Elini veriyordu, ondan sonra yapma deyince yapmıyordu, babam onu bayağı eğitmişti. Annemle ilgili bir anı geldi aklıma. Terasın bir bölümü de o büyük arazinin ana yoluna bakıyordu, toprak yoldu. Geniş değildi. İcabında otomobilin de girebildiği bir yoldu. Zaten otomobil hemen hemen yok Ankara'da o yıllarda... Üç, dört tane. Bizim oralarda varsa var. Annem berbere gitmiş, annemi bekliyorum, yolunu gözlüyorum, çünkü yolun ileri tarafını da görebiliyorum terastan. Yolun yan tarafından annemi görüyorum, şimdi de çok moda olan çiçekli bir elbisesi vardı. Annem ama annem gibi değildi, annemin saçı yoktu. İçeriye koştuğumu, evde kim varsa "annem erkek olmuş, annem erkek olmuş" diye bağırıldığını hatırlıyorum. Çok büyük bir hayal kırıklığı içindeyim.

-Saçlarını kısıcak kestirmiş.

İnci SAN: Hayır, meğerse perma yaptırırken saçını yakmışlar, annem bir santim kısıcak saçla geldi. O zaman perma çok moda. Bigudi de yok, makas gibi iki çubuktan oluşan saçı bükmeye yarayan bir alete ilaç sürülüyor, onunla bükülüyordu. Fakat o elektrikle ısınan bir alet olduğu için voltaj fazla olunca yanmış annemin saçları. Bir ay nasıl üzül müştüm. Bir türlü kabul edemedim annemin o saçlarını. Ayrıca bahçemizde çok çeşitli çiçekler vardı, babam çok meraklıydı. Babam doğayı seven bir insandı, çok değişik çiçek tohumları getirtirdi. Bir de bahçivanımız vardı, Adil Efendi. Arnavut'tu. Bahçede çalışanların

*İnci San'ın çocukluğunun geçtiği ev.
Paris cad. Kavaklıdere / Ankara.
İnci San; Evin arkası bu, bizim kat bugün
ağaçlardan gözükmüyor... benim odamın
penceresi en soldakiydi..*

hepsini büyük bir sempati ile hatırlıyorum. Çünkü çok şeker insanlardı hepsi. Adil Efendinin bakımıyla o kadar güzel değişik çiçekler olurdu ki o bahçede. En unutamadığım yıldız çiçeğiydi. Şimdi belki onlara krizantem çiçeği derler ama onlar aşağı yukarı bir küçük karpuz büyüklüğünde çiçek verirlerdi, onu bir daha asla hiçbir yerde görmedim. En çok sarı rengi hatırlıyorum. Sonra kadife çiçeği denen yarısı sarı yarısı kahve renkli menekşeler, hercai

menekşeler, her mevsime göre değişik çiçekler olurdu. Ben hep onların arasında dolaşırdım.

-Peki o bahçede ziyafet verilir miydi?

İnci SAN: O bahçede ziyafet pek verilmezdi, çünkü babam bir devlet memuru olduğunu her zaman ön planda tutardı ve özel bir şeylere o arazinin içinde izin vermezdi. Sonradan Enstitü'nün bir otomobili de oldu ama o otomobille biz gezmezdik, gezdirmezdi bizi otomobille. Sadece iş için kullanılırdı, hizmet arabasıydı. Böyle çok kesin kuralları vardı babamın. Yumuşak sert bir idare biçimi vardı. Kurallara bağlı kalacaksın, ama onun dışında çalışanlar ile çok samimi konuşur, hepsine saygı duyarak hitap ederdi. Hepsi babamı çok severdi.

-Siz İlkokula kadar Keçiören'deki Ziraat Enstitüsü'ndeki lojmanda kaldınız. İlkokulda mı oradan taşındınız? Neden oradan ayrıldınız?

İnci SAN: Okula gideceğim için. Kavaklıdere’de dedemin yaptırmış olduğu Ankara evi tarzında bir konak diyebileceğim kadar büyük, alt kısmı taş üst kısmı ahşap olan bir eve taşındık. O evde uzun süre yaşadık. Dedem ile ninem İstanbul’da yaşıyorlardı. Bazen gelirlerdi. Onlara da kalacak yer vardı, ev epeyce büyük olduğu için... O ev şu şekilde düşünülmüş; bodrumda hizmetlilerin kalacağı yerler vardı. Mutfak da ordaydı. Bir erkek ve bir kadının kalabileceği biçimde ayrı ayrı yataklar ve odalar vardı. Çamaşırhane kısmı da oradaydı. Tam yer altında değildi ama, bir metreden sonra pencereleri vardı, toprak hizasındaydı. Bizim banyo da ordaydı. O zaman hamam derdik. Haftada bir gün hamam günümüz olurdu, genellikle de cumartesi günüydü ve babam hamamdaki kazanı yakardı. Aynı gün çamaşır da yıkanırđı. Hava soğuksa mutfakta çamaşır yıkanırđı. Çivit atılırđı çarşafllara. Şunu çok gülererek hatırlarım hep. Cumartesi akşamları yemekten sonra banyo yapılır ve daha sonra direkt yatağa gidilir. Özellikle kış zamanı tabii birçok oda soğuk olurdu, soba yakılan odalar sıcaktı. Akşam yemek sırasında bir de bakarım babam kalkmış, atkısını takmış, şapkasını takmış, paltosunu giymiş, ne o aşağıya ateşi yakmaya iniyor, çünkü aşağısı buz gibi. Ateşi yakardı, sonra da kontrole giderdi. Ondan sonra sırayla yıkanılırđı. Ben sona kalmayı çok seviyordum, çünkü istediğim kadar kalabiliyordum. Banyoda çok fazla vakit geçirdiğimi düşünüyordu babam, “hadi artık çık oradan” diye seslenirdi. Ne yapıyordum bilmiyorum uğraşıp duruyordum sularla. Hele yaz günü pencereyi açıyordum, göz hizasındaki yerde köpeğimi de görüyordum. Onunla da dostluk ediyordum. Bir alemđi, öyle hoş günlerdi.

-Biraz dedenizi anlatır mısınız?

İnci SAN: Dedem askerdi, paşaydı, çok yerde savaşmış bir paşa. Çanakkale’de de savaşmış. Dedemin Boşnak olduğunu, çok sonra öğrendim. Üniversitenin birinci yılında dedemi kaybettim. Babaannemi ve dedemi çok iyi hatırlıyorum. Çok saygıdeğer insandı dedem. Ninem de çok şeker bir insandı.

- Babanız kaç kardeşti hocam?

İnci SAN: Babamlar iki kardeşti. Halam vardı. Onun da eşi paşaydı. Tümgeneralliğe kadar yükseldi. Halam ve eşi Anadolu’nun içinde çok gezerlerdi. Onların çocukları olmadı. Ben üç evin tek çocuğuyum. Çok üstüme titrerlerdi. Bir zamanlar anneni mi babanı mı çok seviyorsun diye sorulurdu. Ben hep eniştemi derdim, halamın eşini... Çünkü benimle meşgul olurdu. Yemek masasının etrafında kovalamaca

oynardık eniştemle, birtakım oyunlar uydururdu. Birçok alanda bilgi sahibiydi. Çok meraklıydı. Astroloji, güneş sistemi, gezegenler, onları hep bana anlatırdı. İlkokula gittiğim dönemdi. Çok severdim onu dinlemeyi, tarihten bir şeyler de anlatırdı.

-Kızlar halaya benzer derler. Benziyor muydunuz?

İnci SAN: Benzerdim biraz. Zaten en çok babama ve dedeme benziyorum. Bana annene de çok benziyorsun derler. Daha çok hal, tavır ve beden olarak zannedersem anneme daha çok benziyorum. Dedemin kız kardeşi Cevat Fehmi Başkut'un (oyun yazarı ve gazeteci) annesi. Onlara da benzerim biraz. Babamın tarafından daha çok şey almışım galiba.

-Babaanneniz Boşnak börekleri yapar mıydı? Bilir miydi?

İnci SAN: Babaannem Sinoplu. Sinop'tan İstanbul'a gelmişler. Dedemle nerde tanıştılar, nerde evlendiler, o konuyu bilmiyorum ne yazık ki. Ama dedemler Balkanlardan geldikten sonra Haliç'in sol tarafında bir konakta yaşarlarken yangın oluyor, ondan sonra Kadıköy tarafına yerleşiyorlar. Dedem Kurtuluş savaşı sırasında Ankara'da, adı daha sonra Makine Kimya Enstitüsü olacak olan İmalat-ı Harbiye'nin müdürü oldu. Çok sonradan öğrendim, barutla meşgul olduğu için ellerinin içi siyah siyah gelirmiş eve... Denemeler yapıyorlardı anlaşılan, ama o konuları pek konuşmazdı.

277

- Ya da sizin yanınızda konuşmuyorlardı.

İnci SAN: Evet. Evde işten konuşulmazdı zaten. Babam da işinden pek bahsetmezdi ama ben meraklıydım, sorardım. Şimdi Yenimahalle'nin bulunduğu yerlerde deneme tarlaları vardı. Babam orda değişik tohumları denerdi, kendi ürettikleri tohumlar da vardı. Anadolu topraklarına en uygun tohumun hangileri olacağını araştırıyordu, bunun için deneme yapardı. Arpa, çavdar vs. birçok tahılın, ama en çok buğday üzerinde denemeler yapıyordu. Onların boyları ne kadar zamanda ne kadar büyüyor, hep ölçülürdü. Bunlara ait notlar vardı, babam onlarla çok meşgul olurdu yaz boyu... Babam hiç yaz tatili yapmamıştır, hep orda o tarlalarda, ne kadar büyüdüğünü, içinin oluştuktan sonraki gelişimlerini araştırırdı.

-Babanız Ankara'da kalır siz annenizle mi gezilere giderdiniz?

İnci SAN: Giderdik. İstanbul'a gider, denize girerdik. Kalamış'ta annemin bir arkadaşının evi vardı onda da kalırdık.

-İlkokul için dedenizin Kavaklıdere'deki konağına taşındınız.

İnci SAN: İlkokul için dedemin konağına taşındık. Mimar Kemal İlkokulu, Yüksel Caddesi'nde, Mülkiyeliler Birliği'nin yakınındaki okul. Bu okul hala duruyor. Çok şükür binayı kimse ellememi, arada sırada önünden geçiyorum. Orada beş yılım geçti. Okulun ilk gününü çok iyi hatırlıyorum. İlk günlerde okula annemle gidip geldim. İlk bir hafta zannediyorum. Ondan sonra bıraktılar küçücük çocuğu, öyleydi adet. Çoluk çocuk yolun ortasından bile yürürdük. Asfaltın ortasında kışın mesela trafik büsbütün azaldığı için, evden Meşrutiyet'in başına kadar hafif bir eğim de vardı, kaya kaya giderdim. Eve gidip öğleyin yemeğimi yiyordum, tekrar yürüyerek gidiyordum okula, akşam tekrar eve geliyordum.

-Peki o zaman da tek başına mıydınız? Arkadaşlarınızla birlikte mi gider gelirdiniz?

İnci SAN: Aşağı yukarı tektim, ama gittiğim yol boyunca ahabalık ettiğim köpekler olurdu, onlar sırayla benim arkamdan gelirlerdi. Dönerken de sırayla arkamdan en az iki köpek bazen üç köpek eve gelirdim. Bazen beklerlerdi bazen beklemezlerdi. Bir de okula yakın oturan birkaç kız arkadaşım vardı, onlarla belli bir yere kadar gelirdik ama sonra ayrılırdık. Belçika Sefaretinden sonra kitapçılar vardı, orada ayrılırdık.

-İlk günü aklımda diyorsunuz. Hangi anınızı hatırlıyorsunuz?

İnci SAN: Aklımda çünkü o dönemlerde, bu 43-44 yılı oluyor, yedi yaşını bitirince ilkokula başlanıyordu. Ben 27 Haziran doğumlu olduğum için okula başlamak için biraz zaman kaybım oldu. Eylülde okula başladığım zaman ben artık yedi yaşını bitirmiş sekiz yaşına girmiş bir kız çocuk olarak annesinden ilk defa ayrılacağım gün, benim için bir yas günü oldu. Nasıl ağladım anlatamam. Evet, bütün bir gün ağladım.

-Yalnızlığımdan kurtuluyorum diye düşünmediniz mi?

İnci SAN: Asla. Annem beni getirdi okula bıraktı ve sınıfa girdim. Üçerli oturuyoruz sıralarda. Beni bir yere oturtular, ama ben ağlıyorum. Üç kişiden ortada oturan hiç unutmuyorum Asiye, sonradan iyi arkadaş olduk. O biraz daha olgun bir çocuktu biraz benimle meşgul oldu, niye ağlıyorsun, ağlama dedi, ama öyle konuştukça ben daha çok ağlıyordum. Ondan sonra kapı açılsın diye gözüm kapıda olurdu.

Kapı açılınca annemi göreceğimi sanıyordum. Böyle eve döndük, evde de ağladım ben herhalde, öyle tahmin ediyorum. Ondan sonraki günler nasıl geçti bilmiyorum ama sonraki haftalarda öğretmenimi çok sevdim. O da hakikaten çok kibar nazik bir hanımdı. İsmet öğretmen. Simsiyah saçlı, hoş bir hanımdı. Artık ben onu ikinci annem gibi görmeye başladım, ona bayılırdım. Ondan sonra ikinci sınıfa geçtim. İkinci sınıfta şöyle bir şey geldi başıma. Zehra öğretmen, o da sarışın ve otoriter tipli, akıllı bir hanım. Şöyle bir şey kurmuş kafasında, her sınıftan en başarılı öğrencileri alıp bir örnek sınıf oluşturmak. Ondan sonra ben kendimi başka bir sınıfta buldum. Beni götürdüler bir sınıfa oturtular. Öbür sınıfa göre daha az kalabalıktı. Zannedirim bu sınıf 20 kişilik bir sınıftı, küçüktü ve üst katta bir yerdeydi. Öyle herkesin uğramadığı bir sınıftı. Özel bir sınıf gibi. Ondan sonra Zehra hoca artık ben sizin öğretmeninizim dedi. Ben gene başladım ağlamaya, bir hafta ağladım. Sonunda eski sınıfıma döndürdüler beni. Hem inadım var ama bir de çok aşırı duygusallaşıyordum o zamanlar.

-Belki arkadaşlarınızdan ve öğretmenlerinizden ayrılmak istemediniz.

İnci SAN: İstemedim. Koridorda Zehra Hanım ile karşılaştık bazen. “Sen beni bıraktın gittin” diye bana sitem ederdi. Ama çok tatlı sitem ederdi, ben de utanırdım biraz. Sonra ilkokulda hatırladığım şeyler arasında Atatürk’ün ölüm yıldönümleri vardı. Törensel olarak anma günleri yapılırdı. Daha sonra diğer bayram günleri, bir de çok sevdiğim Yerli Malı Haftası olurdu. Evden meyveler getirirdik. 10 Kasım günleri ben babamın bahçesinden çiçekler götürürdüm. O bahsettiğim Enstitünün bahçesinden, o güzel yıldızlar, kasımpatıları. 10 Kasım olduğu için kasımpatıları, onların kokusu, hala bana bir başka türlü zevk verir, çiçeklerle süslerdik Atatürk’ün büstünün etrafını. Bir de hangi vesileyle bilmiyorum sergi açardık. El işi sergileri, el işleri dersi vardı o zamanlar. Bizler bıçkı dikiş öğrenirdik. Çocuk zıbınları yaptım, etrafı dilim dilim sarma, dilimleri sarmaya elim çok yatkındı, çok güzel şeyler yaptım ve orda bir masa örtüsü işlemeye başladım. Öğretmenler masasına sermek üzere hazırlanan ve sonradan onun için kullanıldı, ben derslerden sonra öğretmenler odasına gidip o örtüyü işlerdim. Saatlerce, en az bir saat. O örtü ne oldu sonra, onu bilmiyorum ama hala benim sakladığım örtüler var, sana da gösteririm, iğne ardı işini çok severdim ve çok da güzel yapardım.

-Derslerinizi hatırlıyor musunuz? Tahtaya kalktığınızı, öğretmeninizden karne aldığınız günleri.

İnci SAN: Çok fazla hatırlamıyorum açıkçası, beni en çok etkileyen ders hangisi idi dersiniz resim dersi diyeceğim, çünkü bir vazoya çiçekler konur, ya da kız öğrencilerinden biri ortaya oturtturulur, onun portresi yapılır, boyanırdı. Ben resim yapmayı seviyordum, elimden gelen bir şeydi. Sonradan bizim sınıfa gelen bir başka İnci, fakat iki İnci olmasın diye mi bilmiyorum bizim okulda olduğu sürece o İnci'nin adı Nigâr oldu, o ikinci ismiydi. İnci Arslanoğlu, ODTÜ'de hoca oldu sonradan, mimarlıkta zannedersem. Çok güzel çizimi vardı ve bayram günlerinde, anma günlerinde biz ikimiz kara tahtada resim yapardık. Ben bir tarafta o bir tarafta. Bazen bir sonbahar manzarası bazen de insanlar çiziz ve boyardık. İnci'yle böyle bir arkadaşlığımız oldu.

-Veli toplantılarını hatırlıyor musunuz? Babanız ya da anneniz okula gelir miydi?

İnci SAN: Zannederim her ikisi de gelirlerdi yani ilgiliydiler ama o konuda benim üzerimde herhangi bir iz bırakmış bir olay, bir durum yok. Övülürdüm ben. İyi öğrenciydim, her zaman iftihar ile geçerdim. Çok çalışkandım, çok çalışırdım, severek çalışırdım.

- Okuma yazma kısmında bir zorluğunuz oldu mu?

280

İnci SAN: Hiç olmadı, ama sekiz yaşına basmış bir çocuktum. Çocuk kitaplarım vardı. Sayıca fazlaydı. Kavaklıdere'de oturduğumuz evin bahçesinde bir armut ağacım vardı. O armut ağacının koltuk şeklinde bir dalı vardı, gövdeden sonra kalın bir dal, oraya yastık koyuyordum. Orası benim okuma köşemdi. Ne okurdun dersin o zamanlar çok merak sardığım, özellikle üçüncü, dördüncü sınıftan sonra ve ortaokulda da okumaya devam ettiğim tarihsel serüvenlerdi. Barbaroslar, Turgut Reisler vs, onlarla ilgili Abdullah Kozanoğlu diye bir yazar vardı, onun biraz tarihi ve biraz da masalımsı ama bugün tarihe ne kadar uygundur bilemeyeceğim savaşı bir takım öyküleri olan serüven tarzında kitaplarını çok okurdum. Hiç unutmuyorum Kolsuz Kahraman diye bir kitabını birkaç kere okumuştum Abdullah Kozanoğlu'nun...

-Lisede Ankara Kız Lisesi'ne gittiniz. Ankara Kız Lisesi, Atatürk' ün isteği üzerine, "Ankara Kız Lisesi" adı ile 11 Ekim 1923'te Hacı Bayram Mahallesi'nde bulunan bir evde 79 öğrencisiyle eğitim-öğretime

başlamıştır. Okul binasının yapımına 1930 yılında başlanmış, yapımı 1935'te tamamlanmış. Mimarı, İsviçreli Ernst Arnold Egli. "U" planlı bir projeyle binanın "ana kucağı" hissiyatı vermesini hedefleyen mimar, doğru bir konumlandırma ile bütün sınıfların eşit oranda güneş ışığı almasını ve dolayısıyla benzer derecede ısınmasını da sağlamıştır. Ayrıca, her dersliğin kusursuz bir akustiğe sahip olması da binanın önemli özellikleri arasındadır. Cumhuriyet tarihinin ilk yapılarından olan okul binası hakkında bilgi sahibi miydiniz?

İnci SAN: Hayır, hiç kimse anlatmazdı, Atatürk'ün geldiğine ilişkin bir şeyler söylenmiş olabilirler, ama okulun diğer özellikleri ile ilgili hiçbir şey anlatılmadı. Düşün kaç yıl okuduğum okulun bu özelliklerini ben de birkaç yıl önce öğrendim.

281

-Biraz öğretmenlerinizden söz eder misiniz?

İnci SAN: Öğretmenler hakkında özellikle lisede daha eleştirel oluyorsun tabii. Bizim sınıfın Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni Mükerrerem Kamil Su'yu çok beğenirdim. Kendisi bir yazardı. En çok Mübeccel Hanımı severdim. Beden eğitimi hocası. Hepimizin üstünde çok emeği vardır, çünkü beden eğitiminin yanı sıra öğrettiği şeylerden biri de hijyendi. Onun üstünde çok dururdu, temiz olmamız gerektiğini sık sık vurgulardı. Biraz otoriterdi ama çok tatlı bir otoriterdi.

-Mübeccel hanımınla ilgili herkesin bir anısı var. Kız Lisesi ile ilgili yazıları okurken Mübeccel hanımı anmayan yok nerdeyse...

İnci SAN: Değil mi? Benim bazı takımlara girmemi çok istedi Mübeccel Hanım, ama ben jimnastik kısmında iyiydim de, böyle yakan top gibi oyunları sevmiyordum, topu düşürüyordum, ellerimi kollarımı çok iyi kullanamıyordum, bileklerim zayıftı galiba. Bir de uzun atlama, yüksek

atlamaya çalıştırırdı beni. Ama jimnastikte iyiydim, taklalar atardım, amuda kalkardım, arkadan köprü kurardım, çok yatkındım. Ondan sonra bir İngilizce öğretmeni vardı Asuman Hanım diye, yeni mezundu, bir şeyler olunca kıpkırmızı oluyordu, çok tatlı bir hanımdı. Onu çok severdik sınıfça. Bir başka İngilizce öğretmeni vardı, bizim kendi öğretmenimiz değildi ama Kız Lisesi'nin bütün sosyal faaliyetlerini yürütürdü. O da çok sevilirdi.

-Peki eskiden ortaokulda, lisede kollar vardı. Siz bu kol faaliyetlerini hatırlıyor musunuz?

İnci SAN: Folklor, Kızılay ve tiyatro kollarında çalıştım. Ortaokulda sağlık koluydum. İlkokulda da sağlık koluydum. Lisede tiyatro kolundaydım. Ümrân Uzman diye bir Devlet Tiyatrosu Sanatçısı vardı, o bizi bir oyuna çalıştırmıştı. Benim orda bir anne rolüm oldu, daha fazla değil ama folklorda daha uzun zaman bulundum ve sevdim, devam ettim.

-Askerlik dersi vardı hatırlıyor musunuz?

İnci SAN: Evet, bir asker üniformasıyla gelirdi. Ciddi bir adamdı, dersi güzel anlatırdı, fakat çok ciddiye almazdık o dersi açıkçası.

-Sizlerin Üniversiteye gitmeniz ile ilgili herhangi bir motivasyon veriliyor muydu okulda?

İnci SAN: Özellikle yaptıklarını zannetmiyorum ama rastlantısal olarak hatırladığım bir şey var. Lisede galiba 9. sınıftayız. Edebiyat dersi için bir ödev verilmişti. Herkes bir yazar seçecek ve o yazar hakkında bir sunum yapacaktı. Birçok yazar var aklımızda Türk yazar olarak. Hemen herkes Halit Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin gibi isimleri seçti. Bense John Steinbeck'i seçtim. Steinbeck'in bütün elime geçen eserlerini okudum ve hakikaten çok iyi bir sunum yapmıştım. Hocam arkadaşlara dönüp " dikkat ettiniz mi hiçbir cümlesi düşük değildi, son derece güzel bir konuşmaydı, çok güzel bir Türkçeydi, kendisini kutluyorum" demişti. Bu bana çok iyi gelmişti. Benim için bir motivasyon kaynağı olmuştu. Böyle bir işi çok iyi yapabileceğime ilişkin bir ipucu vermişti bana zannediyorum.

-Liseyi bitirirken olgunluk sınavı var mıydı?

İnci SAN: Vardı tabii. Cebir, tarih, Türkçe galiba. Bizim zamanımızda biyoloji dersimiz yoktu. Ben iki dersten çok korkardım, biri tarihi,

tarihleri ezberlemek bana çok zor gelirdi. Ondan sonra cebir. Cebir dersine 11. sınıfın sonuna kadar aynı öğretmen geldi, cebir öğrendiğimizi zannediyorduk, hiçbir şey öğrenmemişiz. 12. Sınıfta Nazmiye Hanım diye bir matematik öğretmeni geldi, bu sınıfın iyileri kimler dedi, ben dahil birkaç kişi kalktı tahtaya. Bir şeyler sordu, hiç bir şey bilmiyoruz, çünkü hiç bir şey öğrenmemiştik. Nasıl geçtik peki? Daha önce sınıfta kalmış olan ve bizim sınıfa gelmiş olanlar daha iyidiler bize göre. Cebirden başka bir öğretmenden geldikleri için onlar soruları çözerdi. Bizim öğretmenimiz asla yerinden kalkmazdı. Hiçbir şey öğretmezdi, sınavda da yerinden kalkmadığı için o soruların cevapları dolaşırdı bütün sınıfta, hepimiz 6, 7, 8 alır geçerdik. Nazmiye hanım gelince hapi yuttuk. Benim zaten sayılarla aram iyi olmadığı için bir de böyle cebir, formüller, algoritma, trigonometri gibi konulara aklım hiç ermiyor. Halamın sınıf arkadaşı Hilmiye Hanım diye eski bir matematik öğretmeni yoluyla bana bir öğretmen tutuldu ve ben cebirin ne olduğunu o zaman öğrendim. Anlayınca çok hoşuma gitti. Ne korkunç değil mi? Bu nedenle cebirden ödüm patlardı.

-Türkiye'nin en iyi okullarından biri...

İnci SAN: Evet ama bir tek öğretmen bunu bozdu. Bir de o zamanlar hem yazılı hem sözlü sınavlara giriyorduk. Hadi yazılıyı belki iyi kötü yapmıştım, çünkü aldığım dersin faydası oldu ama sözlüden çok korkuyordum. Hilmiye Hanım da vardı jüride. Ona da mahcup olacağım diye rüyalarım girdi, hasta olmuştum galiba. Ben öyle hasta hasta girmiştim sözlü sınavına. Neyse 7 almıştım. 7 benim için düşük bir nottu, öyle pek alışık değildim. Sonradan onları yükseltebilmişimdir. 9, 10'um çok fazla vardı.

283

-Okulda bir de izci olmuşsunuz.

İnci SAN: 10.sınıftayken izci oldum. Daha önce izcilikle hiçbir ilgim yoktu. Pek izci olmaya niyetlenmedim. İzçiler sürekli geziler yapıyorlar, arkadaşlarım gidiyorlardı. Ben tek çocuk olduğumdan üstüme düşerlerdi, bu durumun dezavantajları var tabii. Sonra ben de izci olarak yazıldım ve babamdan da izin aldım. Bana üst kısmı çok lekeli bir üniforma vermişlerdi. Lekeyi kapatmak için hırka giydim. Havaların iyi olduğu bir mevsimde hırka bana fazla geliyordu ama hiç çıkarmadım. Adana, Hatay, İskenderun'da, deniz kenarlarında bile ben hırkaylaydım. Yine de çok tatlı bir gezi olmuştu.

- 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramına da katılmışsınız.

19 Mayıs 1951

İnci SAN: 19 Mayıs Bayramlarına katılıyordum. Babam memnuniyetle katılmamı isterdi her zaman. Çok güzel olurdu.

284

-Jimnastikler yapıyordunuz...

İnci SAN: Tabii her yıl farklı, çok değişik gösteriler oluyordu. Bir sene çemberlerle çalışmıştık. Provalar çok ciddi olurdu. Prova ve törenler stadyumda yapılıyordu. Kırkikinci yağmurları başladığı için bir güzel ıslanıp dönerdik. Lastik ayakkabılar yoktu o zaman biliyorsun. Bez ayakkabılar sırlıslıkla olurdu. Lisede üst başımızı değiştirip oradan eve. Bir keresinde Rıza Şah Pehlevi geliyor. 19 Mayıs stadyumunda loca var. Cumhurbaşkanı, misafiri ile birlikte gelmiş ve etkinlikleri izleyecek. Ben de ortada ve en öndeyim. Yani Rıza Şah Pehlevi'yle göz göze olabilecek bir yerdeyim. Provaları yapıyoruz, bir de bir söylenti var. Rıza Şah Pehlevi ayrılmış eşinden. Kız beğenecekmiş Türkiye'den. Doğru mu bilmiyorum ama kolejli bir kızla tanıştırmışlar. Başka bayramlarda da görev aldım ama en ilginç bu söylentinin olduğu yıldır galiba.

-Defilelerde çıkmanızı anlatır mısınız?

İnci SAN: 11. Sınıftayım. İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nün 'den (Olgunlaşma) üç öğretmen okula gelecek, bir seçme yapacak dendi, ne seçmesi, onu pek bilmiyoruz. Sınıflara girip çıkıyorlar. Bu üç öğretmen geldi, "ayağa kalkın" dediler, ayağa kalktık, ondan sonra baktılar, benim

19 Mayıs 1953

boyum şimdikinden daha uzun, en arkadayım, işaret ettiler. Böylece biz dört kız ve başka sınıflardan katılımlarla seçilmiş olduk. Defile var, mankenlik yapacaksınız dediler. Defilenin ne olduğunu bile bilmiyorum. Hem ben insanların içine çıkamam, ne münasebet, jimnastik falan tamam da hani bu böyle çok daha farklı bir şey. Ondan sonra ailenizden izin almanız gerekiyor. Galiba okul idaresinden biri gelip babamla görüştü. Ben bunu babama daha önce söylemiştim. İzin vermemişti. Babamın biraz muhafazakâr tarafı vardı. Ben o kadar cesur değildim, bu biraz cesaret isteyen bir şeydi, ondan sonra babamla bir görüşme yapıldı. Babama “burada birkaç defa defile yapılacak, daha sonra Amerika’ya gidecekler, yani Amerika’da Türk kızları İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nü temsil edecekler” denmiş. İşin bir de böyle bir yanı var deyince babam razı olmuş. Ondan sonra bir gün İsmet Paşa Olgunlaşma Enstitüsü’nün binasına gittik. Çeşitli kıyafetler var, bu kıyafetlerin çoğu bakanlıklardaki yüksek bürokratların hanımlarına ait. Birçoğu da Ankara’nın ünlü ailelerine aitti.

285

-Olgunlaşma Enstitüsü’nde dikilmiş kıyafetler...

İnci SAN: Evet orada dikilmiş, birçoğu nakışlı. Topuklu ayakkabı hiç giymemişim ben, naylon çorap bile giymemişim. Hatta o yıllarda bizim akrabalarından birinin düğünü oldu. Ben düğüne de soket çorap ile gittim, çünkü çorabım yoktu. Annem de çok üstüne düşmedi bu işin, orda biraz utanır gibi olmuştum. Baktım böyle benim yaşımdakiler hep naylon çorap giymişler bir ben soketle. Ama defilede mecburuz

naylon çorap giymeye. Ama ya kaçarsa ya da ayağım burkulursa gibi ne büyük heyecanlar yaşadım. Ondan sonra ilk defile operanın içinde oldu. İlk girişe iskemleler dizilmiş, ondan sonra yan taraftan gidiyorsun, orda bir kapı var sahneye çıkmak üzere, oradan sahneye çıkıyorsun, sahnede dolanıyorsun yine yan taraftan tekrar kulise geliyorsun...

-Amerika'ya gidildi mi?

İnci SAN: Hayır gidilmedi, belki o laf olsun diye ortaya atıldı, ya da para çıkmadı. Sonra balolar olmaya başlamıştı ben son sınıftayken. Cumhuriyet balolarına annem babam davet edilirdiler, protokoldeydiler. Oralara gitmeye başlayınca artık o topuklu ayakkabı, çok hoşuma gitmeye başladı. Daha lisedeyken babamla Beyrut'a gittik. Daha doğrusu babam Kıbrıs hükümeti tarafından davet edildi, orda köylerde konferans verdi, yaptığı araştırmaları anlattı, oradan Beyrut'a uğrayarak döndük.

-Evet daha Kıbrıs bölünmemişti tabi o zaman.

İnci SAN: İngiliz hâkimiyetindeydi. Kıbrıs'ı çok beğenmiştim. Lefkoşa'nın güzelliği, bakımı, mağazaları çok etkilemişti. Magosa o zaman için gündemde değildi. Tabii Namık Kemal'in bulunduğu yerleri gezdik. Girne, deniz kenarı olarak çok hoş bir yerdi. Lefkoşa'da hakikaten zengin mağazalar vardı. Porselen, hediyelik eşyalar ve giysiler satan mağazalar vardı. Bizde daha hazır giyim yoktu. Oradan çok güzel şeyler alıp, uzun zaman kullandım onları. Beyrut'tan da iki mayo ve bir de tuvalet aldık. O zaman naylon çok moda. Çok güzel straptlez, birkaç kat tülден oluşan bir gece kıyafeti. Baloda giydiğim zaman pek sükse yapmışım...

-Liseyi bitirdiniz, Üniversiteye nasıl gittiniz? Sınav var mıydı?

İnci SAN: Yok, o zaman istediğiniz bir yere yazılıyordunuz. Önce Dil Tarih Coğrafya Fak. Alman Dili Edebiyatı Bölümü'ne kayıt yaptırđım.

-Alman Dili Edebiyatı bölümünü neden tercih ettiniz?

İnci SAN: Ankara çok küçük bir yerdi. Herkes az çok kim kimin nesi bilirdi. Orda o zamanlar bana Alman İnci denirmiş, duyunca çok sinirlendim, çünkü milliyetçiydim. Öyle bir damarım var. Almanca öğrenmedim annemden. Annem ben ilkokuldayken bir iki kere Almanca konuşmak istedi sokakta, ben hep reddettim. Almanlar savaşta yeniliyordu. Bir, iki, üçler yaşasın Türkler. Dört beş altı Almanlar battı. Evet, onun

gibi birçok şey olduğu için Alman olmak hiç istemedim, yani nefret ettim adeta. Annem çok iyi Türkçe öğrendiği için üstelemedi fazla. Annem 1929 yılında Türkiye'ye gelmiş. Radyo dinlediklerini, savaşı takip ettiklerini hatırlıyorum. Annem sürekli ağlardı. 1. Dünya savaşını hatırlıyordu, o savaşı yaşamış annem. Babası da o savaşa gitmiş, şarapnel parçalanmış vücudunda, hastanelerde yatmış. Anneannem de gönüllü hemşire olarak çalışmış. Hatta bacak kesmiş. Müthiş bir kadındı.

-Anneniz de tıp eğitimi alıyor değil mi?

İnci SAN: Annem tıp birinci sınıfı okumuş, yarım kalmış.

-Ondan sonra babanızla karşılaşmış.

İnci SAN: Evet babam Almanya'daki eğitimi sırasında ona rastlamış. Babam aileye nüfuz etmiş, babamı çok sevmişler, bayılmışlar ona. Babam çok komik, muzip bir adamdı. Şakalar yapardı aile içinde, şiirler yazardı, herkesin adını geçirdiği, kafiye uydurup şiirler okurdu. Babam bütün bu hoş yanlarını ortalığa serdiği için annemin ailesi bayılmış ona.

287

-Tekrar lisans eğitimine dönelim mi Hocam...

İnci SAN: Evet, lisede gönlüm resim dersinde olduğu halde seçmeli olarak Almanca dersini aldım. Esas Almancanın gramerini lisede öğrendim ve ondan sonra bunun çok derinlemesine bir iş olduğunu fark ettiğim için üniversitede de devam etmek istedim. Aslında aklımda hep mimarlık ve güzel sanatlar akademisi vardı, fakat bunu aileme söylediğim zaman annemler sıcak bakmadılar. Çünkü babamın şu sözünü hiç unutmuyorum "o söylediğin yer çok bohem, orda senin karakterin değişir".

-Yurt dışı görmüş, üniversite bitirmiş bir insan...

İnci SAN: Zamanın ruhu böyle... Annem de pek istemedi. Onun da bazı tutucu yanları vardı. O zaman yabancı dilleri seçebileceğimi anladım. Yabancı diller olunca da Almancada daha derinleşmek istedim. Çok da iyi ettim, hiç pişman olmadım.

-Peki hocalarınız...

İnci SAN: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde adı Christinus olan bir okutman Almanca dersleri veriyordu. Çok çok iyi bir hocaydı. Asıl hocamız tabii Melahat Özgü'ydü. Melahat Özgü bir efsanedir. Almanya'da okumuş, Almancası çok iyiydi ancak kötü bir öğretmendi. Ayakta durur, bir ayağını nereye koyduğunu unutturdu sanki. Derin bir bilgiye sahipti ama ders vermesini çok iyi bilmiyordu. Ben kendisinden çok yararlandım. Yıllar sonra gördüğüm zaman söylemiştim kendisine, çok mutlu olmuştu. Evli değildi. Çok değerli bir kadındı. Hem Melahat Hanım hem de Yaşar Bey (Etimoloji hocası) beni asistan olarak istediler. Bende bir çekingenlik oldu, çünkü sınıfın karşısında ders veremem, benim müthiş kızarma huyum vardı. Üniversitenin ilk yıllarına kadar birisi fazla baksa ben kıpkırmızı oluyordum.

-Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okurken başka alanlarda da eğitim aldınız. Bu alanlar hakkında bilgi verir misiniz?

288 **İnci SAN:** İşte huyum kurusun, merak. Alman Dili ve Edebiyatı'nda okurken Sanat Tarihi Bölümü'nde Alman bir hoca vardı, onun dersleri Almanca olurdu, ben fırsat buldukça izlemeye gidiyordum. Büyük amfilerde dersler olurdu. Hoca slayt gösterirdi, ortam çok loş olurdu, kim izliyor, kim çıkıyor o kadarda fark edilmezdi, hatta o kadar loş olurdu ki not tutmak için mum koyarlardı sıranın üstüne bazı öğrenciler... Hocanın asistanı gibi olan Alman Dili ve Edebiyatı okumuş ve Sevgi Soysal'ın ablası olan Gönül Öney çeviri yapıyordu. Biz de ailecek tanıştığımız için onlar da beni çok iyi tanıyordu. Bir kelimenin Türkçesini bulamayınca bana sormaya başladılar, daha sonra ben de artık dördüncü sınıfa geldiğim zaman Gönül hastalanınca veya bir işi olduğu zaman ben çevirmeye başladım dersleri. Dersler çok güzeldi. Bu bölümde Ekrem Akurgal arkeoloji dersi verirdi. Sedat Alp ders verirdi. Bir de o zaman Özdemir Nutku, Sevda Şener, İngiliz Dili ve Edebiyatından tiyatroya gönül vermiş başka mezunlar vardı. Daha sonraları bir kurs olarak başladı ve birkaç tiyatro insanını aldılar. Onlara bir iki de İngiliz hoca geldi. O dersleri de Özdemir Nutku ile Sevda Şener çevirdiler. Hatta Coşkun (Prof. Dr. Coşkun San, İnci San'ın eşi), o dönemde devam etmiş bu kurslara. Ben de Alman Dili ve Edebiyatı ile aynı koridor üzerinde olduğu için orada uygun bir ders olduğunda gider dinlerdim. Aynı mekânda bulunmuşuz ama birbirimizi tanımıyoruz. Ben en önde oturuyordum, ders bitince de hemen Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafına koşuyordum.

(Not: DTCF Tiyatro Enstitüsü 1958 yılında iki yıllık bir program olarak, kuramsal derslerle başladı. 1962'de kapatıldı. 1964'te dört yıllık eğitim veren Tiyatro Kürsüsü kuruldu. 1981'de Tiyatro Bölümü adını aldı.)

-Siz bir yandan Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrencisiniz bir yandan da Sanat Tarihi ve tiyatro derslerini takip ediyorsunuz

İnci SAN: Evet, yer yer takip ediyordum. İrfan Şahinbaş da çok tatlı bir insandı. Tanıdım. Bir iki dersine de girdim. Ondan sonra da hatta bir jürimde oldu benim. O zaman Devlet Lisan Sınavı vardı. Sen de girmiş miydin?

-Tabii tabii...

İnci SAN: Bir girdiğin sınavla bir kademe yükseliyordun ücretli olarak. Orada jürimdeydi. Ben hem Almancadan hem İngilizceden girdim. İrfan Bey'le güzel bir sohbet yapmıştık. Hatırlıyorum, beni iyi tanır, bilirdi. Yani kadro çok iyiydi Filolojilerde...

-Hocam siz tamamen kızların okuduğu Ankara Kız Lisesi'nden Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne geldiniz, artık karma bir okulasınız. Bu konudaki düşünceleriniz...

İnci SAN: Ben bu durumu çok memnuniyetle karşıladığımı hatırlıyorum, çünkü bizim ailede kız çocuktan daha fazla erkek çocuk vardı. Dolayısıyla abi dediğim ya da kardeş gibi gördüğüm erkeklerle çok iyi anlaşırdım. Acar Başkut'u düşün, Acar'ın kardeşi Yaman, ondan sonra öbür taraftan mimar olan Arman Güran, kardeşi Alev. Kuzguncuk'ta yalısı olan Mebrure Halamın (Mebrure Aksoley, milletvekili ve senatör) tarafından da Sezai. Daha çok çevremde erkekler vardı, kızlar çok azdı. Dolayısıyla ben onlarla arkadaşlık etmekten çok hoşlanırdım, çünkü çok şey öğrenirdim. Mesela Arman Abi'mden çok şey öğrendim, ilk defa ondan Nazım Hikmet ve Orhan Veli şiiri dinledim. Yani erkek arkadaşlarım bir şekilde akrabalarım olduğu için erkeklerle çok iyi anlaşırdım, çok bilgili olurlardı.

289

-Fakültede derslerin dışında birlikte bir yerlere gider miydiniz?

İnci SAN: Alman Dili ve Edebiyatı'nda okurken çok sık piknikler yapılırdı. Annem de gelirdi. Keçiören'de bir lokal vardı, belki hala vardır, Gazino'nun altında. Plak götürürdük. Orada plak çalardık ve dans ederdik. Bir köşede de annem otururdu iyi mi? Beni yalnız bırakmazdı. Bu böyle birkaç yıl sürdü. Dil Tarihi ve Coğrafya Fakültesi'nin kendi çayları olurdu. Cumartesi günleri, ikide başlar beşe, altıya kadar sürerdi. Oraya gelmezdi, ama karanlık olmadan eve döneceksin derdi.

-Öğrenci hareketleri olur muydu? Bir araya gelip konuşur muydunuz?

İnci SAN: Tabii, o da bir anımdır benim. Şunu çok açık yüreklilikle söyleyebilirim ki birçok alanda başarılı oldum ama Dil Tarih'teyken hala bir siyasal bilincim yoktu. Sol neymiş sağ neymiş, ne istiyorlar, nereye varmak istiyorlar, bunların üstünde hiç kafa yorduğumu hatırlamıyorum. 1959 yılında, Alman Dili ve Edebiyatı'ndan mezun olmuşum. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde doktora yazılmak istiyordum. O hayaller içindeyim.

-Dil Tarih Coğrafya Fakültesi de politik bir okuldur yani...

İnci SAN: Politik bir okul ama böyle bir elebaşı yoktu o sıralarda herhalde. Aşağı yukarı 20-25 kişilik bir grubun toplandığını hatırlıyorum kapıda. Ben geldim bir hareketlenme oldu, sanki benden bir şey beklediler. Hadi yürüyün gidiyoruz Cebeci'ye dememi beklediler herhalde. Ama ben o kadar çekingendim ki çok şeyde olduğu gibi... Orada da elebaşılık yapacak, ön ayak olacak bir bilincim yoktu açıkçası. O hareketler başladığında bir şeyler okumaya başlamıştım.

-Daha çok kendinizi derslere verdiniz.

İnci SAN: Kendimi derslere de verdim, sanat olaylarına da. Sanat Kurumu'na çok sık giderdim, devamlılarındanım.

290

-O zaman da Dil Tarihi ve Coğrafya Fakültesi'nin Farabi Salonunda konserler ve önemli toplantılar olur muydu?

İnci SAN: Farabi'de olurdu. Her Cumartesi ben ordaydım. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası gelirdi. Cumartesi de dersler vardı, benim derslerden sonra oradaki konserleri izleyebilmem için arkadaşlarım benim için yer tutarlardı. Farabi'nin üstündeki balkonun en ucunda benim yerim vardı. Ama çok güzeldi konserler hakikaten, yani bugün hala çalınan birçok eseri ilk defa orda dinlemişimdir. Ayrıca Devlet Tiyatrolarına abone olurduk. Mevsim başından itibaren belli bir yer sana ayrılır, o oyuna gideceksen giderdin, gidemeyeceksen de haber verirdin, başkasına verilirdi yerin. Ama biz abone olduğumuz için hemen hemen her gösteriye ilk gecesinde değil de ikinci üçüncü gecesinde hep beraber giderdik. Annem, babam ve ben üçümüz giderdik. Babamın gelemeyeceği bir durum olursa başka birisini yanımıza alırdık, ama her zaman gider, o sezonun bütün eserlerini izlerdik. Tiyatronun giriş alanında herkes birbiri ile selamlaşır, ara olunca tekrar sohbete devam edilirdi.

-Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ni bitirdiniz. Ne zaman çalışmaya başladınız?

12 Ağustos 1963, Bursa

İnci SAN: Sanat Tarihi ve Arkeoloji bölümünde okurken çalışmaya başladım. 1963 yılında evlendim.

-Ama evlendiğinizde okulu bitirmiştiniz değil mi?

İnci SAN: Alman Dili ve Edebiyatı'nı bitirmiştım. 1961'in sonunda Coşkun'la tanıştık. 1962 yılında aile arasında nişan töreni oldu, ama annem sonradan onunla evlenmemi istemediği için Coşkun ile görüşemiyorduk. Coşkun son sınıfta takıldı. O zaman bir dersten kalsan bile sınava bütün derslerden giriyordun. Korkunç bir şeydi. Bütün derslerden sınava girdi tekrar takıldı. Morali bozuldu. Biz evlenmezsek ben burayı bitiremeyeceğim diye bana baskı yapmaya başladı. Ben de Coşkun ile

kaçmaya karar verdim. Onlar benim en trajik yıllarımdır. Coşkun okulu bitirmediğinden çalışamıyordu. Babası bir firmanın temsilcisi olduğu için babasına yardım etti, babası ona küçük bir maaş bağladı. Bu annemin karşı çıkışlarındaki en önemli koz oldu. Okulu bile bitiremedi, daha askerliği var diye düşünürdü. Anneme kalsa biz üç yıl daha evlenemezdik. Moralimiz bozuldu, önce biraz dayandım, direndim. Ankara içinde görüşemediğimiz için Coşkun'la mektuplaştık. Annem, Coşkun'u neden istemedi anlayamıyordum. Almancası iyi, Alman kültürü almış, Avusturya lisesinden mezundu Coşkun...

-Alman Dili ve Edebiyatı'nı bitiriyorsunuz ve çalışmaya başlıyorsunuz.

İnci SAN: Almancamı kaybetmeyim diye Lufthansa'ya girdim. Lufthansa'nın Ankara bürosu yeni kurulmuştu. Daha önce sadece İstanbul'a uçuşları vardı. Hem Türkçe hem de Almanca bilen bir eleman istediklerini duyduk. Babamla gittik. Erdoğan Bey'le tanıştık. Babam baktı, düzgün bir insan, çalışmama izin verdi. O zaman Kent Otel'in yanındaki apartmandaydı ofis. O zamana göre maaşım iyiydi,

ama Amerikan Hava yollarında daha fazla ücret alıyorlardı, onu biliyorum. Ben 900 lira ile başladım. Sonra 1000 liraya çıktı ki o zaman 900 liralık ilk maaşımla iyi bir marka kazak ve hırka almıştım gayet iyi hatırlıyorum.

Orası benim için çok değişik bir deneyim oldu. Lufthansa'da bir yıl çalıştıktan sonra bazı uçuşlara bedava seyahat olanağı veriliyordu. Ben de annemi alıp Viyana'ya gittim. Evlenmek üzere Bursa'ya gitmeden önce Lufthansa ile ilişkimi kesmiştim. Ufak bir tazminat da aldım. O tazminatla buzdolabı aldım. Evlenip Ankara'ya döndükten sonra Sağlık İdaresi Yüksek Okulu Kütüphanesi için bir takım çeviriler yaptım. Almanca dersleri verdim. Alman Dili ve Edebiyatı mezunu olarak Almanca hocalığı yaparım diye düşünürken hakikaten öyle bir imkân çıkmıştı. Sağlık İdaresi Yüksek Okulunda ders verirken, Hacettepe meselesi çıktı ve Suut Kemal Yetkin Hocanın asistanı olarak göreve başladım.

-Sizin Akademik hayatınız Hacettepe'de başladı diyebilir miyiz?

292 **İnci SAN:** Hacettepe'de başladı. Coşkun Hacettepe'deydi ve Suut Kemal Yetkin'in asistan aradığını haber verdi. Peki Hoca ile nasıl tanışacaktım? Arif Amca (Prof. Dr. Arif Akman) aklıma geldi. Arif Amca A.Ü. Ziraat Fakültesi dekanlığı, Suut Hoca da (Ankara Üniversitesi'nde) rektörlük yapmış olduğu için tanışıyorlardı. Arif Amca Suut Hoca'yla konuşmuş, o da "Gelsin bir göreyim, ziyaret etsin beni" demiş. Şili Meydanı'nda bir apartmanda oturuyordu Suut Hoca. Ben evine gittim. Oturduk, konuştuk. Kendimi tanıttım, neler yaptığımı anlattım. "Tamam, sınav açılacak sınava gir" dedi. "Birisi daha var, Amerika'dan gelecek" dedi. "Ben zaten iki asistan istiyorum" dedi. Evet, öyle rekabet de yoktu. Günsel Renda ile ikimiz sınava girdik. Kazandık, ikimize bir oda verdiler, ondan sonra mesai başladı. Suut Hocanın derslerine girmiyoruz daha. Bu arada ben Sağlık İdaresi Yüksek Okulu'nda Almanca derslerine giriyordum. Durumu Suut Hocaya söyledim, Sen memnunsan oradaki işine devam et dedi, yani bana göre hava hoş demeye getirdi. Ama çok fazla anlatma dedi galiba, çünkü bir yerde kadrolu çalışırken başka işte çalışmak etik değildi en azından. Şimdi ben Sağlık İdaresi Yüksek Okulu'nda ders veriyorum, Hacettepe'de asistanım. Zor bir durumdu.

-Siz Hacettepe'de Günsel Renda ile beraber ne kadar süre kaldınız?

İnci SAN: Bir yıl herhalde... Bir gün Prof. Dr. İhsan Doğramacı (Hacettepe'nin kurucusu) beni aradı, çok şaşırdım tabii, "Yarın ben

Almanca bölümünü açıyorum. Sen de Almanca derslerine gireceksin” dedi. “...A nasıl olur, ben Sanat Tarihi asistanıyım, yani Suut Hocanın asistanı olarak Sanat Tarihi bölümünde çalışıyorum” dedim. “Biliyorum, olsun zarar yok” dedi. “Yarın sınav yapacağız, öğrenci alacağız. Soruları hazırla” dedi. “Suut Hocanın haberi var mı efendim?” dedim. “Var tabii, tamam diyor” dedi. Ben ağlamaklı oldum o anda. O zaman bambaşka bir düzen kurmuşum kendime. Hem Sanat Tarihi hem de Almanca bölümünde aynı zamanda çalışacağım. Doğramacı’nın tarzı bu. Ondan sonra ağlamaklı bir sesle Suut Hocayı aradım, durumu anlattım. “...siz de olur demişsiniz” dedim... Suut Hoca; “Ne münasebet hiç haberim yok” dedi. “Ama efendim ben şimdi ne yapacağım?” dedim. Suut Hoca “Bak kızım; iki yerde de çalışırım dersin ben karşı çıkmam, ama hayır istemiyorum, Sanat Tarihini seçtim diyorsan, ben arkadayım” dedi. Suut Hocanın sözleri bana cesaret verdi. Ertesi gün soruları hazırladım, götürdüm, Almanca sınavını yaptım. Bu arada Bozkurt Güvenç de Fakülte’nin sekreteri. Ona da yaşananları anlattım. “Suut Hoca Almanca bölümünde ders vermeme izin vermiyor, ben Sanat Tarihi Bölümü’nde çalışacağım” dedim. Bozkurt Bey “Bu işin parası var, vazgeçme” demeğe getirdi. Ben hiç anlamamış pozunda ayrıldım. Sonra Suut Hoca ne yaptı ne etti, Doğramacı ile ne konuştu bilmiyorum. Ben Doğramacı’dan çekiniyordum. Kantinde Günsel ile yemek yiyorduk. Doğramacı geldi. Dizlerim titremeye başladı benim. “Günsel, Doğramacı geliyor” dedim. “Olsun, olsun, sen merak etme” dedi. Bizi gördü ve geldi masaya oturdu. Bana bakıyordu. Günsel “İnci, Suut Hocayla beraber çalışıyor” gibi bir şeyler söyledi. “Biliyorum, tanıyorum” dedi. Nazikti, biraz da komik... “Portakal aldım ama bıçağı unutmuşum” gibi bir şeyler söyledim. Doğramacı kalktı, bir yerlerden bıçak buldu, bir de güzel bir kâğıt peçete. Kâğıt peçetenin içine bıçağı koyup bana sundu. Böyle gönül alıyor. Hiç unutmuyorum. Günsel’e “O asi kız gözüme görünmesin” gibilerden laflar da etmiş. Onları da biliyorum. Böyle acayip bir heyecandı.

-Çocukluğunuzdan akademik yaşama doğru geçişinize ilişkin ipuçları var mı?

İnci SAN: Aslında çok doğrudan ilişkili bir şey birden bire hatırlayamadım. Sadece annemlerin çok sık anlattığı bir şey geldi aklıma. Ziraat Mahallesine pek yakın olmamakla beraber annemin babamın arkadaşlarına, yürüme mesafesinde olanlara, gider gelirdik. Komşuyduk. Bir gün onların çocuklarının doğum gününe gittik. Çocukların oynadığı odaya beni soktular “E hadi sende oyna” diye, ben de girdim. Biraz sonra evin sahibi hanım geldi. “İnciciğim sen niye çocuklarla oynamıyorsun, tek başına burada oturuyorsun

böyle?” deyince ben “Tanıştırılmadık ki” demişim. Yani kimsenin adını bilmiyorum. Onlar da benim adımı bilmiyorlar, ben içlerine nasıl gireceğim, nasıl konuşacağım bilmiyordum. Hala öyledir bu durum benim için...

-Evet, konuşmalardan biliyoruz ki sizin çok fazla sokak kültürünüz yok...

İnci SAN: Evet, yok. Öyle pat diye oyuna dalmak diye bir şey yok. Ya çağrılacağım ya da bana uygun herhangi bir şey söylenecek. O zaman yapardım, ama oyunlara öylesine girmek bende yoktu.

-Evinizde okuyan bir anne baba var. Dolayısıyla onları mı model aldınız?

İnci SAN: Evet, kesinlikle ve arkadaşları da öyleydi. Onların da evlerinde bunu görürdüm ben. Okuma yazmayı söker sökmez bir şeyler okumaya başladım. Belki ilgini çekebilir. İlk okuduğum kitaplardan biri olarak hatırladığım, artık ilkokulun daha ileri sınıflarında olsa gerek, Pearl S. Buck “Ana” diye bir kitabı. Ondan çok etkilenmişim, çok hoşuma gitmişti.

294

-Çizgi roman okur muydunuz? Teksas. Tommiks, fotoroman gibi... Hayat Dergisi...

İnci SAN: Hayır pek yoktu ya da yaygın değildi. Ben ortaokuldayken Yelpaze diye bir yayın çıkardı, çizgi roman gibi. Hayat Dergisi alınırdı. Bizim evde bulunurdu ama devamlı değildi. Ülkü Dergisi’nin devamlı eve alındığını hatırlıyorum. Çocuklarla ilgili konular vardı içinde. Eğitimle ilgili konular da bulunurdu. Çizgi roman çok yoktu benim küçüklüğümde.

-Bizde Hayat dergisi alınırdı. Ortalarından da ünlü bir sanatçının posterini ya da tıpkı basım tablolar çıkardı. Yani çoğu insan onu çerçeveletilip duvarına asardı.

İnci SAN: Evet. Ben çok kartpostal biriktirmişim. Benim bir yılını İstanbul’da geçti. İkinci sınıftaydım... Kadıköy’de. O zaman İnhisar deniyordu, daha sonra adı Tekel oldu, ordudan emekli olduktan sonra orada çalışıyordu dedem. Beyoğlu’na gidip geliyordu. Babam Edirne’ye askerliğini yapmaya gitti. Biz de bu nedenle annemle İstanbul’a gitmiştik. Bilmem kaçınıcı askerlikti bu. O zamanlar hep “müteyakkız” olma durumu vardı. Yani daima hazır olma durumu.

Dolayısıyla erkekler çok sık askerliğe çağrılırdı. Babam da galiba yedinci seferine gitmişti. Annem Ankara'da yalnız kalmasın diye beraber Kadıköy'e dedemin evine gittik. Kadıköy'de eve yakın büyük bir eski ahşap konak ilkokula çevrilmişti. Ben o okula devam ettim. Galiba o zaman üç dönemdi okul. İlk iki karne dönemi orda okuduğumu hatırlıyorum. Hani sen sordun ya ilk defa karma bir okula gidince neler hissettiniz diye... İlkokul zaten karmaydı. Ama düşün ki hiç tanımadığım çocukların arasına pat diye girdim ben.

-Evet. Tanıştırılmadınız da...

İnci SAN: Öğretmen öyle tanıştırmış gibi bir şeyler yapmıştı. Ankara'dan gelen falan filan diye ismimi söyledi. Birisinin yanına oturdum. Oradan bir erkek çocukla hoş bir dostluğumuz oldu ve benim ilk tiyatro ile, drama ile ilgimin orda başladığını düşünüyorum. Bunu yıllar sonra hatırladım. Uzun teneffüste o erkek çocukla beraber okulun bahçesinde kullanılmış ama artık boş olan bir kümesi sahne yapıp orda maskaralık yapıyorduk. Evet, komiklikler yapıyorduk. Teneffüsteki çocuklar da toplaşıyorlardı bize gülüyorlardı. Ben farklı bir İnci oldum orada. Ankara'daki nispeten çekingen, sınıfta tahtaya kaldırılınca bülbul gibi öten ama kaldırılmadıkça da yerinden kıpırdamayan, öyle uslu puslu oturan biriyken orada ben adeta kişilik değiştirdim. Tanımadığım bir yerdi. Ben de tanınmıyorum. Onun verdiği özgürlük hissi ile kendimi olduğu gibi ortaya döktüm. Ne yapıyor idiysem çok hareketli olduğumu hatırlıyorum, artık maskaralık diyorum işte ona.

295

-Okul Tiyatrosunda hiç görev aldınız mı?

İnci SAN: Ankara Kız Lisesi'nde, hatta çalıştırıcımız Ümrân Uzman'dı. O zamanlar tanınan bilinen bir oyuncuydu. O çalıştırmıştı bizi. Anne rolündeydim öyle bir aile içi tiyatro eseri idi. Benden daha yıldız oyuncular vardı. Benim oyunda kısa bir rolüm vardı ama o heyecanı yaşadım. Ama güzeldi tabii ki...

-Aslında bunu da sormuştum size. Belki aklınıza yeni bir şeyler gelir diye tekrar sormak istiyorum. Akademik hayatı tercih nedenleriniz nelerdi? Araştırma görevlisi olmanızın nedeni nedir?

İnci SAN: Okuyan anne baba ve çevrenin etkisi oldu kuşkusuz. Okuyan derken elinden kitap düşürmeyen, yazı çiziyle uğraşan anlamında kullanıyorum. Eee tabi buna ben dedemi de katmam gerekir. Çünkü dedemin kitapları vardı etrafında. Mesela Larousse vardı.

-Meydan Larousse.

İnci SAN: Meydan yok o zaman sadece Larousse, Fransızca. Fransızcadan Fransızcaya bir sözlük o ama ansiklopedik sözlük, yani ne ararsan buluyorsun. Ben sonra Fransızca dersleri alırken o Larousse'dan çok yararlandım. Çünkü aynı zamanda herhangi bir sözcüğün açıklaması da vardı. Çok işime yaradı ve tabii bu arada gördüm ki dedem eski yazıyla hep notlar almış, çünkü kim bilir Larousse'un basım tarihi nedir? Duruyor bende hala... Ondan yıllar sonra ve tekrar Ankara'ya gelip yerleştikleri zaman dedem İngilizce öğrenmeye başladı. Yani çok meraklıydı. Yani okur-yazardan öte bir ilgi sahibi olan bir aileden söz ediyorum. Bunların mutlaka etkisi olmuştur bende.

Not: İnci san sözcüklerin kökenlerine son derece önem verir, bütün dillerdeki anlamlarını karşılaştırarak kullanırdı.

-Coşkun San ile evlisiniz artık ve Coşkun Hoca Hacettepe'de araştırma görevlisi oldu...

296 **İnci SAN:** Evet, öyle oldu. Ben Luthansa'da çalışırken hiçbir zaman bunu kendime bir meslek olarak düşünmemiştim. Zaten geçici olduğunun her zaman farkındaydım. Oradan ayrılınca ve evlenince boş oturmayı hiçbir zaman düşünmedim. Daha önce de üstünde durduk, Dil Tarih'te bazı dersleri çevirmeye başlamıştım.

-İşte akademik hayata orda bence başladınız...

İnci SAN: Orada başladığım söylenebilir. Aynı yıllarda Sağlık İdaresi Yüksek Okulu'nda da Almanca dersi vermeye başladım. Milli eğitime bağlı bir okuldu. Kadrolu değildim.

- Sağlık İdaresi Yüksek Okulu 1980'den sonra YÖK'e bağlandı değil mi?

İnci SAN: Evet. Öyle...

-Asıl benim sizi getirmek istediğim yer araştırma görevlisi olma durumunuz...

İnci SAN: Yine onu söyleyeceğim. İkinci bir bölüm olarak okuduğum Sanat Tarihi Bölümüydü. Oradaki asistanlar benim yaşıma çok yakın insanlardı. Sonradan çok yakın arkadaş da olduk birçoğuyla. O zaman düşünmeye başlamış olabilirim. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde

okurken de asistan olmamı istemişlerdi. Ben o zaman hiç yanaşmadım. Çünkü bu işi yapamayacağımı düşünüyordum. Ama Sanat Tarihinde de dersleri çevirmek, sonradan Kütüphanecilikte dersleri çevirmek vs. beni etkiledi galiba. Sanat Tarihi'ne girdikten sonra bazı dersleri verdim. Vermediğim, yani sınavına girmediğim bir iki ders oldu, dört yıl yerine beş yıl okudum ben bu bölümde.

-Bu arada Tiyatro Bölümünden de ders aldınız.

İnci SAN: Tiyatro sonradan bölüm oldu. Oradan da ders aldım. Herhalde bu asistanlık kafama girmeye başladı tahmin ediyorum.

-İlk resmi olarak asistan olduğunuz yer Hacettepe Üniversitesi.

İnci SAN: Evet, Suut Kemal Hocanın evine giderek talip oldum, o da elimden tuttu. Ondandır da çok şey öğrendim. Hakikaten birçok yazımda üstünde durmuş ve anlatmışımdır. Ufkumu çok genişletti. Alman Dili ve Edebiyatı'nda müthiş bir Avrupa Kültür Tarihi okutmuştu Melahat Özgü. Onun yararını sonradan fark ettim. Sanat Tarihi okurken Alman hocam Katharina Otto-Dorn daima kıyaslamalı ders anlatırdı. Yani Selçuklulardan örnek verirken Doğu Anadolu'daki Ermeni kiliseleriyle de kıyaslama yapardı. Avrupa'daki kiliselerden de kıyaslama yapar yani hep bu şekilde geniş bakış açısı kazandırırdı.

297

-Evet, biz de bunu sizde çok gördük. Ben sizi örnek veriyorum her zaman. Bize farklı Üniversitelerden de ders alın derdiniz. Peki, hocam Hacettepe'de Suut Kemal Yetkin'in asistanı oldunuz. Sanat Tarihi alanında asistansınız.

İnci SAN: Evet, evet. Tabii ki derslere Suut hoca ile beraber girerdik Günsel Renda ve ben bazı dersleri izlerdik, bazı derslerin hazırlığını yapardık, slaytlarını hazırlardık.

Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1965'te kurulduğu zaman Suut Hoca kurucu hocalardan birisi olduğu için "Ben oraya da bir asistan almayı düşünüyorum sen düşünür müsün?" dedi bana. Ben 65-66'da Hacettepe'deydim. 66'nın sonunda Eğitim Fakültesi'ne geldim. Fakültelerin kuruluşu Büyük Millet Meclisinden geçiyor, o zaman YÖK yok.

-Siz Suut Kemal Yetkin ile birlikte Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne geçtiniz.

İnci SAN: O zaman Eğitim Fakültesi'ne ait bir bina yoktu. İlahiyat

Fakültesi'nin boşaltmış olduğu bir binaya geçtik. İlahiyat Fakültesi yeni binasına geçti. Koskocaman bir oda vardı, hem hocaların bir araya geldiği hem de Dekan hanımın oturduğu oda idi. İlahiyat Fakültesi'nin öğrencilerinin dersleri devam ederken Eğitim Fakültesi kuruldu. Eğitim Fakültesi'nin ilk yılında öğrenci alınmayacaktı, o şekilde karar verildi. Tabii, Üniversite Rektörlüğü bastırdığı için mecburen öğrenci almak durumunda kaldılar.

-Yıl 1965, 109 öğrenci almış. Genel Kurulda da vardı, ben de çok iyi biliyorum. Biri de Mehmet Ali Kısakürek.

İnci SAN: Evet ilk öğrencilerden.

-İlk öğrencilerden Mehmet Ali Kısakürek “O zamanlarda biz fakültelere bilgi almaya giderdik, ben de fakültenin önündeki bayırdan aşağı iniyorum, birisine rastladım, yeni bir Fakülte kuruluyor, Eğitim Fakültesi adı, herkesi alıyorlarmış sen de gel kaydol dedi. Ben de kolaycıyımdır eskiden beri, hemen gittim kaydoldum” diyor.

298 **İnci SAN:** O zaman ben hemen anlatayım. Kocaman bir odadan bahsettim ya, İlahiyat'ın eski öğretim üyeleri odasıydı herhalde orası. Oraya hocalar gelir, çay içerler, çıkarlar derse girerlerdi, aynı zamanda Hamide Topçuoğlu'nun oturduğu Dekan masası vardı. Coşkun San'ın da bir masası vardı. Coşkun San Hacettepe Üniversitesi'nde çalışıyor, maaşını oradan alıyor, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde görevlendirme ile çalışıyor. Eğitim Fakültesi'nin kuruluş kanunu dahil tüm işler Coşkun'dan sorulurdu.

-Mahmut Tezcan “İnci, ben ve daha sonra da Mine Tan Eğitim Fakültesi'ne ilk asistanları olarak üç aşağı, beş yukarı aynı zamanlarda göreve başladık” demişti.

İnci SAN: Mine bizden sonra geldi. Ben ilk yıllar derslere girmiyorum ama Suut Hoca'nın derslerine eşlik ediyorum. Gerekirse slaytları gösteriyorum.

-Eğitim Fakültesi'nin ilk yıllarında “Estetik” dersi mi veriyordu?

İnci SAN: Suut Hoca Eğitim Fakültesinde “Türk Sanatı” adı ile bir ders veriyordu, ondan sonra “Sanat Sorunları” diye bir ders veriyordu. “Sanat Meseleleri” diye başladı o dersi adını benim önerimle “Sanat Sorunları” yaptık.

- Ne zaman başladınız lisansüstü çalışmaya? Yüksek lisans eğitimi oldu mu? Yoksa doğrudan Doktora ile mi işe başladı akademik kariyeriniz?

İnci SAN: Yüksek lisanstan önce lisans tamamlama diye bir şey çıkarttılar bizim karşımıza. Siz Eğitim kökenli değilsiniz, dolayısıyla burada okutulan dersler hakkında en azından bilgi sahibi olmanız lazım diye. Yedi ders diye hatırlıyorum. O yedi dersten sınava girerken ben hamileydim. Epeyce zorluk çektim. Yüksek lisans ilk defa bizim fakültede açıldı. O zaman Haydar Taymaz başı çekiyor yüksek lisansta, hatta Fakülteye bağlı yürütülüyor. Enstitü falan yok daha. LÜEK, Lisansüstü Eğitim Kurulu. Bizde yüksek lisans açıldıktan sonra başka üniversitelerde eğitim alanında lisansüstü eğitim açılmamış olduğu için Gazi Eğitim'den bize bir hücum oldu resmen. Gazi Üniversitesi hocalarından Hidayet Telli bana birkaç kişinin adını verdi, "İnci Hanım, çok değerli öğrencilerimiz var, onlar asistan olacak dikkat edin çok iyiler" dedi. Bunların içinde bak kimler var Zahit Büyükişleyen, Zafer Gencaydın gibi. Onlar yüksek lisans için müracaat ettiler. Sonradan hepsi gelmedi ama bu isimleri hiç unutmadım o zamandan beri. Gelenler de oldu, müzikten Ali Uçan sözgelimi.

-Doktoranızı yaparken ya da yüksek lisansa devam ederken yurt dışı deneyimleriniz de oldu diye düşünüyorum. Çünkü Burcu ilkokula Almanya'da devam ediyor.

299

İnci SAN: Evet 2. Sınıfa gitti. 1977-1978'de. Yurtdışına bilgi görgü arttırmak için gönderiliyorduk. Önce bir yıllıktı. Benim gideceğim zaman dokuz aya indi sonra daha çok indi ve en sonunda da yok oldu.

-Siz dokuz ay mı gittiniz?

İnci SAN: Ben dokuz ay olarak gittim ama bir yıla tamamladım. -Waldorf okulları üzerine mi çalıştınız?

İnci SAN: Evet, ama daha sanat eğitimi alanında birçok konu üzerine çalıştım.

-Daha önce eğitim amaçlı yurt dışına gidişiniz oldu mu?

İnci SAN: Hayır, hep gezmek için gittim ondan önce. Kıbrıs'a gittim. Avrupai bir yaşam biçimi vardı, ama bir müze, kütüphane gibi bir gezim olmadı açıkçası. Çünkü babam kendi alanıyla ilgili konferanslar

veriyordu. Pek çok Türk köyüne gittik. Onun bir katkısı oldu çünkü onun oradaki Türk köyünün nasıl bir yaşam biçimine sahip olduğunu görebilmiş oldum. Beri yandan Rum köylerinden de geçiyorduk tabi. Bazı farlılıklar olduğunu gördüm. Ondan sonra Beyrut'a geçtik. Beyrut'tayken yine babam belli toplantılara katıldığı için Baalbek'i gezdim. Onun bana çok katkısı olduğunu düşünüyorum. Çünkü daha Sanat Tarihi okumamıştım. Baalbek'teki müthiş mimari insanı büyülüyor gerçekten. Beyrut da mimari olarak çok güzel bir kentti. Bizim için İstanbul çok güzel bir şehir, doğasıyla, eski eserleriyle, Beyrut'ta da böyle bir atmosfer vardı. Baalbek'i görmüş olmam büyük bir şans gerçekten. Ondan sonra çıkışım, Lufthansa'da çalışırken hava yolları mensubu olarak belli bir indirim yapılyordu bize. Ben annemle Viyana'ya gittim. Bir hafta Viyana'yı gezdik, konser salonuna gittik, Karajan'ı (ünlü orkestra şefi Herbert von Karajan) dinledik. Çok zor bilet bulduk ama en üst katta ben ayakta, anneme birisi yer verdiği için o oturarak, o işi yapabildik.

300

Viyana'daki Sanat Tarihi müzesi, yani meşhur Kunsthistorisches Museum, saraylar, bağlar, bahçeler, parklar, barok mimari olarak çok güzel yerler gördüm. Suut Hoca'nın barok sanatını anlatırken örnek olarak verdiği kiliselerin içine girebilmek, onları görebilmek müthiş bir şeydi tabii. Sonra 77- 78'de Almanya'ya, Stuttgart'a gittiğim zaman orada bir Waldorf okulunun olduğunu bilerek gittim ben. Özellikle Stuttgart'ı seçtim. O da tamamen bir rastlantıdır.

Onun için kitabın adı için zaten "*Yaşam Rastlantılardan Oluşur*" diye bir başlık düşündüm. Elbette rastlantılar yaşamımızda önemli rol oynar, hatta kimi zaman yaşamımızın vaktinden önce sona ermesine bile neden olabilir. Ancak, kişinin kendine has özellikleri, olumlu rastlantılardan yararlanmayı, olumsuz rastlantılardan ise, olabildiğince az kayıpla kurtulabilmeyi sağlar ya da sağlamaz. Demek ki, kişilik özelliklerinin kalitesi rastlantıları belirli bir yola kanalize edip, onlardan yararlanmayı sağlayan en önemli etkidir.

-Aaa çok güzel. Kitabın başlığı "*Yaşam Rastlantılardan Oluşur*" olsun.

İnci SAN: Çünkü rastlantı şu, Akçakoca'da yaz tatilindeyken Waldorf okulunda öğretmen olduğunu sonradan öğrendiğim bir genç hanımla tanıştım ve bana Waldorf okulunu anlattı. Kurucusu Rudolf Steiner'i anlattı, bir iki kitap verdi ve beni merak sardı. Dedim ki çocuğum olursa böyle bir okula en azından bir süreliğine göndermek isterim. Bu benim aklımdaydı.

-Coşkun Hoca da sizinle geldi mi?

İnci SAN: Hayır. Biz gittik, ama iki üç kere Coşkun gelip gitti. Annem geldi bir hafta kadar kaldı. Kayınvalidem geldi bir hafta kadar kaldı. Ama bir yılı ben orda tamamlamak istedim. Yani yazın gittik yazın döndük. Orada kaçırdığım bir şans da şu, isim söyleyemeyeceğim şimdi. Fakat tanınmış bir hoca vardı. Sanat kuramcısı bir Alman, onun derslerine girebilirdim. Bunu yapamadım. Uyduramadım, çünkü Burcu'yu okula bırakıyordum, okula çok yakın yerde Stuttgart'ın halk kütüphanesi vardı. Orada çalışıyordum ve doçentliğe hazırlanıyordum. Orada da zaten bu kişinin bazı yazılarını okuma şansım oldu, kendisiyle gittim konuştum, derslerime girebilirsin dedi bana ama onu yapamadım. Yani zaman olarak sıkıştıramadım.

-Bir de çocuk var tabii ki.

İnci SAN: Tabii, bir de Sanat Eğitimleri Kuramları kitabımda yani Doçentlik tezimde iki şey tartışıyorum başlıca. Sanat eğitimi akılcı temellere mi dayanmalı, yoksa tamamen sanatsal yani bir anlamda daha çok duygusal tarafı mı daha önemlidir. Bu hoca akıldan yanaydı ve o zaman ben biraz buna kaydım. Yani eğilimim akla doğru oldu. Çünkü Suut Hoca hep derdi ki sanat iki kanatlı bir kuştur. Bu kuşun uçabilmesi için iki kanadını da kullanması lazımdır. Yani bir yanda akıl bir yanda duygu. Ve bu arada duygu yaklaşımına biraz daha yakın gibi görünürdü Suut Hoca. Ben Stuttgart'ta bakış açımı değiştirdim. Yani Suut Hoca'nın bu fikrini çok ta benimsemişiyordum açıkçası. Akılcı yani rasyonel olan bir eğitim sistemine, sanatın da bunun içinde yer alması gerektiğine ve yine akılcı temellere dayandırılması gerektiğine inanıyordum. Bu hoca tam benim aradığım adamdı aslında, ama derslerini dinlemeye gidemedim, olmadı.

301

-Siz daha çok kütüphanede çalıştınız.

İnci SAN: O zaman ben bilgisayar kullanmayı bilmiyordum. Halbuki kütüphanenin bilgisayardan yararlanma kısmı başlamıştı. Ben o işe hiç cesaret edemedim. Birilerinden pek yardım da isteyemedim galiba. Tek tek kitapları elime aldım, fişler çıkardım. bir yıl haşır neşir oldum orada kitaplarla.

-Elinizle mi yazdınız?

İnci SAN: Ha bire yazdım, not aldım, fiş hazırladım vs. sonra tabii tam aradığım şeyi, yani Sanat Eğitimleri Kuramları hakkında incecek

bir kitap buldum ve ondan çok yararlandım. O, bana yol gösteren bir kitap oldu. Bütün ünlü sanat eğitimcileri, kuramcılar oradaydı. Böyle iki kutu fişlerim var hiç atamadım, hala öyle durur onlar. Çok çalıştım. Evde yemek de yaptım, çocuğuma da baktım (güler). Coşkun geldiği zamanlar biraz rahatladım.

-Biraz gezdiniz tabii.

İnci SAN: Biraz gezdik. Fransa'ya geçtik. Müzeleri gezdik. Burcu'nun müze merakı da o zamandan başladı. Burcu'nun yaşı da uygundu. Prag'a gitmiştik. Yani yine Ankara, İstanbul, Balkanlar'dan geçerek Almanya'ya kadar arabayla gittiğimiz bir dönemdi. Prag'da kilisenin önünde cepheyi izliyoruz. Çok güzel bir cephesi var. Tepede Burcu ellerini arkasında bağlamış kilisenin cephesinin karşısında heykel olmuş, hadi Burcu, hadi Burcu diyoruz ayrılmıyor, öyle büyülenmiş gibi. Ondan yıllar sonra Berlin'deyiz yine Burcu'yla. Holocaust müzesi var Berlin'de, müthiş bir müze, acı dökülüyor sanki. Yine müzeden en son çıkan Burcu, her şeyin altını tek tek okur, çizir, şimdi bile öyle. NATO'dan dolayı gittiği yerlerde fırsat bulduğu zaman ilk gittiği yer müze oluyor. Hiç unutmuyorum Petersburg'da Ermitaj Müzesi'nde rehber bir kıza 5 dolar veriyor, en önemli yerleri gösterecek gezdirmesini istiyor.

302

-Çok güzel, müze eğitiminde kullandığımız bir yöntem. Bir müzenin enleri, örneğin yarım saati olan bir insan bu müzede ne görmeli?

İnci SAN: Çok güzel bir şey. Benim aklıma şimdi geldi. Müze ile ilgili bende çok etki bırakmış olan, mesela Münih'te Alman Rönesans sanatçısı Dürer'in çizimlerinin olduğu bir müze var. Alman Dili bölümünde okurken o müzeyi gördüm, çok beğendim ve etkilendim. Benim müze gezme isteğim oralara dayanıyor. Hani daha eskisi dersin İstanbul derim. İstanbul'da 1951-1952 yıllarında FAO'nun (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) bir toplantısı Türkiye'de düzenlenmişti. İstanbul'u gezme de vardı tabii programın içinde. Babam bizi de götürdü annemle. Türkiye'deki bu organizasyonda zannederim bir görevi vardı o zaman babamın. İstanbul'un bütün camilerini ve arkeoloji müzesini o yıllarda gezdim. Müze sevgim o yıllara dayanır...

Not: İnci San'ın rahatsızlığından dolayı maalesef söyleşi tamamlanamamıştır.

303

KISA ÖZGEÇMİŞLER

Prof.Dr. İnci San
Prof.Dr. Ayşe Çakır İlhan
Prof. Dr. Ayşe Okvuran
Prof. Dr. Ömer Adıgüzel

305

FOTOĞRAFLARLA İNCİ SAN

Prof. Dr. İnci SAN

Prof. Dr. İnci San 1936'da Ankara'da doğdu. 1955'de Ankara Kız Lisesi'ni, 1959'da DTCF Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünün dil bölümü derslerine devam etti ve sertifika aldı.

Suat ve Samim Sinanoğlu, Yaşar Önen, İrfan Şahinbaş, Melâhat Özgü gibi profesörlerin öğrencisi oldu. 1965'de aynı Fakülte'nin Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümünü bitirdi. Bu bölümde de Ekrem Akurgal, K. Otto-Dorn gibi öğretim üyeleriyle çalıştı.

1965'de Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin'in Sanat Tarihi asistanı olarak Hacettepe Üniversitesi'ne girdi. 1967'de Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne Güzel Sanatlar Eğitimi asistanı olarak girdi.

307

1971'de Yüksek Lisans çalışmalarını tamamladı. 1974'de "Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık" başlıklı tezi ile Doktor derecesini aldı. 1977-78 yılında Federal Almanya'nın Stuttgart kentinde sanat eğitimi ve pedagojisi alanında çalışmalarını yoğunlaştırdı. Stuttgart Waldorf Pedagojisini inceledi. 1981'de "Sanat Eğitimi Kuramları" adlı tezi ile Sanat Tarihi ve Estetik doçenti unvanını kazandı.

1978 ve 1979 yıllarında Kültür Bakanlığı Çocuk Yayınları Danışma Kurulu'nda, 1983-1986 yıllarında da aynı Bakanlığın Sanat Eserleri Yayın Kurulu'nda, ayrıca TED Bilim Kurulu'nda 3 yıl; A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitü Yönetim Kurulu'nda da altı yıl çalıştı.

1982 yılından 21 Şubat 2000 tarihine kadar Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığını yürüten İnci San, Türk Sanatı, Yaratıcılık ve Sanat Sorunları, Sanat ve Eğitim, Sanat Eğitiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Yaratıcı Eğitim gibi zorunlu ve seçimsel lisans derslerini; 20.yy. Sanat Akımları, Sanat Eğitimi Kuramları, Eğitimde Yaratıcı Drama, Sanatta Üslup Sorunu, Sanat ve İletişim,

Bauhaus, Sanat ve Kültür Sorunları, Sanata Psikolojik Yaklaşımlar, Sanatta Kadın gibi dersleri de lisansüstü düzeyde vermiştir. 1986-1988 yıllarında ayrıca Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Plastik Sanatlar ve İç Mimari bölümlerinde lisans ve lisansüstü düzeyde Sanat Tarihi ve Kültür Tarihi derslerini verdi.

1988 yılında Profesörlüğe yükseltildi. 21 Şubat 2000'de kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. 1989'da ASSITEJ (Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Birliği) Türkiye Merkezi'nin kuruluşunda, 1990 yılında Çağdaş Drama Derneği'nin kuruluşunda yer aldı. 2003 yılına kadar bu Derneğin başkanlığını yürütmüştür. 1997'de Sanat Eğitimcileri Derneği (SEDER)'ni kurdu, uzun yıllar başkanlığını yürüttü, onursal başkanlığı hep sürmektedir. 1994-1995 öğretim yılından başlayarak 5 yıl Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yabancı Dil Öğretimi Anabilim Dalı Başkanlığını da yürütmüştür.

İnci San, Türkiye'de, Almanya'da ve İngiltere'de, Sanat Eğitimi, Sanat ve Kültür Sorunları ve Eğitimde Drama gibi konularda pek çok konferans, seminer ve açık oturuma katıldı. Altısı editör olmak üzere 13 kitabı, 100'ün üzerinde makale ve bildirisi yayımlandı. Tüm bu yıllar içinde Alman Kültür Derneği ve The British Council ile ortak seminerler düzenleyip Alman Kültür Derneği ve British Council ile işbirliği içinde olmuştur.

ASSITEJ, ÇDD, SEDER'le birlikte Ankara Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Türk Eğitim Derneği, Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu, Çocuk Müzeleri Kurma Derneği gibi derneklerin üyesidir.

Çok iyi Almanca, iyi derecede İngilizce ve orta derecede Fransızca bilmektedir. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Coşkun San ile evli olup bir kızı vardır.

ÖDÜLLERİ

- 2004 3. ETHOS Ankara Uluslararası Tiyatro Festivali Onur Ödülü.
- 2005 UNICEF Türkiye Milli Komitesi "Muhsin Ertuğrul" Ödülü.
- 2007 Ulusal Eğitim Derneği Yılın Eğitimcisi Ödülü.
- 2015 GÖRSED ile Urfa Harran Üniv. Eğitim Fakültesi Görsel Sanatlar Eğitimine Hizmet Ödülü

YAYINLARI*

* *San İnci (2022). Sanatta Tarihsel ve Kültürel Yaklaşımlar, Editör: Mete Akoğuz. İstanbul: Yeni İnsan Yayınlarından alınmış ve revize edilmiştir.*

MAKALELERİ

Heinrich Wölfflin – Hayatı ve Eserleri,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1-4, 1968, s. 147-150.

Cambridge’de Yapılan Uluslararası Üçüncü Türk Sanatları Kongresi.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1-4, 1968, s. 265-279.

Sanat Tarihinin Temel Kavramları, Yakın Zamanlarda Sanattaki Üslup Gelişmesi Sorunları, H. Wölfflin’den Çeviri, Giriş Bölümü. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1-4, 1968, s. 131-145 ve s. 277-279.

Tiyatro ve Halk Eğitimi, Ankara Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 3-4, 1972, s. 137-170.

Minyatürlerde Soyutluk. 50. Yıla Armağan, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Ankara, 1973, s. 277-290.

Rudolf Steiner ve Waldorf Okulları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin Onuncu Yılına Armağan, 1965-1975, Ankara, 1976, s. 327-357.

Çocukta Resim Etkinliği ve Estetik Değer. Milliyet Sanat Dergisi, Sayı 181, İstanbul, 1976, s. 8-11.

Ruhsal Yaşamın Doğası, S. Freud’dan Çeviri, Birinci Bölüm, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 1-4, Ankara 1977, s. 503-507.

Çocuğun ve Gencin Sanat Eğitimi

a) Ulusal Kültür Dergisi, Sayı: 6, 1979, s. 163-172.

b) Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: Yeni 162, 1987, s. 9-11 ve 63.

Yaratıcılık, İki Düşünce Biçimi ve Çocuğun Yaratıcılığı, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1-4, 1979, s. 77-190.

(Aynı Metin 26-28 Ekim 1979’da TRT Çocuk Yayınları Seminerinde Bildiri olarak sunulmuştur. TRT Çocuk Yayınları Semineri, Ankara 1980, s. 47-55’de yayımlanmıştır.)

Görsel İletişimde İşaretler ve İşaretler Dili Olarak Sanat, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Atatürk’ün 100. Yılına Armağan, Cilt 14, Sayı 1-2. 1981, s. 291-306.

Sanat Eğitiminin Yaklaşımları, Nitelik ve Konular, MEB Milli Eğitim Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık, Ankara 1982, Sayı 59, s. 29-33.

Sanat Eğitimi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 15, s. 215-227.

Sanat Eğitimi Üzerine (Röportaj), AYKO Yayınevi, Eğitim Bilim Dergisi 173, Nisan 1983, s. 7-13.

Güzel Sanatlar Öğretimi, MEB Milli Eğitim Dergisi, Ocak- Şubat- Mart 1982, Sayı 56, s. 55-60

Ankarada V. Uluslararası Yaratıcı Drama Semineri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 27, Sayı 1, Ankara, 1994.

Sanat Eğitiminde Yanlış Yönlendirmeye Bir Örnek, Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı 8775, Şubat 1983, s. 9-13.

Estetik Eğitimin Kısa Tarihsel Gelişimi ve Çağdaş Sanat Eğitimi, Çağdaş Sanat Eğitimi, Öğretmen Dünyası Dergisi, Sayı 49, Ocak 1984, s. 6-7.

Kültür Aktarımı ve Çağdaş Kültür Sorunu içinde Sanat Eğitiminin Yeri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 1984, s. 137-145.

310

**T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı I. Milli Kültür Şurası'nda Sunulan Bildiri, 23-27.10. 1982, Ank. 1983, s. 198-206 (Bakanlık Yayını)

Yaratıcı Kişiliğin Geliştirilmesinde Ortaöğretim Rolü-Sanat Yoluyla Eğitim, Öğretmen Dünyası Dergisi, Yıl 6, Sayı 61, 1985, s.12-13.

Bakanlığın Resim, Müzik ve Beden Eğitimi Dersleri ile Genelgesi ve Yankıları, Öğretmen Dünyası Dergisi, Yıl 6, Sayı 66, 1985, s. 24.

Yaratıcılık ve Sanat Eğitimi Açısından Tiyatro, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 1-2, 1986, s. 99-112.

Güzel Sanatlar Eğitimi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Önlisans Programı I. Ünite, Ankara 1987, s. 1-14.

Gencin yaşamında Sanat ve Kültür Eğitimi, MEF Dergisi, 1989 İstanbul, s. 16-18.

Türkiye'de Güzel Sanatlar Eğitimi, 24-28 Eylül 1990, I. Ulusal EB Kongresi GSEB açış bildirisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1990, s. 75-78. Bildiriler II, s. 245- 250.

Eğitimde Yaratıcı Drama, Ankara'da Yaratıcı Drama, Alman Kültür Merkezi Yayını, 1990, s. 73-85.

(Aynı İnceleme: A.Ü.Eğit. Bil. Fak. Dergisi, Cilt 23, Sayı 2, Ank. 1991. s. 573-582’de yayımlanmıştır.)

Yaratıcı Drama Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 1991.

Eğitsel Yaratıcı Drama-Yaratıcılığı Geliştiren ve Yaratıcı Birey Yetiştiren Bir Disiplin. ASSITEJ Yayını. Ankara, 1992.

Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem ve Yaratıcı Bireyi Yetiştiren Bir Disiplin: Eğitsel Yaratıcı Drama. Yeni Türkiye Dergisi, 2 (7), 148-160.

Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi – Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Karşısında Sanat Eğitimi. YA-PA İzmir Semineri, 1991.

Evrin İçinde Sanat Eğitimi Politikaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi. Cilt 25, Sayı 2, Ankara 1992, s. 643-652.

Eğitimde Sanat ve Kültür – Sanat Eğitimi ve Estetik Düşünce, Sanat Tarihi ve Eleştirisinde 50. Yıl Toplantısı, 19 – 21 Kasım 1993, İstanbul.

Ankara’da 5. Uluslararası Drama Semineri Drama ve Öğretim Bilgisi, Ankara Naturel Yayınları, 1994, Ankara.

The Development of Educational Drama in Turkey, STAGE of the Art, Vol, 7. no: 4, Summer 1995. American Alliance for Theatre Arts), pp 32-34

(Aynı metin daha geniş biçimde, Londra Uluslararası Drama Araştırmaları Konferansı 1993’de bildiri olarak sunulmuştur.) Adı geçen yayın güncelleştirilmiştir.

Eğitsel Bir Sanat Şöleni – 3. Berlin Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali. Milliyet Sanat Dergisi, 15 Mayıs 1995, s.35-38

(Aynı yazı, Alman Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Merkezi, Frankfurt, Presse-Spiegel’de yayımlanmıştır, s. 93-96.)

Bir Başka Gözle Alaçatı Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali, Tiyatro Tiyatro Dergisi, Eylül 1995, İstanbul s. 40-43.

Zur Situation Kultureller Jugendbildung in der Türkei, Deutsch-Türkischer Jugenkulturaustausch-Dokumentation der Ppartnerbörse vom 6-9. Okt. 1995, s.13-14.

Bursa’da Önemli Bir Kültür Olayı– Tülin Sağlam’la Birlikte: Bursa Uluslararası I. Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali, Milliyet Sanat Dergisi, Kasım 1995.

İnci San ile Yaratıcı Drama Sularında, (Sadık Aslankara’nın Röportajı), Gösteri Dergisi, Şubat 1996, Sayı 183, s. 66-69.

Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem ve Yaratıcı Bireyi Yetiştiren Bir Disiplin – Eğitsel Yaratıcı Drama, Yeni Türkiye Dergisi, Eğitim Özel Sayısı, Ocak-Şubat 1996, Sayı 7, s. 148-160.

Yaratıcı Eğitim İçin Gerekli Yenilikler – Bir Sanat Eğitilimci Gözüyle, Eğitimimize Bakışlar, Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayını, İstanbul 1996, s. 180-200.

Sanatla Eğitim Üzerine Yeni Düşünceler, MEB Dergisi, Eğitim-Sanat-Kültür Sayısı, Sayı: 139, Ankara, 1998, s. 21-23 (özet).

Müze Eğitilimlimi Nasıl Gelişti? Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 444, 15 Kasım 1998, s. 21-23.

Sanatlar Eğitimi ve Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi, Öğretmenlik Mesleği; Türkiye, Almanya ve Kıbrıs'ta Öğretmen Yetiştirme. Editör H. Coşkun, CT: Yayınlan, s. 145-151, Ankara 2000.

Çok Karıştırılan İki Kavram; Entelektüel ve Aydın, Öğretmen Dünyası Dergisi, Sayı 260, Ankara 2001.

Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı Sanat Eğitimi Alanını Değerlendirme Komisyon Raporu (Başkan) Mersin Üniversitesi. 19-20 Nisan 2001.

312 Dramaya Bakış Olumlu, Öğretmen Dünyası Dergisi, Yaratıcı Drama Dosyası, Sayı: 257, s. 17-18, Ankara 2001.

Türkiye’de Eğitimde Yaratıcı Drama Çalışmalarının Gelişimi, Gazi Ünl. İletişim Fakültesi Dergisi, Drama Dosyası, Ankara, 2001, s. 221-230.

Yaratıcı Dramanın Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi, AÜ EBF, Düzenlenen EF Zorunlu Drama Dersini Verecek Öğretim Elemanlarına Yönelik Yaratıcı Drama Programı Açılış Konuşmaları, 22-26.01.2001 ve 24-29.01.2002. (Teksir)

Kültür Pedagojisi ve Çocuk Müzeleri, Mimarist Dergisi, İstanbul, 2002, s.74-80

Yaratıcılıkta Temel Kavramlar, s. 1-14; Dramada Temel Kavramlar, s. 109-120, içinde: Çocukta Yaratıcılık ve Drama, Editör: Ali Öztürk,

Anadolu Üniversitesi Yayınları: 1488, Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 798, Eskişehir, 2003.

Tiyatroya Rağmen Yaratıcı Drama - Tiyatro Eğitimi İlişkisi, Yaratıcı Drama- Uluslararası Hakemli Dergi, 2006, s. 5-13.

Barış Kültürü ve Sanatsal Öğrenme, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2008, Cilt: 41, Sayı: özel sayı, s. 243-248

- Adlandırmayı Değiştirmeyelim, Yaratıcı Drama Dergisi, Yaz 2008, Cilt: 1, Sayı: 5, s.103-129.
- Ne Zaman Eğitimde Yaratıcı Drama Ne Zaman Eğitimde Tiyatro/ Drama? Yaratıcı Drama Dergisi, 2009, Cilt: 4, Sayı: 7, s. 5-13.
- Çocuk ve Sanatları, Çoluk Çocuk Dergisi, Sayı: 88, Kök Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 33- 35.
- Liselerde Değişen Çizelge Hakkında, Öğretmen Dünyası Dergisi, Sayı: 359, Kasım 2009, s. 9.
- Yaratıcı Drama Bir Estetiği Arama Sürecidir, Ekim 2009 Drama Günü dolayısıyla kaleme alınan bildirge.
- Yaratıcı Drama Disiplininin Önem ve Gerekliliği, Yaratıcı Drama Dergisi, 27 Kasım Dünya Drama Günü dolayısıyla yazılan bildirge. 2010.
- Gerçek Sanatçı ve Aydın Halkı Küçümsemez, Öğretmen Dünyası Dergisi, Mart 2011 Sayı: 375. s. 15-17.

BİLDİRİLERİ

- Temel Eğitimde İnsancıl Davranışlar Sanat Eğitimi Açısından Nasıl Kazandırılabilir.* Temel Eğitim ve Sorunları, TED IV. Eğitim Toplantısı, 6-7 Kasım 1980'de sunulan bildiri, TED Yayınları, Ankara 1981, s. 242-247.
- Çocuk Yazını ve Sanat Eğitimi*, 11-13 Kasım 1981'de Kültür Bakanlığı Çocuk Yayınları Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, Kültür Bakanlığı Çocuk Yayınları Semineri, Ankara 1982.
- Sanat Eğitiminin Sorunları*, Hacettepe Üni. 18-20.11.1981. Sanat Tarihi ve Sanat Sorunları Seminerinde Sunulan Bildiri, H.Ü. Armağan Dizisi No: 1, Suat Kemal Yetkin'e Armağan, Ankara 1984, s. 57-62.
- Güzel Sanatlar Öğretimi, Temel ve Orta Eğitimde Sanat Eğitimi ve Öğretimi, Tanımı-Sorunları-Öneriler*, 25-26 Kasım MEB Temel ve Orta Öğretimle İlgili Bilimsel Toplantıda Sunulan Bildiri, MEB Milli Eğitim Dergisi, Sayı 56. Ankara 1982, s. 55-61.
- Üçüncü Yaş ve İki Almanya*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 30 Nisan 1982, Yaşlılık ve Sorunları Sempozyumunda Sunulan Bildiri. A.Ü. Eğit. Bil. Fak. Dergisi. Cilt 15. Sayı 2, Ankara 1982. s. 193-204.

Kültür Aktarımı Sorunu İçinde Sanat Eğitiminin Yeri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı I. Milli Kültür Şurası'nda Sunulan Bildiri, 23-27 Ekim 1982, Ankara 1983, s. 198-206 (Bakanlık Yayını).

Gençliğin Yaşamında Sanat, Mart 1984'de Gençlik-Sanat-Spor Konulu Bilimsel Toplantıda Sunulan Bildiri, Çankaya Soroptimist Kulübü Yayını No: 13, Ankara 1984, s. 15-23.

Yaratıcı Kişiliğin Geliştirilmesinde Ortaöğretimin Rolü, TED VII. Eğitim Bilimsel Toplantısı'nda (15-16 Kasım 1984) Sunulan Bildiri, Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz, TED Yayınları, Bilim Dizisi No: 8, Ankara 1985, s. 188-206.

Yaratıcılık ve Sanat Eğitimi Açısından Tiyatro, 30 Mart 1985'de Devlet Tiyatrolarınca Düzenlenen Gençlik Tiyatrosu Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri.

Gençliğin Sanat Eğitimi, Mimar Sinan Üniversitesi 5.İstanbul Sanat Bayramı, Sanat ve Gençlik Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri, 14-18 Ekim 1985, s. 34-40.

Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi, Sanat Üzerine, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 1985.

314 *Resim Öğretiminde Yaratıcılık – Tüm Bireysel Yaratıcılık*, Ortaöğretim kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği Öğretim Toplantısı, 10-11.05. 1990, TED Yayınları, Ankara 1990, s. 145-175

Yaratıcı Drama – Eğitsel Boyutları, Buca Eğitim Fakültesi I. İzmir Eğitim Kongresi, 25-27 Kasım 1991, İzmir 1991, s. 558-564.

Toplumsal Değişme ve Değişen Sanat Eğitimi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi 10. Kuruluş Kutlamaları Bilimsel Toplantısı, 30 Mart 1992 (Yayımlanmadı), ("Evrin İçinde Sanat Eğitimi Politikaları" başlığıyla yayımlandı).

Eğitim-Öğretimde Yaşayarak Öğrenme Yöntemi ve Estetik Süreç Olarak Yaratıcı Drama, 'Eğitimde Nitelik Geliştirme' konulu I. Sempozyum, 13-14 Nisan 1991, İstanbul Kültür Koleji, İstanbul 1995, s. 261-267.

Eğitimde Sanat ve Kültür (Sanat Eğitimi ve Estetik Düşünme), Sanat Tarihi ve Enstitüsünde 40. Yıl Semineri 19-21 Kasım 1993, İstanbul (Yayımlanmadı).

Sanatta Yaratıcılık, Oyun, Drama, Yaratıcılık ve Eğitim Konulu TED XVII Eğitim Toplantısı 25-26 Kasım 1993, Ankara 1994, s. 69-99.

Ankara Üniversitesinde Güzel Sanatlar Fakültesi Kurulurken, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, 15-17 Mayıs 1995'de Düzenlenen Sempozyum. Eskişehir 1995. s. 75-85.

Sosyo Kültürel ve Estetik Bir Eğitim Olarak Yaratıcı Drama ve Okulda Tiyatro, Türkiye'de Kültür, Eğitim ve Tiyatro İlişkisi Paneli. 15 Ocak 1996 (Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü Tarafından Düzenlenmiştir.) Devlet Tiyatroları Yayını. Ankara 1996. s. 10-14 ve 30-34.

Kültür Eğitim ve Çocuk Kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri, Yayına Haz. Bekir Onur. Ankara 1997, s. 194-209.

Yaratıcılığı Geliştiren Yöntem ve Tekniklerden Drama, Yaratıcılık ve Eğitim Paneli, 6-7 Şubat 1996'da, Kara Harp Okulunca Düzenlenen 3. Hizmetiçi Seminer (Yayımlanmadı).

Sanatla Eğitim Üzerine Yeni Düşünceler, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Kongresi, 8-12 Eylül 1997.

Türkiye'de Yaratıcı Drama Çalışmaları, Çocuk Kültürü, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayını, İstanbul 1997.

Sanatlar Eğitimi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 2001 cilt 34 s.1. MEF Okulları 2. Eğitim Sempozyumu, "21. yy.ın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar, Çözümler, Öneriler, Perspektifler", Kasım 1998, İstanbul, 22 s.

Türkiye'de Yaratıcı Drama Çalışmalarının Dünü ve Bugünü, II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri (Yay. Haz. Bekir Onur). Ankara 1999, s.267-273

Sanatlar Eğitimi Üzerine Yeni Düşünceler, 1. Ulusal Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu (28-29-30 Nisan 1999) Bildiriler, Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, s. 1-8 Çanakkale.

Yeni Yüzyılda sanatlar Eğitimi Kavramı, 21. Yüzyılda Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı (25-27 Ocak 2000) Ankara s.145-150.

Beyin, Devinim, Tümel Öğrenme, Abant İzzet Baysal Üniversitesi 10. Eğt. Bilimleri Kongresi, Bolu, 2001

a. Müze Kültürü ve Sanatları, Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk başlıklı Açıkoturum Konuşması, Müzeciler demeği Yayınları, No: 3, Ankara 2001, s. 4-10

b. Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk, Açıkoturum Konuşması, Müzeciler demeği Yayınları, No: 3, Ankara 2001, s. 36-45.

Eğitimde Dramanın Kısa Tarihçesi, Çağdaş Eğitimde Kültür ve Sanat, 1-2 Mart 1998 tarihli sempozyum. Çağdaş Yaşamı Destekleme Demeği Yayınları: 14, İstanbul, Kasım 2001, s. 81-90. Aym Kongrede: Okullarda Kültür/Sanat Projeleri, 9 s.

Yaratıcı Düşünme ve Tümel Öğrenme, Eğitim Sürecinde Zeka Ve Yaratıcı Düşünme Çalıştayı 13 – 15 Kasım 2001, Eğitimde Zeka ve Yaratıcılık Kitabı. Türkiye Zeka Vakfı ve MEB Ortak Yayını, Ankara 2002, s. 16 - 29

Zeka ve Yaratıcı Eğitim Sürecinde 'Sosyal ve Kültürel Çevre', Drama Yöntemiyle Yürütülen Grup Çalışmaları Raporları: İnci San ve H. Ömer Adıgüzel, Grup Çalışmaları II: Eğitim Sürecinde Zeka Ve Yaratıcı Düşünme Çalıştayı 13 – 15 Kasım 2001, Eğitimde Zeka ve Yaratıcılık Kitabı. Türkiye Zeka Vakfı ve MEB Ortak Yayını, Ankara 2002, s. 26-29.

Ulusal Eğitimde Kültür ve Sanat, Ulusal Eğitim Kurultayı, 20.12.2003, Bağımsızlıkçı, Aydınlanmacı, Halkçı Eğitim Demeği Yayını, Eğitim Dizisi: 1, Yayına Haz. Nazım Mutlu, Ankara 2004, s. 113-128.

Sanatlar İle Bilim-Kuram İlişkisi, 18-20 Mart 2005 tarihlerinde Sanat Eğitimcileri Derneği (SEDER) ve Geotho Enstitüsünün Düzenlediği Estetik Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü seminerinde sunulan bildiri, s. 7-16, Naturel Yayınevi, Ankara 2006

Kültür Pedagojisi ve Müzeler, Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik II, Eğitim, İşletmecilik ve Turizm Sempozyumu, 21-23 Mayıs 2008, Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) yayını, Ankara 2008, s. 67-81.

Kapanış Konuşması: Sonuç ve Değerlendirme, VEKAM Sempozyumu 2008, s. 255-258.

Çocuk müzelerinin İşlev ve Nitelikleri, Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik III Sempozyumu, 21-22.05.2009 H. Ömer Adıgüzel ile.

Müze Eğitim Bilimcisi Yetiştirmeye Yönelik Bir Öneri, Çocuk Müzeleri ve Yaratıcı Drama Naturel Yayınları, Ankara, 2012.

Demokrasi Kültürünün Oluşumunda Sanatın Yeri, Öğretmen Dünyası Dergisi, Mart 2011, Sayı 375, S. 15-17.

Feminist Drama Pedagojisi Gerekli mi? 23. Uluslararası Yaratıcı Drama Kongresi, Panel Konuşması, Ank. 14 – 17 Kasım 2013.

Sanata ve Topluma Adanmışlığa Bir Örnek: KatheKollwitz, 23. Uluslararası Yaratıcı Drama Kongresi Panel Konuşması, Ankara 14 – 17 Kasım 2013.

Kültür ve Sanat Eğitimi ve Yaratıcı Drama, Terakki Vakfı Okulları, Yaratıcı Drama Köprüsü Sempozyumu, Şubat 2015.

The Relatin Between Arts and Sciens and Theory, Word Conference of Arts And Design, Antalya 2012 30 April – 04 May. (İnternette izlenebilir).

25 Yılın Ardından, İzmir 24. Uluslararası Yaratıcı Drama Semineri, Nisan 2015, (Açış Konuşması).

Yılın Görsel Sanatlar Eğitimsi Ödül Töreni Konuşması, GÖRSED (Görsel Sanatlar Derneği) ve Urfa Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde Düzenlenen Ödül Töreni, 24 Kasım 2015.

Not: Yıllar Boyunca 24 Kasım 2016 tarihli öğretmenler gününde Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde düzenlenen “Çınarlarımızın Eğitime ve Öğretmenliğe İlişkin Görüşleri” adlı panelde İnci San’ın kaleme aldığı konuşma Ayşe Çakır İlhan tarafından okunmuştur.

KİTAPLARI

317

Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık,

- a. Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara 1977, XV + 176s.
- b. Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara 1979, XVI + 254s. (Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı).

Sanat Eğitimi Kuramları,

- a. Tan Yayınları: 25, Eğitim Dizisi, Ankara 1983, 214 s
- b. Ütopya yayınları: 87, Eğitim dizisi, Ankara 2003, 220 sf.. (gözden geçirilmiş 2.baskı).

Sanat ve Eğitim, Ders Kitabı,

- a. Ankara Üniversitesi, EBF Yayınları: 51, Ank.1985, 91 s.
- b. Sanat ve Eğitim, Yaratıcılık, Temel Sanat Kuramları ve Sanat Eleştirisi Yaklaşımları, Ütopya yayınları: 96, Sanat dizisi, Ankara 2003, 160 sf.

Drama ve Öğretim Bilgisi, (Editör)

- a. V. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri (1993), (der1.) Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi, No: 5, Ankara 1994.
- b. Naturel Yayınları, Ank., 2003, 133 s. (2. Baskı)

Eğitsel Etken Olarak Güzel Sanatlar – Sanat Eğitiminin Geleceği, (Editör),
20-22 Ekim 1994 Semineri, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın
Dizisi, No: 8, Ankara 1995.

Drama-Maske-Müze,(Editör)

VI. Uluslararası Eğitimde Drama Semineri, Türk-Alman Kültür
İşleri Kurulu YD: 12, Ank. 1997

VII. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri, (Editör)

Naturel yayınları: 12 Ankara 2003, II+156 s.

Yaratıcı Eğitim ve Çoklu Zeka Uygulamaları, (Hasan Güleryüz ile)

Artım yayınları, Ankara 2004, 382 s.

Sanat Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü (editor, Ayşe Çakır İlhan ile),
SEDER ve Ank. Geothe Ens. işbirliğinde düzenlenen “Estetik
Eğitiminde Sanat Biliminin Rolü” Başlıklı seminerler dizisi, No:1,
132 s. Naturel Yayınları, Ank., 2005.

Eğitim ve Müze, Sunuş (Editör)

18-21 Ekim-(2007) Eğitim ve Müze Semineri, s.8-10, Kök
Yayıncılık, Ankara Mart 2008, 320 s.

Müze ve Eğitim,

Eğitim ve Müze Seminer kitabı, s.20-22, Kök Yayıncılık, Ank. Mart
2008.

Çocuk Müzeleri ve Yaratıcı Drama (editör),

22 Ekim 2010 semineri Naturel yayınları, Ankara 2012, 211 s.

LİSTEDE OLMAYAN YAZILARI

27 Kasım 2009 Uluslararası Tiyatro ve Eğitim Günü Kutlu Olsun Bildirisi.

20 Mart 2016 Dünya Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Günü Türkiye Bildirgesi.

Sanat Yoluyla Eğitim (Eğitimci Ressam Hamza İnanç ve İlginç Bir
Eğitim Uygulaması.

Öğretmen Yeterliliklerini Geliştirme Toplantıları. Mersin Üniversitesi,
Ocak 2001.

Çocuk ve Drama, Çoluk Çocuk Anne, Baba, Eğitimci Dergisi, Sayı 12,
Ankara, Kök Yayıncılık.

17. Uluslararası Kongre açılış konuşması.

18. Uluslararası Kongre açılış konuşması.

21. Uluslararası Kongre açılış konuşması.

PROF. DR. AYŞE ÇAKIR İLHAN

MEB orta öğretim kurumlarında yaklaşık 10 yıl resim-ış öğretmeni olarak çalıştıktan sonra, 1989'da Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim (Güzel Sanatlar Eğitimi) Bölümünde araştırma görevlisi olarak atanarak akademik yaşamına başlamıştır. Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde öğretim görevlisi, doçent ve profesör olarak çalışmıştır. Sıra ile bölüm başkanlığı, dekan yardımcılığı, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dekanlığı, Güzel Sanatlar Fakültesi Kurucu Dekanlığı yapmıştır. Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi ve Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı başkanı görevlerinde bulunmuş, 2023'de emekli olmuştur.

Sanat Eğitimi, Müze Eğitimi, Yaratıcılık Eğitimi, Drama Eğitimi ve Öğretmen Eğitimi konularında çalışmaktadır. aysecakirilhan@gmail.com / ilhan@ankara.edu.tr

PROF. DR. AYŞE OKVURAN

1984'de Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümünden mezun oldu. 'Yaratıcı Drama Eğitiminin Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Düzeylerine Etkisi' başlıklı çalışmasıyla Yüksek Lisansını 1993'de, 'Yaratıcı Dramaya Yönelik Tutumlar' başlıklı çalışmasıyla doktorasını 2000'de tamamlamıştır. 1989-1999 yıllarında Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında araştırma görevlisi, 2000-2013 yıllarında A.Ü EBF İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında doktor öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2013'da Güzel Sanatlar Eğitimi alanında Doçent ünvanını almış, 2021'de profesör olmuştur. Sanat Eğitimi, Drama Eğitimi ve Müze Eğitimi alanında ulusal ve uluslararası makaleleri, araştırma ve ortak kitapları bulunmaktadır. Halen A.Ü EBF de Güzel Sanatlar Eğitimi bölüm başkanlığını sürdürmektedir. ayseokvuran@gmail.com

319

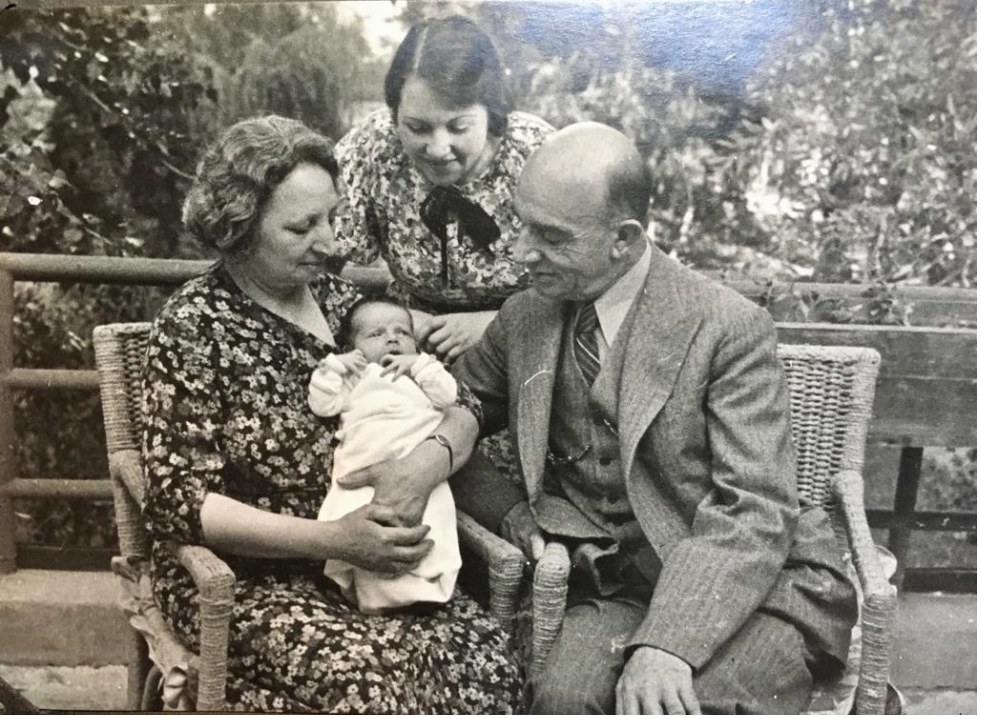
PROF. DR. ÖMER ADIGÜZEL

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi (1989) mezunudur. A.Ü.. EBF. Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nde öğretim üyesidir. Eğitimde Drama-Yaratıcı Drama, sanat yoluyla eğitim, müze eğitimi, müzede drama ve çocuk müzeleri konularında çalışmaktadır. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) bursu ile Berlin Güzel Sanatlar Üni. Oyun ve Tiyatro Pedagojisi alanında tamamlama eğitimi ile doktora sonrası araştırma ve incelemeler yapmıştır (1996-1998-2003). Hannover Üni.'nde konuk öğretim elemanı olarak çalışmalar yürütmüştür (2007). TÜBİTAK bursu ile Exeter Üni. Drama Bölümünde Applied Drama konusunda araştırma ve incelemeler yapmıştır (2021-2022). Çağdaş Drama Derneği'nin 2003-2021 yıllarında genel başkanlığını yürütmüştür.

Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Birliği ve Sanat Eğitimcileri Derneği üyesidir. Eğitimde Yaratıcı Drama (YKY) kitabı ile TÜBA Telif Eserler Özendirme Ödülü ve Nafi Atuf Kansu Eğitim Araştırma Ödülleri almıştır (2014)

321

322

325

327

329

330

